

2. **MOC** (25767) *vb impf*

-c (73), -dz (9).

W inf: moc (30), móc (16); -o- *OpecŻyw* (2); -ó- *KochFr*; -o- : -ó- *Mącz* (15:6), *SarnStat* (13:9).
W praet, plusq, fut i con sg m: -ó- (540), -o- (139): -o- *OpecŻyw* (55), *KochMarsz*, *KochMRot*, *JanNkarGórn* (2); -ó-: -o- *ForCnR* (3:1), *MurzHist* (6:30), *MurzNT* (8:5), *Mącz* (98:18), *SienLek* (18:11), *BiałKat* (19:2), *Strum* (22:1), *Oczko* (12:6), *KochPs* (14:1), *KochFr* (21:1), *KochPieś* (8:1), *KochFrag* (8:1), *SiebRozmyśl* (3:1), *GosłCast* (1:1). *W pozostałych formach o jasne (w tym 5 r. błędne znakowanie).*

inf moc (38); -o- (16), -ó- (7), -(o)- (15); -o- : -ó- *Mącz* (15:6), *SarnStat* (1:1). *◇ praes 1 sg* mogę (902). *◇ 2 sg* możesz (1734). *◇ 3 sg* może (9493). *◇ 1 pl* możemy (714), możemy (322), możemy (26), możemy (11); -emy *ForCnR*, *KlerPow*, *FalZioł*, *RejPs* (12), *ComCrac*, *LibMal*, *RejRozpr*, *LudWiś*, *SeklWyzn*, *RejJóz* (2), *KromRozm I* (2), *KromRozm II* (4), *KromRozm III* (5), *Diar* (10), *DiarDop* (8), *OrzList*, *RejZwierz* (4), *OrzRozm* (10), *OrzQuin* (6), *Prot* (3), *RejPosWiecz*³ (2), *KuczbKat* (33), *RejPosWstaw* (10), *Strum* (2), *BiałKaz* (3), *BudNT* (6), *CzechRozm* (13), *KarnNap*, *KochTr*, *StryjKron* (2), *CzechEp* (14), *ReszPrz* (4), *ReszList*, *PaprUp* (2), *ZawJeft*, *Calep* (2), *WyprPl*, *KołakSzczęśl* (2), *WysKaz* (3), *VotSzl* (3), *SkorWinsz*, *RybWit*; -em *BielŻyw*, *BielŻywGlab*, *MiechGlab* (3), *SeklKat* (2), *UstPraw*, *BielSpr* (3), *WierKróć*, *SkarJedn* (11), *KochOdpr*, *KochFr*, *KochDz*, *WerKaz*, *BielSjem* (2), *PudłFr* (2), *GórnTroas*, *KochFrag*, *GrabPospR* (4), *SkarKaz* (32), *SkarKazSej* (7), *GosłCast*, *PaxLiz* (2); -ymy *PatKaz I*, *HistLan*; -ym *BielKom*; -emy : -em *BierEz* (3:2), *HistJóz* (1:2), *GlabGad* (2:7), *WróbŻółt* (1:1), *HistAl* (2:2), *MurzHist* (1:4), *MurzNT* (6:16), *GliczKsiąż* (1:16), *KrowObr* (1:1), *RejWiz* (6:5), *RejFig* (1:1), *BibRadz* (10:3), *BielKron* (4:36), *GrzegRóżn* (5:1), *KwiatKsiąż* (16:5), *Mącz* (9:2), *SienLek* (1:2), *LeovPrzep* (1:2), *GrzepGeom* (1:2), *GórnDworz* (6:7), *HistRzym* (4:13), *RejPosWiecz*² (1:1), *BiałKat* (6:3), *WujJud* (36:7), *WujJudConf* (10:1), *RejPosRozpr* (5:1), *BudBib* (2:1), *MycPrz* (7:7), *ModrzBaz* (18:2), *Oczko* (4:12), *SkarŻyw* (1:30), *NiemObr* (17:3), *ReszHoz* (2:1), *WerGość* (1:1), *ArtKanc* (9:2), *KochWr* (1:4), *ActReg* (4:1), *OrzJan* (2:1), *LatHar* (11:1), *WujNT* (43:8), *SarnStat* (9:1), *PowodPr* (11:1), *CiekPotr* (1:1); -emy : -em : -ymy *PatKaz III* (2:-:4), *RejAp* (56:-:3), *RejPos* (116:1:9); -emy : -em : -ym *OpecŻyw* (10:7:2), *LibLeg* (4:3:1), *LubPs* (16:5:1), *Leop* (4:1:1), *SarnUzn* (4:2:1), *PaprPan* (3:4:1); -emy : -ymy : -ym *RejZwierc* (38:8:3); ~ -e- (98), -é- (6), -ę- (13), -(e)- (919); -e-: -é *OpecŻyw* (12:5), *Oczko* (15:1); -e- : -ę- *MurzHist* (4:1), *MurzNT* (10:12). *◇ 2 pl* możecie (267). *◇ 3 pl* mogą (2342). *◇ 1 du* możewa (2) *RejJóz B7v*, *RejZwierz 8v*. *◇ praet 1 sg m* -(e)m mógł, mogłem (163), mógł (5); mógł *RejKupSekl*; -em : mógł *MurzHist* (1:1), *BielKron* (8:2), *CzechEpPorz* (1:1); ~ -ó- (37), -o- (10), -(o)- (121); -ó- (1) *KochPs*; -o- *MurzHist* (2), *MurzNT*, *Strum*, *KochMRot*, *GosłCast*; -ó- : -o- *Mącz* (5:3); ~ -em (163), -ęm (1) *MurzHist.f* -m mogła, mogłam (16). *◇ 2 sg m* -(e)ś mógł, mogłeś (65), mógł (1) *SeklKat*; -ó- (7), -o- (3), -(o)- (56); -ó- *Mącz* (2), *OrzQuin*, *KochPieś*, *PudłFr*; -o- *OpecŻyw*, *MurzHist*; -ó- : -o- *KochFr* (2:1). *f* -ś mogła, mogłaś (6). *◇ 3 sg m* mógł (1566), mógł (1) *PatKaz III*; -ó- (125), -o- (53), -(o)- (1389); -ó- *KochZg* (2), *OrzQuin* (10), *SienLek* (4), *BiałKat* (10), *Strum*, *Oczko* (3), *KochPs* (5), *KochFr* (5), *KochBr*, *KochWz* (2), *KochPieś* (4), *PudłFr* (6), *ZawJeft*, *GórnTroas* (6), *KochCn*, *KochFrag* (2), *OrzJan* (14), *JanNkar*, *SarnStat* (8), *SiebRozmyśl*, *GosłCast*; -o- *OpecŻyw* (36), *MurzHist* (10); -ó- : -o- *MurzNT* (6:2), *Mącz*

(31:5). *f* mogła (312). *n* mogło (327). $\diamond$ 1 *pl m pers* -smy mogli, mogliśmy (66), -chmy mogli (15), mogli (3); -chmy *RejPs*, *RejPos* (9), *RejZwierc*, *WujJud*, *BudBib*; mogli *KrowObr*, *ZapKościer*; -smy : -chmy : mogli *BibRadz* (2:1:-), *BielKron* (11:- :1), *SkarŻyw* (1:1:-); ~ -smy (45), -śmy (11), (s)my (9); -śmy *OpecŻyw* (3), *FalZioł*, *SkarJedn*, *SkarŻyw*, *CzahTr* (2); -smy: -śmy *BibRadz* (1:1), *Mącz* (5:1), *CzechRozm* (2:1). $\diamond$ 2 *pl m pers* mogliście, -ście mogli (26), mogli (1); -ście : mogli *LibLeg* (2:1). $\diamond$ 3 *pl m pers* mogli (816). *subst* mogły (146). $\diamond$ *plusq* 1 *sg m* -(e)m m(o)gł był, m(o)głem był (4). $\diamond$ 2 *sg m* -(e)ś m(o)gł był, m(o)głeś był (4). $\diamond$ 3 *sg m* mógł był (14), był mógł (2); mógł był: był mógł *BibRadz* (1:1), *RejPos* (4:1); ~ -ó- (1), -(o)- (15). *f* była m(o)gła (3). *n* było m(o)gło (1) *ActReg*, mogło było (1) *RejPos*. $\diamond$ 3 *pl m pers* byli mogli (1). $\diamond$ *fut* 1 *sg m* będę mógł (43), m(o)c będę (2); moc będę *BiałKaz*; będę mógł: moc będę *RejPs* (4:1); ~ -ó- (9), -(o)- (36). *f* będę mogła (4). $\diamond$ 2 *sg m* będziesz mógł (78), będziesz m(o)c (3) *BielŻyw*, *RejRozpr*, *HistRzym*; ~ -ó- (1), -(o)- (71). *f* będziesz mogła (1). $\diamond$ 3 *sg m* będzie mógł (206), będzie m(o)g (2), będzie m(o)c (3), m(o)c będzie (2); mógł: mog *LibLeg* (2:2); będzie mógł: będzie moc *OpecŻyw* (1:1); będzie mógł: moc będzie *RejPs* (2:1); będzie moc : moc będzie *MetrKor* (2:1); ~ -ó- (64), -o- (4), -(o)- (145); -o- *SienLek*, *JanNKarGórn*; -ó- : -o- *Oczko* (2:2). *f* będzie mogła (39), będzie moc (3); będzie moc *Leop*; będzie mogła : będzie moc *SarnStat* (8:2); ~ moc (2), m(o)c (1). *n* będzie mogło (46), będzie m(o)c (2); będzie moc *OpecŻyw*; będzie mogło : będzie moc *BudBib* (1:1). $\diamond$ 1 *pl m pers* będziemy(y) mogli (28), będziemy(y) móc (10); będziemy mogli *LibLeg*, *GliczKsiąż*, *Leop* (4), *RejAp*, *RejPos* (3), *KuczbKat* (3), *RejZwierc* (2), *RejPosWstaw*, *SkarŻyw*, *CzechEp*, *ActReg*, *WysKaz*, *SkarKaz* (2); będziemy moc *RejPs* (2), *ComCrac*, *Diar*, *BielKron*, *GórnDworz*; mogli: moc *KwiatKsiąż* (1:1), *SarnStat* (5:3); ~ będziemy (24), będziemy (14); -em *LibLeg*, *ComCrac*, *Diar*, *GliczKsiąż*, *BielKron*, *KwiatKsiąż* (2), *GórnDworz*, *RejPosWstaw*, *SkarŻyw*, *ActReg*, *WysKaz*, *SkarKaz* (2); -emy *RejPs* (2), *RejAp*, *KuczbKat* (3), *CzechEp*; -em : -emy *Leop* (3:1), *RejPos* (1:2), *RejZwierc* (1:1), *SarnStat* (5:3); ~ moc (1), móc (1), m(o)c (8); -o- : -ó- *SarnStat* (1:1). $\diamond$ 2 *pl m pers* będziecie mogli (8), będziecie m(o)c (2) *BierEz*, *BielKron*. $\diamond$ 3 *pl m pers* będą mogli (108), będą móc (26); będą moc *ForCnR*, *ConPiotr*, *GliczKsiąż*, *BielKron*, *KwiatKsiąż* (4); będą mogli : będą moc *RejPs* (2:4), *ComCrac* (1:1), *RejPos* (7:1), *SarnStat* (14:12); ~ móc (1), moc (1), m(o)c (24); -ó- : -o- *SarnStat* (1:1). *subst* będą mogły (29), będą móc (3), móc będą (1) *KochFr*; będą mogły : będą moc *RejZwierc* (4:1), *SarnStat* (8:2); ~ móc (3), m(o)c (1). $\diamond$ *con* 1 *sg m* -bych mógł, mógłbym (273), bym mógł, mógłbym (123), by mogłem (1), by mógł (1); bych mógł *MetrKor*, *BierRaj* (2), *OpecŻyw* (4), *ForCnR*, *HistJóz*, *TarDuch*, *BielŻyw* (8), *MiechGlab*, *WróbŻołą* (4), *LibLeg* (5), *RejPs* (23), *LibMal*, *SeklWyzn*, *RejJóz* (2), *RejKup* (6), *HistAl* (3), *KromRozm I* (4), *MurzHist* (9), *KromRozm II*, *Diar*, *GliczKsiąż* (4), *LubPs* (18), *RejWis* (10), *Leop*, *RejZwierc* (2), *BibRadz* (6), *KochSat*, *Mącz* (14), *HistRzym* (7), *BiałKat* (4), *HistLan* (2), *RejZwierc* (9), *BielSpr*, *BiałKaz* (2), *KochPs* (6), *SkarŻyw* (11), *KochTr*, *NiemObr* (7), *KochSz*, *KochPieś*, *PudłFr*, *ArtKanc*, *KochFrag* (3), *RybGęśli*, *SkarKaz* (8), *SkarKazSej*; bym mógł *GroicPorz* (3), *OrzRozm* (3), *OrzQuin* (3), *SienLek* (2), *KwiatOpis*, *KuczbKat*, *RejPosRozpr*, *Strum*, *ModrzBazBud*, *KochMarsz*, *ReszPrz* (2), *ZawJeft*, *Phil*, *GrabowSet* (7), *OrzJan*(4), *WyprPl*, *WysKaz*, *JanNKar*, *CiekPotr* (4), *CzahTr* (2), *PaxLiz* (2), *SapEpit*; bych : bym *BierEz* (8:1), *KrowObr* (1:2), *BielKron* (12:3), *GórnDworz* (6:9), *RejPos* (8:1), *WujJud* (1:1), *BudBib* (4:3), *CzechRozm* (9:22), *PaprPan* (1:1), *ModrzBaz* (2:3), *CzechEp* (3:8),

ReszList (1:2), *GórnRozm* (1:3), *ActReg* (6:3), *GórnTroas* (2:1), *WujNT* (1:1); bym mógł: by mogłem *LatHar* (15:1); bych mógł: by mógł *LibLeg* (5:1); ~ -ó- (38), -o- (19), -(o)- (341); -ó- *OrzQuin* (3), *Strum*, *KochPs* (6), *KochTr*, *KochPieś*, *PudlFr*, *KochFrag* (3), *WyprPl*, *JanNKar*; -o- *OpecŻyw* (4), *ForCnR*; -ó- : -o- *MurzHist* (1:8), *Mącz* (13:1), *SienLek* (1:1), *BiałKat* (2:3), *OrzJan* (3:1). *f* bych mogła, mogłabych (26), -bym mogła (20), by mogła (1) *GroicPorz*; -bych *OpecŻyw* (4), *PatKaz III* (3), *RejJóz*, *HistAlHUng* (2), *LubPs*, *RejFig* (2), *BielKron* (2), *SkarŻyw* (5); -bym *ZawJeft* (2), *SiebRozmyśl* (8), *CiekPotr*, *GosłCast* (2); -bych : -bym *RejKup* (1:1), *BibRadz* (2:2), *BudBib* (1:1), *PaxLiz* (1:3). $\diamond$ 2 *sg m* byś mógł, mógłbyś (196), by mógł, mógłby (39), byś mogłeś (1) *OrzQuin F4v*; by mógł *BierEz* (2), *ForCnR*, *FalZioł*, *BielŻyw* (2), *RejPs* (4), *MWilKHist*, *ZawJeft*, *WyprPl*; byś : by *OpecŻyw* (1:1), *LibLeg* (1:4), *RejKup* (3:3), *RejWiz* (8:1), *Leop* (1:3), *KochSat* (2:1), *HistRzym* (3:2), *RejPos* (45:2), *Strum* (4:5), *SkarŻyw* (3:2), *SkarKaz* (1:1); ~ -ó- (32), -o- (5), -(o)- (199); -o- *OpecŻyw* (2), *ForCnR*; -ó- : -o- *SienLek* (3:2). *f* byś mogła, mogłabyś (7) *Leop*, *SienLek*, *LeovPrzep*, *RejPos* (2), *CzahTr*, *ZbylPrzyg*, by mogła, mogłaby (4) *BierEz*, *RejJóz*, *KrowObr*, *SkarŻyw*. *n* byś mogło (1). $\diamond$ 3 *sg m* by mógł, mógłby (1868); -ó- (232), -o- (43), -(o)- (1593); -o- *OpecŻyw* (10), *JanNKarGórn*; -ó- : -o- *ForCnR* (2:1), *MurzHist* (3:9), *MurzNT* (2:2), *Mącz* (26:9), *SienLek* (10:5), *Oczko* (7:3), *KochPieś* (2:1), *KochFrag* (2:1), *SiebRozmyśl* (2:1). *f* by mogła, mogłaby (449). *n* by mogło, mogłoby (521). $\diamond$ 1 *pl m pers* byśmy mogli, moglibyśmy (256), bychmy mogli, moglibychmy (148), by mogliśmy (6), bychom mogli (1), byśmy mogliśmy (1) *WierKróc*, by mogliśmy (1); byśmy *BierEz* (2), *PatKaz I* (3), *BielŻyw* (4), *ComCrac*, *SeklKat* (2), *MurzNT*, *KromRozm III*, *Diar* (3), *DiarDop* (3), *GliczKsiąż*, *KrowObr* (13), *OrzRozm* (2), *BielKron* (9), *GrzegRóżn*, *KwiatKsiąż* (7), *Mącz* (6), *OrzQuin* (3), *GórnDworz* (2), *RejPosWiecz*², *BiałKat* (2), *KuczbKat* (10), *WujJudConf* (2), *RejPosRozpr* (3), *MycPrz* (2), *CzechRozm* (14), *PapPrPan*, *KarnNap*, *ModrzBaz* (4), *CzechEp* (3), *GórnRozm* (2), *KochWr* (2), *PapPrUp*, *ActReg* (5), *KochFrag*, *OrzJan*, *JanNKar*, *WujNT* (4), *GrabPospR* (3), *PowodPr* (4), *CiekPotr*, *SkarKazSej*; bychmy *HistJóz*, *RejJóz*, *RejKup*, *RejWiz*, *WujJud* (8), *WysKaz* (3); -smy: -chmy *LibLeg* (5:1), *RejPs* (1:25), *MurzHist* (1:3), *Leop* (3:1), *BibRadz* (2:5), *RejAp* (1:3), *RejPos* (7:68), ³ (1:1), *RejZwierc* (1:11), *RejPosWstaw* (18:3), *SkarŻyw* (15:6), *NiemObr* (6:2), *ArtKanc* (14:1), *SkarKaz* (11 :1), *VotSzl* (2:2); byśmy: bychom *OpecŻyw* (1:1); byśmy mogli : by mogliśmy : by mogliśmy *LatHar* (6:5:1), *SarnStat* (24:1:-); ~ -s- (238), -ś- (4), -(s)- (15); -s- : -ś- *SkarŻyw* (12:3), *ArtKanc* (13:1). *subst* bychmy mogły (2). $\diamond$ 2 *pl m pers* byście mogli, moglibyście (70), byście mogliście (1) *RejAp*, by mogliście (1); byście mogli : by mogliście *SkarKazSej* (2:1). *subst* byście mogły (1). $\diamond$ 3 *pl m pers* by mogli, mogliby (717). *m an* mogliby, by mogli (2). *subst* by mogły, mogłyby (297), by mogli (5) [*w tym*: *m* (2), *f* (1), *n* (2)]; mogli *ComCrac*; mogły : mogli *RejPs* (1:1), *GroicPorz* (4:1), *Leop* (3:2). $\diamond$ 1 *du m pers* bychwa mogła (1) *KochZuz A4*. *subst* (*cum nm*) byswa mogła (1) *RejKup d7v*. $\diamond$ *con praet* 1 *sg m* bych był mógł (4) *KrowObr*, *KochOdpr*, *KochFr*, *SarnStat*, bych mógł był (2) *LibMal*, *PowodPr*, mógł bych był *GliczKsiąż* (2), bym mógł był (1) *ReszList*, bym był mógł (1) *BielKron*, *WysKaz*, bych był mógł (1) *PapPrUp*; ~ -ó- (2), -(o)- (10). *f* bych była mogła (1). $\diamond$ 2 *sg m* byś był mógł (5), mógłbyś był (1) *KwiatKsiąż*; -ó- (3), -(o)- (3). *f* byś była mogła (1) *RejJóz*, mogłabyś była (1) *RejPs*. $\diamond$ 3 *sg m* by był mógł (51), mógłby był (11), by mógł był (11); mógłby był *OpecŻyw* (2), *LibLeg*, *SarnUzn*, *GórnRozm*, *Phil*, *KlonFlis*; by mógł był

CzechEp (3), *WerGośc*, *CiekPotr*; by był mógł: mógłby był: by mógł był *RejJóz* (1:1:-), *GliczKsiąż* (1:-:1), *GórnDworz* (3:1:-), *RejPos* (12:-:1), *CzechRozm* (2:1:3), *WujNT* (1:1:-); ~ -ó- (2), -(o)- (71); ~ był (72), był (1) *PapRUp*. *f* by była mogła (5) *PatKaz II*, *PatKaz III*, *RejPos*, *SkarŻyw* (2), mogłaby była (2) *KrowObr*, *BibRadz*, by mogła była (2) *CzechRozm*, *KochTarn*. *n* by było mogło (9), by mogło było (1) *CzechRozm*. ♦ 1 *pl m pers* byśmy byli mogli (4), bychmy byli mogli (1); byśmy : bychmy *RejPos* (1:1). ♦ 2 *pl m pers* byście byli mogli (2). ♦ 3 *pl m pers* by byli mogli (33), by mogli byli (2), mogliby byli (2); by mogli byli *RejPs*; mogliby byli *ModrzBaz*; by byli mogli : mogliby byli : by mogli byli *BielKron* (1:1:-), *CzechRozm* (1:-:1); ~ byli (36), beli (1) *PapRUp*. *subst* by były mogły (4) *GórnDworz*, *RejPos* (2), *SkarŻyw*, by mogły były (3) *CzechRozm* (2), *CzechEp*, mogłyby były (2) *OpecŻyw*, *KochWr*. ♦ *impers praes* może się (120). ♦ *praet* można (24), mogło się (18); można *LibLeg* (2), *LeszczRzecz*, *RejPos*, *RejŻwierc*, *CzechRozm*, *SkarŻyw* (2), *ActReg*, *SarnStat*; mogło się *BielKron* (7), *BielSat*, *BudNT*, *SkarŻyw* (4), *ReszHoz*, *BielRozm*, *WujNT*, *CiekPotr*, *CzahTr*, *SkarKazSej*; mogło się : można *Mącz* (2:1), *GórnDworz* (2:1), *ModrzBaz* (1:2), *LatHar* (3:1). ♦ *fut* będzie się mogło (6). ♦ *plusq* było się mogło (2). ♦ *con* by się mogło, mogłoby się (74), by można, można by (22); by można *GliczKsiąż* (2), *GroicPorz*, *Leop*, *BibRadz* (3); by się mogło : by można *GórnDworz* (10:1), *RejŻwierc* (8:2), *CzechRozm* (3:1), *ModrzBaz* (2:10), *SkarŻyw* (1:1). ♦ *con praet* by się było mogło (1). ♦ *part praes act* mogąc (224), mogący (*cum f*) (2), mogę (1) *RejRozpr K2*; -ąc : -ęcy *BielKron* (7:1;222v), *BielSpr* (1:1;47).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

I. *Nie mieć przeszkód, mieć środki, umieć, nie obawiać się następstw; posse, quire, valere Vulg, PolAnt, Mącz, Modrz, JanStat, Cn; habere potestatem PolAnt, Modrz, Cn; habere facultatem Mącz, Modrz [w tym: cum inf (17616)] (17789) :*

1. *Mieć środki, warunki, okazję, sposób, narzędzie do uczynienia czegoś; [alicui] licet Mącz, Modrz; facultas datur Mącz; possibile est PolAnt (11487) :*

A. *W wypowiedzeniach twierdzących (formalnie i znaczeniowo lub tylko znaczeniowo) (6442) : March¹ A3v; Poczyniaią się rozliczne á známienite Báśni [...] z ktorych możemy wziąć nieiaki pożytek ku ćwiczeniu rozumu nálezego BierEz H2v, C3, D4v [2 r.], F3, G2v, G3 (14); A odtychmiałt Iudáls fífukál podobného czału ij miełtza/ iakoby mógł wydatz Iezufa kromiá tlułfczé OpecŻyw 84, 2v, 13, 22, 37, 43v (17); ForCnR B2v, B3; PatKaz I 5v, 12, 14v, 18; PatKaz II 21; PatKaz III 107, 120v, 143v, 151, 152; KlerPow 10; A tam ydzie gdzie moze lepyey przedacz MetrKor 57/119v [idem 59/280v], 57/117, 59/276, 280v; TarDuch E4; to ziele [...] ma bytz fufzono w tzeniu: a tak przez rok mozełz ye chowatz FalZioł I 1a; [miętká] Ma być fufzona w cieniu/ przez czały rok może być thak chowana w fwoiey zupełney moczy FalZioł I 81d, [*8]v, I 3a, 5c, 70c, 79d (42); BielŻyw 3, 15, 22, 25, 47 (17); BielŻywGlab nlb 15; Dobrze fie mnożyć może krew dobra ze złego pokarmu, á to gdy fie on dobrze ftrawi. GlabGad F5v, A2, A4v, A8, Bv, B2 (30); MiechGlab ktv, *4, 34, 35; KłosAlg F4v, Gv [2 r.]; LibLeg 7/33, 41, 10/64, 94, 115v [2 r.] (37); March³ T7, V5; WróbŻółt B7, B7v, nn7 [2 r.], oo7v; WróbŻółtGlab A2; GDyłz to wiemy nález miły panie ilz mocą twą wlfytko iest ftworzono a iednem froygem flowem twem wlfytko może być rofypano RejPs 79; Skim kolwiek iest moc miłofciwego páná táki może fie niebać. RejPs Ff7, 22, 22v, 25v, 30v, 32 (62); ComCrac 17v;*

LibMal 1543/76v, 1544/84, 1545/103v, 1547/126, 129 1548/144v, 1551/158v; Nie będzieli mey pilności Ifcie nie wydzielz trudności Ale gdyby chciał dołożyć Mogłoc by tve prawo ożyć *RejRozpr* Fv, F3v; *ConPiotr* 33; *LudWieś* B3v; *SeklWyzn* Av, f2, g2v; *RejJóz* C5, C8, E, Ev, K5v, O7v, Q2; *SeklKat* C; *ZapWar* 1548 nr 2669; Czem że łobie mogę pomóc Bych wldy niedan Czartowi wmoć. *RejKup* f5, c4, d3v, i5v, i8v, 16v (23); *RejKupSekl* a5; Alexandey [.] przykazał [prawić dom wielki ná morzu ná okzęciech[.] przez ktory iuż mogł miałto otrzymać [*civitate tam fortiter obtinebat*] *HistAl* B7v, B7v, C, C2v, E, E6 (10); *HistAlHUng* A2, A2v; Włfytko łye to może z yego kfyąg okazać/ á zwłalfczá z kazánya. *KromRozm I* Dv, B3, C, C3, D2, E4v (10); Boc mi ta fama wiadomośc iest zořtawioná/ że go vłty wzywac mogę *MurzHist* K; wřzyřtko to możefz łatwie zwycięzyc/ iedno trfai řtale wtyi nadziei *MurzHist* Mv, A4v, B3, Cv, D [2 r.], Lv (23); Wřzakże będzięmli to co řię tu powiedziáło/ pilnie rozbierác/ możęm wřzyřtki przyczyny [...] poznać. *MurzNT* 116, 3v, 8v, 18v, 56, 78v (15); *MurzOrt* B, Bv; *KromRozm II* a2v, b, bv, d2, d3v (11); *KromRozm III* B8, C3v, C5, D2v, D8v (15); *Diar* 24 [2 r.], 26, 28 [2 r.], 29 [2 r.], 37 (26); *DiarDop* 108, 117, 118; *BielKom nlb* 4, E6v, F4, F5, G5; Nikći mi wtem nye krzyw yedno ocyc/ że myę też ná náuki był nyedał/ mogł ći bych ya też był głodu nye ćirpyeć/ mogł ći bych też był łáfkę páńfką myeć *GliczKsiąż* I4, B4v, C2, C6, C7v, Dv (44); Gdy ku przykazányu twemu poznam práwá drogę/ S kąd też s řyebie mogę złożyć łácwiey káżdą trwoę. *LubPs* aa4v, A4, A5v, B4v, K4v, N2 (18); *GroicPorz* Bv, B4 [2 r.], C, C2v, C3 [2 r.] (32); *KrowObr* B4, 1v, 2v, 10, 15v (58); moy pánie náuczże mie tego/ Iákobyh ia řwe řpráwy do końca tákiego Mogł przywieř *RejWiz* 49, kt, A4 [2 r.], A9, 2, 3 (66); Weźmi tę pięć koni ktora iefzćże zořtála w mieřcie [...] á pořłáwřfy/ możym řie tego dowiedzieć. *Leop* 4.Reg 7/13, *Gen* 15/8, 16/2, 26/29, *Lev* 19/14, *Num* 11/22 (22); *OrzList* b3v, f3, g4v, h2; gdyż iářny dowod o to być może bo iaz łáčno oględáć. *UstPraw* K3, A2; *LeszczRzecz* A4v; *RejFig* Aa [2 r.] Aa6, Bb, Cc2, Dd3; *KRol* rzekł/ prawdá żeć bych mogł rořkořzy vřywać/ Bo mam dořyc wřzyřtkiego *RejZwierz* 11, A3, 5, 9, 27v, 30v (22); thák iż namnieyřza řkorupká iego nie zořtanie ná ktorey by řię godziło zánieř wágl z ogniřká/ á ktorařby wodá z cyřterny czerpána być mogła. *BibRadz Is* 30/14, *4 [3 r.], *4v [3 r.], *5 [2 r.], *5v [4 r.], *7 (44); *Goski* *v; *OrzRozm* A2v, D2v, E2, G3v, Iv (20); ia bliřko was w řamřiectwie będac/ rychley řie wam mogę záchowác niřli on/ będac dáleko zá Wolhá. *BielKron* 402v; iefli řie rzádnie á cřuynie záchowáwác będyeřz/ możefz porownác nie tylko s křiąřęty/ ále y s krolmi Křeřćijáńřkimi *BielKron* 403v, 1v, 3, 4v, 10, 21 (103); *GrzegRóżn* Cv [2 r.] C3, E2, F4, H3 (9); *KochSat* Bv, B2v, B3v, B4, C, Cv, C2; *KochZg* A4v; *KwiatKsiąż* A2v, B2, B3 [2 r.], B3v, B4 (38); Tanta est angustia ut vix singula meent plaustra, Táka ciářność yeř że řie ledwey yeden wóz w mieřćie może. *Mącz* 217a, 35b [2 r.], 48d, 66b, 81c, 116a (57); *OrzQuin* A2, F4v, H4, H4v, K4v (12); *Prot* C4v, D2v; *SarnUzn* B6v, B7v, D6v, E4v, E5v, F8, G8; Nářulfz krwie końřkiey iż iá ná proch możefz zetrzeć *SienLek* 158v; Vkářáczę [...] które vkářuią co w tych Křyęgách náležiono być może. *SienLek* Aaaa2v, 6, 14v, 16, 17, 19 (51); *SienLekAndr* a3; *LeovPrzep* a3, bv, Bv, G2, H2v, I3; nápuřćifz ty tey wodki do oczu do nářzyh/ że řnádnie s řlepoty tey nářzey przeyrzeć będzięmy mogli *RejAp* 45, AA3v, AA5 [2 r.], AA6, AA6v, AA7v (51); bo tám ten wiek/ thák iest dáleki od nářzego/ iż nam oni mogá báiać tho czo chcą *GórńDworz* Z6; řłowy řie rzecř wymáľuie/ iáko przez trudnořći wřzelákiey przyřć řie do tego może. *GórńDworz* Bb4, A3 [3 r.], B, B2v, B3, B6v [2 r.]

(126); Ponieważ tedy iuż wiémy/ iáko długi/ iáko fzeroki Lan iest/ nie trudno ij możemy zmierzyć *GrzepGeom* L4v, A3v, Bv [2 r.], B2v, B3, B4 [2 r.] (25); *HistRzym* 10, 19, 22v, 48v, 53v (28); iáko Lew ryczy z dáleká záchodząc ábo zágładáiąc iákoby cie požárł/ á iákoby cie odwieść mogł od Pána twoiego *RejPos* 167v, A6v, 2, 6v, 8 *marg*, 9v [2 r.] (239); *RejPosWiecz*² 92, 93v; *RejPosWiecz*³ 98; Miłtrzu/ co czyniąc Wieczny Zywoť mogę otrzymać? *BiałKat* 1, 3v, 16, 31, 36, 46 (29); *BielSat* D, G3v, N2v, N3v; *KwiatOpis* A2, C4; *GrzegŚm* 24, 33, 57, 66, 67 [2 r.]; *HistLan* A2v, A3 [2 r.], B2v, B3, B3v [2 r.] (20); Bo ná ten čás kiedy dopuľzczano ľitow rozwodnych/ ľatwie to być mogło/ iż ktorą był ieden odrzucił/ tę mogł drugi poiąć zá żonę *KuczbKat* 350, 15, 30, 40, 70 [3 r.], 75 (66); Abowiem rozmaíte ľą kľatły á proby niźli ktho práwego przyjaciela prawie doznác może (*marg*) Nie ledá iáko práwego przyjaciela doznác. (–) *RejZwierc* 89, A, A2 [2 r.], A3, A4v, B (207); bo rozmaitym obyczáiem Woyľká mogą być ľtánowane/ iáko tego potrzebá vkaże *BielSpr* 10; bo they ordynácyey táka ľpráwá bywála/ iż bes ľzkody mogł Hetman wywieść s poyśrodlá [!] vľľow wiele było potrzebá *BielSpr* 31, b3v, 6, 8 [2 r.], 10, 19v [2 r.] (35); *KochMon* 35; *WujJud* A6v, Bv, B2, 30, 43v (30); *WujJudConf* 19v, 59, 66v, 69, 91, 105v, 152v, 199v; *RejPosRozpr* c, c2, c2v, c4 [2 r.], c4v; *RejPosWstaw* 21v, [21²], [21³], [21³]v, 22 (22); *BudBib* B, B3v, B4, C, *Gen* 32/8 (14); *HistHel* [A2], Dv; *MycPrz I* A2, [A3], B3v, Cv, [C]2 (17); Ieľlibyś w ónym Stawku miał dno twarde [...] tedy ié tám możelz ná źimę zoľtáwić: ále ieľliżebyś nie duffał żećby tám źimie nie miały zetrwác/ tedy lepiéy że ié wybierzelz ľpuściwľzy Stawek. *Strum* O4v, A2v, A3v, A4, A4v [2 r.], C (28); *BiałKaz* F2v, H2, K3, K3v, Mv [2 r.]; *BudNT przedm* a6, b, c2v, c3, c4 (17); Lecź iż wiele iest przykľádów tákich w piľmie/ przeto ie y ľam ľobie zbierác przeciw żydom możelz. *CzechRozm* 108; muľiaľćiby ľie pniem iákim/ ábo kámieniem niemym y martwym ľtać/ toźby dopiero/ mogł to wľzyľtko cóś ty mowiľ wykonać/ ále ináćzey trudno. *CzechRozm* 242, A7, 2 [2 r.], 2v, 10, 12v [2 r.] (151); *PaprpPan* A3v, B, Bv, C, C3 (32); *KarnNap ktv* [2 r.] A2v, C2v, Dv, D2v, E4, F3; á niechay niemáią zá to/ áby pľędkością rozumu/ á nieiáką przyrodzoną oľtrością mogła ľię káźda ľpráwá odpľrác [expediti posse]: boć do ľpráwy á do vporu zátrudnioneľo trzebá náuki *ModrzBaz* 13v; Z ktorých słow tego Hiľtoryká ľnádnie może być obaczono [observari licet] że to był ľtarodawny v Krzeľćian obyczáy *ModrzBaz* 46; Bo to iest naľnádnieyľza drogá/ ktorą ľacniuchno przyść możemy do odpuľzczenia grzechow náľzych [est uia expeditissima ad veniam peccatorum nostrorum perveniendi]/ odpuľzczác winowáycóm winy ich *ModrzBaz* 67v, 1v, 2, 4, 4v, 6 (90); *SkarJedn* A6 [2 r.] 36, 45, 67, 86 (29); Tę ieľli wroćim/ y mężowi w ręce Oddamy/ możem ľiedzieć zá pokoiem *KochOdpr* A3v; gdyź żaden ták w rozum vbogi nie iest/ áby niewieďział czym náture contentowác/ á czym iá obráźić może *Oczko* 28, A4v, 2, 2v [2 r.], 3v, 5 (30); *KochPs* 14, 22, 26, 47, 87, 110, 208; narod Iakobá [...] tak ľię rozmnożyľ/ iľz ziemię prawie wľzyťkę napeľniľ. á do boiu mogło być z nich mężow ľamych po ľześć kroć ľto tyśięcy. *SkarŻyw* 477, A3 [2 r.], A4, A4v, A5, 13 [3 r.] (121); *KochTr* 6 [2 r.] 21; *MWilkHist* E4v; *ZapKości* 1580/16, 1584/43, 1589/87v; *StryjKron* A3v, A6, 59, 131, 265 (11); prośiľbym bárzo pilno káźdeľo Chriľtyániná [...] by tylko prośbá moiá mogła v nich mieć mieyľce/ áby [...] przeľtáli juź ná potym dumác o tym tám zmyślonym ľynu przedwiećźnym *CzechEp* 259, 4, 6, 20, 26 [2 r.], 29 (83); *CzechEpPORz* **2v, **4v [2 r.], *, *NiemObr* 7, 8, 14, 15 [2 r.], 19 [2 r.] (72); *KochFr* 101, 121, 128; *KlonŻal* C2 [2 r.] D3; *KochDz* 106; *KochMarsz* 154; *KochMuza* 26; *KochPhaen*

8; *KochSz* A2, A2v, B2v, Cv, C2; *KochWz* 135, 139, 140; pokażę wam znaki za którymi będziecie rozeznąć mogli/ y drugich także ślad wálznych nauczyć *ReszPrz* 13, 7, 22, 30, 34 [2 r.], 66 (10); *ReszHoz* 130, 136; *ReszList* 147, 152, 156, 163, 179, 180, 191; *WerGośc* 214, 217, 256, 257, 259; *WerKaz* 287, 299, 301; *WisznTr* 22; *BielSjem* 39; *KochPieś* 5 [2 r.] 9, 16, 36, 48; *KochSob* 64; Służnie tedy żaluiefz: á byś iefcze ktemu Swym płaczem mógł go wrócić k żywotu piérwífemu: Rádžíłbych/ żebyś plákał *KochTarn* 75; *PudłFr kt*; Przetoż kto iuż miłue to zbáwienie wieczne/ może go iuż dołtąpić przez Kryłtá beśpiecznie *ArtKanc* N16; po vczyńkách ie poznać możecie *ArtKanc* P7v, D20, H15v, I5, L12v, N14, P7, T15; *BielRozm* 24; iużbyłmy náłzey Wolności zádzwonić ku pogrzebowi mogli gdyby Szláhcicá było poimác wolno. *GórnRozm* C, A2v, A3 [2 r.], A3v, A4v [2 r.], Bv (42); *KochWr* 22, 23, 24, 33, 37; *KochWrJan* 18; *PaprUp* A2, A3v, Cv, E3, Fv, F3; *ZawJeft* 22, 33, 39, 41; *ActReg* 4v [2 r.] 6, 11, 15 [2 r.], 21 (46); bo fie to częfto przytrafia/ co fie iednemi taczkámi ziemie zápráwić może/ tego potym kilká wśi nie zápráwi *GostGosp* 60, 1, 4 [3 r.], 6, 10 [2 r.], 12 (39); *GostGospGroch kt*; *GostGospSieb* +3v, +4, +4v; *GrochKal* 9; *Phil* K3, R3, R4, S3, S4v, S5; O mój fynu/ gdzie ten kray [...] W którym mógłbyś beśpiecznie vléc z káždéy ítrony? *GórnTroas* 37, 5, 21, 65; *KochCn* B3v; *KochCzJan* A2v, A3; Abowiém kiedy ludzie naylepiéy fwą powinność [...] czynią/ ieno trzeźwie? kiedy nalepiéy dowćipu fwégo ku wśelkiéy ípráwie vżyć mogą/ ieno kiedy fię áni iédłem/ áni piciem zbytnim nieprzełożą? *KochPij* C2v, C2, C2v, C3; *GrabowSet* A2, A2v, B4v, D4, E4 (18); *KochFrag* 15, 21, 23 [2 r.], 24, 45, 49, 52; *OrzJan* 3, 11, 13, 22, 23 (35); *OstrEpit* A3v, A4; *WyprPl* C2, C2v, C3v [2 r.]; *LatHar* +8v, [+ 11], 20, 115, 123 (28); *KołakCath* C5v; Szukaycie Pána Bogá/ poki możecie ználeść wzywáycie go poki blifko ieft *KołakSzczęśl* B4, kt; *RybGęśli* D2v; Wierzył nád to/ że przez ich modlitwę y rozgrzeńzenie mógł otrzymác Duchá S. *WujNT* 430, *przedm* 1, 21, s. 47, 89, 108 (63); godziny śmierci/ w którą by do mężá iść mogłá/ z radością czekálá. *WysKaz*)(2v, 3, 7, 13, 16, 28 (11); *JanNKar* A3v, F2v, Gv; *JanNKarGórn* D4 [2 r.]; ále tylko mieli byđź przyjmowani Pánowie Vrodzeni y ízláchetni: z którychby prędká y łácwá obroná Kościołóm mogłá byđź [*e quibus prompta et facilis defensio esset JanStat* 193]. *SarnStat* 178 [*idem* 922]; Bo zá hoyniefzy połag, hoyniéy mogły żyć *SarnStat* 1271, *3v, *4, *5v, *7, 11 (71); *SiebRozmyśl* B2v, D, D3v, Ev; *WitosłLut* A3v; Ato wśytko zá zebrácki kęs máiętności náłznych ípráwić możem *GrabPospR* N2, kt, Kv, K2 [2 r.], K2v, K3v (24); Tylko trzebá Polánóm s łobá fie pogodzić: Da Bog/ iże w Pogáńfkíey krwi/ Lách/ może brodzić. *KlonKr wstęp* A4v; Ieft ptak y póspolity/ kto go ieść przemoże/ Ten ptałze ízczębiotanie łatwie vmieć może. *KmitaSpit* Bv, A4, C3v; *PowodPr* 4, 17, 36, 58, 73 (9); Záklęta táka ziemiá [...] práwá ma tákie/ iż mężoboycá ípokoynie w domu fiedźcieć może/ do kilánaście lat *SkarKaz* 315b, 4b, 5a, b, 7a, 81a [2 r.] (39); *VotSzl* C2v, C3, C4v [2 r.], D, D3 (17); *CiekPotr* 3, 10, 25, 26, 28 (16); *CzahTr* B2v, C, [D2]v, D3, E (13); *GosłCast* 6, 25, 72; Wśák cię vczyć nie trzebá/ w czym fię możem przydác: Páńkim pośługóm/ gdyż to po ofobách poznać. *PaxLiz* D, B2, B3, C2, C2v, C3v, E3v; *SkarKazSej* 659a, b, 663a, 664a, b (16); Zá morzem futro zdáło mu fię złote/ Choćá iuż było wiotche y nadprote. Mogłby był domá cudnieyfzego dołtác *KlonFlis* C4v, Cv [3 r.], D2 [2 r.], D3 [3 r.], D3v, Ev (13); *KlonWor ded* **3v, 4, 6, 14 [2 r.]; *PudłDydo* B2v, B4v; *ZbylPrzyg* A4; *SzarzRyt* A2v, C2v, D2.

Z zaimkami i przysłówkami [w tym: „wszytko” (6), „wiele” (3), „mniej” (1), „więcej” (1)] (11): Wszytko mogę w Krytusię który mię vmacnia [omnia possum in eo]. *BibRadz Philipp* 4/13; *Efficaces* ad muliebre ingenium, preces, Proźbá á klektánie wiele v białich głów może. *Mącz* 115b, 473d; gdzie gorącość mniej może/ tám wietrzność lóy ípráwuie *SienLek* V v, V v; *RejPos* 102v *marg*; *WujJud* 67v [2 r.] 76v, Mm; *WujNT Philipp* 4/13.

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): [Bóg kocha się] w takich/ ktorzy mimo tę władzą zá którą mogą to co chcą/ íadzą sie ná tho/ áby theż náíłádownáli páná Bogá w dobroći *Górndworz* Gg4v.

Z elipsą bezokolicznika (100): *PatKaz III* 131; *FalZioł* V 94; *BielŻyw* 37; *RejKup* f8, n8; *KromRozm I* K4 [2 r.]; *MurzNT* 56, 78v; *GroicPorz* z4 [3 r.]; *Leop Eccli* 5/3; ieśli chcecie v nas ítać gośpodą możecie/ mamy dofyć íiána *BielKron* 13, 68, 102v [2 r.], 424v; *KwiatKsiąż* L2v; *Mącz* 390d, 509b; *OrzQuin* P4v, Z2; *Górndworz* Y5; ía garfcia [kradnę] ty możesz worem/ Bliśko ízeliná zá dworem. *RejZwierc* 235a; *WujJud* 80v; niemogli wykłádu pokázác mi/ lecz ty możesz/ bo duch bogow świętych wtobie. *BudBib Dan* 4/18; *PaprPan* Z; Niewiásty/ gdzie cícho mogły/ kápice iego nożyczkami wrzynáły *SkarŻyw* 545; *ReszPrz* 61; *ActReg* 126; *GostGospSieb* +4v; *SarnStat* 430, 616; íáko íam íwoiey y moiey záłości nie oddalíf? Izali nie możesz ieśli chcesz? *SkarKaz* 550b; *CiekPotr* 58. Cf »jeśli może, mogli, by mógł«.

3 sg w funkcji formy bezosobowej = można (160): *PatKaz III* 125v; *FalZioł I* 72a, 87b, 114a, IV 25b, 44a (9); *BielŻyw* 131; *GlabGad* K4v; *RejRozpr* H3; *HistAl* C2; *GliczKsiąż* M2; *GroicPorz* hh3v, 11v [2 r.], 112; *RejWiz* 24, 111, 143v, 153; *Leop Ex* 30/4; PÁtrząc ná tę ósobę/ w tym mi możesz wierzyć/ Ze tu cnotę/ vprzeymość/ może korcem mierzyć. *RejZwierc* 53v, 73v, 110v, 139v, 140; *BielKron* 33, 33v [2 r.], 34v, 40, 47 (13); yáko powiedáya o Podolu/ gdzie może trzi láta żác po yednym záśiániu *Mącz* 353d, 2d, 3d, 6c, 7c, 17d (18); *SienLek* 115, 136v, 140v; *Górndworz* T6v; *GrzepGeom* E4v, N3v, O4v [2 r.]; *RejPos* 221v; Chytróciá moc może zwyciężyć. *RejZwierc* 162v, A2, B2v, 16v, 38, 59 (12); *BielSpr* 15v, 16v, 17, 23, 63v (10); *Strum* D, F, F3 [2 r.], N2, P4; *BudNT przedm* c6v; *StryjWjaz* B4v; *CzechRozm* 76, 160; Ale to zpraw Rzymfkich łácniey poznác może [haec melius ... cognoscentur] *ModrzBaz* 82, 6v, 17, 19v, 79, 79v, 103v; *SkarJedn* 17; A to fortelem łatwiey może ípráwić niżli íáwną woyną *StryjKron* 215; *CzechEp* 63; *WerGość* 215, 236; Strzelbę dzieíną tám ítáwić gdzie z pożytkiem będzie/ Gdzieby íá mógł obroćić gdy potrzebá wszędzie. *BielSjem* 33; *PudłFr* 49; *ArtKanc* S7v; *KochWr* 32; *Calep* 429b, 829b, 977b; *GostGosp* 6, 32, 62, 64, 66 (17); *OrzJan* 23; Poradzćíész mi/ gdzieby tu mógl dóstác wśzytkiego. *WyprPl* A4v, C; *LatHar* 200, 606; záczym miásto/ í/ lácińśkiego, łácnoby mógl polśkie vczynić. *JanNKar* F, F4v; *JanNKarGórń* H2; *SarnStat* 135, 1279; *GrabPospR* Nv [2 r.] N3, N3v; *PowodPr* 60; *SkarKaz* 488a; *CiekPotr* 4; *PaxLiz* B3v; *PudłDydo* B. Cf *Zwrot*.

W połączeniach szeregowych (2): *OrzRozm* M3; więzienie cierpię, dla ktorego mi wszytká maiętnosc zginie, gdyz bych temu mógl y vmiał y chciał zabiegac, gdybych był wolen *ActReg* 160.

W konstrukcjach wyłączających, ograniczających typu: „nie może inaczej ... jedno...” = może tylko (74): *FalZioł II* 2b; Proźbá ku pánu bogu w vdręczeniu/ wierząc íż z ynąd wípomożenie niemoże być iedno od íamego bogá *RejPs* Ff7v; *LibLeg* 11/78; *ComCrac* 11; *MurzNT Mar* 6/5; Alye nyemogl ynaczey od nyego ych [kluczy] dóstacz alyesz mv ye vkradl *LibMal* 1554/185v; *Diar* 41; íż Krytús

Pan ináčzey nie mógł przydz ku tey ławie/ iedno przez tę świętą á niewinną mękę łwoię *LubPs* Z4, R5; *GroicPorz* ee4v; *KrowObr* 45, 58, 77; *OrzRozm* A2v; ná błóciech á ná miálkich wodách záłiádło iáko y Weneciá/ do ktorego y nawy przyłtěpić nie mogą iedno od morzá. *BielKron* 293v; Nigdy go Mołkwá mocą nie mogła wziąć áż przez zdrádę Czechá iednego/ ktorego był Michał Głińłki przenáiał. *BielKron* 431v, 30v, 48, 52v, 54v, 130 (14); *OrzQuin* C, S4v, T; *RejAp* 52; *HistRzym* 50; Przyłzła ná taką zgráię onych rozmaítých ludzi/ [...] że nie mogła mieć inłzego złózenia á inłzey gołpody/ iedno w nędznym chlewiku *RejPos* 19; iż ie Pan vpominał/ á prze grzechy ich/ nie mogło iedno iáko ná opokę vpáść łowo Páńłkie ná ferce ich. *RejPos* 65, 116v, 258, 335v; *KuczbKat* 355; *RejZwierc* 30v; *BielSpr* 51; *RejPosWstaw* 110v; *Strum* E2; *BiałKaz* F4; *CzechRozm* 214, 222v; *KarnNap* Ev; łwowolność źle czynienia ináčzey pohámowana być niemoże [*aliter coerceri non queat*] [...] okrom tego lekářłtwá/ to iełł/ oprócz do broni vcieczłki. *ModrzBaz* 108, 15, 26v, 37, 79, 86, 121v; *Oczko* 3v; *SkarŻyw* 15, 470; *ZapKościer* 1580/5v; *CzechEp* 109, 297; *ArtKanc* F6v; *ActReg* 147, 184; *Phil* R3; *OrzJan* 102; Ale iż niektóřzy ináčzey tylko boiáźnią winy [...] niemogą byđz od tego powćiągáni [*nequeunt alias prohiberi*] *SarnStat* 238, 4, 64, 195, 424 [2 r.], 884, 1067; *SkarKaz* 315a.

W charakterystycznych połączeniach: *moc bezpiecznie(j)* (57), (*co na*)*lepiej* (15), *łacno* (*łacnie(j)*), *łacwie(j)*, *łacniuchno* (105), *nietrudno* (3), *pewnie(j)* (5), (*na*)*rychlej* (15), (*co na*)– *snadnie(j)* (171), *przez* (*bez*) *szkody* (6), *bez trudności* (5), *włásnie(j)* (2).

Przysłowia: *RejZwierz* 139v; káchel gliną zálepiony/ ná ławieby mógł rzepy náłiać/ połciel brudna *RejZwierc* 61 v [*idem*] *WerGość* 236.

łwięte to połgrzywny co grzywná z niego vroć może. *RejZwierc* 108v, 110v.

łayna takowych ludzi grube bywaiá iáko kij, mogłby chłopa zabić *GlabGad* K4v.

Thorty/ Figi/ Marcipány Rozłóžá wieć włyłłtki kramy Thak łie karmie bęđá mienyc Mogłby łje wiecz kto óżenić *RejKup* Rv.

przyłzli do tákiey nędze y vbołłtwá/ żeby mógł v drugiego był w miełzku náwet z kopiją gonić *WerGość* 215.

Frazy: »jełłi (*a. gdy, a. kiedy*) może, możeli, by mógł« = *si potest PolAnt, Modrz, JanStat; cum potest Modrz; dum potest JanStat* (33:23:8); *ForCnR* C4; *FalZioł* V 66; *KłosAlg* F2v; radbi tho Krol ye^{go} m. dla pana twego vczynyl kyedibi mógł alie prze the przicini vczinicz thego niemoze *LibLeg* 10/64, 7/98; *RejRozpr* I3; *LibMal* 1547/126; Ratuy mila ielłly mozes *RejKup* h2, F, i2, dd8; *MurzHist* A2; Woláłaby by mogła Kániá być Sokołem *RejWiz* 65, 122, Cc3v; *Leop Gen* 15/5, *Is* 41/23; *BibRadz Gen* 15/5; *OrzRozm* D4; *BielKron* 9v; *Mqcz* 418c; *SienLek* 76, 111v, 155 [2 r.]; *RejAp* 44v; *HistRzym* 63; *RejPos* 9 marg, 211; *BielSat* G2; A zátym miey łie dobrze możelłzli. *RejZwierc* 209, 80, 92v, 97, 146v, 225v; *RejZwiercTrzec* Aaa2v; *CzechRozm* 232v; *ModrzBaz* 67, 108v; *SkarJedn* 164, 308; *SkarŻyw* 284 [2 r.] 294, 393, 504, 520, 589; Ktorego niech mogáli náłłáduiá *CzechEp* 51, 385; *NiemObr* 172; *BielSen* 15; *ZawJeft* 40; *ActReg* 185; *OrzJan* 46; *WujNT* 385, *Act* 27/39; *SarnStat* 604, 895 marg, 1114; *SkarKaz* 278b, 455b; *GosłCast* 51.

»(jełłi–, gdy–, gdzie)by mogło być, możeli być, jełłi(że) (*a. gdy, a. kiedy*) może być« = *si fieri potest Vulg, Mqcz; si possibile (est) PolAnt* [szyk zmienny] (40:28:24); *BierEz* I2, O3; by to bytz mogło/ odielłbyłłmy go [*Jezusa*] byłł/ ale wielkie mocy łprzeciwicelłłmy łie niemogli. *OpecŻyw* [155], 99v,

100, 100v, 101; *FalZioł* V 21a, 34; *LibLeg* 7/35v [2 r.] 11/164v; *RejJóz* C4v; *HistAl* B; *BielKom* D4v; *GliczKsiąż* D5; *KrowObr* 50; *RejWiz* 49; y modliłfie: ieśliżeby mogło być [ut si fieri posset]/ aby odeflá od niego godziná *Leop Mar* 14/35; *BibRadz Mar* 14/35, *Gal* 4/15; *BielKron* 213v; Potin mihi verum dicere, I mogli być ábysmi prawdę powiedział *Mącz* 430b, 273d, 344a, 430b; Kogo wąż zię day temu pić Lepiej zaráz mogli być. *SienLek* 154, 3, 40, 52v, 118v, 119, 151v; *GórnDworz* E6v, I6v, M2v, N4, R8v, Dd2v, Kkv; *HistRzym* 90; *RejPos* 258v, 261; *RejPosWiecz*² 91v; *HistLan* B3v, C4v; Theż trzebá pilnować [...] aby brył ieśli może być nie wiele było *RejZwierc* 109v, 23v, 65, 107v, 192v, 228v; *BielSpr* 15v, 63v *BudBib* 4.Esdr 4/42; *HistHel* C3; *CzechRozm* 233v; *ModrzBaz* 133v; *Oczko* 17, 21, 24, 28; *CzechEp* 89, 90; *ReszPrz* 111; *WisznTr* 8; *GórnRozm* L2v; *KochWrJan* 18; *ActReg* 83, 131, 172; *GostGosp* 2; *GrabowSet* Bv; Potym nie závádzi/ kiedy to fnádnie być może/ wnet przeżegnáć fię. *LatHar* 580, 3, 72, 110, 651, 707; *WujNT Matth* 24/24, *Mar* 13/22, s. 274, 875; Y nie dla tego mówić kto ma [...] iż náłz Pan w polach náuczał; bo bárzo rad y częścíey w kościele to czynił/ gdy być mogło. *SkarKaz* 455b, 316a, 456a; *CiekPotr* 37; *PaxLiz* A2, B3v, E, E3; *KlonWor* 3.

Zwrot: »iż(by) mógł przeliczyć (a. zliczyć) kości, iż kości mogłyby być zliczony« [szyk zmienny] (3:1): *OpecŻyw* 139v, 140; *RejPs* 32; A sam fię przed fię półtem dręczył/ tak iż kości ná nim przeliczyć mógł. *SkarŻyw* 135.

Szeregi: »moc i chcieć« [szyk 3:1] (4): *WujJudConf* 66v; *WerGość* 204; y to ípráwił/ że fię grzechow wiele fnádníey teraz y łatwiey zá pomocą iego/ vłtrzedz y możelz y chcelz/ niżli przedtym. *LatHar* 676; *WujNT* 262.

»moc i mieć« (2) : Y drogę náuką y przykładem żywotá fwego pokazał/ kędy ktemu przyfc możemy y mamy. *KromRozm II* b2v; *CzechRozm* 254.

»moc i umieć« (1): gdyby mu to dał B. żeby fię w tym mógł y vmiał dobrze y z drugimi obrachowáć *CzechEp* 339.

Szeregi, które w jednym członie mają formę osobową czasownika, a w drugim – móc + infinitivus tegoż czasownika [szyk 6:5] (11): A tak tim obyczaiem bywało y może być ziawienie ludziem nie ktorim od pana Boga. *GlabGad* L7; A ten náłz dobrotliwy zbáwiciel/ zoftáwił nam táki vpominek/ przez który możemy przydz y przychodzimy/ w láłkę [...] Bogá w Troycy iedynego *RejPos* 89; *WujJudConf* 254v; *CzechRozm* 84, 163v, 214v; Wtore [położenie] też ieft prawdziwe: gdyż wielá nie wątpliwych świádectw może być iáłnie pokazáne/ y pokazáne będzie *CzechEp*, 359; *GórnRozm* C4; *SarnStat* 483, 592; *VotSzl* C2v.

a. *To, co się ma uczynić, jest dostępne, osiągalne, nietrudne* [„może to uczynić” = *to się mu da łatwo uczynić*] (1267) : *MetrKor* 26/62v, 34/135; *March*¹ A4v; Niełufznać Filozofowi/ O tak lekkich rzeczách wiedzieć/ Ktore może vczeń powiedzieć. *BierEz* Cv, O2, P2, P4v, Q2v; *OpecŻyw* 130v; *OpecŻywList* C; *ForCnR* C3, D4 [2 r.]; czokolvye może bycz vyflovyno czlouyeczymy flouy to yeft nyedofłateczno ku chwale tey myley panny *PatKaz I* 13v; *HistJóz* B3, E2; przyley ípięć łyżek ocztu/ á możelzli też foku z agrełty mieć/ wley też ze trzy łyłzki *FalZioł I* 16d, I 3b, 45d, 66a, 86d, 126c (22); Nie fobie drogiego nie pokładay czoć lotr odiać może *BielŻyw* 130, *nib* 3, 3, 49, 71, 72 (9); *BielŻywGlab nib* 10; *GlabGad* L7; *BierRozm* 4, 6, 12, 19; *WróbŻółt* Z5V; *WróbŻółtGlab* A2v, A3v, A5; *LibLeg* 10/98, 11/14, 57, 186v, 187; *RejPs* 42v, 90v, 119v; Bo fnadz káždy może temu íproftáć

Co złe/ gánić/ a przy dobrym zołtác *RejRozpr* A2; *LudWieś* B3v; *LibMal* 1545/95v; *RejJóz* C5v, G8; *SeklKat* N3, V4v; *RejRozm* 397; *RejKup* e2v, g4, r4, t5v; *HistAl* C7v, E8, K5v; *HistAlHUNG* A3; *KromRozm I* M3v; *MurzHist* G3, I, O3; *MurzNT* 91, 111; *KromRozm II* 1, m4, x4v; *KromRozm III* E5v, G2, K3v, L8, M8, O; Acz my nic w tym nie wątpimy, Miłościwy Krołu, że to snadnie okazać możemy, iż nie prze stan nasz poselski to wszycko tracenie czasu się stało *Diar* 65, 23, 74, 82, 91; *BielKom* C2; dofić ci yeft ná nye myeć yednę fuknię ífárą álbo więc dwye/ yeftliby oycá wtym sftác mogło. *GliczKsiąż* F2v, D6v, G2v; *LubPs* L, Y3 *marg*; *GroicPorz* r3, r4v, bb3v; Byście byli mogli iefztze y wiátr vgonić/ y o then byście fie byli pokuśili *KrowObr* 100, 218v; *RejWiz* A3v, A6v, 6, 14v, 49v (8); *Leop Lev* 25/26, *Num* 6/21, *Eccle* 4/1, 1.*Mach* 13/29, *Mar* 14/7; *OrzList* i2v; *UstPraw* E, H2v; widzieć vpadek ktoremu fie zábiczec [!] mogło/ á zábieżeć żaden temu nie chce. *LeszczRzecz* A5; *RejFig* Cc3; *RejZwierz* 20, 66, 143; *BibRadz* *6, *Gen* 19/20, *Ex* 18/18, *Is* 36/8, *Eccli* 27/22, II 118b; *OrzRozm* N2, N2v; Oná rzekłá/ bydło fie im może wroćić/ ále złzy á płáčz kto im może nágradzić? *BielKron* 381v, 35, 36v, 54v, 68v, 89v (18); *GrzegRóżn* E2, N3; *KwiatKsiąż* A3v, B4v, K4v; *Capax xv convivarum triclinium*, Stół około którego fie może [!] piętnaście perfon fieść. *Mącz* 35b, 14d, 41d, 56b, 65a, 117a (45); *OrzQuin* K3v *marg*; *SarnUzn* C5, C8v; *SWinie* Czeluści ná popiół ípal/ á możefzli mieć dżikich świń tym lepiej *SienLek* 149v, 3, 15, 38v, 58, 73 (15); *RejAp* 64v, 67v, 80, 80v, 81v, 171; *GórnDworz* B7v, Hv, I4v, L, N5 (27); *GrzepGeom* D, G2, N3v; á což ia będę mogł prze cię vczynić tho ia wśzytko rad vczynię. *HistRzym* 4v, 15, 100v; Ale oto bez wielkiego pytania á ftáránia ínádnie fie temu przypátrzyć możefz *RejPos* 334, A4, 9, 39, 45, 48 (39); *BiałKat* 11, 26, 31, 140v, 373v; Zali go będę iáko mogłá przywieść ktemu/ Zeby mię wždy przypuścił do dzyálu rownego *HistLan* Dv; S. Ewángeliftá [...] Hiftoryą opifał/ o ktorey nam tu wiele mowić niepotrzebá/ ponieważ iá Pleban íobie przeczytác może. *KuczbKat* 35; Przeto iálnymi á łatwimi ílowy/ ktore bez trudności wśzyfcy poiąć mogą/ Pálterze vczyć będą *KuczbKat* 125, 40, 90; á wždy fie go [tureckiego i tatarskiego] Polak thák włáfnie náuczyć ínádnie może/ iákoby fie tám y vrodzić miał *RejZwierz* 13v, 1, 7, 9, 18, 20 (49); lepiej mieć doftátek luddzi [!] zbroynych/ ktore możefz ízykować ná rozmaíte vffce/ chcefzli ná klin ku przerwaniu woyská nieprzyacielfkiego/ chcefzli też ná klefzcze viąc nieprzyacielfki klin. *BielSpr* 18, 17v, 46v, 66v, 69v; *WujJud* A5, 76v, 95, 134v, 136 (12); *WujJudConf* 42v, 59, 222v; *RejPosRozpr* b3, b4, cv; *RejPos* [41³]v, [41⁴]v, 44; *BudBib* Bv, B3v, *Lev* 14/22, 4.*Esdr* 4/51; *MycPrz II* B2v; A możefzli go [robotnika] co vciągnąć álbo ón ciebie/ niechayby nie wielé było. *Strum* D4v, A2, C2v, D4v, H2v, P3, Q4v; *WierKróc* A3; *BiałKaz* I3; *BudNT Mar* 10/38; A głupftwo to wielkie ieft/ przeciw rzeczy ktorey fie kto rękómá domácác może/ wywodow vżywác/ á nimi rzecz przeciwną pokázowác. *CzechRozm* 85, 2, 6, 12, 24v, 39 (32); *PaprpPan* K4v, Tv, Bb3v; *KarnNap* C3v, C4v; Chybá by Pan Rádny nietego miał pátrzyć/ coby trzeba w Rzeczypólpolitey ípráwić/ ále tego coby się ípráwić mogło. *ModrzBaz* 29; áby nietylko to obaczał/ iefli oná rzecz vcźciwa ieft/ ále też y to/ iefli iey może íproftác [ut habeat efficiendi facultatem]. *ModrzBaz* 45v, 5v, 6v, 7v, 15, 21 (24); Co ludzie ftánowią/ ludzie pówác y odmienić mogą *SkarJedn* 206, 12, 122, 215, 266, 362; *Oczko* A4v, 5v, 11v, 12, 13, 13v, 17v, 22v; *SkarŻyw* A2v, A4v [2 r.], 28, 52, 87 (21); com mogł wyrozumieć porządniem w Comentarz niemáły wierłzem ípífał *StryjKron* A3v, 66, 477; zázwdy go [Chrystusa] z íobą mieć/ y nań pátrzyć możemy: á Papieżá nie kázdemu fie

widzieć zeydzie. *CzechEp* 330, 26, 54, 79, 87, 105 (14); *CzechEpPORz* **v; *NiemObr* 106, 135, 144; *KochFr* 88; Bo bez czego być mogę/ mogę niedbać oto. *KochDz* 106; któraby Lutheryanowie złotem w iákíey przepásić rádźi záfypáli/ by to vczynić mogli *ReszPrz* 69, 48, 61, 69, 74; *WerGośc* 227; *KochPam* 83; Ty nie miéy záftráconé/ Co może być wróconé: Siłá Bóg może wywroćić w godzinie *KochPieś* 42; *BielRozm* 4, 8; Ia to mam záf rzecz pewną/ iż fię temu zlemu záfbiéżec może *GórnRozm* M2, A, A3v, B, B2v, B4 (14); *KochWr* 24 [2 r.] 35; *PaprUp* L3v; *ZawJeft* 18; *ActReg* 10, 11, 12, 15, 28 (12); Calamitosus – quod calamitate laedi solet – Rzecz wízelką którą grąd może potłucz. *Calep* 150b; Fidus – Wierny, ten ktoremu fię mozemy zwierzicz. *Calep* 418a, 342a, 374b, 643a; *GostGosp* 4, 18, 28, 60, 66 (11); *GostGospSieb* +3, +4v; *Phil* I3; *GórnTroas* 9; *KochPij* C3; Równéy podobno rozum rádźić może szkodzie/ Ale iáka ieft moiá/ nie zdoła przygodzie. *KochFrag* 54, 19, 47; *OrzJan* 90, 123; *WyprPl* B2; *LatHar* [+ 9]v, 1, 149, 197, 216, 704 [2 r.]; *KołakSzczęśl* D; *RybGęśli* D; Bo te księgi ktore mamy/ iedną ręká obiąć może. *WujNT* 391, *przedm* 19, s. 237, 382, *Ioann* 21/25, *Rom* 1/19 (12); *WysKaz* 18, 25, 35, 39; *JanNKar* E4; *SarnStat* 7, 95, 133, 280, 285 (13); *GrabPospR* K3v, L2 [2 r.], M2v; Konwikcia ná Aryany iuż vczyniona/ y powtorzyć fię może od Autorá. *PowodPr* 37 *marg*; *SkarKaz* 4b [2 r.] 81a, 118b [2 r.], 161a, 241a (18); Osmiá [koni] fię chce wieść, y to nie ládá iákíemi: A dwá kotowie vwlec mogliby lichotę. *CiekPotr* [30], 3, 26, 90; *GostCast* 7, 39, 49; *PaxLiz* A4v, Bv, B3; *SkarKazSej* 660b, 704a; *KlonFlis* C4v; *KlonWor* 36, 71; *ZbylPrzyg* B4.

Z elipsą bezokolicznika (9): *RejRozm* 392; Si quid possum tua causa faciam libenter, Iesli co będę mógl chutliwie wíziťko dla ciebie vczynię. *Mqcz* 430b; *WujJud* 76v; A to pełnimy co możemy: á czego nie pełnimy/ tedy to nie z nas idzie *CzechRozm* 82v; *ModrzBaz* 126v; *SkarŻyw* 342 [2 r.]; *JanNKar* Cv; *SkarKaz* 636b.

3 sg w funkcji formy bezosobowej = można (53): *KlerPow* 3; *FalZioł* II 7b, IV 3c, V 111v; Bo lekka rzecz gdy upadnie, Podnieść ci ją może snadnie *BierRozm* 27; *RejJóz* K3; *SeklKat* Y2v; *RejKup* m4v; *GroicPorz* 112v; *RejWiz* 31v, 186, 188; *RejZwierz* 57v, 107; *BielKron* 29v, 81, 259v, 276; wízelaka rzecz ktora okragła yeť/ á którą może potoczić *Mqcz* 76b, 9b, 17c, 43d, 63a, 103c (10); *RejAp* 113v; *GórnDworz* F6, K3, K4v, S4, Cc5v, Dd5, Ii4; *KwiatOpis* C3v; *RejZwierz* 84v [2 r.] 133v; *BudBib* I 394b *marg*, 462c *marg*; *ModrzBaz* 103; *PudłFr* 75; *Calep* 507a; *WyprPl* B; *WujNT* *Hebr* 12/18; *JanNKar* C2v, F; Ieľli téż gďdzie nieco fię pochybiło, wízák to może iefcze poprąwić, w ták wielu y wielkich rzeczach nie dźiwia temu *SarnStat* 314, 209; *GrabPospR* L2, L4.

W konstrukcjach wyłączających, ograniczających typu: „(żadnego) inszego nie może... jedno...” (31): pyenyedzi nyemogli trafficz yedno wťaľchcze gr. 14 *LibMal* 1543/77; *SeklKat* Qv; *MurzHist* P2; *KromRozm* III M4; *DiarDop* 104; obraz [...] niemoże nic inśzego náutzyć/ iedno tzym łam ieft *KrowObr* 118, 15; że ia nic inego powiedzieć nie mogę iedno co mi roľkaże Pan [*quod dixerit Dominus ad me, illud loquar*]. *BibRadz* 3.Reg 22/14; *BielKron* 42v [2 r.]; *RejAp* 181v; gdyż żadna ina krew nie mogła być nálezyoná ktoraby była záf ty ípráwiedliwe dekrety iego dofyć vczynić mogła/ iedno krew łwięta á krew tá niewinna tego ie^{go} iedynego łyná *RejPos* 104, A6, 87v [2 r.], 130v, 131v; *BiałKat* 221; *WujJud* 118, 119, 126v; *WujJudConf* 119v; *ModrzBaz* 48, 68, 144; *SkarŻyw* 580 [2 r.]; *CzechEp* 291; *NiemObr* 33; *GórnRozm* F3; Abowiem fundámentu innego nikt záfłóżyć nie może/ okrom tego

[*fundamentum enim aliud nemo potest ponere praeter id*] który założon ieft/ który ieft Chriftus Iefus. *WujNT* 1.*Cor* 3/11.

W charakterystycznych połączeniach: *moc* bezpiecznie (2), dobrze (4), jaśnie, (15), jawnie (7), łącno (łącznie(j), łącwie(j)) (47), łatwie(j) (23), nietrudno (2), pewnie (6), snadnie(j) (snadno) (91), bez trudności (3).

Przysłowia: Dofyćyeś doftátiecznye práwy kołcyoł wypifał/ y ná oko/ yáko ono mowya/ pokazał/ ták iż fyę go po tych znákoch y fłepy domáćć może. *KromRozm III* Q3v; *CzechRozm* 81v, 83, 136, 170v; Iákoż y śłepy/ tylko pilnie máććiác/ domáćć by fię tego mogł. *CzechEp* 36, 362; *CzechEpPorz* *3v. [Ogółem 8 r.]

KOniecpolńkim ácz názbýt/ nie zbywa vrody/ Ale dobroć tę by mogł/ kłáść fńadź y ná wrzody. *RejZwierz* 63.

Iefli z bogáctwá mamy kogo fławić/ Możeć tho y fźwiec fńádnie fobie fpráwić. *RejZwierc* 226.

Niech fię tym ćiefzy/ że mię ma w niewoli/ Ręce mógl zwięzać/ myśli niezniewoli. *KochFrag* 24.

Frazy: »každy może baczyć, zrozumieć, pojąć itp.« = *jest oczywiste, jasno wynika; facile ex hoc patet, cernere est Mqcz; videre a. aestimare licet, intelligendum est, facile unusquisque cognoscet Modrz* (371): A każdy to może baczitz po nim/ Ze on wielką pilnoftz czini o tym: Aby iego poddani w pokoju byli *KlerPow* 4; *FalZioł I* 136d; *BielŻywGlab nlb* 13; *GlabGad* L8v; *RejŁas w.* 62; *RejPs* 71v; *SeklKat* Y4; *Diar* 65; *DiarDop* 112; *GliczKsiąż* B3, C, D2, E, F2 (12); *LubPs* A3v, B4, Gv, T4; *GroicPorz* C2, I4, gg2; I dáley iefztze może koždy obátzyć/ iż thefz niewierzyłz temu/ áby Pan Kryftus był wftáwitztnie w kościele fwoim *KrowObr* 23v, A4v, B2, 6v, 9, 11 (50); *RejWiz* 6; *Leop Soph* 1 arg; *BibRadz I* 113d marg, 353v; bo może káždy rozumieć/ coby nam tákowe záburzenie przyniofło *BielKron* [332²]v, 112, 198, 210, 211v, 213 (13); *GrzegRóżn* D4v; *Facile ex hoc patet*, Latwie fię z tąd káždy domyślić może/ Albo yáwnie fię z tąd okázuye. *Mqcz* 283b, 429a; *SarnUzn* C8v, D5, D6v, D7v; *LeovPrzep* D3, G, G4v, H4, K2; A czo tey fńmrodliewey wodj y dziś płynie z gęby tey márney tego fńmoká.[...] to iuż ná oko rozeznáć włyfcy możemy. *RejAp* 104, 14, 35, 61v, 92, 110v (18); *GórnDworz* C8, D4, Iv, V4v, Dd, Ff2, Gg2v; *GrzepGeom* O4v; *HistRzym* 20v; *RejPos* A2, 3v, 16v, 19v, 44v (56); S Tych tu fłow przerzecżonych Páná Kryftufowych/ iáfna rzecz ieft/ kthorą káždy obaczyć może/ iż pożywánie ciáłá y krwi iego/ nie ieft rowne [...] ku pożywániu y picciu pokármow náfzych *RejPosWiecz*² 91, 93v; *BiałKat* 271; *GrzegŚm* 25, 39; *KuczbKat* 120, 170; BO to fobie fńádnie káždy vważyć może/ iákie rofkofzy/ iákie miłe przypadki s tákiego wdzięcznego fńtanu káždemu przypadáć mogá. *RejZwierc* 32, 1v, 2v, 3v, 10, 16v (15); *BielSpr* b2v, 16v, 37, 57v, 75v; *WujJud* A3v, 132, 132v, 160v, 194v; *WujJudConf* 84v, 141v, 151, 190v; *RejPosRozpr* c3, c4; *RejPosWstaw* [143⁴]v; *BudBib* Bv, B4 [2 r.]; *HistHel* C; *MycPrz* II B4 [2 r.] C2v, C4v; Iż Mořkiewfkego [!] gánią że ieft Tyrán wielki/ Mogł by to káždy bátzyć iż fię ten lży wízelki. *WierKróc* Bv; *BiałKaz* G, Gv, G2v; *BudNT przedm* a6, b5v, c5v, d; *CzechRozm* 18v, 71v, 126, 144v, 151v (14); *PaprPan* A2v, M3; Káždy baczyć może [*Videre licet*] że żywot kmiecy nie ieft od niewolnicżego rozny *ModrzBaz* 124, 50, 93v, 131v; *SkarJedn* 11, 15, 124, 130, 143, 194, 279; *Oczko* 27; *SkarŻyw* 201, 213, 243; *StryjKron* 270, 542; Boć koniecznie z tych X. K. fłow/ znáć káždy báczny może/ że od nas nie był turbowan y niepokoion *CzechEp* 12, 6, 11, 24, 29, 84 (51); *NiemObr* 19, 37, 52, 57 [2 r.], 66 (16); *ReszPrz* 38; *ReszList* 162, 185, 186;

WerGośc 269; *WerKaz* 294, 304; *ArtKanc* S7; *PaprUp* F4v; *ActReg* 163; *OrzJan* 78, 88; *LatHar* 511; *WujNT* 204, 222, 777; *WysKaz* 20; *JanNKar* Dv, H4; *SarnStat* 667, 1057 [2 r.]; *PowodPr* 18; Potym rozumieć każdy może/ w iakięy części v Cefárzow y krolow [...] religia y iey kápłani byli. *SkarKazSej* 806a, 658a, 694b.

»najgłupszy (a. najprostszy, a. dziecię) obaczyć, zrozumieć *itp.* może« = *łatwo pojąć, jest oczywiste* (17): *GlabGad* P; co jako jest rzecz dziwna a niesłychana, każdy najgłupszy człowiek łącno baczyć może *DiarDop* 99; *GliczKsiąż* E3, K8v; A toć łą prawdziwe kłięgi z ktorych y naprośtłszy poznanie páná Bogá łącno poiąc może. *BibRadz* I 1c *marg*; y prośtak máło fie rozumu poradziwłszy co tho iest zrozumieć może. *RejAp* BB3v; iuż o thym wyśłzłzey dofyć pińano/ ále śnadź y flepy y głuchy iużby fie thego náuczyć y náłłuchác mogł. *RejAp* 39; *RejPos* 231v, 235, 235v; *RejZwierc* 119v; *CzechRozm* 84v, 147; *SkarJedn* 7; *CzechEp* 152; ále iefli to k rzeczy/ y dzieći rozśładzić mogą *NiemObr* 37; *WerGośc* 254.

»sam (o)baczyć, poznać, rozeznąć *itp.* możesz« = *jest oczywiste* (18): *BielKom* n1b 7; *RejZwierc* 122; Aprzeto baczyć to y łam możefz/ iż zle tych prorocत्व żydowie vżywáią *CzechRozm* 117v, 57, 83, 89, 91v, 93 (11); *SkarJedn* 340; Y łam iuż baczyc możefz/ że moje pośługi V téy pániey nie ważné *KochFr* 64; *WerGośc* 236; *OrzJan* 22; *LatHar* 492.

W zwrotach typu: »moc przytoczyć, okazać, przypomnieć, przydać *itp.*« (76): *OpecŻyw* 103; *KromRozm* I B, Kv; *KromRozm* II r4; *KromRozm* III K; Wyele przykładow thu mogę przytoczyć yáko zawnfłle včeni ludzye w wylkyey wadze byli *GliczKsiąż* N6, B4v, D3, E6 [2 r.] G3v, Hv (10); Wiele bym rzeczy mogł okázác [...] Ale folgując krotkiemu pińaniu opuśzczam. *GroicPorz* 14; *RejWiz* 156; *OrzList* g3v; Mogł bym też przykłady domowe przypomnieć/ ále nie chcę *OrzRozm* O4, D2; *BielKron* 476; *OrzQuin* E3, Rv; *SarnUzn* G4v; *RejAp* [Ff5]; *GórnDworz* D3v, H2v, T6, Y, Aa, Aa2v, Hh4v; *RejPosWiecz*² 92, 95v; *BiałKat* 221, 288v; *BielSpr* 75v; *RejPosWstaw* [41³]v, 44; *BiałKaz* L; A ku temu y to fie iefłcže przydać może *CzechRozm* 195, 59, 87, 164, 264 [2 r.], 267v; *SkarJedn* 73, 100; *CzechEp* 33, 76, 80, 123, 199, 202, 289; *NiemObr* 12, 40, 48, 120, 121, 145, 176; *ReszPrz* 19; *WerGośc* 222; *WisznTr* 11; Prze cnotę/ y prze godność/ zośtał Bogiem niebá IOVIS/ móglby wyliczyć więcý ich/ by trzebá *PudłFr* 75; *GórnRozm* A2v, B2v; *KochWr* 33; *OrzJan* 35; *LatHar* +4; *WysKaz* 42; *PowodPr* 13; *CiekPotr* 12, 27.

Szeregi: »moc i (albo) (za)chcieć« [szyk 2:1] (3): *MurzNT* 43v; *LeovPrzep* b2; bo weirzy wm MMPan włudzie iacy są y kto moze, abo zachce resistere tamtey potentiey *ActReg* 117.

»moc i mieć« (3): gdyż się tego nadziewać pewnie możemy a pewnie mamy *Diar* 66; *WujNT* 550, 568.

»moc abo śmieć« (1): Zaden ták mocny w ręce nie był/y ták śmiáły/ Ktoryby mogł ábo śmiał rufzyć oney fkały. *KlonWor* 22.

»moc i umieć« (2): *KochCzJan* A3; fkláda co może y vmié *JanNKar* Cv.

Szeregi, które w jednym członie mają formę osobową czasownika, a w drugim – móc + infinitivus tegoż czasownika (5): *RejPos* 270v; *RejZwierc* 166; Nie widzićie/ iáko wiele ludzi w Kościele [...] opuściwłszy imioná/ dygnitárśtwá y dochody/ ktore álbo mieli álbo mieć mogli/ w vbośtwie [...] fłużá

pánu Bogu *WujJud* 5v; wiedział káždy/ y wiedzieć mógł o onym/ wízem znáiomym/ vrzędniku kościelnym *Heliaľzu SkarJedn* 15; *SarnStat* 678.

b. W wypowiedzeniach podrzędnych wyrażających cel, zamiar (warunki do spełnienia go określone w zdaniu głównym) (1294) : *BierRaj* 16v, 18v; *PowUrb* +3; *MetrKor* 37/2v, 38/501; *March*¹ A3v; O to prácuy by mógł iednego/ Przyiaćielá mieć práwego *BierEz* G, Bv, B3v, D2, D3, E3 (17); *OpecŻyw* 2 [5 r.] 15, 18v, 20, 29 (20); *LibLeg* 6/191 [2 r.] 7/8v, 32v, 33, 34 (23); *PatKaz I* 3; *PatKaz III* 129v, 152 [2 r.]; *HistJóz* C2v, C4, E3; *KlerWes* A; *FalZioł I* 38d, 93d, III 22c, V 19a, 20c (20); *BielŻyw nlb* 5, 6, s. 14, 25, 49 (12); *GlabGad* B3, B4, C2, C2v, D (11); *MiechGlab* 12, 71, 87; *KłosAlg* A4v; Repleatur os meum laude vt cantem gloriam tuam tota die magnitudinem tuam. Raczy napelnić vfta moje miły panie chwałá twoią aby ch mógł wyfpiewawać chwałę twoię *WróbŻoľt* 70/8, Nv, aa4, nn4v [2 r.], pp3; DAy miły panie takie wyrozumienie nam aby nie czekaiąc nad łobá zadnych tu fwieckich wyrokow fami przez fie moglibychmy fie vľprawiedliwic kazdemu *RejPs* 86, 29, 30, 30v, 37v, 46 (39); Item wiznal yľch thu do poznanya dlya thego bill przifchethl abi konya kthorego mógł vwyefcz *LibMal* 1543/73v, 1543/68v, 1548/145v, 1552/167; *RejRozpr* H; *RejJóz* H5, P6v, P8; Stareyze fie bys kychnaćz mógł Tym bys łobie wiele pomógł *RejKup* r3, d7v, n4; *RejKupSekl* a3, a8; *HistAl* C6 [2 r.] D3v, D5v, E2v, M5 [2 r.] (10); *MurzHist* A3v, E2v, I4v, K2, K3 (9); *MurzNT* 21, 91; *KromRozm II* i3; *KromRozm III* Bv, B2; *Diar* 31, 51, 68, 85, 92, 94; *DiarDop* 98, 103, 104, 106, 113, 118; *BielKom* B4v, D6; *GliczKsiąż* B2v, B8v, C2v, E4v, E5 (17); *LubPs* A4, A5, Bv, C2, D3 (24); *GroicPorz* h3v, v, bb3v; *KrowObr* 2, 17, 37, 52, 71v (29); *RejWiz* A8, 23, 47, 77v, 108 (8); wezmę nieco z duchá który w tobie ieľt á dam im/ áby mogli nieść fthobá brzemię wľfyľtkiego ľudu [*ut sustenent tecum onus populi*]/ á žebyś nie łam był obćiażon. *Leop Num* 11/17, *A3v, *B4v, *Gen* 42/2, 46/34, *Ex* 25/27 (16); *KochZuz* A4; *RejZwierz* A5v, 80v; Roľkáz že ábych mógł być przeniefion z tych fráľunkow ná mieyľce wieczne *BibRadz Tob* 3/6, *3v, *4v, *5 [4 r.], *5v [6 r.], *6v (31); *BielKron* 45v [2 r.] 52, 53v, 54v, 71v (28); *GrzegRóżn* Fv, G, N3; *KochSat* B2v, Cv; Tak tędzy [...] maiá być poľtanowione dziatki/ yżeby fię y o wielkie rzeczy kuśić śmiały/ y trudne rzeczy znoľzywać mogły. *KwiatKsiąż* N2, A4, M, O3v, P3v, P4v; Memineris meminisse, Bácz ábyś fie mógł rozbáćzić/ álbo ábyś mógł ľpomnieć/ ná pámięć łobie przywieść. *Mqcz* 215a, 42d, 86a, 96b, 137d, 149b (25); *OrzQuin* I3, M4, P2; *Prot* D2v, D4; *SarnUzn* Bv; *SienLek* a4v, 10, 24, 31v, 45 [2 r.] (23); *SienLekAndr* a2v; *RejAp* 52v, 136v; *GórńDworz* Bv, C6, E7v, G, G6 (29); *GrzepGeom* B2v [2 r.] I4v, L, N2v; *HistRzym* 5v, 40v [2 r.], 103, 107 (7); *RejPos* A3, A4v, 2v, 6 [2 r.], 21v (96); *RejPosWiecz*² 92v, 95; *RejPosWiecz*³ 98v; *BiałKat* a2v, 231; *BielSat* [I4]v [2 r.]; *KwiatOpis* B; *HistLan* C4v [2 r.] D2v; *KuczbKat* 5, 105, 110, 145, 150 (22); *RejZwierz* 2, 16, 20v [2 r.], 26v, 65 (12); *BielSpr* 9, 18, 37; *WujJud* B3v, 15v, 41v, 45v, 54v [2 r.] (14); *WujJudConf* 66v, 84, 205, 251, 255v; *RejPosRozpr* b3, c2v [2 r.]; Kthorego opifánia then koniec á cel ieľt/ ábyľmy thák prawdziwy á doľkonały kľtaľt koľcioľá v łiebie poľtanowić mogli *RejPosWstaw* [143²], [21²]v [2 r.], 22, 22v [2 r.], [41²] (30); wľzytko ľtaranie ľwoie ktemu przedśięwzięćiu obroćić/ žeby to y dobrze y rychľo wykonáno być mogľo. *BudBib* B, *Ex* 30/4, *Num* 22/6, 11, 2.Reg 10/3, 2.Par 1/10 (10); *HistHel* B3; *MycPrz I* B3, II A; *Strum* A3v, G [2 r.]; Co áby ľnádniey ku chwale Bożey iść mogľo/ raczyľeś W. mć. Drukárnię niemáľym koľfztem zálożyć. *BudNT przedm* a5, *Luc* 24/45, *Hebr* 7/13; *CzechRozm* A2v, A6v, A8, A8v, 20v (51); *PaprpPan* L, L2, Ee3, Ee4v; *KarnNap*

A3 [2 r.] A3v, B3, Cv, C2 (15); Co áby fię śnádniey śpráwić mogło [*Ad cuius rei perfectionem*]/ zda mi fię żeby było niepomálu pożyteczne rozdanie vrzędow/ iákíe był Moizefz [...] vczynił. *ModrzBaz* 83, 3 [3 r.], 6v, 13, 18, 22v (25); *ModrzBazBud* ¶6; *SkarJedn* A4v, A6v, 19 [2 r.], 106, 152 (14); *KochOdpr* C3v; *Oczko* 10, 16, 18, 27v, 31v; Przypátruycie śye murom/ y páłacóm złotym/ Abyście mogli opiśać ie potym. *KochPs* 72, 9, 13, 22, 73, 77 (9); *SkarŻyw* A4v, 1, 2 [2 r.], 4 [2 r.], 13 (101); *KochTr* 13, 20; *StryjKron* 250, 472, 557; *CzechEp* 5, 20 [3 r.], 27 [3 r.], 30, 95 (35); *CzechEpPORz* *; *NiemObr* 10, 24, 25, 28, 53 (24); *KochFr* 26, 128, 130; *KochBr* 152; *KochSz* C3; *ReszPrz* 62, 107; *ReszHoz* 128, 135; *ReszList* 153, 172, 174, 185; *WerGośc* 236, 264; *WerKaz* 267; *BielSjem* 14 [2 r.] 19; *KochTarn* 76; *ArtKanc* A18, H7, L9, L12v, M14v (16); *GórnRozm* B2, B2v, Iv; *PapUp* G4; A iz by tym snadniey do oswobodzenia tych dobr przysc mogło. tedy tak mieszkanie nasze postanawiamy. *ActReg* 45, 9, 13, 28, 45, 49 (17); *GostGosp* 80, 84 [2 r.], 100, 120, 136; *GostGospSieb* +3; *Phil* D, O4, R2; *GrabowSet* Ev, G2, O, P2v, R3v, V2; *KochFrag* 41 [2 r.] 42 [2 r.], 49, 50; *OrzJan* 3 [2 r.] 4, 6, 8, 10 (26); *WyprPl* B3; Rácż oświecić oczy moie/ áby^m cudowne rzeczy w zakonie twy^m zówárte/ mogł wyrozumieć. *LatHar* 92, 26, 41, 49, 72, 102 (27); *KołakCath* C2; *WujNT przedm* 2, 17, 24, 26, 27 (23); *WysKaz* 21, 39; *JanNKar* Av, A2v, D3, D4, H3v; wśelką pilność do tego przyłożymy/ [...] áby ci łotrowie y zbóycy byli przez vrzędniki [...] śzukáni: y té śzkody/ które Studentóm y żakom poczynili/ mogły byđż wróconé [*ab eis repetantur JanStat* 217] *SarnStat* 202, *4, *4v, *8, *8v, 10 (67); należy ná cię/ Pámieśać ná śmierć Pána śwégo/ co dla ciebie Ciérpiál/ co czynił/by cię mogł mieć z łobą w niebie. *SiebRozmyśl* [A4]v, [A2], G4v, Hv, K4, L2, L4v; *KmitaSpit* C3; *PowodPr* 6 [2 r.] 17, 32, 47; *SkarKaz* 41b, 42b, 120b, 123a, b (22); Pomożmy im obiemá rękómá do tego/ żeby fię temu nieprzyiaćielowi odiąć mogli. *VotSzl* B3, Bv, B2v, C2; *CiekPotr* 2, 6; *CzahTr* Bv, E3v, K4v; *GoslCast* 39; *PaxLiz* B, B3v, D, E3; *SkarKazSej* 661a, 670b, 693b, 694b; *SapEpit* [B2]v; *KlonWor* 62; *PudłDydo* A2v; *RybWit* Av; *ZbylPrzyg* Bv.

Z elipsą bezokolicznika (2): A ták iefli Kfiążę/ ábo Krol themu wśytkiemu bęđzye chciał vczynić dofyć/ muśi fię o to pilnie śtárác/ áby mogł/ y ymiał *GórnDworz* Gg5; *WujJud* 76v.

3 sg w funkcji formy bezosobowej = można (6): SA [...] známioná przed każdą niemocą/ włafne/ kthore dobrze báczyć áby mogł náśtáiącemu Wrzodowi zábieżeć. *SienLek* 19; *GrzepGeom* N3v; *Strum* C3 [2 r.] E4v; *Calep* 1010b.

W charakterystycznych połączeniach: moc bezpiecznie (10), *tym bezpieczniej* (5), *(tym) lepiej* (15), *(tym) łacniej (łacwiej)* (8), *(tym) łatwiej* (14), *(tym) snadniej* (25).

Szeregi: »moc i chcieć« (2): ktorziby nietylko vczeni/ ále też y wielkíemi cnotámi ozdobieni być muśieli/ áby mogli y chćieli śpráwiedliwość káżdemu czynić [*ut et possent et vellent iusticiam ... administrare*] *ModrzBaz* 91; *GostGospPon* 169.

»moc i umieć« (5): potrzeba nawięśfza iefť/ yżeby w nich tak pokoiu iáko woiny nauki okwitowały/ yżeby mogli y vmieli woífka wieść y ie śprawować *KwiatKsiąż* Mv; *GórnDworz* Gg5; *RejPos* 34v; *CzechRozm* 102v; *CzechEp* 424.

c. *W wypowiedzeniach życzących* (18) : on ták łobie myślił/ Coż ten lepfzego vczynił: Zonę chce niewinnie śpalić/ Oby tu moiá mogła być. *BierEz* D3; o gđźiefz bych iáto mogł aby na maluczka filkę poczuć w łobie łáfkę a miłość bożą *MurzHist* H4v; *LubPs* K4v; *RejWiz* 68; *RejPos* 198v, 273;

SkarŻyw 4, 111; Gdzieś to człowiek mógł nálezć iákie czáry/ Ze by fię vmiał przewirzgnąć w fwe dary. *KochFr* 102; á Boże day to/ byľmy go ták łácnó zásię došťác mogli iákoľmy go ftráciľi *KochWr* 36; *GórnTroas* 52; Boże by wľzyľcy mowić ná modlitwie mogli: Nie ieľtem niespráwiedľiwy *SkarKaz* 351b, 159a, 209b, 422a, 579b; *GostCast* 57.

Z elipsą bezokolicznika (1): y myľli ftrwożóné/ Niech w niepámieći będą poľożóné. (–) Boże bym mogła: Ale ten ftrách nowy/ Tkwi w fercu moim *ZawJeft* 7.

d. Part praes act „mogąc” w funkcji okolicznika przyzwolenia (50) : *BielŻyw* 14, 110, 145; *BielKom* D5; łákomy Bárwierz mogąc rychľo vleczýć ránę/ gnoi ią/ áby zá dľuľszým leczenim/ wietľzą zapľátę wzięť. *GroicPorz* ev, mm4; *RejWiz* 65v [2 r.]; *RejŻwierz* 110, 126; *BibRadz* *5; iákoľmy dziś ná poľmiech drugim przyľzľi/ ktorzy ľą teras w pokoiu zánámi iáko zá murem/ mogęcy nas ráťowác á niechcą. *BielKron* 222v; bo nie wćiekáią nigdy/ mogąc wść á nie wydźie *BielKron* 450v, 193, 402v; *GórnDworz* Ffv [3 r.]; Ktory w došťátku mogąc vzyć wczáľu fwego/ Teraz żebrze dawľzy w moc dzieciom máietnośći/ Y mogąc fie dobrze mieć dziś go nędzá chľośći. *HistLan* Bv; Wízákoź fie ci dáľeko gorzey máią z nimi/ Co ľą ich niewolniki mogąc być wolnemi. *HistLan* E3v, Bv, C, D4v; *RejŻwierc* 218; *BielSpr* 47; *HistHel* D; *CzechRozm* 215v; *ModrzBaz* 66v; *SkarJedn* 346; w tey fkorze pluľkiew fię wiele zámnożyľo/ ktorzych on mogąc zbyć niechćiał/ áby fię ná máľe wietľzey ćierpliwośći wczýľ. *SkarŻyw* 29, 185, 413; *GostGosp* 42; Bo kto mogąc hámowác zľość/ á nie hámuię Ten/ żeby źľe czynióno/ ćicho roľkázuie. *GórnTroas* 25, 19; kiedy mogąc brać żywność y potrzeby od tych ktorym Ewángelią opowiedáľ/ iednák nic brać niechćiał. *WujNT* 238, 688 [2 r.], 1. *Thess* 2/7; *GrabPospR* L2v; *SkarKaz* 315a; Iedni żebrzą nieľľuľźnie/ y duży y zdrowi [...] Obwiia ręce/ nogi/ chocia go nie boľą: Mogąc rzemieľľo robić/ mogąc orác rolą. *KlonWor* 50, 70; *SzarzRyt* C.

Z elipsą bezokolicznika (5): *Diar* 77; *GórnDworz* Bv; Báránek niewinny/ raczył dla grzeľźnych wľzyťko znośić/ mogąc, á niechćiał fię mśćić. *ArtKanc* E9v; *GórnRozm* M2v; *SkarKaz* 420b.

B. W wypowiedzeniach przeczących (formalnie i znaczeniowo lub tylko znaczeniowo) (5045) : *ZapWar* 1507 nr 2032, 1550 nr 2674, 1553 nr 2685; *BierRaj* 17v; *MetrKor* 37/4; Y bárzo fie tám náíádľá/ Więc gdy zásię chćiałá wyniść/ Nie mogła fie w dziurę w mieśćić *BierEz* I2, A2, A2v, B3v, Fv, G (22); A cij niemogli fie dociľnátz do iezufa dlá ľudu wielkie⁸⁰ *OpecŻyw* 43, 1, 14v, 28v, 37v [2 r.], 38 (63); *OpecŻywPrzedm* C3v; *ForCnR* Cv [2 r.] C3v, Dv, D2v [2 r.]; *PatKaz II* 35; *PatKaz III* 106, 110, 114v; gdy to vľľyľzeli braćią [!] iego dla wyelkiey boyáźni nyc niemogli odpowiedzyeć *HistJóz* D4, D3v; *FalZioľ* + 2, +2v, I 1b, 64b, 65a (48); o Tales czo przednogami twymi ieľt niemozefz widzieć, iakoź thedy kthore rzeczy ľą na niebie maľz wyrzecć [!]. *BielŻyw* 4; á gdyż tego inacey niemogľ doyc aby to wziął czo chćiał, chćiał przez ľád rozeznan być *BielŻyw* 60, 37, 39, 40 [2 r.], 61, 70 (19); Była v polakow iedna krolewna Węda [...] ktorey imienia iż łacinnici inacey nie mogli wypifać, przeto iedni Venda drudzi Vanda piľali. *GlabGad* A3, A7, A8, B5v [2 r.], B6, B7v (39); *MiechGlab* *2, 8, 11, 25, 31; *BierRozm* 14, 24; a yľz by mv polya [...] wrocziľ, yeľly darem nyemoľze bycz thedy za pyenyandze *LibLeg* 7/37, 6/79, 119, 156v, 190, 190v (53); *March*³ V7v, Xv; *WróľŻoľt* aa2v; *RejPs* 44v, 46, 46v, 51, 54v (24); *ComCrac* 11v, 15v; *LibMal* 1543/68v, 70v, 1545/103v [2 r.], 1546/111v, 112v (8); *RejRozpr* C, E2; *LudWieś* A2v; *SeklWyzn* 4v [2 r.] c2v; *RejJóz* A3v, D8, G5v, H2, K4v (10); *SeklKat* N3; *RejKup* f3, 12, n7, o2v, Pv (9); *RejKupSekl* a6; wilcy [...] gdy nie

mogą [*cum nequent*] być mięsem náfyceni/ z głodu fie ziemią náfycáią. *HistAl* K3, B7v, C7v, D2, E8, F4v (20); *KromRozm I* O3v [2 r.]; *MurzHist* A2, A2v, A3, Ev, Fv [2 r.] (26); *MurzNT* 3v, 166 *marg*; A ták nye dla fwey nyedofkonálości/ ále dla ich nyedofátku y nyeumyeyetności nyemogł ich Pan Kryftus tu ná fwyecýe będąc wflyftkyego náuczyć *KromRozm II* f3, a4, b, f3, g, r4v (10); *KromRozm III* A8, C2v, E4v, F7v, H4, L8; *Diar* 22 [2 r.] 23, 24 [2 r.], 27 [5 r.], 29 [2 r.] (21); A iż w tak słusznych prósbach swych wysłuchani być nie możemy, z wielkiem podziwieniem tego używamy *Diar* 98, 104, 106, 113, 114, 119; *BielKom* B2, C7, D, E4; *GliczKsiqż* B2v, B8, C2, G4v, H (15); *LubPs* F2, K2v, L2 [2 r.], M3v, N2 *marg* (23); *GroicPorz* C2, e, ev, g2, h4 (22); *KrowObr* 1, 10, 12v, 14, 17 (25); Coż gdy ktemu przydź nie mogł áby fie obaczył/ Ták go iuż Pan podobno był zátwárdzić raczył. *RejWiz* 132v, 10, 29, 30v, 41v, 45 (24); A iákożby lepak mogło co trwác/ ieflibyś ty niechćiał? *Leop Sap* 11/26; Ieft który niemoże dla niedoftháthku grześfýć [*qui vetatur peccare prae inopia*]: á w fwym vpokoieniu będzie fie fráfował. *Leop Eccli* 20/23, *Gen* 16/10, 27/1, 36/7 [2 r.], *Ex* 9/11, 14/20, *Lev* 14/21 (47); *OrzList* d3 [2 r.] h3, i; *UstPraw* E, E3v, I2, K3; *KochZuz* A3v; *LeszczRzecz* A4; *RejFig* Aa3, Aa8v, Dd4v, Dd8; *RejZwierz* 5, 10, 14, 19v, 28 (7); Z kądże tych może kto tu ná puřczy nakarmić chleba? *BibRadz Mar* 8/4, *4, *4v, *5v, I 3a *marg*, *Gen* 13/6 (56); *OrzRozm* C3v, D3v, H2, Nv, Rv; Lábán [...] fzucał Bofzkow fwoich gdzye Rachel byłá/ ále ie pod fię fchowála gdzye fie ich nie mogł domyflić. *BielKron* 15v; czego pieniądzmi áni mocą ten Dáryus nie mogł dowieść/ tho wiernością poddánego dośtał *BielKron* 116v, 3, 8v [2 r.], 9, 12v, 13 (311); *GrzegRóżn* C2v, Fv, F3v, F4v, H; *KochSat* ktv, B3; *KochZg* A3; *KwiatKsiqż* B, D2, Hv, K3v, K4 (10); *Clinicus* [...] Który fie z łóżá nie może ruřzić przed ciężką chorobą. *Mqcz* 57c; *Irrides* nihil me fallis, Nie wfłmieyefz mi fie/ Ey nie możefz mi fie wfłmiać/ Znam cie bárzo dobrze. *Mqcz* 116d, 11b, 28d, 38c, 72b, 74d [2 r.] (69); *OrzQuin* B3 [2 r.] C2, C4, E3v, I3v (12); *Prot* B, B2, C2v, C3v; *SarnUzn* A2v, B, Ev, E5, [G]2v; *SienLek* 2, 6, 11, 13, 45v (43); *LeovPrzep* a3v, b2v, C [2 r.], F, F2; on íam ma klucz w ręku/ którym gdy zámknie żaden iuż otworzyć nie może. *RejAp* 38v, AA2v, AA3v, BBv, BB7, 3v (26); *GórnDworz* Bv, B2v, B3 [2 r.], B7v, D6 (63); *GrzepGeom* F4; Dokąd onego żywego widzę/ wefoła być nie mogę. *HistRzym* 13; Y miłował iednę pánnę [...] á wřzákoż iey łobie nie mogł flubić/ áż wielkie walki podiał dla iey miłości. *HistRzym* 76v, 4v, 12, 15v, 47, 49v (31); Czego iż infzy narodowie y przodkowie náfzy zrozumieć nie mogli/ tá ieft przyczyna/ iż nie vwierzyli w Bořtwo Syná Boże⁸⁰ *RejPos* 148v, 6v, 8, 10, 10v, 18 (173); *RejPosWiecz*³ 97; *BiałKat* 21, 93v, 121 [2 r.], 133v, 163v (11); Wiele ieft innych przyczyn/ przecż pomoc nie mogę *BielSat* Gv, M4v, N4v; *GrzegŚm* A3v, A4, 61; *HistLan* A3v, A4, C2, C3, F4; *KuczbKat* 1, 40, 80, 95, 100 (14); Abowiem gniew thákiego człowieká [...] ieft iáko onego pła ná láńcuchu co fie tylko targa á nie vczyć nie może. *RejZwierz* 81; á kthore wořko kiedy Polřkiemu wořku wytrwác mogło? *RejZwierz* 185; Bogacz nie gdy chce może ieść y dořpác/ Bo czáfem w nocy muřzą nań kołátć. *RejZwierz* 226v, B3, 12, 12v, 17v, 27 (72); *BielSpr* 1v, 5, 8v, 14v, 16 (24); Ani mogę upatrzeć swych braciej rodzonych: Albo nie wyjechali pospołu z drugimi, Albo [...] Nie chcą się ukazować *KochMon* 27; *WujJud* A4v, 19v, 28v, 34, 37v (27); *WujJudConf* 15, 34v, 77v, 80v, 84 (12); *RejPos Rozpr* c3v; *RejPosWstaw* [21³]v, [41²] [2 r.], [41⁴]v, [110²]; Pokaż nam cobychmy mu mowili/ niemożem tráfić dla ćiemności [*Non proponemus verba propter tenebras?*] *BudBib Iob* 37/19, B2, B3v, C4, *Ex* 7/21, 24

(22); *HistHel* D2v; *MycPrz I* C3v, II A2v, A4v, C, Cv, C2; *Strum* Cv, E2 [2 r.], Gv, G4v, K [2 r.], K2 (16); *BudNT przedm* c7, dv, *Matth* 8/28, 26/53, *Mar* 2/4 (10); *StryjWjaz* C3v, C4; Przyczyny dla których Proroctwo Ezaiaszowe, nie może właśnie służyć Ezechiašowi. *CzechRozm* 141 marg, A4, A4v [2 r.], A7v, 17v, 20v [3 r.] (132); TEⁿ był zwykł okrutnošci nád ludźmi vżywać/ Ze nie mogł nacnotliwŹy przy nim mieyŹcá miewać. *PaprPan* Gg4, D3 [2 r.], Ffv, [Hh5]; *ModrzBaz* 1, 3, 7 [3 r.], 10, 12 [2 r.] (63); *ModrzBazBud* ¶6; Przed tymi nie mogł nie zmyŹlć. ZwłaŹczá w tym co łami znáia y ŹwieŹpá pámićia y Źwoia przytomnošcia/ iŹ ták było/ Źwiadczá. *SkarJedn* 108; y oczymáchmy to ogládali/ czego ini przed námi ácz bárzo prágnęli/ widzieć nie mogli. *SkarJedn* 270, A^{*v}, 6, 14 [2 r.], 15 [2 r.], 17 (63); *KochOdpr* C2v; *Oczko* A3v, 1v, 2v, 6v, 10 (19); *KochPs* 10, 18, 25, 61, 69 (9); pierwey łtoiać Źie modlił/ potym gdy łtać od poŹtu nie mogł/ Źiedzac *SkarŹyw* 29; Zá tego brátá duŹe/ przez cały rok MŹzá co dzieñ miał S. Anzelmus. á ieŹli mieć niemogł/ tedy drugiego proŹił. *SkarŹyw* 333; cze^{mu} ten tarn wtym ogniu zgorzeć nie moŹe? *SkarŹyw* 479, A3v, A4, 3, 13, 14 (196); *KochTr* 4; *MWilkHist* G3, H; á w cudzey Ziemi Źadnego ktoby Źie nád nimi zlitował náleŹć niemogli *StryjKron* 290, 1, 31, 41, 122, 129 (24); *ZapKoŹcier* 1582/41; gdyŹ BoŹtwo w nim zátáione y cŹłowieczeñŹtwem zákryte było: Źe go y ApoŹtołowie widzieć y poznać nie mogli *CzechEp* 176, *3, 4, 9 [2 r.], 14, 15 (62); *CzechEpPORz* **2v [2 r.]; *KochJez* B; *NiemObr* 14, 24, 30, 33, 36 (38); Bo w TyráñŹtwie twym ludźie zbogácieć niemogá. *KochFr* 110, 18, 58, 80, 96, 101, 107; *KlonŹal* D; *KochBr* 151; *KochPhaen* 6, 11, 20; *KochSz* A4, B; á nie mogáć nic proŹbá zyŹkáć/ z płáczem do Bogá o pómŹtę wołáli. *KochWz* 142, 138; *ReszPrz* 25, 32, 34, 51, 56 (7); *ReszHoz* 125, 129; *ReszList* 154, 173, 183, 190; *WerGoŹc* 224, 227, 228, 231, 235 (8); *WerKaz* 276, 288; *WerKazPapr* 274; *WisznTr* 26, 28; *BielSen* 14, 15; *BielSjem* 24, 35; *KochPieŹ* 24, 36; *PudłFr* 15, 35, 48, 51; *ArtKanc* D4, E8v, F6v, L7v, Q11; *BielRozm* 23; á ktoby vćiec chćiał/ nie wnetby mogł vćiec zá gránice/ doŹyć ieŹt długa Polká. *GórnRozm* E3v, A2, A2v, A3v, B4v, C2 (28); *KochWr* 32, 35, 40; *PaprUp* B, B2v, C3, D4, Gv, L3v; *ZawJeŹt* 5, 15 [2 r.], 24, 35, 36, 46; gdyz Iarmarki [...] przy bytnoŹci Zołnierzow odprawować Źie beŹpiecznie niemogá. *ActReg* 148, 3, 5, 13, 16, 19 (36); A gdyby rok ták był/ coby Źie Źprzátnać nie mogło/ tedy lepiey WioŹny czeKay. *GostGosp* 112, 8, 88, 104, 114, 122 (8); *GrochKal* 6, 7; *Phil* B3, D3, E, E2, F2 (21); *GórnTroas* 11, 18, 36, 53, 67; *GrabowSet* D3, D3v, H, M2, V4v; *KochFrag* 23, 27 [2 r.], 47; *KochFragJan* 4 [2 r.]; *OrzJan* 5, 7, 9, 18, 25 (24); *OstrEpit* A4; *WyprPl* A4; *LatHar* 126, 154, 216, 285, 330 (11); *KoŹakCath* B2; otráćiał Źie rzeká o on dom/ ále go nie moglá poruŹyć. bo był záložony ná Źkále. *WujNT Luc* 6/48, *przedm* 10, s. 12, *Matth* 8/28, 17 arg, 19 (89); *WysKaz* 7, 12, 19; *JanNKar* C3v, F, Gv; tedy Zupnik poŹytków Ie^{go} M. Króla nie moŹe ták pilnie doględáć/ dla przekázy pánów do Zupy przyieŹdŹáiaćy. *SarnStat* 372, *4, 6, 28, 42, 55 (125); *SiebRozmyŹl* A, B, E4v, F2v, K, K2v; *GrabPospR* K3, L3; *KlonKr* E2v; *KmitaSpit* B3; Kátolicy záŹie doŹtátnieyŹy/ w Niedźiele y w Źwięta więcey zabaw Źwieckich máia/ y cŹeladź nimi męczá [...] ták iŹ cŹeladź/ nigdy ábo rzadko/ do koŹcioła Źie vkaŹać nie mogá *PowodPr* 51, 2, 18, 19, 23, 47 (13); *SkarKaz* 4b, 42a, 117b, 275b, 277a (21); *VotSzl* E3v; Awo nie moŹe Źie nic w tey wioŹce vchowáć. *CiekPotr* 42, 16, 34, 52, 65, 83 (7); Náwet ćiała Monarchi w boiu zginionego Nie moŹono ták náleŹć *CzahTr* G2, D, [D]v, D3 [2 r.], D3v [2 r.], D4, H3; *GostCast* 16, 32, 62; y lekce vwaŹáli łłowá BoŹkie: áŹ przyŹedł gniew BoŹy ná nie/ y lekárŹtwo Źadne być nie mogło [et esset nulla curatio

Vulg 2.*Par* 36/16; y żadného vléczenia nie było *WujBib*], *SkarKazSej* 706b, 659a, b, 673a, b, 675a (17); *KlonFlis* C2, G2; *KlonWor* 10, 30, 57, 68; *SzarzRyt* D2v; *SzarzRytJSzarz nlb* 2, 2v.

Z *zaimkami i przysłówkiem* [w tym: *czego* (4), *nic* (3), *gdzie* (2)] (10): *MurzNT* 111; Czego mocą nie możemy/ fortelem íprawiemy. *RejFig* Bb5; naleźli [*Turcy*] chytrfzą drogę tho ieft gdzie mocą niemogą tedy zá pieniądze przewiodą *BielKron* 248v; *RejAp* 23; *RejPos* 48v, 51; *SkarŻyw* 502; *StryjKron* 66, 737; *Phil* P3.

Z *określeniem kierunku* (4): Bo ná zad było trudno iuż przez onę dzyurę/ A nádoł theż nie może/ nie może ni wzgorę. *RejWiz* 108v; Iużci wolno do złego k dobremu nie możefz *RejWiz* 134v, 108v; *GrabowSet* E4v.

Z *elipsą bezokolicznika* [w tym: w przeciwstawieniu: *chcieć, rad, starać się, żądać (ale, a) nie moc* (38)] (95): *OpecŻyw* 73, 111, 112, 151 v; *March*³ Xv; *WróbŻółt* iiv; *RejRozpr* Dv; *LibMal* 1543/69; Acz wim ze mu niepomoge A choć ia bych rad niemoge. Gdyż tak panfka wola była *RejKup* f6, i2v; *HistAl* Iv, L, M4; *MurzHist* G3, Qv; *MurzNT Luc* 13/24; iż prze drogość tę, która w ziemi jest, większego [podatku] na ten czas nie możemy dla ubostwa poddanych naszych, postępujemy z każdego łanu wedle starych kwitacyj *Diar* 76; *GliczKsiąż* D5v; *RejWiz* 66v; Y żądał widzieć Iezufá/ co by zač był: ále niemogł przed tłufzczą *Leop Luc* 19/3, 4.*Esdr* 4/41; *OrzList* b3v; *BibRadz II* 306a marg, *Luc* 13/24; chciał fobie wymowić v krolá Bolefláwá trybuth [...] ále nie mogł/ bo w tym twárdy był Boleflaw. *BielKron* 353, 111, 145, 164, 202, 208v (15); *Mqcz* 446c; *RejAp* BB3, 78v [2 r.]; *GórnDworz* Y8v, Hh7v, Mm; *GrzepGeom* P3; *HistRzym* 22v, 113v, 125; iż między námi á między wámi ieftń niewymownie wielka przepásć vtwardzoná/ iż ci ieftliby háyw od nas chcieli do was/ iuż nie mogá/ á thákiefz ftámtąd do nas. *RejPos* 161v, 262v, 320v; *RejPosWiecz*³ 97v; *KuczbKat* 205; przez iedną nocz nápiśał czo chciał/ bo wednie nie mogł bo był bárzo ludźmi zábawiony *RejZwierc* Aaa2; *BielSpr* 21v, 68; *WujJud* 48; *BudBib Is* 29/11, 4.*Esdr* 4/40; *BudNT Mar* 6/20[19]; *CzechRozm* 82; Bo ono íprawiedliwy wyrok: Kto niemoże pieniędzmi/ niech płáci ciátem. *ModrzBaz* 139v, 56v, 139; *SkarJedn* 150; *KochOdpr* C2; *SkarŻyw* 48, 211, 252, 290, 294 [2 r.] (8); *KochTr* 10; *CzechEp* 141, 179; *KochFr* 54; *KochWr* 34; *ActReg* 11; *GrabowSet* C3; *KochFrag* 45; *OrzJan* 74, 115; *RybGęśli* Dv; *WujNT Mar* 6/19, *Luc* 13/24, 19/3, s. 274; *SarnStat* 39, 1114; *SkarKaz* 636a; Kiedy drzwiami nie może/ przez párkan fię wrywa. *KlonWor* 34.

3 sg w funkcji formy bezosobowej = *nie można* (21): *FalZioł IV* 34a, 35b, V 97; *BierRozm* 26; Czo możecie najmnieyschą svmmą odkvpycz odkvpvyczie. wfhakze yeftlybi na malie nyemogło przefłacz tedj wam dawami mocz poftępowania do svmmi czterech thiflyeczi zlotich *LibLeg* 11/82v; gđzye pílmá pílmem wyłóżyć nyemoże/ álbo wykłádáyac trudno fye błędu vchronić *KromRozm II* r4; *Diar* 56; *BielKron* 199, 293v, 311v; Nihil tam munitum quod non expugnari pecunia possit, Nyc nie yeft ták obronnego czegoby pieniędzmi nie mógl dobyć. *Mqcz* 330b, 218b, 254b; *GrzepGeom* O2; *RejPos* 67v; *Strum* E4, Q2v; *GostGosp* 80; *Phil* P3; *SarnStat* 915; *GrabPospR* L2v.

W *połączeniach szeregowych* (2): *GroicPorz* e2; przedźiwá fię iey puścić przedsię niechcieli: ábo też drudzy nie mogli/ nieumieli/ nie śmieli. *CzechEp* 6.

W *przeciwstawieniu*: »nie moc ... musieć« (38): Nie możefz tu nic wychytrzyć/ Muśifz fię z inąd opátrzyć. *BierEz* Q4, R3v; *RejRozpr* Dv; *RejKup* o2; *BielKom* Av, F7; *LubPs* V2; *RejFig* Bb5v;

BielKron 26, 244v; *BielKronCies* 477; Non possum sine stomacho legere, Nie mogę łię nie gniewać czytając/ mułzę łię gniewać. *Mącz* 420a 118c, 453a; *RejAp* 81v; *GórńDworz* L12; *RejPos* 296; *RejZwierc* 109v; *BielSpr* 45; *Strum* K2v; *ModrzBaz* 17, 75, 96v; *SkarJedn* 30, 41, 254, 277; á nie mogąc czynić przez niedośćatek [...] rád nie rad ziednać łię mułi *GórńRozm* C2, B3v, I2v, M4v; *ActReg* 149; *GostGosp* 1; nie bać łię nie mogę/ Oń [o syna] łámégo mułzę mieć vřtáwiczná trwoę. *GórńTroas* 32; *OrzJan* 10; *LatHar* 587; Nie mogę teraz iść, bom się zagrzał, muszę się truneczkiem ochłodzić. *ZapMaz II G* 97/89; *KlonWor* 39.

Przysłowia: *RejRozpr* Dv, F3v; Niewadzicz teř i przeř nogę Kiedi wręcz łprořtacz niemogę *RejRozm* 399; A gdzie przeřkoczyć niemogę/ Tám podłázić vczę nogę. *RybGęřli* B2v. [Ogółem 4 r.]

RejFig Bb5; Thego bowiem te łłowá były: Ze gdzie Lwiá łkorá czemu dořýc vczynić nie może/ tám Liliá trzebá nárabiać. *Phil* P3, P3.

Wiedząc że z god ná gody nie możem nigdy iść/ nie leńmyłz łię ciężkości tu ná tym świecie nieść *ArtKanc* K.

Frazy: »nie może (to) być« = *non potest ita fieri Vulg; desperatum est PolAnt* [szyk zmienny] (9): *OpecŻyw* [80]v; *RejWiz* 170; *Leop Ex* 8/26; *BielKron* 105; Davo istuc dedam negoti (–) Non potest. [...] Dawuřowi to polecę. (–) Nie może być/ Nie łprořtá temu *Mącz* 340b; Nie może tho być Pánie czárcie/ bo nikomu inřzemu nie przyřtoi łłużyć áni chwáły dáwać/ iedno Panu Bogu łámemu *RejPos* 115v, 296; *BudBib Ier* 2/25; byđła tylko z łobá niewyganiayćie. A Moyřeřz rzekł: to być niemoże/ byđło mámy mieć dla ofiar. *SkarŻyw* 480.

»(gdy(ż), jeśli(że), kiedy) (inaczej a. inak) być nie może, nie możeli (inaczej) być, gdzieby (a. jeśli(że)by) inaczej nie mogło być, inaczej (a. inak) nie może się stać, inaczej trudno być może« [szyk zmienny] (53:6:6:3:1): *OpecŻyw* 173v; *LibLeg* 6/191v, 10/60v, 11/82, 89; *GlabGad* K8v; Ale widzę że łię iuż/ inak nie może łtać *RejJóz* B2v; Iednemuć tu z was zořtać inak być nie może *RejJóz* N, F5v, N2 [2 r.]; Niemozely ynaczy być Niepułczyřly wiąc drzwy wybyć. *RejKup* e4; Pawle įnak byćz niemoże Muřys yđz náłwiath nieboże *RejKup* o2; Nie możeć to ináčzey być/ Muřicie [książki] miedzy ludzi iść *BielKom* Av; *RejWiz* 184v; *RejZwierz* 138v; *OrzRozm* G2; Krol pořłał poń/ áby w máłym pocżćie kniemu przyiał/ gdy tedy niemogło być ináčzey/ iáchał będąc w wielkim łmutku ná drodze *BielKron* 212, 60, 71, 73v, 100v, 108v (11); yżeby albo żywi zbroino zař łię wroćili/ albo iefli ináčzey niemoże być/ w zbroi byli pomarći przywiezieni? *KwiatKsiąż* N2v; Sic fata tulerunt, et ita in fatis fuit, Muřiało ták być/ Niemogło być ynáčzey. *Mącz* 118c, 315c; *OrzQuin* K2v; *SienLek* 111v; *RejAp* 122v; Rzekł ná tho pan Kořtká/ kiedyřz ináčzey być niemoże/ powiem o niektorych krociuchno *GórńDworz* Z4, K5v, R2, V7; *HistRzym* 15v, 16, 19, 19v, 20; bárzoby dobrze áby łámy dziatki łwe y karmiły y wychowywáły. A iefliże by ták być nie mogło/ tedy iřcie pilnie trzebá łzukać mámki *RejZwierc* 6v; Abowiem to ináčzey łnadź trudno być może/ Iuż iákoř łię zádłużył iuż ták płáć nieboże. *RejZwierc* 270v, 23v, 157v, 228v; *BudNT przedm* a3v; *CzechRozm* 246v; Włzákże tey rády niewykonywáć/ áż wywiedźiawřzy łię pewnie że iuż ináčzey być niemoże [*rem aliter geri non posse*]. *ModrzBaz* 104, 12v, 126v; *Oczko* 22; *PudłFr* 50; A coř iuż wiele mowić/ ináčzey nie może być/ řmierći z řtráchem czekaymy/ á pieklá łię łękaymy *ArtKanc* R20v, S; Wprawđzie łiepieyby/ żeby bez przyřięgi odpráwić łię mogło/ ále gdy to byđz nie może/ tedy y Bog/ y ludzie řędźiego winowáć

nie mogą. *GórnRozm* F3; *ActReg* 158, 159; *GostGosp* 102; gdzie mu tego nie pozwolicie/ inaczey niebędzie mogło bydź/ iedno zgoła musi łobie Tátary łwemi drogę torować. *OrzJan* 10; *WysKaz* 26; *SarnStat* 425; *SiebRozmyśl* F3; *PowodPr* 38, 41; *CiekPotr* 38; *CzahTr* I3.

Zwroty: »ledw(i)e (*a. ledwo*), trudno (*a. z trudnością, a. z trudna*), mało (*abо nic*), nie zawždy *itp.* moc« = *vix posse* *HistAl*, *Modrz* (98); *BierEz* K4v; *OpecŻyw* 113; *FalZioł* V 17a, 37; tak wielki w łwey mądrołci był, że z trudnołcią mu ktory z mędrzczow odeprzeć mogł *BielŻyw* 29, 142; *GlabGad* E8v; *RejPs* 66v; *RejJóz* P7v; *RejKup* d7v, f4v; *HistAl* H5, K7v; *Diar* 21; *GliczKsiąż* F5v; Ale ten co łie kędyś zá dworem ták tłucze/ Nie ták łnádno może mieć do náuki klucze. *LubPs* ggv; *GroicPorz* f3v; *RejWiz* 167v; *BibRadz* *5v; *BielKron* 454; *KwiatKsiąż* H, N; *Mącz* 181a; *SienLek* 70v; *RejAp* 172; *GórnDworz* L5v; *GrzepGeom* B3; *HistRzym* 103v; by łie theż był národził iáko człowiek iny pod grzechem/ tedyby też nam był máło pomoc mogł *RejPos* 16v, 19, 231v, 327v; Obciągnie łie łznurámi/ ledwo dycháć może *BielSat* D2; *KuczbKat* 285; *RejZwierc* 7, [28³]v, 29v, 35v, 159v (7); *CzechRozm* 2, 165, 244; *ModrzBaz* 1v, 27v, [38]v, 40, 60 (14); Bo nie zawždy Koncylia zebrane być mogą *SkarJedn* 102, 376; *Oczko* A3, 9v, 10v, 21; *KochPs* 44, 189; *SkarŻyw* 46, 47, 195, 212, 234 (9); *KochFr* 128; *KochDz* 107; *ReszList* 154; *BierRozm* 26 [2 r.]; *GórnRozm* K4v; *ActReg* 5, 97; *GostGosp* 80; *Phil* Q; *KochCz* A4; *WyprPl* Bv; *LatHar* 587; *WujNT Act* 27/6; *SarnStat* 178, 519, 922, 926; *PowodPr* 4; Przy rodzicach trudno dobre wychowanie mieć mogą. *SkarKaz* 420b,)(3; MAluchna mnie obrádá/ kábat piwá wypić/ Gdyż takich kopá ledwie/ mogł bym łie vgásić. *PaxLiz* Dv; *SkarKazSej* 693b.

»doczekać (*a. poczekać, a. przeczekać*) (się) nie moc, z wielką tesknołcią doczekać moc« [*szyk zmienny*] (10:1): *LibLeg* 7/36; Bog [...] długo á długo oczekawa obaczenia onego łercá nędznego. Ale gdy też záłię poczekać nie może [...] thák też záłię długo włpokoić łie nie może rozgniewanie iego *RejPos* 172v, 197v; widział ná oko iákás dziwną łwiatłóść [...] ifz bárzo z wielką tefknołcią końcá obiádu doczekać mogł. *SkarŻyw* 234, 408; *NiemObr* 25; Ołmdziełát łat [...] Czekáłá łmierć/ żeby był Gáłká mówlł grzeczy. Nie mogłá łię doczekać/ błaznem go ták wzięłá *KochFr* 131; czekał długo abysmy się zesłi, iż się doczekać nie mogł, odiachał *ActReg* 49; *WujNT* 323; *ZapMaz II G* 97/89v; *PowodPr* 33.

»k(u) sobie nie moc przyść« (2): Iełzcze k łobie przyłcz nie mogę Czo włpomionę ná tę trłogę *RejJóz* H4v; *BibRadz II* 19d marg.

Szeregi: »(nie) moc a(l)bo (ani) nie chceć« [*szyk 4:2*] (6): A ták/ nie chcąc ia/ áni mogąc być długim w łwey mowie [...] ták powiedám *GórnDworz* Eev; *RejPos* [278]; *CzechEp* 354; *ActReg* 149; Kto má łáły á włł ná nich łádzić nie chce álbo nie może [...] pewniełfy łkarb zółtánie potomłtwu/ niż w łkrzyni pieniádze *GostGosp* 154; *SarnStat* 262.

»nie moc ani łmieć« (1): łfukali go zabitz/ ale niemog(łi anij łmie)łi przed łudem *OpecŻyw* 73.

»nie umieć ani (nie) moc« [*szyk 1:1*] (2): Oná łłuzłbłta záłlepiona grzechem/ nieumiáłá/ áni mogłá vciec *GórnDworz* Bb3; *SkarJedn* 359.

Szeregi, ktłre w jednym członie mają formę osobową czasownika, a w drugim – moc + infinitivus tegoż czasownika [*szyk 18:2*] (20): *PatKaz I* 3v; *KromRozm I* E4; ku zgodzie drogi náleść niemożemy/ áni iey naydziemy/ bo ná łákláł iáwnie Pan Bog *OrzRozm* C3v; álem téy łáłki BÓžey/ ktłrą raz

ieftem nápiątnowány ná Vrzád Kápłáńfki/ nie puściłem/ áni puścić iéy mogę/ wieczna ieft *OrzQuin* G4, Dv, G2v, Qv, R4v; *RejPos* 313; z obietnice o błogośławionym nańieniu nikt łobie Anioła nie czynił/ áni choćby chciał/ vczyńić mógł. *CzechRozm* 47v; *SkarJedn* 150, 373, 344, 361; *StryjKron* 285; opuściwłzy [...] Antichrytówłkie gułła/ czáry/ zabobony/ wymyłły/ vłtawy: á to ku temu y dla tego/ żeby mu to nie było/ áni mogło być przyczytano [...] co ono ciełśnemu Izráelowi ná oczy było wyrzucano. *CzechEp* 106; *NiemObr* 73; *WujNT* 555, 820; która [świeca] gdy była zgálzoná/ Dziwłfz niewię áni może wiedźić [nescit nec scire potest *JanStat* 601]/ przez kogo w onéy zwádźie y rołtérku był rániön *SarnStat* 621.

W wypowiedzeniach przedstawiających wielką trudność powstrzymania naturalnych objawów emocjonalnych (20): Synu mój ij fynu boży/ wielkátz mi fie żałoftz mnoży s płaczu twe^{go} niewinnego/ przeto niemogę iá vłmierzitz płaczu mego *OpecŻyw* 22v, 19; *HistJóz* D4, M6v; *BielKron* 17v; Nequaquam potui tenere risum, Nie mogłem fie odźierzeć od śmiechu. *Mącz* 356a, 181c; kiedy [...] kogo inego przed łobą/ widzą być w łáfcie/ to fie ták bárzo grizą/ iż żadną miárą oney zazdrości pokryć nie mogą. *GórnDworz* K8, S8, Tv; *HistRzym* 27, 130; á łes [Jozef] pohámować nie mogąć/ ięzyk hámował. *SkarŻyw* 16; *ReszList* 176; *WerGość* 250, 253; Iáko nád tákim wnętržności ferdeczne wzrúfzyć fię nie máią? iáko łez pohámować kto może? *SkarKaz* 385a; *GosłCast* 74.

~ *Zwrot*: »ledwej moc« (2): Vix tenet lachrymas, Ledwej fie może zdzierzeć od płaczu. *Mącz* 446a, 443a. ~

a. To, co się ma uczynić, jest bardzo trudne, nieosiągalne, stawia opór, jest nie do pokonania [„nie mogę tego uczynić” = to jest bardzo trudne, tego się nie da uczynić] (1515) : *MetrKor* 34/134v; *BierEz* B2v, D3v, F, F2, F4 (17); A zá tego niewięłs ijż go żadné myto kupitz niemoże? *OpecŻyw* 84, 2v, 14, 63, 66, [80] (23); a włzakóz wždy zákonu iego zágálićz niemogli/ chocia fie na to byli vpornie nałtawili. *ForCnR* A3v, E3; *PatKaz I* 5, 8v; *PatKaz II* 25v, 26v, 37, [54²] [2 r.], 66v (7); *PatKaz III* 107v, 109v [2 r.], 115v, 143v; *LibMal* 1533/177v, 1545/100 [2 r.], 103v, 1553/177; iż Adament kamień: ktore^{go} ani ogień/ ani żelazo nie może požiť *FalZioł* IV 10d, III 39c, IV 17a, 40d, V 2, 11v (16): Bowiem był Alexender Dyogenełowi od łłoncza załłonił, á przeto go profil by mu thego nie odeymował częgo dać niemogł. *BielŻyw* 71, nlb 3, s. 29, 49 [2 r.], 51 [2 r.], 68 (19); *BielŻywGlab* nlb 12; *GlabGad* B8, E4v, F6 [2 r.] H5, H8v; *MiechGlab* *4v, 33; Nie ma w sobie dna t(á) przepaść, Nie może jej żadny na(kł)ać *BierRozm* 20, 8; *March*³ V8, X; *WróbŻołt* B7, Y4v; *LibLeg* 10/70 [2 r.], 146v, 11/26, 26v, 40v (10); á wielmožnołci iego nikt nigdy z liczyć niemoże *RejPs* 216, 30, 73v, 89, 93, 100 (20); *ComCrac* 14v, 17v; *RejRozpr* F3; *ConPiotr* 33v; *SeklWyzn* D; *RejJóz* B7v, K; *SeklKat* Nv, R3 [2 r.], R4 [2 r.]; *RejRozm* 399; *RejKup* b5, h5, ł2, ł4, cc3 (6); á iefłize fie iemu nie możecie łprzećiwić/ poddáycie fie ie^{go} máiełtatowi *HistAl* D6, B7v, C7v, D7v, D8, D8v (19); *KromRozm I* F4, I, M4v; *MurzHist* F, G, Iv, I2, K3 (9); *MurzNT* 33v, 51, 78v, *Matth* 22/46, *Ioann* 10/29; *KromRozm II* d2, d3, o, p3v, p4; *KromRozm III* C, G2, Kv, N2v, N5v (7); *Diar* 24, 30, 45, 55 [3 r.] 57 (8); *DiarDop* 107, 110; *GliczKsiąż* A2v, B2, Iv, I4, K4; Iudá wodz moy ktorego nikt nye może przemoc *LubPs* O5v; I ktoż wždy wyłławić może tu Páńłkie możnołci/ Ięzyk ludzki nie może być thakiey obfitołci *LubPs* Y2, A5v, E2v, K2v *marg*, Lv, O4 (19); *GroicPorz* h3v, o, q4, r3, r4v (7); *KrowObr* 17, 26, 34v, 39, 83 (12); *RejWiz* 52v [2 r.] 69v, 86v, 92v, 113v [3 r.]

(13); ia Pan wyiąłem miecz fwoy z poźzew fwych ktory nie może być wftecżon [*eduxi gladium ... irrevocabilem*]. *Leop Ez* 21/5, *B2, *Lev* 25/28, *Num* 22/3, *Ios* 1/5, *Iudic* 14/14 (23); Piłzełz mi też o pogrzebiech Krzełćiańfkich/ czegom bez śmiechu czytać niemogł. *OrzList* b3v, f4v, h, hv; *UstPraw* C4v, E2, H4; *RejFig* Cc4; *RejZwierz* 4v, 58v; *BibRadz* *3v, *5, I 3b marg, *Lev* 12/8, *Deut* 9/2 (32); *OrzRozm* K4v, T, T2 [2 r.]; Konrad Mázowieckie Kfiążę był vćisńion od Pogan pierwfzych Prułow/ gdy fie im dálej oprzeć niemogł/ vćiekł fie napierwey do Papieżá *BielKron* 231v; gdy fie niemogli zgodzić ná iednego wlytcy/ (bo to rzadko biwa álbo nigdy.) Tedy tym obyczáiem fwoie wotá álbo głoły dawáią *BielKron* 234; á wlyzákże vczynek onych kthorzy przyść mogli czyni dofyć/ y zá ony ktorzy ktemu przyść niemogli. *BielKron* 329v; Po tym pielgrzymłtwie [...] wftáżyłem fie do miłey oyczyny/ ktoreiem nie mogł nigdy przepomnieć *BielKron* 460v, 2 [2 r.], 20v, 24v, 25, 25v (114); *GrzegRóżn* D, E, H3v [2 r.]; *KochZg* A2v [3 r.]; *KwiatKsiąż* Fv, G4, Lv, L2; Táymna choroba którey fie przicina nie może wynaleść. *Mącz* 29d; Extra praecium est, Niemoze być ofzacowano/ álbo/ nikt tego przeplácic nie może. *Mącz* 112b; Inimitabilis, Co nie może być vczyniono czemu kto nie może fproftać. *Mącz* 166a, 22b 31d, 35b, 54c, 70c [3 r.] (51); *OrzQuin* I4, K3v marg, O, Ov; *Prot* A3v, C3, D2; *SienLek* 12v, 17, 34v, 37v, 72v (21); *LeovPrzep* b2 [2 r.] F2, F4, I2v; A tych lepak rádości álbo odpoczynienia [...] áni ięzyk wymowić áni żadne piro wypifác nie może. *RejAp* 124, AA3v, BB2, 2, 17, 18 (40); *GórnDworz* B3, B5v, Fv, F3, G5v (29); Przykład że przeýżrzeniu Bożemu żadny fie przeciwić niemoże. *HistRzym* 133, 7, 10, 38, 66v, 73 (11); Y coż to iełt co tu on z námi mowi/ y ktoż temu może zrozumieć? A ná infzym też mieyfcu woáli: Trudnac to rzecz ná nas miły Pánie *RejPos* 126, A4v, 5, 6, 6v, 7v (139); kthórego rodzenia fpołob iáko nam táiemny iełt/ Prorok mówi: Rodzenie iego któż wymówic może? iákoby rzekł/ Zaden. *BiałKat* a4, 31, 123v, 198v, 208v (8); *BielSat* E; *GrzegŚm* 17, 19, 53; *KuczbKat* 15, 40, 100, 140 [2 r.], 155 (9); *RejZwierz* 1 [3 r.] 2v, 5, 8v [2 r.], 22v (53); ták żadney rzeczy trudney niemáfz ktoreyby nie mogł vmieć/ kto ma chuć dote^{go} *BielSpr* 28v, 7, 11, 29v, 32, 37v [2 r.] (13); *WujJud* A8v, B, 30v, 41, 69 (17); *WujJudConf* 80v, 243; *RejPosRozpr* b3; *RejPosWstaw* [41⁴], [110³]v, [143²]; *BudBib* A3v, B, *Ios* 17/12, 4.Reg 16/5, 2.Par 2/6 (13); *HistHel* Dv; *MycPrz* I C, [C]2v; *Strum* A4, L3v, M; *WierKróc* A2, A2v; *BiałKaz* Cv; *BudNT* Mar 5/4, *Apoc* 3/8, 13/4; *CzechRozm* 2v [3 r.] 16v, 26v, 54v, 60 (35); *PaprPan* C4v, K4, R2v, Y3, Cc2v, Dd4; *KarnNap* B3v, D3; Abowiem ieden y iednemu vrzędowi ledwie fprofta/ á wielu ich fproftać niemoże *ModrzBaz* 45, 7v, 25v, 35, [38]v, 50 (24); *SkarJedn* 96, 98, 164, 188, 207 [2 r.] (21); *Oczko* 9, 18, 24v; wfzechmocny boże/ Tobie świat nic równego podác nie może *KochPs* 114, 5, 11, 24, 27, 70 (14); *SkarŻyw* A5v, 13 [2 r.], 36, 51, 100 (94); *KochTr* 12, 17, 23; tráfiło fie kilka omyłkow w literach y w fyllábach niktorych/ czego fie vftrzedz nie może ten ktory fádzi litery *StryjKron* YYv, 100, 115, 120, 375, 477 (9); *CzechEp* 27 marg, 61, 77, 136, 145 (22); *NiemObr* 39, 64, 68, 81 113 (8); Ach nieboże/ toś ty mógl z wiátry wzawód bieğác A niemógłeś niefczelnéy śmierci fię wybieğác. *KochFr* 127, 48, 82, 126, 132, 134; *KochSz* B3v; *KochWz* 139, 142; *ReszPrz* 5 [2 r.] 6, 7 [3 r.], 12, 25 (10); *ReszHoz* 122, 127; *KochPieś* 15, 44; *KochSob* 60, 69; *KochTarn* 73; *PudłFr* 61; *ArtKanc* B20, E4v, L2v, P18v, S8; *BielRozm* 28, 33; iż niektore rzeczy/ práwo w opłotki fwe záwrzeć może/ á nie ktorych nie może *GórnRozm* Ev, A3v, A4v, B4v, C2, C2v (15); *KochProp* 13; *KochWr* 21, 28; *PaprUp* A3, A4v, K4; *ZawJeft* 10, 22, 27, 30; *ActReg* 48, 85, 173 [2 r.]; *Calep* [505]a; *GostGosp*

66 148; *GrochKal* 5, 10; *Phil* B2, E2, N, N3, O, R2; A złęgo fyná/ litość porużyć nie mogła/ Ni ftrách bogów widzących: złość wśzytko przemogła. *GórnTroas* 10, 9, 16, 35, 41, 51 (7); po łobie zołtáwiwśzy nomen immortale tákowé/ iż ich téż wieki żadné zetrzyć nie będą mogły. *KochCzJan* A2v; *KochPij* C2, C2v; *GrabowSet* F4v, G3, I, N4v, P4 (9); *KochFrag* 23, 47, 50; *OrzJan* 16, 25, 28, 36 [2 r.], 37 [2 r.] (8); *WyprPl* B4; *LatHar* 64 [2 r.] 102 149, 182, 206 (15); Abowiem rzeczy ktore widziemy/ fą docześne: lecz ktorych widzieć nie możemy/ fą wieczne. *WujNT* 2.*Cor* 4/18, s. 17, *Matth* 10/28, s. 44, 51, 102 (49); że łtan niełzczęłny człówieká grzełznego iełt ták bárzo mizerny [...] że go żaden ięzyk áni Angelłki wyłłowić nie może *WysKaz* 22, 46; *JanNKar* D2v; Którá ochotá y wdźięczność, y we mnie że łie niemoże zátáić: tedy tym to pokázuię *SarnStat* 848, *4, 46, 47 [2 r.] 124, 143 (16); *SiebRozmyśl* L; *WitosłLut* A3; *GrabPospR* M2, N2v; *KlonKr* B2v; *KmitaSpit* Cv, C5v; *PowodPr* 2, 5 [2 r.], 11, 14, 30, 60; Nie boyćie fię tych co zábijáią ciáłá/ bo dułze zábic nie mogą. *SkarKaz* 118b, 2a, 7a, 39a, 117a, 118b (36); *CiekPotr* 7, 19, 53; *CzahTr* E, E2; *GosłCast* 7, 34, 65; *SkarKazSej* 675a, 676b, 678b, 686b, 704a; *SapEpit* A2v; Nie możeli Kościołá podkopáć; więc trupy W grobiech rytych plundruie *KlonWor* 10, 1, 5, 10; *PudłDydo* Bv [2 r.]; *RybWit* C2; *SzarzRyt* A3v.

Z zaimkiem [w tym: *nic* (7), *czego* (5)] (12): *MurzHist* V; Częłto mie práwie dobywáli od młodości moiey: wđdam iednák *nic* mi nie mogli [etenim non potuerunt mihi; wśzáłże mię nie przemogli *WujBib*]. *Leop Ps* 128/2; *RejAp* 57, 104v; *RejPos* 301 v; Człowiek okrcżony co może á czego niemoże. *WujJud* L18, 66v, 76v; *BudNT* 2.*Cor* 13/9; *CzechRozm* 122, 252v; *GosłCast* 46.

Z *elipsą bezokolicznika* (10): Gorłzy iełt zdraycá domowy/ Niżli nieprzyiáciel iáwny: Tego się niegdý wyłtrzeżelz/ Owego nigdý nie możelz. *BierEz* R4, G2v; *Leop* 4.*Reg* 3/26; Cefarz ná drugi rok Báworłkie kfiążę przyciągnął ktemu/ ále Otokará krolá Czełkiego nie mogł *BielKron* 184, 214v; *RejPos* 261 v; *BielSpr* 49v; iż [woda] rzeczy/ ktorychby fnać rzemiełnik niemógł/ łámá wyformuie *Oczko* 8v; *ArtKanc* D20; *Phil* F2.

3 sg w funkcji formy bezosobowej = nie można (23): *Murm* 73; *BartBydg* 157b; *FalZioł* I 155d; *KromRozm* I N2; *KromRozm* II fv; *RejWiz* 141 v; [Effron] leży ná drodze/ y bárzo obronne: y niemógł go mináć nikędý áni po práwey/ áni po lewey łtronie [et non erat declinare ab ea dextera vel sinistra] *Leop* 1.*Mach* 5/46; Inaestimabiles thesauri, Wielkie niewymowne skárby/ ktorych ołzácowáć nie może. *Mącz* 5b, 19b, 22a, 28d, 65c, 168a, 397d; *SienLek* 23, 54v, 93v; *GórnDworz* Dd6; *GrzepGeom* H3v; *RejPos* 326; *HistHel* B4v; Niekáźde mieyfce da fię oblec/ nie do káźdego fię może zdziáły przyłzáncowáć. *ModrzBaz* 112; Twarzy żadney nie ma/ y nie może bołtwá iego do żadnego łtworzenia przyrownáć/ áni go málowáć. *SkarKaz* 278a.

W *połączeniu szeregowym* (1): Lecz gđzie iełt łzczyre przepowiadánie Słowá Bożego/ tegoć nie ládá kto rozeznáć áni ma/ áni może/ áni vmie *WujJud* 131.

Przysłowia: Niemożelzli go [miecha] rozwięzác/ Nie żáluy go też y zrzezác. *BierEz* B2v.

Wiátru też go nie wřrzyłz/ ni włápic możelz *RejWiz* 111.

Zwrot: »trudno (a. z trudna), (za)ledw(i)e (a. ledwo), nie (tak) łatwie, máło itp. moc« = *vix posse, non posse* *Mącz* (41); *RejPs* 57, 219v; *LudWies* ktv; á przedfię máło s tego zbytku/ Wynaleść człówiek może łłufznego pożytku. *RejWiz* 82; *BielKron* 447; *KwiatKsiqż* Hv; Nec diligentior nec officiosior facile delegissem Vestorio, Nie ták bych łatwie mógl tráfić nápilnieyłzego y

chutliwżego. *Mqcz* 115d; *Solutilis*, *Rofipuyąci* rozwieyący fie/ co trudno może być łpoyono/ á łatwie fie rofypie. *Mqcz* 400d, 41d, 168a, 218c, 275c, 397d, 448c, 475a; iáko ciemna gwiazdá/ ktorey czáfem ledwe oko doyrzeć może. *RejAp* 186, 136v, 137v, Ff; *GrzepGeom* B; á iż było wiele łpraw Páńłkich ktorych trudno włzytek łwiát mogł wypifáć. *RejPos* 281, 63, 138, 335v, 338v; *KuczbKat* 111; *RejZwierc* 17; *CzechRozm* 170v, 231; Bo możnieyłzim nieták łnádnie kto może krzywdę wczýnić [*neque... sunt adeo opportuni iniuriis*]/ iáko chudźinie *ModrzBaz* 73; *SkarŻyw* 31; *MWilkHist* G4; *CzechEp* 163; *CzechEpPORz* *3; *NiemObr* 81, 140; *LatHar* 381; *JanNKar* F; *SarnStat* 550; *SkarKaz* 118b; *VotSzl* Fv.

Szeregi: »nie moc a(1)bo (ani) (nie) chcieć« (3): Włfák komu łye to nyepodoba/ álbo nyemoże/ álbo też nyechce temu wyrozumyeć/ może przełkoczyć. *KromRozm III* A3; *RejZwierc* 184; gdy łam Pan Bog tu na źiemni karze/ czego ľudźie kárác nie mogli ábo niechćieli *SkarKaz* 2b.

»nie mieć ani moc« (1): á wđdy on [*grzesznik*] łobie przedłię tułzy/ iż iemu tego nikt zá złę przyczyść nie ma áni może *RejPos* 166v.

»nie śmieć ani moc« (1): A gdyłmy tego wdziałatz niełmieli anij mogli/ to tzo możemy miłtrzowi náłłemu milemu teraz połłuzemy *OpecŻyw* [155].

»nie moc ani (albo) (nie) umieć« [*szyk 1:1*] (2): *OpecŻyw* 54; ktorych [*tajemnic Bóstwa*] nigdy żadny rozum áni ná niebie áni ná zyemi/ nie tilko zrozumieć/ ále áni w myłłach łwich nigdy fie dotknąć nie mogł/ áni vmiał *RejPos* 101 v.

Szeregi, które w jednym członie mają formę osobową czasownika, a w drugim – móc + infinitivus tegoż czasownika [*szyk 9:3*] (12): Aleć to powiém/ iż łye oni nigdy ná to nie zgodzą/ áni zgodzić mogą *OrzQuin* V3, K3v [2 r.]; iż tá omyłna łmierć nigdy mocy nie ma áni mieć może nád wiernym człowiekiem *RejPos* 221v, 313; *SkarJedn* 162; ktore^{go} [*Boga*] nikt nigdy nie widział/ áni widzieć może. *CzechEp* 309; *ReszPrz* 14 [2 r.]; *WujNT* 305, 1.Tim 6/16; *SkarKaz* 206a.

b. *To, co się ma uczynić, budzi sprzeciw, niechęć, jest nie do przyjęcia* [*nie mogę tego uczynić = nie chcę tego uczynić*] (181) : *OpecŻyw* [80], 82v, 88v, 89v, 92 (7); *HistJóz* Av; *FalZioł* V 13v; *March*² A2; *Rennuit* consolari anima mea [...] Ale dla długiego czekania nie mogła fie pociełzyć dułza moia [Nie chciała fie dáć poćiełzyć dułzá moiá *WujBib*] *WróbŻołt* 76/3; *RejPs* 157v; Ach nie mogeć wyćirpieć/ gryzie mię łumnienie Zem podniołł frogą rękę/ na łwe pokolenie *RejJóz* A8; Czego ye^{go} Kro. Mcz przyjmowacz nyemoze. y nyechczyal bi abi łzye tho ye^{go} Kro. mczi na pothem od pana Voyewodi dzyacz myalo *LibLeg* 11/140, 11/153, 165v, 175; *RejKup* d8; ten na ryby niemoże pomysłić/ owoten o mięło niedbá/ ci od mléczna abo od ryb niezdrawi *MurzNT* 13v; Zathymy słowy krziknęłi włchithczy podz precz day zabith bo czyą słuchacz nyemozemy. *LibMal* 1554/189v; *LubPs* R3 marg, R6 [2 r.], Y3 marg; A przywiodeć ktemu Oyce łtáre/ iáko łię tełz brzydzili y pátrzyć niemogli ná Obrázy. *KrowObr* 112, 69; *Leop Ier* 44/22; *OrzList* dv; *RejZwierz* 16v, 107v; Dołyc było łwarow/ iuż ich dáley ćierpieć nie mogę. *BibRadz* I 4a marg, *Prov* 9 arg, *Hab* 1/13, II 27b marg, *Hebr* 12/20; *OrzRozm* G2, H3 [3 r.], O3v, O4; bo czárt gęđłby rołkołłney ćirpieć nie może. *BielKron* 65, 101v, 104v, 119, 145, 199 (11); *KwiatKsiąż* D4; Detestor meo testimonio [...] Odrzekam fie/ mierźi mie/ nie mogę poyłrzyć álbo pomysłić ná tę łtronę. *Mqcz* 452c, 355d, 512c; *Prot* A2v, A4v; *SienLek* 22, 151 v; *LeovPrzep* A3v; *RejAp* 17v, 18, 18v; *GórńDworz* b2, G6v, H7, Lv, M4 (14);

vyrzawłzy też ony fálężne doktory [...] nie mogło wytrwác śwíęte Bořtwo iego/ ále pozostał w onym kołciele/ á opuścił narod fwoy *RejPos* 38v, 5, 53, 71v [3 r.], 78v, 90 (24); *KuczbKat* 335; *KochMon* 30; *WujJudConf* 10; *BudBib Gen* 37/4; *CzechRozm* A6; Nigdy okrom oľobliwego gríżienia/ ná ten nieporządek pátrzyć niemogę/ gdy widzę/ áno miřtrze řzkolne práwie zá nic máią *ModrzBaz* 134, 79; *KochPs* 75, 100; *SkarŻyw* 87, 135 [2 r.], 180, 207, 230 (19); *StryjKron* 170, 330, 335, 406; *CzechEp* 41 *marg*, 59, 62, 359; *NiemObr* 153 [2 r.]; Ale gđziekolwiek ty chcéř/ to mnie tám nie w drogę/ Bo twego kiepsřwa řłuchác iuř dáléy nie mogę. *KochFr* 48; *KochMRot* C2v; *ReszPrz* 64, 72; *ReszList* 154 [2 r.]; *WerGořc* 261; *BielRozm* 5; *GórnRozm* F2v; *ActReg* 11, 130; *GrochKal* 5; *GórnTroas* 19, 46; *WyprPl* Bv; *LatHar* 119; *WujNT* 11, 104, 167, *Ioann* 8/43, s. 517 [2 r.] (8); *SarnStat* 954; niemogę řie zátrzymác z onym řerdecřnym ku tobie áffektem *PowodPr* 4, 24; Podř mi precz z oczu áni mi řię kłániaj/ pátrzyć ná cie nie mogę. *SkarKaz* 316a, 314b, 549b; *CiekPotr* 25; *SkarKazSej* 675a.

W poľczeniu szeregowym (1): iř Bog ták zřřadza/ iř poddáni/ áni mogą/ áni chcą/ áni máyą dłuřey ćirpyć wálřego ćyęřzkyego pánowánya. *KromRozm I Dv*.

W przeciřstawieniach: »nie moc... musieć (3), chćieć, pragnąc« (5): *BielKron* 104; A mnima w. m. áby niebyło ták wiele męřow/ co prągną řřtáwicřnie řmierć/ niemogącř wćirpieć tego/ co im czynią řony? *GórnDworz* Y5; ře on iey miřy niemogącř dłuřey okrucieńřwa wytrwác/ chce wřzyřko dáć we dyabły *GórnDworz* Dd4v; Iř mi iuř řmierdzą dymy wálře/ wymyřły wálře: á iuř nie mogę wytrwác/ muřę řie do was tyłem obroćić. *RejPos* 139v; *ModrzBaz* 80v.

W charakterystycznych poľczeniach: nie moc (ř-, wy)- ci(e)řpieć (76), dopuřcić (2), mowić (2), (po)myřlić (3), odzierzeć (řdzierzeć) (3), (przy)patrzyć (30), pojřrzyć (pogłřdać) (3), řłuchać (řłyszeć) (11), wytrwác (26), znořić (znieřć) (14).

Zwrot: »ledwe moc« (1): ledwe tego ćřłowiek řłuchác mogł/ nierzkąc řeby thego w. m. pozwolić miał. *GórnDworz* X5v.

Szeregi: »nie moc ani chćieć« (1): ná co nigdy pátrzyć nie moře áni chce śwíęte oko iego. *RejPos* 200v.

»nie umieć ani moc« (1): abowiem zadnego przeciřwnego gwałtu nieumieią áni mogą znořić. *KwiatKsięż* M2v.

c. W wypowiedzeniach podrzędnych wyrażających cel, zamiar (warunki, które uniemořliwiają řpełnienie go, okreřlono w zdaniu głównym) (128) : *OpecŻyw* 84v; *LibLeg* 6/190v; *TarDuch* D6, D6v; *FalZioł I* 25d, II 2a, d, IV 38a, V 32 (7); *RejPs* 26, 172; *LudWieř* B3v; *LibMal* 1549/149; ře mi [Bóg] odiał rozum/ abych niemogł o řwoięm zbawieńiu ani dobrze trzymác/ ani iakiěi nadřieie mieć. *MurzHist* Q4v, B3, Hv, L3v, O4; miedzy nami i wami/ wielka odchłán ieřł pořtanowiona aby zowotąd niemogli do wás prześć ktorzyby chćieli *MurzNT Luc* 16/26; *LubPs* Qv, ee5, gg2; *KrowObr* 1v; *BibRadz Sap* 16/11; *BielKron* 86v, 238, 243v, 307v, 309v, 319v; *GrzegRóżn* E, Fv; *KochSat* B4v; *Mqcz* 346c, 419a; *SienLek* 56, 178, 181; *RejAp* BB2v, 39v; á řam ták řie řchował/ áby řie o nim dowieřzieć nieumořono. *GórnDworz* Bb3, C2, D7v, V8, Dd, Ff2 (11); *HistRzym* 96v; *RejPos* A6v, 47, 64v, 187v, 203 (7); *BielSat* C4v; *KuczbKat* 375; *RejZwierc* 51v, 120v, 239v; *BielSpr* b4v, 30, 75; *RejPosRozpr* c3; *MycPrz II* C4v; *Strum* Lv; *CzechRozm* 116, 260v; trzebá z nim [nieprzyjacielem] o pokoiu řtánowić/ á tákie řprzymierzenie czynić/ áby nigdy niemogł woyny wznosić [ut ne ... renovare

bellum liceat]. *ModrzBaz* 126, 7; *KochPs* 38; *SkarŻyw* 13, 107, 497, 542; złykował swoich ná fześć wfcow zákrzywionych [...] áby ich Tátárowie [...] tańcámi zwyklymi ogárnąć y ftrzáłami fzkodzić nie mogli. *StryjKron* 416, 162, 517; *CzechEp* 48 103, 131, 307; którym też nie bez przyczyny zákázuią pílmá świętego czytać/ áby tak ich wykretow/ obaczyć nie mogli. *NiemObr* 78; *ReszPrz* 38; *WerGość* 260; *BielSjem* 15; *GórnRozm* C2, C2v [2 r.], Ev, H3 (13); *ActReg* 76; *Phil* L2; *GrabowSet* F4, H3v, P3, S; *LatHar* 617; Acz Duch ś. władał piorem tych co pílmá ś. pífáli/ áby pífząc błędzić nie mogli *WujNT* 193, *Luc* 16/26; Aby też w gránicách żadné nielubości y fpyry niemogły fie wfcząc [*ne... suscitari valeant JanStat* 853]: chcemy gránice w pięć á w pięć lat [...] odnawiać. *SarnStat* 1077, 56, 219, 519, 924, 941 (12); *CiekPotr* 85.

Zwrot: »nie łatwo moc« (1): *Sepire se difficultate abrogationis lex dicitur*, Státut być ogrodzón/ to yeft/ opátrzon áby nie tak łatwo yáko fie komu zda mógl być złaman. *Mqcz* 383d.

2. Mieć zdolności, właściwości do uczynienia czegoś; umieć; potens esse *PolAnt*, *Vulg*; *potis esse* *Mqcz*, *Cn*; *pollere, posse sufficere a. sustinere, superesse alicui labori Cn* (3035) :

A. W wypowiedzeniach twierdzących (formalnie i znaczeniowo lub tylko znaczeniowo); często dotyczy szczególnych wyróżniających zdolności do czegoś (1837) : *BierRaj* 18v [2 r.]; *BierEz* Pv, P3; Dána tobie ielt motz o Mariá/ motz wśfelká na niebie ij na ziemi/ iję tzo iedno chceś/ to vprofitz możeś *OpecŻyw* 190, [80], [80]v, 81, [192]v; *ForCnR* Ev; *LibLeg* 6/191v [2 r.] 7/104v, 11/14 [2 r.], 56v; *PatKaz I* 3v [4 r.] 4 [2 r.], 4v, 10v [2 r.], 11 (13); *PatKaz II* 67, 71v, 72 [2 r.], 79; *PatKaz III* 88v, 89, 116, 117v [2 r.]; *HistJóz* B4 [2 r.]; *TarDuch* C2; fą iedny iabłony ktorich owocz może vzać/ á drugie fą kthorych nigdy nie vzre *FalZioł III* 23b; Dzieci fwogich barzo broni/ á nigdy nieopufzcza/ aże kiedy famy fie bronić mogą *FalZioł IV* 17b, IV 17a, 18a, 29c, 32d, V 27, 77; *BielŻyw* 57, 83 [2 r.], 110, 150, 164; *GlabGad* B5, C3v, E7v [2 r.], E8v, H7 (13); *MiechGlab* 21; *BierRozm* 21; *KłosAlg* A3v; *WróbŻołt* 67/21, ee3; *RejŁas w.* 41; ácz dufáli iż [Bóg] wiele może vczynić ále niewfłytko nic niebacząc ná możność ręki iego *RejPs* 116, 36v [2 r.], 43, 56, 68v, 77 (53); *ComCrac* 15v; *ConPiotr* 32v; *SeklWyzn* c4v; Iuż kogo chceśz możeśz zniśzić [!] możeśz vbogaćić *RejJóz* L6v, D5v, H5v, K7v, L6v, N6v (10); potrzeba abych fię go więcej bał niż nieprzyacioł fłowa iego/ ktorzy mogą ciało zabyć ale on ma moc nad ciałem y naddufzą. *SeklKat* Z3v, N3 [2 r.]; *RejKup* m2, m7, r5, r5v, dd4v; *HistAl* B6v, E, G2 [2 r.], I4v, M5v, N5v; *KromRozm I* B2v; *MurzHist* C2v, K, M2; *MurzNT* 78v [2 r.] 93v, *Luc* 3/8, 5/12; Y Korneliufá rotmiftrzá [Bóg] mógl fám przez fye nádchnyem duchá S. náwrócić. Yednák tego nie vczynił *KromRozm II* g4v; *KromRozm III* I3, L3, P6; Credo [...] zlozili nyczemny lyvdzie Apoftolowye a profczi chłopi thak yakogi ya bo bich y ya thak mógl zlozycz. *LibMal* 1554/189v; *BielKom* Gv; *GliczKsiqż* E2v, F3, G4v, H5, L2 (8); *LubPs I* [2 r.] P, Pv, Q2v marg, R6v (12); *GroicPorz* B4v, k4; *KrowObr* 50, 103v, 125v, 154, 181v [3 r.] (17); Pátrzayże iefli fłóńce fwiát ofwiećić może/ Czemuż tego fтворzyciel vczynić nie może. Ktory tu fłóńce iáfne iáko fwiecę fpráwił *RejWiz* 154v, 8, 31, 49, 51v, 63 (20); Y náležiono mężow Ifráelfkich ósm kroć ftho tyfłęcy/ mężow mocnych/ thákowych co iuż mogli dobyć mieczá ná woynie [*qui educerent gladium*] *Leop* 2.Reg 24/9; á żeby takie grunty záłożyli/ kthoreby mogli znieść [*fundamenta supportantia*; grunty ktoréby znośily *WujBib*] ściány ná wyfz ná fześcdziefiąt/ á fzerokość też ná fześcdziefiąth łokci *Leop* 1.Esdr 6/7; Y kazał tym ktorzy mogli pływać/ aby fie náprzod puścili *Leop Act* 27/43, *Ex* 2/7,

Num 1/28, 30, 32, 34 (23); *OrzList* e3; *RejFig* Cc8, Dd4v, Ee4; *RejZwierz* 4v, 29v, 56, 59v, 108v (7); á będzie vtwardzon/ ábowiem może go Bog vtwardzić. *BibRadz Rom* 14/4, *Gen* 13/16 [2 r.], I 12a marg, *Gen* 31/29, *Num* 22/37, 4.Reg 3/21 (20); *OrzRozm* Mv, Q; *BielKron* 46, 68, 79v, 91, 94v (17); *GrzegRóżn* N2v, N3; *KochSat* B3v, B4v, C; *KwiatKsiąż* A, B4v, C3v, F3, G3v (9); Latine pure loqui est in magna laude ponendum, Rzecz chwalebna yeſt dobrze móc po łacinie mówić. *Mqcz* 186b; Meabilis, Przechodzący/ Przeciekájący/ co łatwo może prześć *Mqcz* 217a; Potis sum, Ieſtem mocny/ to yeſt mogę vczinić. *Mqcz* 316a, 1a, 35b [2 r.], 50d, 85d (41); *SarnUzn* E5v; *SienLek* 14, 14v, 31, 55v, 92 (7); *LeovPrzep* F2v, G4v; á moc będą mieć nád wodami obroć ie w krew/ á vderzyć ziemię mogą każdą plagą/ ile ſie im kroć będzie widzyáło. *RejAp* 89v, AA2, AA6v, 2, 2v, 29 (19); ábowiem ſie rodzimy ſpoſobni s przyrodzenia ktemu/ iz cznotę w ſię przyiąć możemy/ thákież też y niecnotę. *GórnDworz* Ff2v; bo pirwey to mamy w ſwey władzey/ że możemy widzieć/ ſłyſzeć/ dotknąć ſie: toż dopiro/ widzimy/ ſłyſzymy/ dotykamy ſie *GórnDworz* Ff2v, Bv, C, C2, C2v, D5v (52); *GrzepGeom* B4; *HistRzym* 54v; A wielkie to miłofierdzie Pána tego/ iz tak długo może wytrwać/ iz nie wyniſzczy á nie wyplewie tego złego á niewdzięcznego náſienia *RejPos* 54; Iz nie mnimaycie ábyſcie ſobie mogli co pomoc mocą ſwoią á ſpráwami ſwemi/ ále izem ſie ia zmiłował nád wámi *RejPos* 182, A6, 19, 34 [6 r.], 39 [2 r.], 44v (125); *RejPosWiecz*² 95; *BiałKat* 151, 156, 228v, 306, 323v, 338v; *GrzegŚm* 8, 17, 19 [2 r.], 62; młodość dziecinna/ ktorey tylko mądroſci ludzkiey niedoſtawa/ do ktorey iednák może przez ſie łamá przyſć zá czálem *KuczbKat* 395, 95, 230, 345, 365, 400 (8); *RejZwierz* 7v, 13, 13v, 15, 22 [2 r.] (55); *BielSpr* 2, 25v, 31v, 45, 70; *WujJud* 34v, 35, 50, 66v, 69v (13); *WujJudConf* 49v, 93, 204v; *RejPosRozpr* b3v [3 r.] cv, c3; *RejPosWstaw* [41⁴], [41⁴]v; *BudBib Gen* 44/15, 2.Par 2/6, I 279b marg, *Ps* 77/20, *Dan* 7/25 (7); *HistHel* ktv; *MycPrz* II C2, D; *Strum* L4, Q3; *WierKróc* B2; ále Bogá rozumie tak wſzechmocnego/ ktory może wſzytko to dáć/ oco go iego wybráni proſzą. *BiałKaz* D, K3v; *BudNT* 1.Cor 7/21, *Hebr* 5/7; máiąc to ſobie zá dziw ieden/ iz też on człowiek gruby y podły nieuk prorokować mógł. *CzechRozm* 140v; Bo duch tylko duchom ſłużyć może/ á człowiek też záſię ludziom. *CzechRozm* 158; iz w tobie nie ládá iáką pámięć baczę/ gdy tak wiele przeciwnych wywodow możelz pámiętać. *CzechRozm* 200v, A2, A7v, 53, 64v, 68v (44); *PaprPan* E, H4, I2, Ee2; *KarnNap* F [2 r.]; Hetman [...] ma być táki/ ktoryby [...] w łámej woienney ſpráwie przodek mieć mógł: ktoryby y znoy/ y żimno/ y prace/ y wſzelákie woienne niewczáły więcej niżli drudzy znoſił: ktoryby woýko w powinności iego zátrzymać vmiął: ktoryby w fercá żołnierſkie prędkoſć y ochotę iákoby wlać mógł: ktoryby ná rzecz pożyteczną námowić ſproſtał. *ModrzBaz* 115, 1, 8v, 13v, 14, 15v (34); *ModrzBazBud* ¶5, ¶5v; *SkarJedn*, A7, 22, 45, 347, 381, 382; *KochDryas* A2v; *KochOdpr* C4v; *Oczko* 1v, 7v, 14v, 16v, 18, 23v; *KochPs* 2, 8, 25, 115; vważył v ſiebie/ iſz onych myſli iego wiedzieć nikt niemógł/ iedno Bog łam/ ktory ie łam dáć mógł. *SkarŻyw* 383; Mogł plákáć o P. Bogu myſląc y mówiąc kiedy iedno chciał. *SkarŻyw* 574, A3v [2 r.], A4, 1, 2, 14 (54); *KochTr* 21; *StryjKron* 95; on Setnik będąc pewien o mocy Chriſtuſowey/ iz mógł łamym ſłowem vzdrowić ſługę iego/ mowi do niego *CzechEp* 278, 18, 31, 59, 64, 78 (21); iz to tylko ten łam ſpráwić może/ ktory wie y zna wſzytkie krewkoſci y doległoſci náſze *NiemObr* 45, 6, 7, 14, 24, 26 (21); *KochEpit* A3v; Tákiego wolę/ co záſpięwać może/ Y co z pánnámi táńcowác pomoże. *KochFr* 24; BY [...] mógl człowiek ſwym zdrowiem cudzé odkupować [...] Dála bych byłá

wfzytko/ mężu mój/ dla ciebie. *KochFr* 70, 31, 39, 67, 91, 93 (12); *KlonŻal* D3; *KochSz* A2v, A3, B2v [2 r.]; *KochMRot* B3; *ReszPrz* 60, 76, 86; *WerGośc* 211, 251; *BielSjem* 12, 31; *KochPam* 82; Przeſtan téż kiedy zá mácierzą chodźić/ Iuż fyę ty możelz mężowi przygodzić. *KochPieś* 14, 20, 42; *KochTarn* 74, 75; Ia fyę iedno dżiwować twoim fprawóm mogę: Więcéy/ prze fwóy niedowćip/ nád to nie przemogę. *PudlFr* 42, 12, 22, 42; *ArtKanc* G2v, K2, K3v, Q11v; *GórnRozm* A2, Bv, C3, F4v, K (9); *KochPropKKoch* 4; *KochWr* 39; *Paprup* D4, L4; *ActReg* 50, 68, 108, 111, 117, 134; *Volucris* – Kádzdá [!] rzec która látác moze. *Calep* 1139a, 702b; *GostGosp* 18, 68, 124, 148 [2 r.]; *GostGospSieb* +2, +2v, +4v; *GórnTroas* 5, 22, 28, 34, 43, 46; że ludźi bączné/ którzy przyfityność á fromotę rozeznąć mogą/ po łobie mieć będę. *KochPij* C, C2v; *GrabowSet* B4v, Fv, F2v, G4v, H2 (9); *KochFrag* 42; lámá tylko Niemiecka żiemiá/ że [!] wfzyftkich bezmála páńftw [...] táka ieft/ że oná lámá tylko może/ ábo z nieprzyiaćielem wojnę iáwną w polu ztoczyć: álbo więc z zamków y z miaft fie bronić *OrzJan* 79, 3, 23, 66, 70, 91 (8); *WyprPl* A2v, A4v; Słowo Chryftuſowe mogło wczynić z niſzczego/ to co ielſzcze nie było: á nie możelz tego co iuż ieft/ w to co nie ieft odmienić? *LatHar* 193, 35, 112, 193, 285, 286 [2 r.] (12); *KolakCath* C4v; *KolakSzczęśl* B2v; Y mocy Bożey nie znáią; że on iáko może wkrzeſić ciála náſze (choćia fię to widzi niepodobno) ták téż może z ciálem fwym ná wielu mieyfcách być obecnym. *WujNT* 171, *przedm* 19, 22, *Matth* 3/9, 8/2, 9/28 (69); *WysKaz* 16, 48; *SarnStat* 228 [2 r.] 440, 862, 914, 1042, 1273; *SiebRozmyśl* C4; *GrabPospR* K2, Nv; *KlonKr wstęp* A4v; *KmitaSpit* C3; *PowodPr* 68; Szczęſliwi ktorzy ten fád y przyfzcie Syná Bożego miłuią y prágnąć go mogą. *SkarKaz* 8a,)(3, 42b, 44a, 45a, 80a (34); *VotSzl* A4v, D2v, D4 [2 r.]; *CiekPotr* 59, 88; *CzahTr* B; *GosłCast* 39; *PaxLiz* A2v, B3, C2v; *SkarKazSej* 671b, 676a, 678a, b, 685a (9); *KlonWor* 13; *SzarzRyt* C2v.

Z zaimkami i przysłówkami [w tym: *wiele (więcej)* (45), *wszy(s)tko* (24), *co(kolwiek)* (14), *siła* (3), *to* (2), *mniej* (1), *wielce* (1), *źle* (1)] (91): Nie ftoy nigdy z onym w fporze/ Czyiá ſilá więcej może *BierEz* N3; *OpecŻyw* 189v; czo może mocz nyłfza to może y vyłfza *PatKaz* I 4v, 3v, 4v; *LibLeg* 10/63; *RejRozpr* A4v, F2v; *SeklWyzn* Av [2 r.]; Błogoſławieńftwo rodzicow wiele może *RejJóz* A6v *marg*; *SeklKat* D3, N4 [2 r.]; Toć fyła pochlepftwo może I w Niebie widze pomoże *RejKup* dd8v, f8v; *MurzNT* 108v; *GliczKsiqż* C4, N4v; *KrowObr* 154, 209v; Ktory ácz ciála nie ma/ ále wfzytko może/ Trzęfie niebem y zyemią/ y kołyfze morze. *RejWiz* 112v; A coż záfię s tym rzeczełz gdy wiełz iż źle może/ To tu ná cię trudnieyſza nędzniku nieboże. *RejWiz* 134, 42 *marg*, Dd4v; *Leop Sap* 11/24, *Esth* 9/4; *BibRadz II* 79c *marg*, 1.*Cor* 10/13; *OrzRozm* N3v [2 r.]; Wtych tedy naukách [!] maią fie obierać/ w ktorych famyh wielce mogą. *KwiatKsiqż* K3, A3v; quo minus possum tanto magis cupio, Im mniej mogę tym więcej żądam. *Mqcz* 343c, 308c; *GórnDworz* M6, Bb4v, Gg5v; *RejPos* 13; *BiałKat* 321; *RejZwierc* 21v, 26, 45 *marg*, 163, Bbb2v, Bbb3; *WujJud* 66v *marg*, 85v, L18; *BudNT Iac* 5/16; á wždy tego co mogł nie czynił: Ale to tylko co chciał *CzechRozm* 122v, 44v, 122 [2 r.], 122v, 183v; V Polakow imo Krolá y Pány Radne/ bárzo wiele może Sláchecki ftan [*plurimum valet equester ordo*] *ModrzBaz* 24, 10v, 23, 68v, 73v; *SkarŻyw* 31, 173, 312, 362, 384 (7); *CzechEp* 319; *KochDz* 106; *KochPam* 83; *GórnRozm* H2v; *Paprup* I4v; *ActReg* 105; *Calep* 838a; *GrochKal* 9; *Phil* L2; *OrzJan* 121; *LatHar* 143, 570, 576, 583, 665; Spráwiedliwość bez mądrości wiele może/ ále

mądrość bez łprawiedliwóści nizacz ieft. *KołakSzczęśł* C4; *WujNT* Mar 9/22, *Iac* 5/16; *JanNKar* A4; *WitośŁut* A6; *PowodPr* 29 marg; *GosłCast* 14; *SkarKazSej* 678b.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z zapowiednikami i odpowiednikami: to, wszystko; co; iż] (3): bo to mogł bog yłz gdy dufza yey łtworzona byla tedy yey łafka taka byla wlana *PatKaz I* 6v; *PatKaz II* 66v; ktory ieft Krol nád Krolmi/ y włytko co chce/ może. *SkarŻyw* 593.

Z okolicznikiem kierunku (1): Zá iego grzech przypádlá ná nas tá niewola/ Iż my łámi s łwey mocy możemy do złego *RejWiz* 133v.

Z elipsą bezokolicznika (35): *PatKaz I* 3v [2 r.] 4; *PatKaz II* 72 [2 r.]; *SeklPieś* 32; *KrowObr* 76; *OrzList* i3; *BibRadz* Dan 4/15; *KwiatKsiąż* Q2v; *Cuncta maria terraque patebant Romanis*, Włziłtki morzá y ziemie łtały Rzymiánóm otworzone/ To yeft gdzie yedno pomysłili tām mogli/ álbo włzem ludzióm roskázowali. *Mqcz* 283b; *GórnDworz* X5v, X7, Z4; *Szołthe*/ że Pan nie wnet łie mści krzywdy łwoiey/ áczby mogł iáko Bog możny *RejPos* 86, 26, 149, 164, 312, 313v; *WujJud* 109v, 201v; *BiałKaz* H4; *BudNT* Mar 10/39; *ModrzBaz* 57v, 125v; *SkarŻyw* 26; *CzechEp* 200; *LatHar* 112, 286; *WujNT* Matth 20/22, Mar 10/39; Ci co oyczyznę wiécý niż prywatę miłuiá á mogá/ niech dáléy połtąpią *JanNKar* A4v. Cf »nie może jedno [jak]«.

W połączeniach szeregowych (2): Bo to vczynić y może iáko włzechmocny/ y vmie iáko nie dołćigłey mądrołci pełny: y chce iáko niewyłflowionym obyczáiem dobry. *LatHar* 190; iż nie ma nic wátpić o włzechmocnołci y o miłóšierdziu Bożym/ iż y może/ y chce/ y gotow ieft wylłuchác go *WujNT* 787.

W konstrukcjach wylączających typu: „nikt, żaden nie może ... jedno on, oprócz niego” = może tylko on (93): *OpecŻyw* 20v; *PatKaz II* 30, 30v, 33, 45v; *WróbŻołt* B6v, ee6v; A tak gdj vczinia zamek tedj go ynni niebedzie mogł zborzicz yedno bog *LibLeg* 11/58; *RejPs* 119v, 146v; *SeklKat* F4, M2; *RejKup* k2, m7, r4, x2v, dd4v; *LubPs* S4 marg, T4 marg, X6v marg; *GroicPorz* p4; *KrowObr* 72v, 190, 214v; *LeszczRzecz* A5v; iż żaden nie może być zbáwion/ iedno ten ktori wedle duchá ieft z dwoygánałcie pokolenia Izráelłkiego *BibRadz II* 143c marg, *Luc* 5/21; nie mogł żadeny tráfić áni wylóżyć tego piłánia iedno Dániel. *BielKron* 93, 92v; *GrzegRóżn* K3v; *KwiatKsiąż* D4v; *Mqcz* 244d, 426b; *OrzQuin* V2, V4; *RejAp* 91 v, 117, 161, 161v; Iełth práwi człowiek żwirzę iedno/ ktore łie łmieie: bo żadne ine żwirzę chybá człowiek/ łmiać łie nie może *GórnDworz* O2; vpádlá v nog onego Páná/ o ktorym iuż ták zrozumiałá/ iż iey nikt nie mogł pomoc z vpadku iey/ iedno ono łwięte Bołtwo iego *RejPos* 310, 16v, 33v, 34 [2 r.], 40v, 55 [2 r.] (21); *BiałKat* 353v, 373v; *GrzegŚm* 18, 64; *KuczbKat* 150, 220; *RejZwierc* 11; *WujJudConf* 130v; *MycPrz II* C3; Czemu ten ták mowi bluznierłtwo? kto grzechy odpusłcić może tylko ieden Bog? *BudNT* Mar 2/7; ktorých żaden inłzy że [!] włzyłtkich potomkow Adámowych [...] nigdy wykonać nie mogł/ áż ten dopiero *CzechRozm* 178v, 91, 158v, 173, 200v, 226; *KarnNap* F4; *ModrzBaz* 13, 45v, 108, 133; *SkarŻyw* 196, 383; Y ktoż do tákiego fundámentu z ludzi grzełznych [...] łpołobny być może? oprócz łámego Chriłtułá *NiemObr* 33; Nikt mnie podniełć nie może/ iedno ty łam Pánie/ Nie potłumić/ iedno twe włáłne roskázanie *GrabowSet* E4v; *WujNT* Mar 2/7, *Luc* 5/21, *Ioann* 5/19, *Apoc* 14/3; *PowodPr* 61; Bo on łam ieft iedyny połrzednik [...] bo nikt nam łáłki Bożey y niebiełskich dobr iednáć v Oycá nie może/ okrom iego łámego. *SkarKaz* 636a, 381a.

»nie może jedno [jak]« = *umie postępować tylko w pewien sposób* (2): do tego pobieży/ kto będzie w lepszey łukni [...] áby to iedno dał znác/ iż niemoże iedno s panięty. *Górndworz* L5v, X3.

W charakterystycznych połączeniach: moc mocą swą (11), *sam (przez się)* (60).

Przysłowia: Pan Bog który dać może też mu wolno pobrać *RejJóz* B7; *RejZwierc* 57.

Iż mierne dłużej trwać może (*marg*) Miernie długo trwa (–) *RejRozpr* G4.

Na to on rzekł iemu/ łatwieć zdrowi niemocnem radzić mogą *MurzHist* F2v.

że chodzą rotami młodzi ludzie iáko Lwi/ á śnadźby śie mogli/ iáko ono dawna przypowieść y z dyabły łámác. *RejZwierc* 185v.

Fraza: »ile (a. jako) pamiętać (a. pomnieć), baczyć, rozumieć itp. mogę (a. możesz)« (14): *Diar* 87; *Sierot y wdow* [...] bronić chcę/ iáko ia s śwego nawyśzłego *Smył*u mogę báczyć y rozumieć *GroicPorz* c2v; *OrzRozm* Q3v; *Ut mea memoria est, iáko długo mogę pámiętác. Mqcz* 215b; *Quantum ego intelligere possum, Ile ya mogę wyrozumieć. Mqcz* 338b, 259b, 304a, 406c; *GrzepGeom* A4v; *HistLan* C; *BielSjem* 10; áni Kádłubśki żadnéy o nich/ ile pomnieć mogę/ wzmiánki nie czyni. *KochCz* A4v; *LatHar* 111, 137.

Zwrot: »wiele moc [u kogo]« (3): *Modlitwa śprawiedliwego wiele może v Bogá. BibRadz* I 11a *marg*; *BiałKat* 221; *PaprUp* Cv.

Wyrażenie: peryfr. »ten (Pan) co wszy(s)tko może« = *Pan Bóg* (8): *Poznaycieśz mię wśzyścy/ zeciem ia ieśt Pan który wśzytko mogę RejPos* 205, 272, 273 [2 r.], 304v, 305; nic nie wątpmy: że ten/ który wśzyśtko/ co chce może/ nie zmienił nam Dekrétu śwego *BiałKat* 308v; *Niechay położę to runo wełny ná ziemi/ ieśliże runo będzie mokre á ziemiá śucha/ tedy vwierzę żeś ty ieśt czo wśzytko możesz. RejZwierc* 205v.

Szeregi: »(i) moc i (a(l)bo) chcieć« [szyk 9:3] (12): *PatKaz II* 66v; *LeovPrzep* b2; *Górndworz* Ffv; *KarnNap* F; *Kogoż tedy [...] obierać máią/ iedno ludzi vczone: ktorziby y chćieli y mogli [qui et velint et possint] on wśzytek vrząd náuczánia [...] ná śobie przyśtoynie nośić? ModrzBaz* 132, 120v; *CzechEp* 109; *NiemObr* 45; A przecię Pan ćierpliwie ich złość y niepráwość znośił: przeto iż y mogł y chćiał ich zły vczynek odmienić w dobre *WujNT* 403, *przedm* 32, s. 89, 167.

»moc i mieć« (1): Y przetoż śię też zá ludzmi przyczyniác poczyna: nic nie wątpiác/ że mu [Chrystusowi] ieśt wśzytko podobno/ á iż to y mogł y miał vczynić ná iey [Maryi] prośbę. *WujNT* 309.

»i moc i śmieć« (1): ábo podobno częgo on áni śmiał áni mogł wypowiedác/ oni iuż to wśzyśtko y mogą y śmieią? *CzechRozm* 44v.

»(albo) moc i (albo) umieć« [szyk 4:1] (5): *Górndworz* B7v; *RejPos* 49v; *CzechRozm* 247v; *Ieśt kto/ króm bogá/ o kim byś rozumiał/ Zeby álbo mógl/ álbo więcej vmiał Ten śklep záuieśić nie wśtánowiony KochPs* 26; *CzechEp* 161.

Szeregi, które w jednym członie mają móc + infinitivus czasownika, a w drugim – formę osobową tegoż czasownika [szyk 11:3] (14): PatKaz I 4, 17v; *PatKaz II* 72; *KromRozm III* D3v; *Nie iżbym to o śobie rozumiał/ álbo znác dawał/ ábym temu dośyć vczynił/ álbo vczynić mogł/ y owśzem tho znam/ iż tá praca nieieśt głowy moiey. GroicPorz* B 4v; *WujJudConf* 177; *Gdyż BOG tymże Bogiem będąc/ także teraz zbáwia y zbáwić może iáko y przedtym niż śie był Chriśtus národził. CzechRozm* 172; *SkarJedn* 34; *CzechEp* 145; *ReszPrz* 76; *WujNT* 39, 365, 509; *SkarKaz* 310b.

a. *Nadawać się, być zdatnym, służyć do czego* (413) : *March*¹ A3v; Nietrzebáciem niczym gárdzić/ Włzytkoć fie może przygodzić *BierEz* P, I3, S2; *OpecŻyw* 70v; Czo może być proch: to zetrzeć na proch *FalZioł II* 17b, + +4d, I 54a, 74a, 97b, 100a (18); *BielŻyw* 68, 83; *BielŻywGlab nlb* 11; Przeto też potrzebią twardłzey łzkorupy ktora by ie mogła bronić od vrazu y łkazenia *GlabGad* H6v, C8v, D5v, G2, K3v; *LibLeg* 7/32; *WróbŻołt* G3; *RejPs* 139v, 167v; *RejKup* f7, r3v; *HistAlHUNG* A3; *KromRozm I* F4v; *MurzHist* Bv; Ta świętá Hłstoriá [...] iako nás grzélzné a miłerné ludzie/ może wielmi ciefzyć/ tak thélz może wielé zbawiénnych rzeczy nauczyć *MurzNT* 78v, 38v, *Matth* 26/9, 123v *marg*; *MurzOrt* Bv, B2v, B3; *BielKom nlb* 4; *GliczKsiqz* F7, F8, H6v, K2; wyiáwłzy by rzecz krádziona ták máła byłá/ iżeby oknem mogła być wrzucona. *GroicPorz* m3v, z3, ii2v; iefliby nas dziewiřtwo ćielefne z Bogiem oycem poiednáć mogło y odrodzić/ tedyby było niepotrzeba Iezu Krytá Syná Bożego *KrowObr* 139v, Av, 71v, 72, 95v, 114v; *RejWiz* 38v, 78v, 112, 174; *Leop* *A3v, *Eccli* 42/23, *Ier* 33/21, *Mar* 14/5, 2.*Tim* 3/15; *LeszczRzecz* A3v; *RejFig* Aa2v; *RejZwierz* 67; *BibRadz* *4v, I 2c *marg*; *OrzRozm* Nv; Kłiąże moie okręt obrony iuż rołkazał gotować [...] ktory mógł nořić/ beczek towaru dziewięćdziefiát krom ludzi *BielKron* 449, 461v; *KwiatKsiqz* F4v, G2v, G4v, Lv; Placendus, Który fie łatwie podobáć może. *Mqcz* 302a; Poenitendus, Czego komu może być žal *Mqcz* 307d; Sementicus, Co fie fiac godży/ álbo co może być fiano. *Mqcz* 381c, 2a [2 r.], c, 8a, 35b, 43c (55); *SarnUzn* E4, E6v; *SienLek* 36v, 52v, 149v, 155v; *RejAp* 49v, 59, 161v, 178; Było theż v nas pirwey we cźci to ćwiczenie/ zá páfy chodzić/ á nie dármo/ bo do czynienia s kim pieřzo/ wielekroć to pomoc może. *GórnDworz* E2, B, Bv, B2v, B4, C5 (27); *GrzepGeom* F2, Hv, L4v; *HistRzym* 57; pokoy á łpołeczna miłość ná każdá rzecz nalepřzá záwždy fie więcej niż co inřzego miedzy Kořciołem Páńłkim á miedzy zebrániem iego może fie przytrefić. *RejPos* 333v, 62, 151, 163v, 231, 276 (10); thych wyroki/ y decreti/ mogá ćię vmocnić w dobréy y w řtaléy wierze w tym artikule *BiałKat* 288v, 211, 333v; Vdąłem pıoro řwoie ku iey wypifániu/ Tufząc że to co řádzę ná mym włáńnym zdániu. Może przynieřć niemáły pożytek káżdemu *HistLan* A2v; á ták iáko řługá dobry y wierny/ godnymby řię řftáł/ ktoryby nád wıelem od Pána przełozon być mógł. *KuczbKat* 5, 80, 350, 355, 415; Bo chociay rozboinik řtoi zá krzem [...] á nic mu fie nie trefi [...] tedy oná iego wierna चुć ná co fie był nářádzil iużby go řámá cżyřcie mogła obieřć. *RejZwierz* 98; [stary] dáleko fie záwždy więcej może przygodzić z řádą á s pámięcią á z bywálořcią řwoią/ niřli wiele młodych co nic nie vmieią *RejZwierz* 163v; Wolę tego pilnowáć zá řywotá řwego/ Co mię może ozdobić iáko poćciwego. *RejZwierz* 271, A3, A5, Bv, 7v, 8 (46); *WujJud* 76, 123v, L18v, Nn6v; *RejPosRozpr* c4; *RejPosWstaw* 41v, [41²], [41³]v, [41⁴]; *BudBib* B3, *Lev* 17/3; *MycPrz I* A2v; *CzechRozm* 52 [2 r.] 88, 102v, 124, 125v (12); *PaprPan* 04; *KarnNap* D3v; bo tych poddánych wykłádáią być niepożytecznemi/ ktorych máiętnořć może řię im ná co dobrego zgodzić [bona ... convertere queant] *ModrzBaz* 48v, 4, 6v, 14v, 27, 27v [2 r.] (19); *ModrzBazBud* ¶5v; iedz á nie niecżyřtym nie zow/ co Bog řtworzył/ y co ku pořłudze ludzkiey y potráwie řłużyć może. *SkarJedn* 238, 242, 381, 387; wřzyřtkie myřli řwe do tego znoř/ áby nic mimo řye niepuřćil [...] coby choroby odpędzić/ á zdrwia rátuiąc řywotá przedłżyć mogło *Oczko* 1v, 6, 14v, 15v [2 r.], 20v, 21v (14); *KochPs* 71; *SkarŻyw* A4v, 26, 293, 368, 388; *KochTr* 21; iř z dziećinřtwá vmieřł pıřmá ř. ktore ćię mogá vcżynić mądrym ku zbáwieniu *CzechEp* 120, 43, 67 [3 r.], 101, 144 (11); *CzechEpPORz* **3; *NiemObr* 42, 85; *KochFr* 96; *ReszPrz* 54; *Winá/*

ani wżelkiey rzeczy ktora vpoić może/ nie będziecie pić *WerGośc* 258; *ZawJeft* 25, 48; *ActReg* 111; *Onerarius*, quod oneratur vel onerari potest. – Ladowni, czo obcziazono bic może. *Calep* [730]b, 60a, 226a, 262b, 300a, 304b (14); *GostGosp* 148; *Phil* H4; *GrabowSet* C2v, Qv; *KochFrag* 49; *OrzJan* 8, 115; Weż y w garnek kápufty rádząc przewarżánéy: Możeć lie garnek przydać wwarżyć w nim kálżę *WyprPl* Cv; *LatHar* +3v, 77, 379, 514, 647 *marg* (8); *WujNT przedm* 25, 41, s. 124, *Mar* 14/5, s. 187 (9); *WysKaz*)(3, 32; *JanNKar* E3v, H2; *JanNKarGórn* D4; *SarnStat* 90, 125, 573, 834, 1004, 1078; *GrabPospR* N; Bo iedney perfony vbior/ mogłby cżáfem kilká ízpitalow przyodziać. Ieden bánkiet ábo vcztá/ mogłaby wielką gromádę poddáných [...] ożywić. *PowodPr* 70; *SkarKaz* 350a; *VotSz* A4v, B4v; Ten ieft dobrym co tego nigdy nie żáluie: Ze ieft dobrym, y kogo może bydż vżytek. *CiekPotr* 22, 25; *GoslCast* 46; Bo tym tylo różne fą vftáwy Bożé od ludzkich: iż Bozkie fą trwáłe y wieczne/ y odmiány nie przypufzczáią: á ludzkie fą docześne/ y odmienić fię mogą. *SkarKazSej* 698a; *ZbylPrzyg* ktv.

Z elipsą bezokolicznika (1): Ieśli co prędko zléczyć/ tedy Lárdum może. *WyprPl* C2.

W konstrukcjach wyłączających typu: „(żaden) inszy nie może, jedno, okrom itp.” (13): *KromRozm* I Hv; *MurzHist* C2; *LubPs* H3; żadna infza przyflugá/ thobie nie może zgłádzić grzechu twego/ iedno wierna wiárá twoiá *RejPos* 89, 101v, 102v, 210v, 275 *marg*, 299; *ModrzBaz* 6 [2 r.]; *KochWz* 139; *GrabowSet* T.

W charakterystycznych połączeniach: *moc* *podobać się* (6), *pomoc* (16), *być pomocno*, *ku pomocy* (5), *być pożytecznym*, *z pożytkiem* (8), *pożytek przynieść*, *uczynić* (8), *przydać się* (21), *przygodzić się* (20), *przytrefić się* (6), *służyć* (19).

Szeregi, które w jednym członie mają formę osobową czasownika, a w drugim – móc + infinitivus tegoż czasownika [szyk 2:1] (3): *Mącz* 308b; wżákoż iednák y przyczynić fię mogły ceremonie niektore/ y pożytecznie fię przyczyniły. *LatHar* 77; *SkarKaz* 40b.

B. *W wypowiedzeniach przeczących (formalnie i znaczeniowo lub tylko znaczeniowo); nie być zdolnym do czegoś, nie potrafić* [„nie może uczynić” = *jest taki, że nie uczyni*] (1198) : *BierEz* L, Q4v; *OpecŻyw* 30v, 75v [2 r.], 84, 95, 106v (14); *PatKaz* III 110; Ten kamień ieft pożyteczen tim [...] ktorzy rzeczy fwoгих zniewiałtą íprawiać nie mogą. *FalZioł* IV 47d, ++b [2 r.], ++4a, b, c, I 9b, 15b (60); Ale iż ia iako ten ktorego mie zto żadnym obycaiem być niemoże abych to mogł V M. doftatecznie odflúżyć *BielŻyw nlb* 3, s. 59 [2 r.], 65, 70, 71, 83 (11); Ręka z palci ktore fię nie mogą wżpaczyć tilko profto ítoią, znamionuią íkępcza *GlabGad* P2v, B8, C4, C5, F, H7 (8); Ólmeo á dziewiątego [syna] imion nie mogą pamiętać [*nomina non teneo*], *MiechGlab* 74, 74; *KłosAlg* A4v; Oto tu nauka iż my fami z fiebie nic dobrego nie możem działac. *WróbŻołt* S6v, nn4v, w; *RejPs* 46, 51, 78v, 90, 110v (16); *ComCrac* 20v; *RejRozpr* Bv; *ConPiotr* 32v; *SeklWyzn* D; *RejJóz* B7, Iv; *LibMal* 1546/109v; *SeklKat* D4; Kto niemoze moczą íproftacz Yíz wimiłly fortel iaki A tocz fą rozumu znaki *RejRozm* 399; *RejKup* c2, g2v, g4, g4v, h7, cc6v; *HistAl* G2, E8, I, K4v, Nv; *KromRozm* I E2; On rzekł/ niewiem/ ani mogę powiedzieć/ cobych tam zawołą miał. *MurzHist* S4v, Cv, E4v, G3v, I3, I4v (10); A ieśli kto tak niewmieiętny ieft/ że niemoże rozeznac ktorzy lepiéi trzymaią *MurzNT* 28v, 28v, *Matth* 17/15, *Luc* 1/20; *KromRozm* II e4, k3, x2; *KromRozm* III B6, B8v, D5, I; *BielKom* nlb 4, F3v; *GliczKsiąż* B3, C4, C5, F7v, I4 (14); *LubPs* M4, V4 *marg*, Y4v *marg*, X3, aa5v (7); *GroicPorz* h4v;

KrowObr 12v, 43v, 209, 222v, 233v; *RejWiz* 10v, 30, 81v, 112v, 119 (10); *Leop* 1.Reg 10/27, 2.Par 7/7, 13/20, 2.Esdr 7 arg, *Is* 57/20 (14); *OrzList* i3, f; *UstPraw* B3v, D3v; *RejFig* Ee4; *RejZwierz* 18, 73, 122; Bogow tych ięzyk ielfth wyprawion od rzemieśniká/ bo fą pozłoceni y pośrebrzeni/ áleć fą fałszywi/ y mówić nie mogą [*non possunt loqui*]. *BibRadz Bar* 6/7, *4v, *5v, *6v, *Deut* 28/32, *Ruth* 1/11 (23); *OrzRozm* D4v, M, M2, M2v, Tv marg; iáko fie komu walki powiodą/ fám to Pan Wfzechmogący ma w ręku/ my wiedzieć nie możem *BielKron* [332²], 17v, 24, 26v, 34v, 40v (22); *GrzegRóżn* I2, K2v [2 r.]; fłyfzē/ ifz/ kiedi wy mówić poczniećie/ Końcá wfwych oracyach naleć nieemożecie. *KochSat* B3; *KwiatKsiąż* B2, C2v, H, Hv, L3v (8); Non possum mihi tantum labore sumere, Nie mogłbych ták wiele pracować. *Mącz* 34d; Solvendo non esse, Nie miec nic/ nie modz zapłacić. *Mącz* 400c, 4a, 18b, 23a, 25d, 35a (53); *OrzQuin* L4v, Rv; Iżem też niemógł wfátwać ná Iutrzniá ták ráno. Bog was żegnay Kfza miła *Prot* Bv; *SarnUzn* C2; *SienLek* 18v [2 r.] 32v, 42v, 56 [2 r.], 62v (24); *RejAp* AA2 [2 r.], 4, 18, 23, 24 (9); áni temu zábieżyć thy możefz/ czemu przyiaciel [...] łatwie zábieży. *GórnDworz* Dd2, B5, E5v, F4 [2 r.], Gv, H6v (18); iużem ftáry/ niemogę pokuthy oftry czynić/ bo przyrodzenie me iuż ielt mdle. *HistRzym* 113v, 30v, 113; Prožno Pána winować gdy fie fám kto obaczyć nie może. *RejPos* 30 marg; iż wfzyfcy pogłupieli/ á nie mogli fie obaczyć co fie z nimi działo/ chociay mieli y znáki/ y podobieńftwá/ y prorocftwá z dawná o tym fwoie. *RejPos* 37v, 14, 15v, 29, 33 [2 r.], 33v (67); *BiałKat* 76, 233v, 248v, 265v, 311, 313v; *KuczbKat* 25, 330 [2 r.], 415, 425; gdyż złoto á bogáctwo ielt they mocy ná fwiecie/ iż nie máfz ták złey rzeczy ktoreyby w dobrá nie obroćilo: á niemáfz też ták dobrej ktoreyby w złá obroćić nie mogło. *RejZwierz* 70, 26v, 77v, 125, 127, 128 (20); *BielSpr* 40; *WujJud* 62, 66v, 80v, 88, 105 (14); *WujJudConf* 63v, 65v, 102; *RejPosRozpr* b3v; *RejPosWstaw* 22, [41²]v; *BudBib Gen* 48/10, *Iudic* 8/3, 3.Reg 14/4, *Ps* 35/12, *Is* 56/10 (16); *HistHel* Dv; *BudNT Matth* 17/16[15], *Ioann* 5/30, *Luc* 20/36, 1.Cor 2/14; Rad bym to wiedział y fłyfzał [...] bo fie tego fám przez fie domyślić nie mogą. *CzechRozm* 178v, 1v, 7, 25, 44v, 54v (40); *PaprpPan* A3; *KarnNap* D2v; Lepieyby żeby ie dano do fzpitalow/ gdyby iedno tácy byli żeby robić niemogli [*ut laborare nequeant*], *ModrzBaz* [38]; á rownieby ták było/ iáko gdyby nogi lekce ważyły oczy/ przeto iż niemogą chodzić [*ambulandi facultate destitutas*] *ModrzBaz* 57v, 2 [2 r.], 6, 11, 11v, 14v (23); *SkarJedn* A3, 365, 387, 393, 397 (7); *Oczko* 5v, 6, 15v, 23, 31v; *KochPs* 174; Kárynus záchorzał/ y doyść o fwey mocy do domu nie mogł *SkarŻyw* 454, A4, A5, A5v, 2, 21 (46); iáko ryezániec/ niemógł być do płodu fpofozny. *StryjKron* 6, 150; *CzechEp* 38, 50, 86, 124, 139 (21); *CzechEpPORz* **3; *NiemObr* 15, 30, 46, 78, 106 [2 r.], 115; KOźiel/ kto go zna/ piwfzy do północy/ Niemógł do domu tráfić o fwéy mocy. *KochFr* 47, 38, 108; Co fám Bog zbudował/ á zbudował ná wieki/ kto táki będzie/ coby náwátlić ábo oflábić mogł? *ReszPrz* 5; Zwinglijanowie/ Pánu Bogu wfzechmocność odeymuią/ dla tego iż nie może vczynić/ áby fię to nie ftáło/ co fię iuż ftáło. *ReszPrz* 76, 60; *ReszList* 160; *WerGość* 247, 250; Com iedno czynić począł/ to z rák vpadáło/ Nie mogąc ieść/ ni fypiác/ ábo bárzo máło. *WisznTr* 10, 15; *BielSjem* 10; *PudlFr* 5, 29; *ArtKanc* B6v, D12v; *GórnRozm* M3; *ZawJeft* 25, 35; *ActReg* 5, 101, 128, 137; *Calep* 444b, 560b, 579a; *GostGosp* 148; *GórnTroas* 70; Smiertelna myśl/ nie może (Acz bárzo ná to śmiála) Y podobieńftwem Boże/ Dośiádz/ iáka twa chwałá *GrabowSet* N4v, R3v; *KochFrag* 49; *OrzJan* 22, 30, 39, 100, 124; *LatHar* 49, 131 [2 r.], 147, 190, 433 (9); Infzych rátował; fám siebie rátować nie może *WujNT Matth* 27/42;

iż żaden siłom swoimi wfać nie ma: gdyż się ani Piotr ś. odmienności nie mógł wwiarować. *WujNT* 180; które się zawsze wciąż/ a nigdy ku wznianiu prawdy nie przychodzą (*marg*) przyść nie mogą. G. (-) *WujNT* 2. *Tim* 3/7, *przedm* 4, 36, *Matth* 5/37, 16/3, 17/16 (46); *WysKaz* 8, 12; *JanNKar* E2; *SarnStat* 214, 300, 563, 586, 895; *SiebRozmyśl* A3; *GrabPospR* K2v; *PowodPr* 37, 51, 77; Bobby użyć tego na dobre fwe niewmieli/ y wważyć w siebie y wczuć nie mogli. *SkarKaz* 80b; Bo jeśli cielesnych potrzeb sam sobie człowiek bez pomocy drugich dostać nie może: daleko więtszą ma słabość na duchownych potrzeb wiecznego mienia dostawianie. *SkarKaz* 633a, 3v [2 r.], 204a, 206b [2 r.], 209b (23); *CiekPotr* 52; A przecie się szaleni obaczyć nie mogą/ Choćaż dawno w tym błocie stoia iedną nogą. *CzahTr* E3v, K3v; *GosłCast* 47; *SkarKazSej* 660b, 675b, 677a, 680a, 707a.

nie moc co [w tym: *nie moc nic* (8), *więcej* (4); *moc mało* (2)] (15): Jeśli tedy/ co najmnieiszy reeczy [!] niemożecie [*neque minimum potestis*]/ przecz się o infz troszczecie? *MurzNT Luc* 12/26; *Venus* mało może w miłości. *RejWiz* 38 *marg*, Dd3v; *Nihil* potest per se, Nic nie może sam przez się. *Mącz* 430b; *GórnDworz* Dd5v; Żadny fthrách nigdy nic nie może ani żadna mocz/ przeciwko imyeniu Pánkiemu. *RejPos* 285v *marg*; *GrzegŚm* 51; *MycPrz II* B; Bo w Chriſtu Ieſuſie/ ani obrzezanie co może/ ani napłetek/ ale nowe fтворzenie. *BudNT Gal* 6/17[15]; *CzechEp* 143; *ArtKanc* K7; *GrabowSet* T; Dyabeł nie może więcej nád to co mu Bog dopuſci *WujNT Yyyyy2v*, 2. *Cor* 13/8; ale w proſtoſcie ſercá náſzego nie mogąc więcej/ zbudowálifmy dom tobie Pánu ſwemu *SkarKaz* 454b.

moc ku czemu (1): [*jastrzqb*] Pierwſzego roku mało może ku chwythaniu, Trzeciego nalepſzy bywa. *FalZioł IV* 17c.

moc dokąd (2): Kiedy moſz rania/ ty ſá známioná: [...] ná dwor niemoże/ ięzyk opuchnie *SienLek* 146v; *GosłCast* 23.

Z elipsą bezokolicznika (45): *BielŻyw* 93; Bo czuię że iuſz wwieryć Euaⁿgeljiéi nie mogę aniſie miłóſierdziá nadſiewać. I powtárzał to wołaiąc iuſzci niemoę/ powiedámci wám żec niemoę *MurzHist* G3v, E4v, I, K3, K3v; *MurzOrt* B3; *KromRozm II* x4v; *KromRozm III* K8v; przyacyoły/ á ſáfiády miya/ á rzekáli mu co/ odpowye żem ſie nye náuczył/ nye mogęc yedno domá/ domá wſytko domá. *GliczKsiąż* K6v; *Leop Ex* 8/18; *RejFig* Cc3; co Bog może dáć/ to Cefarz niemoę *RejZwierz* 20; *OrzRozm* D4; *BielKron* 29v, 68, 69, 101v; *Mącz* 184d, 259c, 366d; *GórnDworz* Bv, Kk2v; ſá dyabli/ ktorzy záwſzdy chcá duchownie człowieká zábić. A niemoáli przez ſie/ tedy zmowiá ſie z bárwierzem to ieſt z ciáſem *HistRzym* 60v; *BudBib Ier* 20/9; Mlekiem was poilem/ á nie potráwá. bo iefzcze nie mogliſcie/ ale iefzcze y teraz niemożecie. *BudNT 1.Cor* 3/2; *ModrzBaz* 20v, 82v; *SkarŻyw* 225, [237], 393, 511, 580; *WujNT* 147, *Mar* 9/18, *Luc* 9/40, *Rom* 8/7, 1. *Cor* 3/2; *WysKaz* 35; *SkarKaz* 635b; *GosłCast* 39, 57; *SkarKazSej* 685a.

W charakterystycznych połączeniach: *nie moc sam* (34), (*sam*) *przez się* (23), (*sam*) *od* (z) *siebie* (19), *o swej mocy* (5), *swoimi siłami* (2).

Przysłowia: *bibl. RejPos* 191, 193; Coż wczynię gdyż pan moy odeymie odemnie ſzáfárſtwo? kopác nie mogę [*Foedere non valeo*]/ żebrác się wſtydżę. *WujNT Luc* 16/3.

Slepy nie widział gdzie brnąć: chromy nie mógł chodźić *KlonWor* 51.

Zwroty: »(za)ledw(i)e, mało, trudno itp. moc« = *vix posse Mącz*, *Modrz*; *non posse Modrz* (23): Niebędzie czie Liczby ſluchać Boć się ledwe moze ruhać. *RejKup* f8, h6v; *BielKron* 428v;

niemożemy powiedzieć yżebyśmy to vmieli czego wpamięci niemamy/ álbo oczym niełatwie wspomnieć możemy. *KwiatKsiąż* K2; *Mącz* 95d, 12c, 62c, 104b, 152a (8); *GórnDworz* G5, P7, Ff7v; Abowiem to dziłieyſze ciało náſze máło może odnieść błogofławieńſtwa ná łobie/ gdyż ieſt z ziemie łprawione *RejPos* 33; y trudno co dobrego łprawić mogą/ y nieprzyaicielowi ztąd łerce roſcie/ wiedząc że nieumieią łpołobu walczenia [*nec res... geri possunt*]. *ModrzBaz* 110v, 144; *SkarŻyw* 570; *CzechEp* 38; *ActReg* 141; *PowodPr* 19; *GosłCast* 23.

»rady sobie dać nie moc« [szyk *zmienny*] (9): *SeklKat* L4; A iako idz na te droge Rady łobie dać niemogę. *RejKup* f5v, g3; *KrowObr* 193; *RejPos* 211, 255v; *WerGość* 215; sieroty/ wdowy/ y ktorzy łobie rády dać nie mogą/ naprzod odprawić. *PowodPr* 67, 73.

Szeregi:»ani (nie) chcieć ani (abo i) (nie) moc« (5): *BielŻyw* 93; O iákież to łerce/ o iákaż to myłł złoſciwa/ kto łie w tym obáczyć nie chce/ ábo nie może. *RejPos* 345, 338; *SkarKaz* 635b; *CzahTr* E3v.

»ani (nie) moc ani śmieć« [szyk *1:1*] (2): anyely łzeraſynyłczy [...] łzrołzvmyecznymogą any mayą teymoczy bołtwa łzyą dotknącz [[łzyą y nye mogą any łzmeyą]] tego panna w łzwem łzywocze nołzyla *PatKaz II* [54²]; *CzechRozm* 44v.

»ani (nie) umieć ani (albo, i) (nie) moc« [szyk *9:5*] (14): *LubPs* Y2 *marg*; niedbáliwie táncuie [...] wrzeczy nic o táncu nie myłli/ prołtho iákoby zmyłić áni vmiałá/ áni mogłá. *GórnDworz* E8; *RejPos* 26, 123, 227; *RejZwierc* 130v; *CzechRozm* 3v; bo nie włzyłcy iednáko powińnoſci wezwána łwoiego vwazáią: á drudzy vwazác y nieumieią y nie mogą *CzechEp* 4, 10; *GórnRozm* L2v; tákowi łynowie w młodych leciéch będący nie vmieiącz rzeczóm áni mogącz rádzić [*rebus suis consulere non valentes JanStat* 574] ták wzięte dziedzictwo zwykly márnne trawić *SarnStat* 588 [*idem*] 630; *VotSzl* A2v.

Szeregi, które w jednym członie mają formę osobową czasownika, a w drugim – móc + infinitivus tegoż czasownika [szyk *1:1*] (2): *OrzQuin* I4v; [*ludzie złoſliwi*] obiáwienia/ tho ieſt obiáńnienia żadnego w łobie o tym nie máią/ áni mogą mieć/ tylko to łługam wiernym Páńłkim [...] obiáwiono y obiáńniono w nich bywa *RejAp* 5.

a. *Nie nadawać się, nie służyć do czegoś, nie podlegać działaniu* (158) : *PatKaz II* 81v; *FalZiol* IV 38b, V 10, 17d, 20c, 28v, 69, 98v; *GlabGad* G2v, I2; Gdy frakta żadnym obyčzaiem nie może rowno zeydz przez ktorąkolwiek liczbę/ tedi ią tak zołtaw *KłosAlg* F2; *March*³ V7; *RejPs* 152, 167, 196v, 217v; *LibLeg* 11/171v; Sčzemefczie naten čzas przilłli Stem łię już maczie połtawicz Ineć was niemoże zbawicz *RejKup* Aa; *Diar* 50; *BielKom* F7; *LubPs* V3; á łobie cyłterny álbo łtudzianki dziuráwe kopáią/ ktore wody zátrzymác niemogą. *KrowObr* 60v; *Leop Sap* 12/10; *RejZwierz* 14v; [*Bóg*] odrodził nas ku nádźiei żywey/ [...] Ku dziedzictwu ktore zginać niemoże [*In haereditatem inecrruptibilem*] *BibRadz* 1.*Petri* 1/4, *Iob* 28/16, *Is* 30/5, 4.*Esdr* 6/44, *Sap* 16/12, *Eccli* 17/13 (8); *BielKron* 265, 266; *GrzegRóżn* Cv [2 r.]; Extra praecium est, Niemoze być ołzácowano *Mącz* 112b; Cogitatione complecti non possumus, Nie może nam przilć ná pámięć. *Mącz* 304a; A quo mea longissime ratio voluntasque abhorrebat, Mnie łie to nigdy podobác nie mogłó. *Mącz* 347b; Mihi ante oculos dies noctesque versaris, [...] nie możelz mi z myłłi zeyłć/ wypáłć. *Mącz* 486b, 75c, 91b, 166a, 169c, 183a (23); *OrzQuin* C3v, Q3v; *SienLek* 14, 45v; *RejAp* AA2, 63v; *GórnDworz* B2, F8, V8v; *GrzepGeom* C; Iż łerce čłowieczne złe iełł/ á nigdy wyrozumiáne być nie może. *RejPos*

33, A4v, 12, 89, [136], [136]v (13); *KuczbKat* 5, 55, 200; Abowiem kámień nigdy fie płómiénie nie zápalí/ iedno márne ímiećí kóre fie ni nacž nigdy przygodzić nie mogą. *RejZwierc* 37v, B2, 24, 142v, 155v [2 r.], 162 (9); *WujJud* 38v, 77v; *WujJudConf* 76, 81, 102, 159, 190v; *RejPosWstaw* 41v; *BudBib Eccli* 15/4, Ktemu/ iż częřtokróć mieyfćá té kóre do káždégo innégo gořpódrářtwá máło álbo nicby fye przygodzić niemogły do Stáwów bywáią więc nápořobnieyfřé *Strum* A3; Bo kto wedle ćíálá żywie/ to íeřt/ kto včzynki cielefne čzyni/ BOgu fie podobáć nie móže. *CzechRozm* 241, 160v, 173, 174v, 179, 192v (8); *ModrzBaz* 4; *SkarJedn* 179; [woda] Ciepliczna/ zgołá ínfřéy włářnořći być ma/ áni do tákiego vřzywáńia przygádzáć fye móže *Oczko* 10v, 13v [2 r.], 14; ćíáło moje nieczyřtořći fłůżyć niemóže: ále męczeńřtwu móže. *SkarŽyw* 342, 510, 593; *CzechEp* 44, 151, 202, 366; *NiemObr* 125, 142; *WerGořć* 257; *GórnRozm* Gv, H2v; *ZawJeřt* 34; *ActReg* 19; Immersabilis, quod mergi non potest – Trudni doponorzenia, ktori ponorzoni bicznienioze. *Calep* 508a, 101a, b, 110b, 410b, 541b, 556b; *OrzJan* 24; *LatHar* [249]; *WujNT* 452, 533, 551, 625, *Hebr* 7/16; *JanNKar* G; *SkarKaz* 45a; *PudłDydo* B2.

nie moc czego (1): Máło to nietakié iako ii iednoze řię nie tak íáńnie wymáwiá oboie iako ii/ a křému móže być zarás zdrugiem wokáľířzem wymóvíono/ czego ii niemóže *MurzOrt* B2v.

W charakterystycznych połączeniach: nie moc podobać się (13), *pomoc* (4), *być pożyteczn, w pożytek się obrocić, pożytku uczynie, przygodzić się* (9).

Zwrot: »ledw(i)e(j), trudno, máło itp. moc« (8): Vix sunt vescendo, Ledwey mogą być yedzione. *Mqcz* 489c, 464b; gdyžby fie thám thy [księgi dekretalskie] ledwe ná formáńki woz włóżyć mogły. *RejAp* 88v; *RejZwierc* [28³]; *Oczko* 22; *GórnTroas* 63; *LatHar* 492; ácz ínfřych więcéy Obiecadł było, ále iż do druku zyřdžby fie trudno mogły, przeto fie té tylko połóżyły *JanNKar* 112.

b. *W wypowiedzeniach wyrażających niemożność opanowania swoich skłonořći, słabořći, pořędań* (97): o ferce kamienné/ kóre fie niemóže wzdzieržetž od vmyřłu złégo *OpecŽyw* 91v, 165v; *BielŽyw* 82; yefłi fie nye będą moc wřtrzymáć nyechay fie ženýą *GliczKsiąž* P3v, D5, N8v; zábiežáłá mu niewiáłthá [...] nie ípokoyńa/ y tá kthora fie w domu fwym ořtać nie móže ná nogách fwoich *Leop Prov* 7/11; *RejFig* Dd; *RejZwierc* 116v; *BielKron* 58 [2 r.] 71v, 83v, 177, 360; *Mqcz* 83a; iż ći kthorzy fie od grzechu fřtrzymáć nie mogą/ y zowiemy ie nieřtzymawáľemi/ widzą íáńnie že to ná co ie myřł/ á žáđza [...] wíedzie/ íeřth złe *GórnDworz* Ff4, Cc6; *HistRzym* 25v, 82v, 131v; *RejPos* 25v, 26v, 81; A był pan bárzo ciekáwy z młodu/ že nigdy ná iednym mieyfću długo pořiedzieć nie mogł *RejZwierc* 274v, 43, 75v, 98, 164; *BielSpr* 28; *ModrzBaz* 17v, 54, 57v, 109v [2 r.]; *SkarJedn* 228; *SkarŽyw* 69, 250, 262, 320; nie radćibym tež pod čžás ták fie bárzo gniewáł [...] ále čož potym/ gdy fie zdrażńiony y vkrzywdžony będąć wřtrzymáć y pohámowáć nie mogę. *CzechEp* 10; *WerKaz* 267; že ludžie/ choć dobrze bacžą/ že tego zdrowiem przypláćią/ á wřdy iedńák zbyřków fwych přeřtáć nie mogą *KochPij* C2; *WujNT* 1.Thess 3/1, 5; *WysKaz* 11; *GosłCast* 49; *PaxLiz* C3v, E3; *SkarKazSej* 684b; *KlonWor* 51.

W charakterystycznych połączeniach: nie moc (po)hamować (się) (8), *przeřtać* (3), *być (pozostać) spokojem (spokojny)* (3), *(w)strzymáć (się)* (17), *(wy)trwáć* (22), *wyci(e)rpieć (řćirpieć)* (5), *(w)z(a)dzieržć (odzieržć) (się)* (12).

a. W wypowiedzeniach twierdzących [„mogę uczynić” = jeśli uczynię, nie wykroczę przeciw prawdzie, słuszości] (1068) : *BierEz* S2; *OpecŻyw* 43v, 45, 46v, 47, 94v (12); *PatKaz II* 69v, 80v; *PatKaz III* 92, 107, 111v; *FalZioł I* 156b; Taka ifcie [żona] może być rzeczona pocźciwa, która mogąc fryiować nie fryiuie *BielŻyw* 110; *BielŻyw nlb* 9; *GlabGad* L8v, O7, P4v; *WróbŻołt* N, oo7v; *LibLeg* 10/67, 92, 11/58; á námoźnieyfsy człowiek może być przed tobą prawą proznofcia miánowan. *RejPs* 59v, 23v, 42v, 73, 102, 126 (8); *RejJóz* A5v; *RejKup* i8v, r7v, v7v, x8; *HistAl* C7, Dv; *KromRozm I*

E4, K4; *MurzHist* F4v, Gv, K3, P2; Iako częstokroć w piśmie świętem/ fyn boży mądrością się zowie/ tak i tu z rzeczy ile się baczyć dá możem rozumiéć/ że przes mądrość pán Chriřtus íám liebie znaczy *MurzNT* 51, 58v, 96; *KromRozm II* g, nv, r, r2, y2; iż żadne zgromádenye/ ktore fye od yego yednořci odrywa/ nye yeřt/ áni może być rzeczono kořcyólem bożym álbo Kryřtuřowym *KromRozm III* E4, A5v, D5, D6, L4v; *Diar* 46, 71; *GliczKsiqż* C, F2, L, L7v, P3v, P5v; *LubPs* V, Y4v *marg*, Y5 *marg* [3 r.], Y5v *marg*, bb2v (9); *GroicPorz* Bv; *KrowObr* 2, 10v, 138v; *RejWiz* A3, 4v, 8, 112, 115 (8); *Leop* *A3v, *Eph* 3/4; TEgo włařnie Dębowřkim/ może ták zwác káždy. Bo Dębową vprzeymořć/ naydzyeřz przy nim záváđdi. *RejZwierz* 56v, A6v, 8v, 48, 50, 55v (12); Piřmo nam nie oznaymuie czářu ktorego był żyw Iob/ á wřzákož możemy řię domyřlić że był zá dawnych czářow *BibRadz I* 274, *3v, *4v, *I* 96b *marg*, *Iob* 13/5 (11); *OrzRozm* Q2, R4v; *BielKron* 253v, 286v, [332²]v, 387, 446v; *GrzegRóżn* B2v, B4, Cv, C2y; *KwiatKsiqż* H2, M3v; *Mqcz* 71d, 335b; *OrzQuin* D3, I3v, K3, K4, Pv (10); *SarnUzn* B7, B8v, C4v, C8v, D8v (7); Mácyže mu ná ogonie guzów/ ktoré ieřli námácařz/ pewnie możeřz báczyć iż to krřczyce řą *SienLek* 182v, 104v, T4, V4; A tych cztery á dwiádziefcia [!] řtárcow możemy beřpiecznie rozumieć dwánařcie Páthriárchow á dwánařcie Prorokow. *RejAp* 50, 9, [14], 16, 16v, 18 (81); W czym vboga dziewká/ okrutnemu oycu řprzeřwić řie nie řmiářá/ ále z vřřháwicznego á s cięřžkiego płáczu/ mogł znác ieř niecheć do tego. *GórnDworz* Aa5, C7, G7v, K5, L8v, O3v (23); *HistRzym* 3v, 4, [39]v, 47, 50v [2 r.] (27); Mogł teř był kto Dawidá pořádzić iákim řzalonym ábo iákim welořym tanecznikiem/ gdy řkakał gráięcz ná Arphie [...] á on to czynił z rádořci wielkieř *RejPos* 172v; ktory ty wiek [młodzięczy] beřpiecznie przyrownác możeřz ku řwowolnemu ciářu řwoiemu. *RejPos* 223, Bv, 3, 3v, 6v, 7v (127); *RejPosWiecz*² 91v; *RejPosWiecz*³ 99v; *BiałKat* 143v, 311; *Grzegřm* 62; *HistLan* ktv, Bv; Tákowych ludźi okrutne wycięgánie/ řpráwiedliwie drapięřtwem álbo łupięřtwem názwác możemy. *KuczbKat* 330, 90, 140, 175, 240, 250 (13); Thák žeby teraz Pan práwie mogł záwořác ná Polřkę nářę/ iáko wořał ná onę nęđzną á vpáđřą Sodomeř *RejZwierz* 260, A2, A5, 9, 11 [2 r.], 12 (42); *BielSpr* c2, 11, 34, 72v; že řłufznie á řpráwiedliwie dźiř káždy z płáczem mowić może one řłowá [...] O miřy Boże/ ná iákiežeř mię czářy záchował *Wujřud* A5, 33v, 40, 57, 120, 136 (11); *RejPosRozpr* c3 [2 r.] c4; *RejPosWstaw* [110³]v; *BudBib* Bar 5/39; *MycPrz II* B[3]v; *Strum* H4v; *BiałKaz* C3v, H4, I3v, L4; *BudNT* przedm d2v, Ff8v, Ii; *CzechRozm* 3, 4v, 15v, 17v [2 r.], 18 (47); Wierz mi iže mu ten pan ieřt we wřzyřkim rowien/ Bowiem wřzyřkich cnot dobrych możeřz tu być pewien. *PaprPan* C2, A2, D2v, G3, G4v, H3v (23); A ták co przed dawnemi czářy *Ařiftoteles* on mądry *Philosoph* o řłácheckiem řtanie mawiał/ to teř zá nářzego wieku włařnie może być mowiono. *ModrzBaz* 42v; ktora rzecz iáko vřřtrařza řářiády á zwřářzczá ná korzyřć chćiwe/ możem báczyć po Tátárzech [*argumento sunt Scythae*] *ModrzBaz* 103, 7v, 12v, 27v, 42v, 43 (14); *SkarJedn* A5, 28, 72, 96, 151 (14); *KochDryas* A2; *Oczko* A2v, 3, 4v; *KochPs* 6, 108, 138, 193; *Skarřyw* A4v, A5v, 79, 80, 196 (12); *KochTr* 14; *StryjKron* 110; Przez ktore nářienie/ áczkolwiek może řłufznie rozumiane być wřzyřtko potomřtwo [...] wřzákže nawřářnieř Chriřtus Pan *CzechEp* 292, *4v, 12, 19, 31 [2 r.], 50 (48); *NiemObr* 7, 15, 30, 34, 35 (15); A Řcydoktorem cię zwác káždy może řmieľe *KochFr* 78, 66; *KochWz* 135; *ReszPrz* 23; *ReszHoz* 125, 133, 134, 137; *ReszList* 147, 155 [2 r.]; *WerKaz* 275, 287, 288; *WisznTr* 32; *KochPieř* 26; *KochTarn* 74; *PudřFr* 17, 30, 39 [2 r.], 40; *GórnRozm* D4v; *KochWr* 37, 40; *PaprUp* D3v, D4v, E, E2, K4;

ZawJeft 35; I mozesz nam wñ poswiadczyć iuz nas po części będąc świadom, yzesmy tu z zadną niechęcią przeciw nikomu nie przyiechali *ActReg* 126, 96, 97, 101, 105, 140, 141; *Phil* C2, O, Q2, R, R4, S4v; *GórnTroas* 49; *KochCz* B2 [2 r.]; *KochCzJan* A2v; *OrzJan* 27, 36, 52, 68, 77 (8); *LatHar* +3v, 5, 121, 130, 155 (8); *KołaKszczęśl* A2, B4 [2 r.]; *RybGęśli* Cv, D2; Iż podobno ániół mu fię takim ftawił y pokazał/ że go mógł mieć zá Páná Chřišťulá. *WujNT* 883, *przedm* 5, 19 [3 r.], 25, s. 9, 51 (39); *WysKaz* 11, 44; *JanNKar* A4, Bv, E4; *KlonKr* F3v; *PowodPr* 2, 8, 17, 19, 21 (11); Y próżno mowifz: corko nie czyní tego/ gdy corká rzecz może: á wy páni mátko czemu to czynicie. *SkarKaz* 420b; kupuiemy wsi/ zamki/ y zápiŕuiemy íobie wieczności/ ktore ráczéy kroćiuchną árendą zwác możemy. *SkarKaz* 551b, 40b, 44a, 85a, 117a, 119b (17); *VotSzl* A4, C2v; *CiekPotr* 27, 61; *CzahTr* C4, G2, I4, L3; *PaxLiz* A3; gdyby kto ípytał: iáko to kroleŕstwo zowiá? odpowídziéby káždy mógł: Kápláńŕskie. *SkarKazSej* 677b, 658b, 675a, 692a, 698b, 703b (7); *KlonFlis* A4v, B; *KlonWor ded* **3v, k. **[2 r.], **2v, s. 15, 49.

Z elipsą bezokolicznika (2): *KromRozm I* I4; To iedno przećię powiém co prawdíwie mogę/ y com niedawno [...] zrozumiał *OrzJan* 122.

3 sg w funkcji formy bezosobowej = można (42): Iáko iefzczé y teraz o nim głóŕy ŕłyná/ Zeby gi mógł włáŕnie zwác íotrowŕká iáŕkiniá. *RejWiz* 99v, 4, 17v, 88v. 97; SZátá piékná/ koŕzulá/ poŕciel/ Koń vbrány/ To téż może policzyć/ miedzy roŕkoŕzámí. *RejZwierz* 135, 55, 67v, 73, 82v, 119 (9); IÁko íeŕt wiek pierwfzy plágá powodzi íkarány [...] Od Noego thedy ŕynow może potomki dziŕíeŕŕze znáczyć. *BielKron* 296, 79, 90v; *Perplexe respondere*, Dáć odpowídz którá może rozmáŕyie rozumieć. *Mqcz* 304b; *RejAp* 142v, 144v; *GórnDworz* L15, *GrzegGeom* A3v; *RejPos* 332, 342v; *RejZwierc* 36v, 71, 148v, 225, 225v, 269; *BudBib I* 13c marg; Ciebie íáŕkáwym/ íiebie/ boże/ Wláŕŕiŕie dobrým názwác móže. *KochPs* 128; *CzechEp* 156, 157; *GórnRozm* E3v; *PaprUp* K2; *PowodPr* 9, 48, 74, 77, 78, 79.

W konstrukcjach wyłączających typu: „nic innego (a. inaczej) nie może... jedno, prócz, tylko...” (68): *BielŻyw* 53; Bo áczkolwiek iákie pokaranie od íiebie przypáďnie ná mié niemogę tego ináczey rozumieć/ iedno íżem ie ŕlufŕnie záŕlufzył zá ípráwíedliwóŕciá twoiá *RejPs* 181, 76v, 103v, 113, 134, 186 (8); *LibLeg* 11/152v; *MurzHist* R3v; *KromRozm II* rv; *KromRozm III* D8v; A ták ná tę twoię náukę/ niemogęć nic ínfzego odpowídziéć/ iedno to co Pan Kryťtus Syn Boży/ Duchowi nietzyŕthemu [...] odpowídział *KrowObr* 52,151; *OrzList* c2v; *GrzegRóżn* C; *OrzQuin* E; *RejAp* 16v, 134v, 137, 139v, 165 (8); *GórnDworz* B7, D2; Iuż mu Páweł íwiéty opowídział pewny iurgyelt á zapláthę íego/ íż iuż niczego ínego czekáć nie może/ iedno ímierć á wiecznego potępyenia. *RejPos* 176, 28, 33v, 34, 326v; *BiałKat* 18v; *KuczbKat* 190; *RejZwierc* 63v, 101, 191v, 255; *BielSpr* 59v; Przeto te ŕłowá niemogá być o żadney ínfzey ofierze rozumíáne/ iedno o oney naczyŕťŕzey niepokálánego Báráńká *WujJud* 238; *RejPosWstaw* [41⁴]v; *BudBib* B2, Cv; o ktorymemćí to powídział/ íż nie może być przywáŕŕczono áni ániółowi/ áni ktorey ínfzey rzeczy/ prócz Bogá íámeŕo *CzechRozm* 52v, 32, 39v, 83v, 108v, 109 (9); *SkarJedn* 65; *CzechEp* 35, 130, 373, 382, 405, 409; *ActReg* 139; *Phil* B; *WujNT* 365, 851, 853, 869, 878; *SarnStat* 1002.

W charakterystycznych połączeniach: moc mówić (71), (p)okazać (17), być pewien (6), powiedzieć (37), przeczytać (19), przydać (7), (po-, wy-, z)rozumieć (206), (przy-, po)rownać (24), rzecz (109), (po)ŕdźić (7), wierzyć (12), (za)wołać (8), znać (6), (na)zwać (107); *moc bezpiecznie* (74), *dobrze* (12),

iście (9), *pewnie* (19), *prawdziwie* (14), *prawie* (7), *śluszenie* (63), *śnadnie* (7), *sprawiedliwie* (6), *śmieie* (22), *właśnie* (41).

Fraza: »ile mogę (a. możem) baczyć, rozumieć itp.« = *quantum existimare possum, ut ego oculis rationem capio, ut video, quantum coniecturam consequor* *Mącz* (20); *MurzNT* 46; *BielKron* 436v; *Quantum ex ipsa re coniecturam facio*, Ile z łamey rzeczy mogę baczić. *Mącz* 338b, 162b, 338b [2 r.], 347b, 374b, 385b [2 r.]; *RejPosWiecz*³ 97; *BiałKaz* C3v; To iuż tu ná tym ile ia baczyć mogę/ dołyć może mieć każdy wierny. *CzechRozm* 154v, A8, 67v, 172; *CzechEp* 200, 231; *ActReg* 101; LIft który Páweł Apoštoł do Rzymiánów piśał/ ile fię z textu iego wyrozumieć może/ rozbiiera tę quaeftię *WujNT* 521.

Zwroty: »moc nazwać« (1): krol Tebáńfki/ Miał w łobie táki zwyczaj mogę názwać páńfki *PaprPan* Z4v.

»moc rzec« [*w tym: mogę rzec* (75)] [*szyk zmienny*] (78): Bo fie iey chwała dzifie [*!lege: dzieje*] Tak w domiech iak w kołciele Mogę rzec y to śmieie Przy ołtarzu. *LudWieś* B4; Dziwna to rzeć/ to rzec mogę Pułczycz fie na taka drogę *RejKup* vd, d3v, r4 [2 r.], f8, T (12); *MurzHist* K3v; *LubPs* Dv, dd4, eev, gg5v; *RejWiz* 89v, 143v; Będzie mu proficiat/ dażli mu go korzec/ Niżli garść święconego/ możelz iście to rzec. *RejZwierz* 107v; *KochSat* Bv [2 r.] B4v; *OrzQuin* R2v, Yv; *Prot* A2, A3, C3v, D2v; *BielSat* G3; *HistLan* A4v, B3v, B4v, Cv [2 r.], C2 (13); A tak pocźciwy człowiek káždj by też był y włafnie do tak zacnego/ á może rzec práwie święthego mieyfća powołány/ ma fie iście ná czo rozmyflic *RejZwierc* 40v, 119, 235; których [*praw*] gdyby fie Polfka fćatecznie trzymála/ naławnieyfzym Kroleftwam y Páńftwam Chrześciáńfkim (możem to rzec śmieie) ledwaby co naprzod dáła. *WujJud* A3v; *MycPrz II* A4, B[3]v; *CzechRozm* 172v; Ieft ferce Aiáxowo w tym málucźkim cieie/ Y máło nie chętnieyfze tak rzec mogę śmieie. *PaprPan* Cc2v, N4v, Q4v; *ModrzBazBud* ¶5v; *KochPs* 57; *SkarŻyw* 333; *CzechEp* 110, 139; *NiemObr* 144; *KochFr* 51; *WerGość* 260; *WisznTr* 17; *PudlFr* 14, 38, 40, 63, 69; *ActReg* 164; *WyprPl* C2; *KołakSzczęśl* A3v; *PowodPr* 20, 24; *VotSzl* B, B3, D4; *CzahTr* F3v; *GosłCast* 18.

Szeregi: »moc i mieć« [*szyk 3:1*] (4): flufńnye tedy tákowy [...] powfłfechnego kołcyoła biskupem/ to yeft fćrożem á fprawcá/ może/ y owfłsem ma być zwan. *KromRozm III* O7v, D8v; *BudBib* Cv; *CzechRozm* 213.

»moc i śmieć« (1): Ale to twierdzić mogę y śmiem/ yż tym mnief nam przechodzą lata [...] im więcey czału wybornym naukam pozwolamy. *KwiatKsiąż* Q.

Szeregi, które w jednym członie mają formę osobową czasownika, a w drugim – móc + infinitivus tegoż czasownika (2): bo nie tylko ia ále fńadź y wfzytka Koroná tá fławna to W.W. przyczyta/ y flufźnie przyczytháć może. *RejZwierc* 119; *RybGęśli* A3.

b. *W wypowiedzeniach przeczących* [„nie mogę uczynić” = *jeśli uczynię, skłamię, popełnię fałsz*] (415) : *ForCnR* A4; *PatKaz III* 105v; *HistJóz* C4; *GlabGad* L7v; *WróbŻołtGlab* A3v; iż fie niemogę záprzec wftydliwych wfćępkow fwoich bo oćiążono ieft ferce moye *RejPs* 58, 74v; *LibLeg* 11/138, 173; *RejKup* d5v, S, bb6, ee2; *KromRozm I* B4v, C3, L [2 r.]; *MurzHist* S3; *MurzNT* 46, 81, 91, 126; *MurzOrt* B2v; *KromRozm II* g4, m4v, n, rv, r3; *KromRozm III* E4, H3, L6v, O8; Iz Krol Jego Miłość [...] wfzyćkę myśl swą i staranie k temu skłonił, aby [...] obietnicam swem páńskim dosyć

czynił, a nikt tego prawdziwie pokazać <nie> może, aby jem [...] dosyć czynić nie miał. *Diar* 22, 44, 55, 59 [2 r.]; *DiarDop* 100; *KrowObr* 9v [2 r.] 12v, 14, 27, 32 (28); *RejWiz* 7, 38, 81v; A tyś mie vczynił iednym łtych ktorzy łiadaią przy twym łtole: á o cołz łie mogę łłufłnie á łprawiedliwie żałować? *Leop* 2.Reg 19/28, *Iudic* 15/3, *Iob* 9/12, *Dan* 14/23; TEgo łłufłnie ni ná czym/ winować nie mogę/ Bo widzę iż v niego/ łzczęłcie ma gołpodę. *RejZwierz* 56; *BibRadz* *5, *5v, *I* 113d *marg*, 358d *marg*, *Eccli* 1/21; *OrzRozm* E2v, Kv, K4, Mv; á kto zá was nam będzie ręczył/ nie mozem wálzym obietnicam gołym wierzyć/ gdyłcie nas inż nie raz imi omylili/ łluby y przyłięgi łwoie w niwecz obrołili *BielKron* 108, 335v [2 r.], 356v; *GrzegRóżn* C4, F3v, G3, N2, N2v; *KochZg* A4; *KwiatKsiqz* K2, Q; *Mqcz* 337b; Iełli Polłká Krółęłtwem iełł/ tedy ma Krółá: bo inák Krółęłtwem zwaná być niemoże. *OrzQuin* Iv, C4v, M3, O4v, P, Pv, Sv; *Prot* D3v; *SarnUzn* C4v, C6, Hv [2 r.]; *RejAp* 21v, 27, 45v, 47v; gdzie małżonká łtáteczna/ nietelko łie ma łtárác áby pocżłciwie żyłá/ ále też áby nikt o niey złe rozumieć nie mogł. *GórnDworz* Cc, Lv, X8v, Cc4v, Ff5; *HistRzym* 47v; Abowiem łie tego záprzeć nie mozełz/ ábył nie był grzełznik á łprzełwnik Páná łwego/ bo to zá toba y włzyłki piłmá wyznawaią. *RejPos* 146v; przedłię tego rzec nie mozełz/ áby było bez grzechu nędzne łumnienie twoie. *RejPos* 201v, 31v, 33v, 58v, 67, 86 (20); *RejPosWiecz*² 93v [2 r.] 95; *RejPosWiecz*³ 98; *BiałKat* 311 [2 r.]; *GrzegŚm* A3, 34; *KuczbKat* 40, 55, 195, 265, 405; Záprawdę mu ia tego z dobrym łumnieniem przyczyłł nie mogę. *RejZwierc* [193], A2, 63v, 64, 97v, 98 (13); Tego iednáł záprzeć nie mozełcie/ że Chriłtus był Káplánem wedle obrzędu Melchifedechowego *WujJud* 149v, 58v, 69, 81v, 99v, 105v (13); *RejPosRozpr* c; *RejPosWstaw* [143⁴], [143⁴]v; *BudBib* Bar 6/43; *BiałKaz* K2; *BudNT przedm* b6v; *CzechRozm* 12, 14, 23v, 27, 28v (69); *PaprpPan* K4v; *ModrzBaz* 40, 131v; *SkarJedn* 83, 92, 160, 283 [2 r.], 300, 351, d9; *KochPs* 203; *SkarŻyw* 353, 567 [2 r.]; *StryjKron* 31, 482; Co iáko łię z prawdą zgodzi/ ia baczyć/ widzác co inłzego/ nie mogę. *CzechEp* 36; ále / żeby to było dla Chriłtułá/ temu żadná miárą wierzyć nie mogę: gdy rzecz temu przełwną widzę. *CzechEp* 336, 11, 19 [3 r.], 32, 47, 52 (39), *NiemObr* 16, 30, 37, 50, 54 (12); *KochFr* 19; *ReszHoz* 140, Zgołá wiary ná łwiecie nie mogę dáć temu/ By ktory žal rowny był ku žalowi memu. *WisznTr* 13; *GórnRozm* G2v, E; *KochWr* 24; *PaprpUp* B, F3; *ActReg* 160; *Phil* M, R4; *GórnTroas* 4, 41; O záchowánié ábych niełtał/ żaden mi tego przyczyłł nie może *KochPij* C3; *GrabowSet* K3; *OrzJan* 70; *LatHar* 510; Lecz tego nikt rzec nie może/ iżby Apołłtołowie byli w połłáci Bożej/ gdy cudá czynili. *WujNT* 687, *przedm* 6, 19, s. 4, 27, 47 (18); *WysKaz* 36; Które rzeczy nie łą *leges* włáłnie mówiác, áni ták zwáne bydż mogá *SarnStat* *6v, *5v, 517, 927; *KlonKr* A3; *SkarKaz* 41 a, 155b, 157b, 387a, 577b; *GosłCast* 18; *SkarKazSej* 659b; *Lycurgus* [...] tákie páráłity [...] Nie więżięniem/ nie chłółtą/ ale gárdłem karze: Ktorzy o łwey żywnółci nie mogá dáć łprawy *KlonWor* 44.

Z elipsą bezokolicznika (2): Temu łie iuż łprzełwiác niechcę: áni też chołiabych chłiał mogę *CzechRozm* 251, 262v.

W charakterystycznych połączeniach: nie moc (o)baczyć (5), (po)chwalić (4), dowiełł (8), (przy-, po)ganie (10), mieć za co (3), mówić (11), pokazać (dokazać) (19), powiedzieć (5), przyczyłł (przyczyłł, poczyłł) (11), przygany dáć (3), (za)przeć (59), przywłaszczyć (6), rozumieć (31), rzec (54), (u)skarżyć się (3), utwierdzić (3), wiedzieć (3), wierzyć (5), wyłładać (4), (się) wymowić (3), (na-, prze-, we)zwać

(42); *nie moc bezpiecznie* (3), *prawdziwie* (5), *prawie* (2), *śluszenie* (20), *sprawiedliwie* (4), *z dobrym sumieniem* (2), *właśnie* (2).

Zwroty: »trudno, ledwie *itp. moc*« (8): *RejZwierz* 88v; *Górndworz* Q; *Lákomiec* *lie* trudno poćciwym może rozumieć. *RejZwierz* 64, A6v, 215; *CzechRozm* 134; *SkarŻyw* 460; przeciw X.K. nigdy nic nie pisał/ bom I.M. nie znał/ y ledwiebym to mógł mowić żem o I.M. przed tym co flychał. *CzechEp* 94.

»nie moc rzec, zeznać, (od)powiedzieć inaczej (jedno)...« [szyk zmienny] (29): *RejJóz* K7, P2; *KromRozm I* G2; *Diar* 47; Niemożesz mi ná to inák odpowiedzieć/ iedno iż to wżyftko dla pychy [papież] vtzynił *KrowObr* 25; Tho fą twoie flowa/ ktore/ niemogę thego inák rzetz/ iedno iż fą według rozumu cieieleńego dofić mądre *KrowObr* 108, 7v, 12, 13v, 30, 32v (13); *OrzRozm* T4v; Nie możesz inaczej zeznać/ iedno iżci to był on nász święty Anyoł *RejAp* 84v; *Górndworz* H8, Iiv, Ii5; *RejPos* 325; *RejPos Wiecz*³ 97v; Inacžey tego powiedzieć niemogę/ Ná śliłkim gruncie położyli nogę. *KochPs* 108; A wżdam tu kśiádz *POWODOWSKI* zacny y vczony/ Ia nie mogę rzec inacžey/ zły iezdziec z tey ftrony *CzechEp ktv*, 305; *ArtKanc* L20v; *GrochKal* 13.

»nie moc ślubować« (1): Wprawdzie niemoge flubować Czo fię wiec ftakiemy ma ftać *RejKup* 17.

Szereg: »nie moc ani chcieć« (1): Iedney tedy rzeczy z tych dwu/ ia nie ieftem ánim był ná odpor: ále drugiey chwalić y przyiác nie mogę/ áni chcę *CzechEp* 216.

Szeregi, które w jednym członie mają formę osobową czasownika, a w drugim – moc + infinitivus tegoż czasownika [szyk zmienny] (2): *KromRozm III* H4; ktorych [obyczajów] iefzcze do tego czału nikt flufznie pogánić nie mógł/ áni poganił. *RejWiz* A3v.

a. *Nie stanowić podstawy do wnioskowania, nie być argumentem* (3): Ale yednák ty dwye rzeczy nye mogą náam być zá znáki/ przez ktorebyfmy fnádnye ku poznányu kołcyoła przyiść mogli. *KromRozm III* B8; *DiarDop* 115; Iż fie to oftać nie może: ponieważ fie fprzećiwa włafności Sákrámentow *CzechRozm* 262v.

B. *Mieć prawo, władzę, nie mieć zakazu; licet Mącz, Modrz, JanStat; ius habere Modrz; est alicui potestas, in alicuius potestate est, praeditum esse potestate Cn* (1490):

a. *W wypowiedzeniach twierdzących (formalnie i znaczeniowo lub tylko znaczeniowo)* (955): *ListRzeż w.* 37; *MetrKor* 34/134, 40/820; takięz ij dzis vbogi ktory niemá doftatku naieftz fie może/ a poruśfyli pólt/ niezgrzeffy. *OpecŻyw* 59v, 32, 59v, 116, 117v, 130v [2 r.] (8); *ForCnR* A3, C4v; *PatKaz I* 4, 13; *PatKaz II* 66v; *PatKaz III* 152v, 153; *HistJóz* C3v, E2; aczes Cefarzem tego czału vftanowion, mnie gardła zbawić możesz, ale abych zftobą mowił tej moci niemafz *BielŻyw* 134, 30, 157; *LibLeg* 7/35 [2 r.] 100, 9/50, 10/66, 11/23v (10); *ComCrac* 12v, 16v, 17, 18v, 20v, 21; *LibMal* 1543/72; *SeklWyzn* Cv, d4v; *RejJóz* B, C7, N; zadny człowiek niema tey moczy aby czo mógł vftawyc/ albo przikazac przeciw przikazaniu Bożemu *SeklKat* I4v, M3, Vv, V2, X3 [2 r.]; *RejKup* f2; *HistAl* D4, L2; *KromRozm I* K4; *MurzNT* 33v, 76; Tegoć nye odmawyam: Iż kofoyoł może nyeco vftáwić o tym/ o czymby pirwey przez páná Yezufa Kryftufa/ álbo przez Apoftoły yego nic nyebyło vftáwyono: Ale żeby on vftáwy pánfkye álbo y Apoftolífkye mógł odmyenyác tego yefcze nye baczę. *KromRozm II* x, t3v [2 r.], x, xv [3 r.], x3, y2 [2 r.]; y mogą ná myeyfcach fwych dobrze y fkutecznye vrzędy fwoye fprawować/ chyba by im [...] od ftárflych [...] zákazano było. *KromRozm III* L2v; *Diar* 28, 35, 39, 50,

54, 92; *DiarDop* 115 [2 r.]; Może też zarázem pozwány chceli od Powodu żędać Gwaru/ który iemu winien powod po żalobie vczynić. *GroicPorz* 12v; ty 1ą Excepcye/ przes kthorych ządanie/ odporna 1troná może mu [powodowi] nie odpowiadać *GroicPorz* t; Złodziey kiedy może być wthore męczon/ á iáko. *GroicPorz* ii3 marg; Mąż iefliby v żony Cudzołożniká záltał/ á niemogł by go poimąć/ może go ránić/ álbo zabić/ ktemu ieft Prawo *GroicPorz* kk4v, C4v, d, e2, e2v, e4 (103); *KrowObr* 8v, 34, 39, 40, 117v (13); *Leop Num* 6/20, 4.*Esdr* 4/52, *Mar* 5/18, 1.*Cor* 9 arg; *UstPraw* A, A2v, A4, B [2 r.], Bv (70); *BibRadz Lev* 7/24, *Num* 30/14 [2 r.], *Deut* 23/20, 25 (7); rzecz przyłtoyna nie ieft/ áby z nas każdy mogł z 1wego dáć co komu chce/ á żeby Krolowi to ieft Rzeczypóspolitey/ niewolno było dáć z 1wego *OrzRozm* R3; nie mam próstego chleba iedno 1więty [...] w1zákże iefli 1łuźebnicy twoi mieli w1trzymanie od żon/ mogą ieść/ iákoby rzekł/ potrzebá 1lamie zakon. *BielKron* 66; Pro1ilem iey potym/ ábym z iey wolá mogł iecháć po iey krole1twie *BielKron* 459, 1v, 36 [3 r.], 36v, 37v, 41v (40); Impunissime tibi quidem hercle vendere hasce aedes licet, Wybornie możefz króm którey winy ten dóm przedać. *Mqcz* 332a, 84d, 88b [2 r.], 126b, 354d; *OrzQuin* P2, V2 marg; *RejAp* 33; Takież też ieden drugiemu niedawno/ czo1 1á1nie nieprawdziwego powiedał/ á ten 1łyfzacz poczał go pro1ić/ Niech to práwi będzie zá 1á1ką w. m. ábych temu mogł niewierzyć *Górndworz* Rv, C6v, E4v, Dd8; *RejPos* 6v, 22v, 31v, 76, 118v (12); á możeli [szatan] téz ták ludźmi mąmić: á dopu1zczali Pan Bóg tego téz dźi1? *BialKat* 16, 293v; Pan Bog Chrze1cijánom pozwolił/ áby w1pomożenia rzeczy ludzkich pro1ić mogli *KuczbKat* 405, 215 marg, 225 [3 r.], 350; Możefz ty dekret ferowáć/ Mnie téz wolno ápellowáć *RejZwierc* 235, 92v, 188 [3 r.], 195v, 197, 197v; *BielSpr* 12, 50v; Niewiá1ta y Zyd okrzćić w potrzebie może. *WujJud* Mm7, 57, 86, 147, 169v [2 r.], 196 (9); *WujJudConf* 183, 209; *BudBib* Mal 2/15; *BialKaz* Mv; *BudNT* przedm a2v; Zábijáć by mogli/ gdyby ná to miánowite y ofobne rofkazánie Boże mieli. *CzechRozm* 239, 30v, 63v, 98, 101, 138 [2 r.] (18); *ModrzBaz* 53v, 63, 84v, 90, 90v (7); *SkarJedn* 133, 162, 239 [2 r.], 240, 261 (43); y pro1ił 1ię do Rzymu S. Anzelmus/ áby zá wolá krolew1ką iácháć tá1 mogł. *SkarŻyw* 335, 15, 21, 68, 81, 87 (15); *MWilkHist* F4; po Roku mófzye dzyalacz czo chce stym domyem wyedług swego nalep1zego po1zytku przedacz wrymarczycz darowacz etc. *ZapKościer* 1589/86v, 1581/ 17v, 1582/32v, 1586/63v, 1588/77v [2 r.], 78v (8); *StryjKron* 722; iáko wielka butliwo1ć krnábrno1ci/ żeby kto ták 1obie tu1zył/ iź to vczynić może/ czego y Apo1tołom Pan czynić nie dopu1zczał *CzechEp* 42, 27, 244 [2 r.]; *NiemObr* 54 [2 r.] 59, 153, 176 [2 r.], 177 [2 r.]; *WerKaz* 285; W1zákże może Sláchćianká w Złotogłowie chodzić *BielSjem* 23, 22; *ArtKanc* D10v; ktorzy wiedząc że poimáni bydź nie mogą/ áż *jure victi*, broiá dziwne á nie 1lycháne zło1ci *Górnrzm* H3v, A4, C2v, C3 [2 r.], M; *PaprUp* G; *ActReg* 4 [2 r.] 50 [2 r.], 69, 105 (9); *GostGosp* 34, 40, 44, 156; *Phil* E, F2; *KochFrag* 44; *LatHar* 202, 718, 736; *RybGę1li* Cv; *WujNT* 22, 76, 77 [2 r.], 80, 81 marg (27); y 1troná pozywáiąca pokázuiąc dowody/ może mieć diláciá. *SarnStat* 765; M1efczánie Sądeczcy vkázáli 1ift ná1z/ który otrzymáli roku 1554, iź mogą mieć ná wieczno1ć 1kład w 1woim mie1cie 1oli *SarnStat* 966, *5v, *8v, 28, 45, 56 (258); Gdy Pan Bog powoływa do 1łuźby 1wey może 1yn rodzicow nie pytać *SkarKaz* 43b marg, 44a, 121a, 156a, 157a, 158a (18); *VotSz1* C3v, D4; *SkarKazSej* 680a; *PudłDydo* A3; *ZbylPrzyg* A4.

Z elipsą bezokolicznika (11): *KromRozm* II x; *Diar* 47; *GroicPorz* ee3v; iefliby chciał krewny ie⁸⁰ odkupić to co on záprzedał/ może *Leop Lev* 25/25; *OrzRozm* Cv, *CzechRozm* 239 [2 r.] 249v; Acz

lyná zgoła nie może obligować oyciec, co *notorie* iest przeciw wolnościom szlachetckim: ale *in ciuilibus* może. *SarnStat* 1268, 92 *marg*, 1238.

moc co (1): nie tylko to v siebie wważając coby mógł/ ale co iest powinien *Phil L*.

3 sg w funkcji formy bezosobowej = można (13): *MetrKor* 57/117, 59/276; *RejRozpr* Ev; *GroicPorz* 1v, t2 [2 r.]; *UstPraw* Ev; ANterus Papież [...] ten wftawił iż z iednego Biskupstwa ná drugie przemienić sie może. *BielKron* 152; Długu zboza pozyczaného we czwórzech lat vpominąć sie może [*intra quatuor annos repetatur JanStat* 1049]. *SarnStat* 695, 325, 686, 766, 1272.

W konstrukcjach wyłączających, ograniczających typu: „nie może... jedno, aż(by), bez itp.” (124): *BielŻyw* 112; Zaden snych vczynycz ynaczej niemoze yeno tak yako mi rokazemi *LibLeg* 11/89, 10/151v, 11/132v, 152v; *ComCrac* 18v, 19v [2 r.], 22; *SeklKat* V2; *KromRozm III* I3v; I prawo Korony tej pospolite mocn(i)e to obwarowało, iż żadna konstytucja bez posłów ziemskich uchwalona być nie może *Diar* 59, 74, 87; *DiarDop* 111, 113; *GroicPorz* fv, 14, ee3v, hh4v; *KrowObr* 210v, 213v [2 r.]; á żadna zaś niemogła wniść do Krolá/ aż gdyby Krol chciał/ á iey po imieniu włafnym rokazał przyść. *Leop Esth* 2/14; *UstPraw* A, Bv, Cv, C3v, C4 (18); *OrzRozm* I4v, L2v [2 r.]; Ma Duńska ziemiá w mocy drogi álbo żeglarze wśytki Nordweyfskie/ bo oni nie mogą ná morze wolno wyiechác/ áni z fwey ziemie kupi wywozić bez opowiedzi. *BielKron* 293, 39, 95v, 199, 221v, 232v (7); *OrzQuin* S2, V3, V4 *marg*, X; *RejAp* 132; *RejPos* 271v, 273; *BielSpr* 50v; *WujJud* 3v, 88; *CzechRozm* 97v, 151v, 229v; *ModrzBaz* 48; Bierzmować prośty káplan nie może iedno Biskup. *SkarJedn* D3v, 123, 129, 298, 347, D3v, D4; *SkarŻyw* 252, 394, 491, 493 [3 r.]; *CzechEp* 61; iż X.P. bez dozwoienia/ ftárszego fwego Xiędzá Biskupá/ nie może tego vczynić/ áby miał dla rozmowy/ po gośpodách chodzić *NiemObr* 25, 63, 156; *GórnRozm* A4, B3v, C2v, C3v, C4 [2 r.], M4; *ActReg* 43, 136; *WujNT* 4, 195, 744, *Apoc* 13/17; *SarnStat* 65 [3 r.] 66 [2 r.], 85, 238, 325 (20); *GrabPospR* K3, K4; *PowodPr* 44; *SkarKaz* 155b; *SkarKaz* 672a *marg*, 680a, 692b [2 r.].

Szeregi: »moc i być mocnym« (2): mayá mocz którą ym mi dawami a tak będą one [*polá*] naymowacz [...] Krziwdi ktore yefly będą Zobudwv ftron tedi one porownacz y z godzycz obiczayem przyaczielskym y pogranycznim będą mogly y mocny *LibLeg* 11/27v [*idem*] 10/71v.

»moc i (albo) mieć« [*szyk 10:3*] (13): *LibLeg* 6/157; *KromRozm I* I; to foby zoftáwili biskupi/ iż obránymi álbo myenyonymi brákowác mogą/ y owślem máyá. *KromRozm III* K2; *UstPraw* C; *RejPosRozpr* cv; fkázuujemy/ áby mu ręká iego mogła bydz/ y ma bydz przebodźiona [*ut manus sua perforari poterit JanStat* 600]. *SarnStat* 619, 125, 385, 569, 626, 670 (8).

»moc i być powinien« [*szyk 2:1*] (3): tedy oskárżony fłufznie przez świádki godné będzie powinien y może dowieźdz/ iż iest niewinien [*potest se comprobare in facto esse innocentem JanStat* 619]. *SarnStat* 700, 808, 810.

Szeregi, które w jednym członie mają formę osobową czasownika, a w drugim – móc + infinitivus tegoż czasownika [*szyk 3:3*] (6): *PatKaz I* 9; *KromRozm II* f4 *marg*; xv; *KromRozm III* 15; Gdy potrzebá przyćśnie/ wiele fię czyni y czynić może bez grzechu (*marg*) W potrzebie niktore rzeczy mogą być dozwolone. (–) *WujNT* 133; *SarnStat* 335.

b. W wypowiedzeniach przeczących; *non debere* *Modrz*, *JanStat* (535) : *ListRzeż* w. 30; *BierEz* K4v, N2, N4v; *OpecŻyw* 59v; *MetrKor* 40/812, 814 [2 r.]; *ZapWar* 1528 nr 2457, 1545 nr 2646; *ComCrac*

12v, 16, 17; *SeklWyzn* d4v; *LibLeg* 11/174v, 186; *RejKup* f3; *HistAl* K5; Tákże też y kápłan/ mnich/ mnifzká/ gdyż Bogu czyfność flubili/ w małżeńftwo ine wftępić nyemogą. *KromRozm I* C2v, D3 [2 r.], O3v; *MurzNT* 58v; *KromRozm II* p2; *Diar* 26 [2 r.] 46, 48, 52, 58 [2 r.] (15); *DiarDop* 111 [2 r.]; *GliczKsiąż* B4v, F7v; W Práwie gdy ieden drugiemu zdawa przyfłyęę/ iuż nie może dálej przeciw niemu czynić w oney fpráwie/ iefliby przyfłyągł. *GroicPorz* z4v, b2v [3 r.], e2v, f3v, f4v, h4 (48); Nie może lud pofpolity wftąpić ná gorę Sinái. Abowiemeś ty oświadczył/ y rozkazałeś/ mówiąc: Położ miedzę przy gorze *Leop Ex* 19/23, *Deut* 17/15, *Ios* 24/19, 3.*Reg* 13/16, *Iudith* 12/2; Sędzyna niemoże być ftároftą w oney zyemi gध्ये fądy trzyma. *UstPraw* C3; Sługá przed woyną álbo infzą potrzebą od páná odftát niemoże rychley iedno fzełć niedziel/ á ktory był odftát vpornie/ Tákiego czyniem bezecnym. *UstPraw* Dv, Av, A4, A4v, B3 [5 r.], B4 (38); *BibRadz* *7, *Iudith* 8/18, II 125d marg; *OrzRozm* Cv, G4, K2v, Mv, O2; Rzekł Prorok/ nie mogę tego wczynić/ bo mam zákazanie od Páná. *BielKron* 83, 21, 36 [2 r.], 37, 37v, 44v (24); *Mącz* 117b; *OrzQuin* Dv, Pv, S3, Vv marg; *HistRzym* 107; *RejPos* 86; *KuczbKat* 215, 225, 320, 330, 370; *RejZwierc* 125, 154v, 166, 205; *BielSpr* 12; Iefli tedy Apoftoł záleca Trádycye/ ktore fą infze oprócz Piśmá/ záprzec ich niemożecie. *WujJud* 41; Ale to was boli/ iż Pafterz owce fwoie fądzi/ á od owiec fądzon być niemoże. *WujJud* 85, 86v, 146v, 166, 198, 214 (9); *WujJudConf* 57, 158v; *RejPosRozpr* c3v [2 r.]; bo niemogą Micráimianie iádác z Ebreyczyki chlebá/ bo to brzydko v Micráimian *BudBib Gen* 43/32, *Ex* 19/23, *Lev* 27/33, *Num* 22/18, *Deut* 12/17, 22/3 (8); A to ieft v nich nawiętfza/ że żaden nie może Stawku fpuścić ná drugiego/ y máią to fobie zá práwo/ że fye tego żaden ważyć nie śmié. *Strum* N2; *BiałKaz* Mv; *CzechRozm* 101 v, 151v, 218, 245v, 249v, 254; A to mówię o tych/ ktorzi fię w żadne Rzeczypofpolitey fpráwy wdáwác niemogą [*qui... nullum interveniendi ius habeant*]. *ModrzBaz* 49v, 70v, 80, 85v, 90, 91v (9); Ták ma być/ nie może profty kápłan bierzmować. *SkarJedn* 235, 49, 164, 235, 300, 340 (9); *SkarŻyw* 141, 183, 224, 300, 336 (13); *ZapKoscier* 1580/5v; *StryjKron* 467; *CzechEp* 13, 61, 76, 90 [2 r.], 334 (8); ktorzy [*papieże*] to o fobie twierdzą/ iż oni wfzytkich fędzić/ á onych nikt winowác/ by też co naygorfzego czynili/ nie może. *NiemObr* 41, 48 [2 r.], 50, 160, 170; PRáwo ieft/ áby kápłan nie mógl poiąć żony. *KochFr* 119; *WerGość* 229; *GórnRozm* A, A4 [4 r.], D, G3, K2v (9); *PaprUp* E4v; *ActReg* 7, 20, 21, 45, 76; *Calep* 556a; *Phil* Q; *OrzJan* 60; Iáko żoná mężá cudzołożniká opuściwfzy/ poki on żyw/ nie może iść zá drugiego/ z Páńfkiego rofkazania *WujNT* 262, 21, 22 [3 r.], 80, *Luc* 16/2, 263 (22); Dla tego zdáło fię zá rzecz fprawiedliwą [...] áby gdy mátká vmrze/ fynowie nie mogli fię od oycá vpominác [*filiu non petant JanStat* 574] dóbr y dziedziciwá *SarnStat* 588 [*idem* 631]; Dla tego wfzyfcy [...] ktorzy bráciá/ álbo powinowáté fwé zábiiaią/ w oyczyfté dobrá nie mogą wftępowác [*succedere possessione non valebunt JanStat* 563] *SarnStat* 595 [*idem* 609]; *in linea recta* nie może nikt poiąć, ták iżeby y Abráám teraz ożył, nie móglby fię ożenić. *SarnStat* 600, 30, 50, 66, 77 [6 r.], 78 [3 r.] (170); *GrabPospR* K3; *SkarKaz* 156a, 158a, 422a, 455b, 578a; nie boię fię nikogoż/ y krolá lámego/ ktory mi nic nád práwo wczynić nie może. *SkarKazSej* 692a, 672a, 674b, 704a; *KlonWor* 25, 63, 73.

Z elipsą bezokolicznika (8) *KromRozm I* C2; *KrowObr* 132; táki choćby potym chciał czynić thedy prze dawność nie może *UstPraw* I3v; *BielKron* 36; *CzechRozm* 239 [2 r.]; *SarnStat* 1040, 1268.

Z zaimkiem (1): Yefli ápoštołowye páńfkýe vřtáwy odmyenyć mogli/ nye rozumyem czemuby kořcyoř tego nyemogř/ gdyż tegoż řprawć/ y tęż władzã ma. *KromRozm II* xv.

Z okolicznikiem kierunku (1): nie możecie z námi ná tę drogę/ iuż lię okořo wozow nářzych nie wiefzaycie. *SkarKaz* 245b.

3 sg w funkcji formy bezosobowej = można (1): Kiedy Sędyego skaźni niemoże nágánić. *UstPraw C2v*.

Szeregi: »nie moc ani (i) nie chcieć« [szyk 2:1] (3): iz Przecziwko przysiędze nářey liřtow y przivilieyow nyczých lamacz y odmieniacz niemożemi y niechczemy, chiba zeby ich przizvolienie Kv temu belo *ComCrac* 12; *SkarJedn* 138; *SarnStat* 92.

»(ani, nie) mieć (ani, albo) moc« [szyk 14:7] (21): *ZapWar* 1550 nr 2665 [2 r.]; *DiarDop* 100; *CzechRozm* 239; *KarnNap* F2v; y wřzech inřzych rozřadza: á řam od nikogo řadzón być nie może: áni řadzón być ma *CzechEp* 386, 334 [2 r.]; *NiemObr* 156; *WujNT* 133; áni ku pořożeniu y pokazaniu ná to Liřtów [...] řadnym obyczãiem niemogã áni máię byđż przymuřzani. *SarnStat* 1191, 15, 39, 72, 139, 586 (11).

»nie być powinien ani moc« (1): nie bęđziemy powinni/ áni bęđziemy moc řie řprzećwić téy zgodźie w częřci álbo we wřzyřtkim/ iáwnie álbo táiemnie [*ad nullius hominis requisitionem ... debebimus vel poterimus contravenire JanStat* 897] *SarnStat* 1114.

»nie moc i (ani) nie śmieć« [szyk 3:3] (6): *OpecŻyw* 153v; *LibLeg* 10/68; *SkarJedn* 122; zeby z luđzi którzy przedtym zá iákãkolwiek przyczynã řã od Czynřzów rocznych wyřwobodzeni [...] nic nie śmieli áni mogli wyćiągãć [*non praesumant neque possint JanStat* 321]. *SarnStat* 352 [*idem*] 929, 1230.

Szeregi, które w jednym członie mają formę osobową czasownika, a w drugim – moc + infinitivus tegoż czasownika [szyk 8:1] (9): Sługã wřzelãkiego řtanu gdy kogo rãni broniãc pãná řwego/ tákowemu řłudze ten co go rãniã y iego przyiãciele zá złe mieć niemogã/ y tęż niemáię *UstPraw C4v*; *OrzRozm Mv*; *ModrzBaz* 48; *SkarJedn* 32; gdyż tá dilãcia w prãwie pořpolitym nie ieřt/ áni może byđż pożyteczna. *SarnStat* 773, 15, 266, 1153, 1165.

C. Mieć prawo moralne, poczucie, że się godzi (258) :

a. W wypowiedzeniach twierdzących [„mogę uczynić” = jeśli uczynię, nie wykroczę przeciw sumieniu, przyzwoitości, godzi mi się] (121) : A przetoż gdy to wřpominam/ A řumnienia złego niemam: Sprãwnie řie mogę weřelić/ Iż mam wřzyřtkiey nędze pozbyć *BierEz* O3v; *FalZiořUng* V119; [*Dyjogenes*] przeciw luđzřkiemu řromu y obyczãi nauki y rozumy wydawař/ bo mowiř że m(ãż) řřprawiedliwie może řwã żonę y na rinku ob(řa)pić iawnie *BielŻyw* 69, 108; mogłemci ia żydy karac a bakac z wielkiej krzywdy, alem niechciař z wielkiej pokory. *WróřŻořt Nv*; *RejPs* 36; *LudWieř* B3v; *LibLeg* 11/160v; *KromRozm I Bv*; *Diar* 55, *KrowObr* 14, 109, 192; *RejWiz* 3v, 19, 183; *Leop* 1.*Joann* 3/19; *OrzList* e2; *BibRadz* *4v, I 143c marg, II 98b marg; *OrzRozm S*; *BielKron* 248v; *GrzegRóżn* B4v; *KwiatKsiqż* F2v, M3v, O2v; *Latensis nostri et fide[m] et animum singulare[m] in Rempub. semper fatebor*, Nie mogę nie wysřãwiać chući wiãry y řtãřści przeciwo pořpolitemu řtanu. *Mqcz* 119c, 295c; *Prot D*; Iż řie może řadowãć řřprawiedliwy kiedy widzi wpadek zřřřciwego. *RejAp* 154; nie przyřtoi [...] nie řtãřãć řie o nię [o sławę]/ tyle/ ile ze wřtydem cżłowiek řtãřãć řie może *GórnDworz* I6v, K2, L4v, Kk8, Mm3; *HistRzym* 4; *RejPos* 21v, 33, 57v, 84v, 86 (8); niewiãřtã tak zdrãdliwie

od męża omylona/ bezpiecznie wżeteczną nierządnicą może być/ albo cudzołożnicą. *BiałKat* 371; *BielSat* L4v; tak żyć mamy/ abyśmy na każdy dzień (ile być może) dośtoynie przyjmować go mogli. *KuczbKat* 410, 5, 185; *RejZwierc* A3v, 49, 77, 78, 84v (7); *WujJud* 66, 170, 238; *MycPrz I* B3v; *Strum* D4; *CzechRozm* 99, 191v, 218, 242v, 243v, 244; *PaprPan* P3, S4; *ModrzBaz* 129v, 133, 142v; *SkarJedn* 241; Pytali go niektorzy czemu wždy o łobie komu z łwych káplanow niepowiedział? rzekł: dla tego/ aby każdy przymużony od Cefarzà bezpiecznie przyśiąć mógł/ ifz o mnie niewiedział. *SkarŻyw* 392, 14, 238, 473, 538; *StryjKron* 61; chociażem to mógł łufznie vczynić/ bo fię to piáło/ co ná plácu iáwnie przy wielu zgromádeniach bywáło. *CzechEp* 94, 32, 54, 133, 334 (7); Izaliby zwierzchność nas o to łufznie kárác nie moglá? *NiemObr* 166, 11, 25, 74; *KochFr* 55 [3 r.] 103; *PudlFr* 45; *ZawJeft* 20, 42, 43; *ActReg* 30, 40; bo człowiek zaż godzien tak wiele/ Do łtworzyćielá/ by co rzecz mógł śmieie? *GrabowSet* T2; *WujNT* 690; czego fię mym zdánien tak łufznie [...] vpominać mogą/ iáko włáfnego długu *GrabPospR* K2v, K2v [4 r.], L3v, N3v; *SkarKaz* 120b, 351b; *CiekPotr* 85.

W konstrukcjach wyłączających typu: „nie móc... jedno...” = *tylko tak się godzi* (6): *OpecŻyw* [80]v; *OrzList* d; *GórnDworz* D; y rozum łam [...] pokázuie to/ że łprofna rzecz z ludzkiego zábijánia pożytek iáki czynić [...] á iże niczem infzym nie może być nágródzone mężoboyłtwo/ iedno zámordowánien mężoboyce. *ModrzBaz* 27v; w ktorým zborze rzádu potrzebá/ á rzád inákłzy być nie może/ iedno iáki Chriłtus połtánowił *NiemObr* 28; *GórnRozm* E3.

W charakterystycznych połączeniach: *moc bezpiecznie* (8), *bez grzechu* (2), *łusznie* (13), *sprawiedliwie* (3), *z dobrym sumnieniem* (3), *śmieie* (4).

Szereg: »moc i śmieć« (2): Nie wierzę temu żeby to mógł y śmiał vczynić dobrym sumnieniem. *CzechEp* 363, 21.

b. W wypowiedzeniach przeczących [„nie mogę uczynić” = *jeśli uczynię wykroczę przeciw sumieniu, przyzwoitości, nie godzi mi się*] (137) : *BierEz* B3; ale łie iemu czyłtá ij blogołławioná zawżdi chcę chowatz/ bo meé obietnice przelomitz niemogę *OpecŻyw* 3; *OpecŻywList* C2; *ForCnR* B2, C2v; powyádálifmy tobye pánu memu nie może dzyećyę opośćyć [!] oycá łwego/ á bowiem yełli by go opuśćył tedy vmrze oćyec *HistJóz* D3, A3; *RejPs* 132v, 176, 185v; *RejJóz* O8v; *RejKup* m6v; *HistAl* B7v; *Murz* D3v, Q2v; Posłowie obaczywając nieznośność tego podania, na ktore z dobrym sumnieniem zezwalać nie mogli, namawiali miedzy sobą kondycyje *Diar* 44, 28, 46, 64, 82, 88; *KrowObr* A, 207v; *RejWiz* 171 marg, 182v marg, Cc6v, Ddv; *Leop Rom* 9/20; *OrzList* f4; *RejFig* Aa7; *BibRadz* Num 22/18; *OrzRozm* I2, Sv, Tv; gđzye to mogę vczynić? owłzekibych zgrzełzył y przeciw Bogu/ y przeciw pánu/ y przeciw zakonowi. *BielKron* 16v, 42v, 85v, 109v, 200v, 220v (15); Non possumus quin alii a nobis dissentiant recusare, Nie możemy tego nikomu obrónić aby łie s námi niezgadzáli *Mqcz* 75c, 192d, 296a, 327a, 504b; y to wam iáwnie powiádam/ czego táic w łobie żadną miárą nie mogę/ áni téż táic tego mnie cnemu Polakowi [...] nie przyłtoi *OrzQuin* L; żaden mu tego zá złe mieć nie może/ bo tak iednemu/ iáko drugiemu/ pocźćiwóść miła *GórnDworz* T8, B5, Cv; *HistRzym* 10, 134v; *RejPos* 83v, 84v, 170, 232v, 236, 237 (8); *KuczbKat* 200; *RejZwierc* 64, 261; *BudNT Luc* 6/42; A BOgá możelzli ty z tego łtrofowác/ ábo gđźićli łie tak o nim trzymác *CzechRozm* 187, 77v, 80v, 124v, 150; *PaprPan* B3, Dd4; Trzymałem fię téż oney vłtáwy/ ábym łtrofuiąc wyłtepkí nikogo niemíánował; także mi żaden zá złe mieć nie może/ chybáby fię łam

pierwey do onego wyłtępku przyznał. *ModrzBaz* 2, 2, 70v, 127, 140; Iełli też ktorzy przodkowie wálzy o tych odłzczepieństwach Greckich niewiedzieli [...] tych potępić/ mym zdánim/ nie możem: wśázke ich też wymawiać fię nie godzi *SkarJedn* 354, A5; Ktozey [żony] áni zániedbác/ áni też dochodzić Dobry/ vćciwy człowiek bez włtydu nie może *KochOdpr* B4v; *KochPs* 135; Czego fię domagasz łprośny á nieczyłty Pánie/ corkę łwoie pomázác chcełz/ czego náłprośnietylzy człek myślić nigdy niemogł/ á ty wypełnić vczynkiem małz wolą? *SkarŻyw* 487, A3v, 68, 89, 184, 334 (10); *KochTr* 7; *StryjKron* 562; *CzechEp* 24, 40, 164, 174, 209 (7); *KochJez* B3v; *NiemObr* 22, 23, 37, 50, 58 (7); *KochFr* 129; *ReszList* 188; *WerKaz* 292; Odpowiedział Hetman ze on Pana Nakielskiego odstąpić nie może zkorym iako od woiny Połockiey az dotego czasu societatem belli wiedzie *ActReg* 59; *KochPij* C; *LatHar* 456; *WujNT Luc* 6/42, *Act* 4/20; *GrabPospR* L3v; *PowodPr* 23, 59; *SkarKaz* 161b; *CzahTr* F2; *GosłCast* 73; *SkarKazSej* 673a [2 r.].

Z elipsą bezokolicznika (1): Więć mi tēy łálki tedy nie vczyniłz? (–) Niemogę: wśázke wiēłz moje obyczáie. *KochFrag* 46.

W charakterystycznych połączeniach: nie moc słusznie (5), z dobrym sumnieniem (4), bez wstydu.

Szeregi: »nie chceć ani (nie) moc« [szyk 2:2] (4): *GórnDworz* C8; *SkarJedn* 259; *CzechEp* 73; ále nierządu przećię chwalić niechcę/ áni mogę/ także y takowey *electiey GórnRozm* A2v.

»nie śmieć ani moc« (1): A nie rozumiem [wcielenia]/ iż mię tego Bog y Chrístus pan w łłowie łwym nie náuczył [...] á ia fię nád to nic domyślác/ by y ániół z niebá mowił/ nie śmiem/ áni mogę *CzechEp* 68.

II. W specjalnych konstrukcjach składniowych, w których czasownik „móc” służy przede wszystkim uogólnieniu lub intensyfikacji (1700) :

1. W zdaniach względnych uogólniających (771) :

A. Z podmiotem osobowym; typ: „co może” = *wszystko*, „ile może” = *jak najwięcej*, „kędy może” = *wszędzie*, „póki może” = *jak najdłużej itp.* (667) : Rzekł xantus/ co vmiełz działác/ On mu/ co możelz rołkázác *BierEz* Bv; day krwi idz poki może [chory] trwać ażeby począł mdleć. *FalZioł* V 67v, V 43, 61v, 94, 111v; *LibLeg* 7/33, 10/94; Item powyedzyał yłch zmagyerką wkrakowłkyey łtronye kradall czego łzyą yedno mogli dorwacz *LibMal* 1545/98v, 1544/91v, 1545/95v, 98v [2 r.], 109, 1546/121 (9); *RejKup Sekl* a2v; *HistAl* A2; *Diar* 86; włzytek Grat y łczebrzuch korym kolwiek imieniem może być miánowany/ [...] ná Mężá [...] ma przyłłufzeć *GroicPorz* gg3; Slubuię chowác tzyłłhość/ ile może znośić moiá krewkość. *KrowObr* 139, 137v; Wziął thedy Ezau żony łwoie [...] y dobythki/ y włzytko co iedno mogł mieć [quae habere poterat] w ziemi Chánáneylkiey *Leop Gen* 36/6, *Gen* 46/32, *Ex* 31/4, *4.Reg* 16/8; *BibRadz Act* 11/29; by tego biczá Bożego łrogiego nád námi niebyłó/ vdáliby fię krześciánie ná włzytki złości/ ktoreby mogły być wymyłłone ná łwiećie *BielKron* 255v, 3, 34v, 81v, 84, 217v (17); Quodcunque militum contrahere poteris contrahe, Cokolwiek álbo ylekółwiek możelz służełnych ludzi zebrác zbierz. *Mącz* 340c, 3b [2 r.] 226d, 304a, 344a, 389c; *SienLek* 3, 4v, 63v, 65, 111v (9); gdyż ielł cnotliwy/ trzeżwi/ czuyny/ pilny/ łpráwny/ iáko ieden być może. *GórnDworz* R4, B7, Y2, li6v; *RejPos* 288; *HistLan* B; *RejZwierc* 21v, 31v, 65, 95v, 190v; áby fię łkłádáli ná then naiem co kto może mieć Srebrá á Złothá *BielSpr* 39v, 39v; *BudBib Gen* 44/1; *BiałKaz* H2; *BudNT przedm* dv; Ták wiele łobie káždy dozwała ile może przemoc [quantum valet viribus]. *ModrzBaz* 141,

127, 135v; *Oczko* 5; *SkarŻyw* 21, 273, 459, 596; *ZapKościer* 1579/2; *StryjKron* 170, 432; ponieważ w nim wŹytko mamy cokolwiek nam Źużyć może ku żywotowi. *CzechEp* 120, 360, 385; *WerGośc* 220; NA czymkolwiek wzrok ludzki może Źie zábawić/ Cokolwiek przed oczy Źwe człowiek chce wyŹtawić [...] Vyrzy że wŹytko pędem bieży z tego Źwiátá *WisznTr* 22; *BielSjem* 31; Káżdą robotę ktora iedno bydź może / wymiárem robić/ á wŹyŹtkiem i ludźmi rázem *GostGosp* 160; *KołakCath* C5v; *WujNT* 120, *Act* 27/12; *SarnStat* 434; *GrabPospR* L4, L4v; RozŹlerzał z nimi włość w Źerz, wzdluz, Źeroko, Gdzie záyrzeć mogło w ktory kray ich oko. *KlonKr* A; *SkarKaz* 160a; *KlonWor* **3v.

Z elipsą bezokolicznika (554): *BierEz* A3, A4v, G, M, M4v (7); Pomoż go tedy oney paⁿie noŹitz/ a wczym możeŹs poŹluguy *OpecŻyw* 28, 15, 23, 35v, [123], 136 (10); Acźkolwiek y myŹy chwyta w noczy gdzie może. *FalZioł* IV 24b, IV 6c, 22a, 24b, 42c, 43d, V 23b; *BielŻyw* 34, 96; Członki człowiecze maia lutoŹć ieden nad drugim, tak iź gdi ieden ieŹt bołáci tedy drugie dawaia iemu pomoc iako mogá, wilgothy Źwey y ciepła Źwego wŹyczáiać *GlabGad* D2v, L2v; *LibLeg* 10/153v, 11/41v; *RejPs* 50, 54v, 104v, 151, 162v; *RejRozpr* Ev [2 r.], E2 [2 r.], F3, H, I2v (11); *LibMal* 1545/102, 1546/116, 122v, 1547/129 [2 r.], 136v; *RejJóz* B6v, B7v, C5v, C6, H7 (7); *SeklKat* M3, S4v, V4; Ty wzdy czo mozes niebogo Gdyź nedznik niema nikogo. Czo rozumies to pomagay Czo lepŹego przypominay. *RejKup* f6; Niechay Źobie kŹŹtaltem wŹŹelkym Iuź pomoże jako może *RejKup* bb2v, b8, c6v, e3, f8, g3v (22); *HistAl* 15; *KromRozm I* K; *MurzHist* B2, T2v; *MurzNT* 3v, 58v, 111; *KromRozm III* A6v, D6; *BielKom* F2v; *GliczKsiąź* I7; *LubPs* B6v, C2v, E2, Y6, Z, gg2; *GroicPorz* g2v, 14v; WŹpomagay kogo możeŹs zwłáŹczá potrzebego *RejWiz* 18v, 2, 2v, 7v, 14, 21 (37); Iáko będziefz mogł ták bądź miłofierny [*Quomodo potueris, ita esto misericors*]. BędziefŹli miał wiele/ hoynie daway: ieŹli máło będziefz miał/ teź máło Źchućia wdziefáy. *Leop Tob* 4/8, *Iudic* 9/33; *UstPraw* I3v; *RejFig* Bb6, Ee3v; *RejZwierz* 9, 13v, 31v, 41 v, 43 (14); zá nimi Źzli w pogonia pokáď iedno mogli [*persequentes autem eos diu*]. *BibRadz 2.Mach* 8/25, *5, *5v, *Ier* 3/5; dał kowác monetę/ zgromáďiwŹy Źrebrá Źkáď mogli/ w krotkim czáŹie RzeczpoŹpolitá dobrze opátrzył. *BielKron* 405v, 112v, 200v, 208v, 233, 250 (21); *Mqcz* 338b, 340c, 344b, 361b, 418a (8); *OrzQuin* G4, M; *Prot* Av, A3v, D3v; *SienLek* 68, 71, 100v, 101, 123 [2 r.], 182v; *GórnDworz* E6, M4v, M6, S3, V4v (8); *HistRzym* 21, 80v, 133; powieday komu możeŹs ty nieomyŹne á wdzieczne nowiny á pociechy Źwoie *RejPos* 276, A2, Bv, 10, 14, 23 (92); *BialKat* 356, 386; *BielSat* B4v, G, G4; *HistLan* C2, F6; *KuczbKat* 270, 315, 385; Czyńże kędy możeŹs wŹędy á wŹędy gwałt przyrodzeniu Źwemu *RejZwierz* 35v, B3, B4v, 23v, 27, 27v (63); *WujJud* A7v, 27, 193; *BudBib* B3 [2 r.]; *HistHel* B2; *Strum* I; *BudNT* przedm c6; *StryjWjaz* A2; *CzechRozm* A5v, 233v, 242; *ModrzBaz* 1v, 6v, 14, 27, 31v (20); *SkarJedn* 98, 169, 185, 217, 250 (7); *KochPs* 19, 148, 182; Bo iáko pieniáďe y złoto/ ma rozboynikow wiele/ ktorzy Źię iáko mogá/ zdráďa y mocá/ o nie kuŹzá *SkarŻyw* 16, 31, 46 [3 r.], 142, 161, 167 (23); *KochTr* 10; zá PompeiuŹŹem záŹ Senat wŹyŹŹtek gdzie kto mogł iáko zá głowá wćiekał. *StryjKron* 66, 442, 487; *CzechEp* 46, 166 [2 r.], 258, 323, 339 (8); *CzechEpPORz* *3; *NiemObr* 24, 156, 166, 172; *KochFr* 61, 65, 102; *KochSz* A2, A2v, B3, C, C2v; *ReszHoz* 139; *ReszList* 176; *WerKaz* 304; *WisznTr* 20; *BielSen* 14; *KochPam* 82; *KochPieś* 29, 51; *KochSob* 71; *PudlFr* 60; *ArtKanc* K5v, Q3; *BielRozm* 4, 14; *GórnRozm* G4v; *Paprup* C4v, D, I, L3; *ActReg* 56, 79, 102, 107, 129; *GostGosp* 62; *GórnTroas* 5; *KochCn* B4; *GrabowSet* Q, R4, S4; *KochFrag* 15; *OrzJan* 4, 14; *WyprPl* A4, C3; *LatHar* +4 [2 r.]

247, 567, 569, 704; *WujNT* 60 [2 r.] 196, 212, 237, 267 (5); *Iam* czynił com mógł: dáley poſtąpić niedopuszczą ſiły. *JanNKar* A4v; *SarnStat* 394, 674, 946, 998, 1112; *GrabPospR* N2v; *KlonKrGum* Av; *KmitaSpit* Cv, C2; *PowodPr* 85; *SkarKaz* 7b, 158b, 161a, 240b, 276a (14); *GosłCast* 27, 53; *SkarKaz* 659a, 663a, 666a, 685a, 694b, 703b; *SkorWinsz* A3v; *RybWit* B3v.

3 sg w funkcji formy bezosobowej = *można* (1): Szukać wężow czaſu wioſennego czo gich może mieć *FalZioł* V 94.

Przysłowie: Bo wierz mi że tam trzebá czaſem y przez nogę/ Gdyby náſze ſzło gorą/ bá iáko cie mogę. *RejWiz* 75.

Frazy: »bij kto może« (1): Ale gdy ſie kto broni/ tego biy kto może *RejZwierz* 40v.

»(prze)czytaj kto może« (3): Ná ktory iáko mu ten ſ. á wielki Mikołay odpifuie/ czytay kto może w Konciliách *SkarJedn* 215, 244, 289.

»jaki być może« = *największy* (2): Tákże będąc w takowey/ iáka ná ſwiecie być może/ płomieniſtey miłości [...] chęci oney wielkiej/ dobremu pánu nie pokazála *GórnDworz* Aa4v; *KlonFlis* H4v.

Szereg: »moc i umieć« (1): Zyczyłbym iednák Oyczyźnie tego, áby koždy co kto może y vmié [...] nie léniał ſie okázáć *JanNKar* D2v.

B. *Bez podmiotu osobowego; typ: „jako może być” = w miarę możliwości, jak się da, „ile może być” = ile się da itp.* (104) : Bierźcie rzeczy iák może być/ Iutro ku Effezu mamy iść. *BierEz* A4v, A2v, Q3; *LibLeg* 10/92, 11/81; *SeklKat* Mv; *RejKup* 17; A przechowane myewall naywyenczey okolo gybyna myedzi zyemyany po wſzyach y gdzie moglo bicz. *LibMal* 1553/177; *GliczKsiąż* D6v; *RejWiz* 153; Cokolwie dowćipnie może być wynáleżiono [*quidquid fabre adinveniri potest*]/dał wſerce iego. *Leop Ex* 35/33, *Num* 6/4; *BibRadz II* 135c marg; dał im chlebá ſwiętego y co mogło być ná ten czaś inego ieść. *BielKron* 66, 200, 251; In tolerabilem formam redigere civitatem, W miernym ſtanie poſtánowiąc ták yáko może być *Mącz* 457b, 17c, 161d; *SienLek* 154v; *RejZwierz* 89v, 172; *SPrawić* Ludzi [...] ná Vſſce mále po ſześci Koni álbo po czterzy/ álbo po czemu może być *BielSpr* 72; *Oczko* 18v; *KochPieś* 19; ná mieyſcach godnych do tego/ miey ſtáynie napráwne koniom/ áby po wſiach y w mieſciech konie goſćinne nie ſtawály/ y ſam goſć/ kędy może bydź *GostGosp* 24, 106; Co mogło kiedy ná Troią przyſć złęgo/ Zá ciebie przyſzło czekáć dwoiſtego. *GórnTroas* 14; *LatHar* 112, 132, 670; *WysKaz* 8; *PowodPr* 40, 52; *KlonWor* 59; *RybWit* [A2].

Zwroty: »ile może być« = *quoad a. quantum fieri potest* *Modrz*, *JanStat* (31): *Mącz* 347b; *RejPosWiecz*³ 97v, 99; *KuczbKat* 410, 415; *CzechRozm* Av, 72; *KarnNap* Dv; Y Zbáwićiel [...] chce to po nas mieć/ ábyſmy drugich krewkości znaſzáli/ á one ile być może [*quoad licet*] leczyli *ModrzBaz* 58; Lecz ile być może [*Sed quantum res ipsae facultatis concedent*]/ trzebá ſię o to ſtáráć/ áby [...] [zwierzchność] zacności Praw bronila y onę zdobila. *ModrzBaz* 70, 9v, 19, 25, 92, 93 (13); *SkarŻyw* 408, 412; *OrzJan* 132; *LatHar* 137; *WujNT przedm* 20, s. 591; Potrzebá iest tego, ile może bydź, wyſtrzęgáć ſie powtarzania: Aczci ná niektórych mieyſcach trudno ſie tego wwiárowáć. *SarnStat* 299, 388, 1078, 1109.

»ile [z kogo] może być« = *na ile tylko kogo stać; quod ex vobis* *PolAnt*; *quod in me promptum est* *Vulg*; *quantum nostra sufficit facultas* *SarnStat* (12); *BibRadz* *5; ia tylé/ ilé ze mnie będzie mogło być/ pokazać: że Mſza ieſt potrzebna w koſciele. *BialKat* 338v; *WujJudConf* 12v; *RejPosWstaw* [110²]v;

BudBib B4; *BudNT Rom* 12/18; *ActReg* 89; *GórnTroas* 36; *WujNT Rom* 1/14; ábyfmy tym/ które ku cieľefnéy potrzebie podéymuiemy/ y zbáwienné tež náuki im/ ile z nas może bydź/ podawali *SarnStat* 986; *PaxLiz* A2, C2.

»jako (a. kędy, a. ile) mogą; jako mogą [*part praes act*]« = *pro virili, quibus possum modis, quoad fieri potest* *Modrz* (24:1); *BierEz* O3v, Q3v; *MiechGlab* 12; Iuź tak z woytem iako mogą Będziem łátác śwá chudobę *RejRozpr* K2; *MurzNT* 46; dobrać tátárká/ gdy niemálz pńzenice/ Zywić fie iáko mogą/ áby zbyć tesknice. *RejFig* Bb8v; á prze ten łtrách opuścili łtrách Bogá żywego/ widząc iáfnie á zácieráiąc kędy mogą iego prawdę śwíetą. *RejAp* 120v, 175; *GórnDworz* I4v; *RejPos* 159v; Iáko mogą nieborak odgryzał fie nędzy. *HistLan* Bv, Bv, C4; *RejZwierc* 102; *BudBib* Bv; wśákże niemogę fie záttrzymác/ ábym iey iáko mogą/ wśytki łtany nápomínáiąc y przełtrzegáiąc/ nievśługował. *ModrzBaz* 1v, 68, 102; *StryjKron* 597; *CzechEp* 333, 383, 405; *CzechEpPORz* *; *CiekPotr* 87, 88.

2. W wypowiedzeniach porównawczych stopnia i miary (303) : *HistJóz* D2; gdy będzie ze thrzy razy dano tak wiele co dobrą łyźką łrebrną możelfz wziác. *FalZioł* I 106d, I 79b, II 20d, V 90v, 92, 93; *March*³ V8; skthorego vľłipawľfy thak wyelye yako mogł zanyelfzcz, nyoľł na łłoby *LibMal* 1551/165; *GroicPorz* k4; *Leop Deut* 2/5; niektorzy ile mogli w przygárśnie prochu nábrác ná ony buntowniki Lizymáchowe miotáli. *BibRadz* 2.*Mach* 4/41; *BielKron* 331; Pro portione rerum, Wedle tego yáko rzeczy mogą wynieść. *Mqcz* 313b, 76a, 158b [3 r.], 159b, 177 a, b (11); a hányžu co trzemi páłcy możelfz wziác *SienLek* 105v, 88v, 126, 141, 151, 171v, 173v; *HistHel* C2v; Tedy póyďdzie tym iednym źłobem wody tak wielé/ że mogą mieć czťrzy koła korzeczné. *Strum* G, E4, G; Ktorzi ile łet grzywien mogą mieć/ tyle śłáchćicow: ile dźieśiátkow/ tyle chłopow zábic śmieią *ModrzBaz* 79, 108, 124v; *ModrzBazBud* ¶6v; *Oczko* 4v; *SkarŻyw* 582; *CzechEp* 149, 160; *WerGość* 241; *ActReg* 12; *Calep* 636a, 638a; *WujNT* 260 marg; *GosłCast* 45.

3 sg w funkcji formy bezosobowej = można (7): *OpecŻyw* 99; *MiechGlab* 12; A thák potym pádli ná iedno pole dáleko od załtępow/ iákoby mogł vbieżec przez piętnałcie dni [*itinere quindecim dierum*] *HistAl* M5; *BielKron* 106; Czáfem tak rzadka [*broda*] / żeby mógl liczyć po włośie. *KochBr* 151; A on odłzedł od nich iákoby mogł zácifnąć kámieniem [*quantum iactus est lapidis*] *WujNT Luc* 22/41; Siáná ile może iednym koniem záwieźć álbo zániěć/ zá ieden grołz [*quantum unus equus portare seu trahere potest* *JanStat* 715] *SarnStat* 302.

A. W konstrukcjach ze stopniem najwyższym przymiotnika lub przysłówka (213) : *BierEz* Ev, *OpecŻyw* 174v; *ForCnR* B3v; *FalZioł* II 2d, 19b, V 22b; *LibLeg* 6/191v, 7/104v, 10/71, 11/27v, 82v; *ConPiotr* 31 v; ále thež y wzrokiem iáko nadáley mogł zayrzeć [*quantum intueri potest*] / powietrze zárażał. *HistAl* K8; *MurzHist* M2, R3; *MurzNT* A4, 173 marg; *GliczKsiqż* E3; *LubPs* B; *GroicPorz* i3, ł3v; *BibRadz* *3v; vdáli fie ná wśytki złości ktore mogą być wymyľłone ná śwíecie nagorłze *BielKron* 437v, 54, 225v, 414, 429v, 462v; *Mqcz* 305d, 321d, 337a, c, 338b, 385c; *OrzQuin* N4v; *SienLek* 104v, 108v, 113, L36v, 183v; *RejAp* 3v, 178; *GrzepGeom* B2; *RejPos* 325; *BiałKat* 68v; dębinę łtáwiayćie/ Co nahrubľza może być/ pod nią fie chowayćie. *BielSat* N4 [*idem BielSjem*]; *KuczbKat* 140; *RejZwierc* 108, 163v, 215v; Ile tedy nakrocey być może obacźymy/ co nam w tych łłowiech Páweł s. przed oczy pokłáda. *RejPosWstaw* [110²]; *Strum* I4v, L2v; *ModrzBaz* 77, 87v; gdyž wwánnie śiedźieć/ ielť rzecz tak łátwia/ iáko która może być z nałátwieyľzych *Oczko* 24, 1v, 16v, 23, 24; *CzechEp* *3v,

322, 365; *ReszList* 169; *WerKaz* 279; *BielSjem* 41; *ActReg* 40, 97, 133; *LatHar* 84; *WujNT przedm* 20 *marg*, s. 566; A zwałczá żeby nowy porządek poštáwili ná kolegiátury y lektury: y táki porządek/ któryby nalepfzy bydz mógł [*quae... faceret conditionem meliorem JanStat* 223] *SarnStat* 199, 110, 985, 986, 1110, 1114, 1130; *PowodPr* 28; *GosłCast* 39; *ZapKościer* 1597/78v; *PudłDydo*, A2v.

Z elipsą bezokolicznika (123): *OpecŻyw* 9v, 33, 51, 160; A gdy fie wygikrzy/ tham z tąd idzie czo może na głębiey y nadaley *FalZioł IV* 37a, *I* 104d, [116²]d, *II* 20b, *IV* 31c, *V* 20b (14); *BielŻyw* 6, 12; *BielŻywGlab nlb* 9; *GlabGad* A4v; *RejPs* 49, 70v; *SeklWyzn* b3v, d2; ná fwoy koń wskoczył [...] á iáko mógł naprędzey vciekał [*et cursu velocissimo fugiebat*]. *HistAl* F3, E6v; *MurzHist* L4v, T4v; *GliczKsiąż* F6v; *KrowObr* 84, 128; *Leop Eccle* 5/3; *UstPraw* D2; *RejZwierz* A2v; Iáko możefz napilniey doświadczy przyciaioł [*Secundum virtutem tuam coniecta de proximo*]/ á rády twe mieway z mądrymi. *BibRadz Eccli* 9/19, *4v; *BielKron* 226, 256, 257, 273, 364; *Mącz* 306b, 337c, 338b, 351c, 440c (16); *SienLek* 16, 106, 153, 160v, 168v; *GórnDworz* N2v, N6, Ov, Y7v, Z2 (7); *RejPos* 12v, 14, 51v, 194, 205v (11); *BielSat* B3; *KuczbKat* 10, 315; *RejZwierz* 92 [2 r.]; *BielSpr* 15v; *WujJud* 231; *BudBib Eccli* 9/19; *HistHel* B3; *Strum* K [2 r.]; *KarnNap* G; [ludzie] ktorziby fię ile naywięcey á nabliżey mogá [*quam proxime*] przymykáli á ftołowáli do dobroci á do mądrości Bożey. *ModrzBaz* 13, 2, 10v, 43v, 119v, 138v; *SkarŻyw* 15, [282], 337, 537; *StrykKron* 406, 717; *NiemObr* 4; *ReszList* 163; *BielSjem* 20; Kiedy głupi Polacy/ iż o to nie dbáią/ Iáko nadrożey mogá niechay przedawáią. *BielRozm* 12; *KochFragJan* 4; *WyprPl* C4; *WujNT przedm* 21; *JanNKar* B2; *SarnStat* 12, 133, 865, 950, 1076; *SkarKaz* 609a; *VotSzl* B4v; *ZapKościer* 1596/85v; *PaxLiz* E4.

Szeregi: »moc i rozumieć« (1): abi ony tho wfcithko thak rołfchafowali iáko bi naliepiey mogli y rozumyeli. *MetrKor* 59/76v.

»moc i (a) umieć« [szyk 4:1] (5): *MetrKor* 26/62; [przysięgam] pożytku Miáftá ftrzedz y mnożyć/ iáko naliepiey będę vmiał y mógł *GroicPorz* C; bo chociaż máło złego broili/ iednák iáko naygorzey mogli/ á vmieli/ ták czynili. *GórnDworz* Iv; *CzechRozm* 15; *CzechEpPORz* *2v.

»znać a moc« (1): [przysięgają] ftrzedz potciwołci/ pomnożenia pożytkow/ y práwá Mieyfkiego/ ták iákoby naliepiey ználi á mogli *GroicPorz* b4v.

B. W wypowiedzeniach porównawczych ze stopniem wyższym przymiotnika lub przysłówka w zdaniu głównym (34) : *ListRzeż* w. 42; *BierRaj* 18v [2 r.]; *MetrKor* 40/825; *GlabGad* G7; *WróbŻółtGlab* A3; ktore [historyje] fnać W.P.M. lepiej wiedzą [...] niżli ia mogę wypifać. *SeklWyzn* 3v, e4; *SeklKat* Z2; *MurzHist* O4v; *BibRadz Eccli* 1/8, *I* 478d *marg*; *Supra* quam cuiquam credibile est, Dáleko więcej niżliby fie kto nádziewać mógł. *Mącz* 435a, 86c; *OrzQuin* I; *SienLek* 14v; gdyż trefne rzeczenie z vft wypadwfy/ pirwey tám vtknąć ma gdzie ftrzelono/ niżby mógł ten ktho rzekł/ ná tho pomyflić *GórnDworz* N8, V5v [2 r.], X5v, Bb6v; *KuczbKat* 195; Trudnieyfzych rzeczy niżli im fproftać możefz nie pytay fię [*Difficiliora te ne quaeras*] *BudBib Eccli* 3/21, *Ex* 12/4, *Sap* 9/5; *CzechRozm* 228v; *SkarJedn* 12; ifz więcej do głowy przychodziło/ niżli vfty wymowić mógł. *SkarŻyw* 117; *CzechEp* 36, 192; *OrzJan* 93; *LatHar* 576; *SkarKaz* 122a, 161b.

3. W specjalnych konstrukcjach określających najwyższy stopień pewnej jakości poprzez wyrażenie niemożliwości dalszego jej stopniowania lub istnienia czegoś, co by tę jakość posiadało w wyższym stopniu (544) :

A. W konstrukcjach ze stopniem wyższym przymiotnika lub przysłówka (459) : *OpecŻyw* 145, 147v, 189; *PatKaz I* 10, 12, 18v; *PatKaz II* 26 [2 r.] 40v; gdzie yuż daley zadny rzeczon nyemog bycz nat nyą szlachetneyfzy bo yuż fyą szlachethnofzcz byla uyrodzyla *PatKaz III* 108, 87v, 117, 123, 145; *HistJóz* B2v; Niemoże mietz twiczienia lepźého/ Iedno biorątz przykład z oytza śwého. *KlerPow* 11; Ti vriny gdy będą widane w mocnych łoznych niemoczach/ nicz gorźzego być niemoże. *FalZioł V* 6v, +2v, V 21b, 111v; *BielŻyw nlb* 4, s. 88, 89; *GlabGad* L8v; *BierRozm* 14; *LibLeg* 8/161; *RejPs* 65, 136v; Alem ia niebył natym śądze/ yełli go tak śądzono iako mnie/ niemoże być nieśprawiedliwiei. *SeklWyzn* Av; *RejJóz* F5, G3v; *SeklKat* E2v, G4v; *RejKup* r2; *RejKupSekl* a4v; *HistAl* I8v, K2; *KromRozm I* I2v; i nie może mi nigd wietfzych mąk zadawac iako ony gdy mię przezdźięki karmią *MurzHist* O3v; Boć zajfté ledwie który człowiek może się dośkonalei modlić/ niłz ta niewiafta *MurzNT* 78v, 126; A koraż może być wyętfśa kaźń nád śmyerć? *KromRozm II* 14v, r3; *KromRozm III* G8, K5, N7, O4v; że nic lepiej strzec nie może krolestw, jeno miłosierdzie a sprawiedliwość *Diar* 69, 35, 36, 86; ále potym yáko yą pan Bog fynem opátrzył/ nyemogła być weśelśśa *GliczKsiąż* C3v, A3v, C2v, P; *LubPs* O6 marg; Z kąd przychodźi iże Cyrograffy máley wagi bywáią/ nád kthore ku dowodowi niewiem możeli być co waźnieyźzego. *GroicPorz* y; *KrowObr* 48v, 49, 67v, 71, 88v (11); *RejWiz* 5, 60v, 70, 76v, 89v, 140v; *Leop Gen* 41/39; *OrzList* b4v; *RejFig* Dd7; *RejZwierz* 44v; Coż może być śłodźzego nád miód/ á co może być mocnieyźzego nád Lwá? [*Quid dulcius melle, quid fortius leone?*] *BibRadz Iudic* 14/18, *5; Boday zábit nas ták chwalił. (–) Niełay mu/ niemogł nas lepiej chwalić *OrzRozm* K4v, A2 [2 r.], C3, H3v, K (9); O iákoby dobrze było Ludwigu thobie/ ábych s ciebie mogła począć fyná takiego iáko ty/ niemogłabych wietfzey rádości mieć. *BielKron* 458v, 60, 116v, 117, 200v, 203v, 220v; *GrzegRóżn* C3 [2 r.] H2v; *KwiatKsiąż* A2, A3, A4v, B4v, H (7); Nihil accedere potest ad meum erga te amorem, Nie mogę cię yuż bárzey [.] miłowác. *Mącz* 43c; Nihil optatius adventu meo. Nic nie mogło być przyiemneyźzego nád przyechanie moye. *Mącz* 267b, 91c, 98c, 127b, 165b, 225a (21); pewnie to wiedząc/ iż żadného Tytułu nád ten zacnieyźzy/ między ludźmi być nie może/ iáko ieft/ Szłáchćic á Krześćijánin *OrzQuin* H, D3, Lv, Tv, Aa5v; Synu moy/ czegoć mogę lepźzego winfzowác/ Ieno ábyś mogł śzczęłnie á długo pánowác. *Prot* D2v; *SarnUzn* G8v; *SienLek* 126v, V2; *RejAp* 6v, 8, 63, 80v, 108 (9); á co może być gániebnieyźzego/ iáko kłamliwą gębą złupić pocźćiwą białągłowę z dobrej śławy *GórnDworz* Aa4, D6v, D8v, G3v, G8, Hv (19); Tá miała corkę od śwego krolá nakrásnieyźzą/ ták iże pod niebem nie mogło nic piękneyźzego náležiono być. *HistRzym* 7, 103; *RejPos* C4v, 1, 13 [2 r.], 23v, 33 (38); *RejPosWiecz*² 92; *BiałKat* 181, 351; A nie wierzę by mogł być gorfzy człek ná świecie *HistLan* F3v, E4v; *KuczbKat* a2, 35 [2 r.], 40, 95, 110 (13); Tákże my też łámi fiebie okradamy/ á iuż złodziey wietfzy nie może być/ iedno ktho śam śobie krádnie. *RejZwierc* 149, 12v, 15, 30v, 33, 35v (30); *BielSpr* 31, 69v; *WujJud* 8v, 137, 177v, 187v, 189v; *WujJudConf* 213v; *RejPosWstaw* [41²]v; iż tá náłża praca iuż ieft ták dośkonále wyprawiona/ żeby wniefy więcey poprawy niepotrzeba/ á około ktorey niemogłby iuż żaden lepźzey prace uczynić. *BudBib* B3; *MycPrz I* Bv, C4v; *BiałKaz* A4v, E2v, I; *BudNT* przedm a2v, b, c3v; y ták fie oto śtára że iuż pod śłońcem śtaranie pilnieyźze y chytrfze wynáleziono być nie może *CzechRozm* 255v, 96v, 254; *KarnNap* D; Bo á gdzieby śię wietfze męłtwo pokázác mogło/ iedno gdzie śmierć zá nic niemáią *ModrzBaz* 108v, 4, 10v, [16], 17v, 27 (23); *ModrzBazBud* ¶6; *SkarJedn*

A2v [2 r.] 116, 280 [2 r.]; *Oczko* 1v, 2, 15 [2 r.], 21, 24v; *KochPs* 20, 29, 72, 95, 101; Bo wnet/ z iey włołow od głowy/ ták gęłtą załłoneę vczyńńć ráciił/ y ták ią obtoczył/ iłż żadna łuknia podciwiewy nągości iey pokryć nie mogłá. *SkarŻyw* 69, 14, 40, 76, 91, 143 [2 r.] (16); Alem ia iuż z iey śmierci nigdy żáłościwłzy/ Nigdy łmutnieyłzy niemógł być/ áni tełkliwłzy. *KochTr* 6; Dołkonály to tedy ielt vczynek/ nád ktory widżian być nie może zacnieyłzy. *CzechEp* 254, 50, 77, 112, 118 [2 r.], 176 (10); Y możeli tedy wietłzy znák być tego/ iż Papieżowie błądzą. *NiemObr* 178, 87, 101, 102, 142; *KochFr* 123; *ReszPrz* 10, 55, 69, 71, 109; *ReszHoz* 117 [2 r.] 130, 135; *ReszList* 154, 155, 185; *WerKaz* 275; Bo co prze żywého Bogá/ iuż mogły vczyńńć gorłżého? *KochPieś* 50; *PudłFr* 78; *ArtKanc* L7v, N16; *GórnRozm* E3; *ActReg* 40, 68 [2 r.], 135, 136 [2 r.], 164 [2 r.], 165; Plewidłá pilnowáć bárzo [...] bo łzkodá niemoże byđż wietłza y grzech/ nieczyłtego co śiać. *GostGosp* 102; *GostGospSieb* + 3v; *Phil* Fv, H3, M4, O2, P3; *GórnTroas* 33, 51; *KochFrag* 25, 53, *OrzJan* 15, 64, 72, 85, 98 (7); *WyprPl* B3; *KołakCath* B2v; *RybGęśli* D3; *WujNT przedm* 4, s. 93, 346; *WysKaz* 10, 43; *SarnStat* *3v, 4, 1067, 1300; *GrabPospR* L4; Niemoże być wietłza nieprzyłtoyność/ iedno Pánu á tym więcey Bogu/ niełprawđżić fie/ y wiáry nieđotrzymáć. *PowodPr* 42, 54; *SkarKaz* 159b, 161b, 244a, 385a, 486a (7); Y ktołż może być nád mię łzaleńłzy, Sam o łobie gđziebym był pytam. *CiekPotr* 71, 26, 55; *CzahTr* [D]v; *PaxLiz* B4; Náđ złe y niełpráwiedliwe práwá/ nic zaráłłiwłżego być káżdemu krolełtwu nie może *SkarKazSej* 700a, 667a, 684b, 686b, 687a, 691 a (9); *KlonFlis* D2.

W wypowiedzeniach typu: „tak dobrze, że lepiej być nie może”, „tak dobry, że lepszy być nie może” (4):
 Ták to ćyęłzki grzech yełt/ od yednołci fye odłłczepyáć/ iż teź ćyęłłłfý być nye może. *KromRozm I O3; KromRozm III G7; GliczKsiqż A3*; ábowiem naydzie tám drugie/ iż ták włółnie rzecz opifuie/
 że włółniey być nie może. *GórnDworz F6*.

Frazy: »nie może (a. mogło) gorzej być, zstać się« [szyk *zmimny*] (7:2): *SeklKat* F; *RejKup* e6; Bychmy tak zołtać mieli/ á tam fie nie dołtać/ Iużćiby fie nie mogło nikomu gorzey sftać. *RejWiz* 116, 58v, 129v, 136v; *RejZwierc* [238]; Zeby konie y muły/ mogły fie przeżywić/ Bo iefli wyzdycháią/ nie może gorzej być. *HistHel* B3; Poyrzy ná czarną: gorzej być nie może/ Do pirwżego fcia biała ią przemoże. *KochSz* C2.

»nie może (a. mogło) lepiej zstać się, być« [szyk zmienny] (2:1) Abowiem nie mogłoby fie złoćżyńcom lepiey sfthać / wzyąwłzy komu mąiętność iego [...] á iść do drugiego dawłzy mu część onego wydartku fwego/ á wzyać odpulzczenie onych wyftępkow fwoich od niego *RejPos* 235; *HistLan* D4; A tá moiá przeftrogá niech wždy wam nie wádzi: Bo nie może być lepiey/ iákobym życzyłá. *BielSen* 19.

Zwrot: »nie moc więcej, jedno (a. jacy, a. nad)« = co najwyżej, tylko (11): Z ręki synów postronnych rącz mye ty lam wydrzeć/ Ktorych wsta nye mogą nic wycey powyedzyeć/ Iedno fałsz á próżności *LubPs* ee5v; *RejZwierz* 24; Pytał zaśię Krol wieleby mogło być wedle zdania iego ku bitwie w Tureckim woynku gotowego/ powiedział że być więcej nie może siedmndziefiat tyfięcy *BielKron* 307; *BudBib I* 441d; *CzechRozm* 58v, 222; przytąpiłem się blisko słuchać co mowi: niemogłem nic słyżeć więcej/ iedno to: O iakoś piękny Krolu nasz Pánie *SkarŻyw* 583, 21; *ActReg* 127; *LatHar* 580; *WujNT* 81.

Szeregi, które w jednym członie mają formę osobową czasownika, a w drugim – móc + infinitivus tegoż czasownika [szyk 1:1] (2): y kthofz moze nam bicz albo yefth vyanthfzem przyaczielem yako czorka nalfa *LibLeg* 7/104; *KołakCath* C.

B. W innych konstrukcjach porównawczych (85) : *HistJóz* B2v; nie mogłbych iego powiadania tak barzo zganić iako sie on sam potępia mową swoią. *BielŻyw* 73; *RejPs* 116v; *LubPs* Ev, Q3v; *OrzRozm* Q3; iż żaden inſzy wozá Słonecznego nie mogł ták miſternie obráć iáko on [*Apollo*] *BielKron* 22; *GórnDworz* Z7; *KuczbKat* 235; *RejZwierc* 96v, 171, 249; Możeſz być pychá nád tę pychę? możeſz być flepotá nád tę flepotę/ ábo vpor nád ten vpor? *ReszPrz* 97; *ReszHoz* 132; *Phil* I2; *GórnTroas* 69; iefli co pod fłońcem ták ſproſného náležiono być może / iáko ieſt pijáńſtwo *KochPij* C; Do tákich vtrat y przekłętwa/ pewnie was tá wálzá niezgodá/ y roſtyrki domowe przypráwiá. Nie ták rychło/ y nie ták żáłoſnie woyná y gwałty poſtronnych nieprzyiaćioł zgináć możećie/ iáko wálzá niezgodá. *SkarKazSej* 674a, 699a.

W wypowiedzeniach typu: „żaden X nie może zrównać z Y” (16): iż nikt zrownáć niemoże zwielką możnoſćią twoią. *RejPs* 124v, 113, 127v; *MurzHist* F2; Przyiaćielowi wiernemu żadna rzecz niemoże być przyrownaná [*nulla est comparatio*]/ y nie ieſt ſłuſſná wagá złothá y frebrá przeciw dobroći wiáry iego. *Leop Eccli* 6/15, *Gen* 41/37; *OrzRozm* L4; *BielKron* 283v; *OrzQuin* H4; *Nemo est qui eum factis aequiparare queat*, Nie yeſt żaden któryby s nim mógl porównáć. *Mącz* 280a, 309c; *KochPs* 160; Ktore fłowá fáme⁸⁰ zbáwićielá/ ktoby śmiał opákowáć [...] niewiem áby w niezbożnoſći fwey mogł łobie náleść rownego. *CzechEp* 282, 100; *WysKaz* 8 [2 r.].

W wypowiedzeniach typu: „nie może być tak(i), żeby... itp.” (27): *BierEz* G; *RejJóz* K6: żadna prziczina thak nyemoze bicz wyelka przekthoram bi prawo wfchech narodow lamano bicz myalo. *LibLeg* 11/160v; Niemozeć być chory taky. By mu czo nimialo pomoć *RejKup* f7; Niemoze być taky naklad iako bych gy dal barzo rad. Bo my malo iuż pozłoczcie Gdim tak zoſtał wtym kłopczie. *RejKup* f8v; *MurzHist* N; *Diar* 66; *LubPs* Y2; *BielKron* 28; *GórnDworz* M2, Y5, Aa3v; *RejPos* 166v; niemoże żaden ták fwowolnym y złofliwym być/ áby pewney nádzieie mieć niemiał odpufzczenia/ iefliby zá grzechy ſwoie prawdziwie żáłowáł. *KuczbKat* 85, 85; *RejZwierc* 73, 172, 243v; *BielSpr* 10; iże ludzie nigdy nie mogą być ták ſwiętobliwi/ áni doſkonále práwi [*nihil in rebus humanis adeo sanctum esse*]/ áby ſię zgoła żadnego wyſtępku nigdy dopuſćić nie mieli *ModrzBaz* 6, 8v, 108; *CzechEp* 88; *ReszHoz* 122; *ActReg* 118; *Phil* P2; *OrzJan* 135.

W wypowiedzeniach typu: „tak wielki, że go ziemia ogarnąć nie może” (18): Potym Iozeff wniewymowné radoſci s panną mieſfkál/ a iako ſerce żadné wymyſlitz niemoże iá milowál *OpecŻyw* 14, 156, 193; *RejPs* 213v; kthora rzecz thak barzo ye⁸⁰ mcz obrazyla yfch obſchaczowana zadnemv pyenyadzmy bicz nyemoze. *LibLeg* 11/152v; włożył na głowę ſwoię koronę Dariuſowę/ któora ták kołztowna była iż od ludzi nie mogła być oſzácowaná [*ab omnibus incomparabilis probaretur*] *HistAl* G3; *GroicPorz* m4; *KrowObr* 229; *RejWiz* 165v; *BibRadz I* 3b marg; *RejAp* 47v; iż to ieſt ták wielki gołpodarz/ iż go niebo y zyemiá nigdy ogárnáć nie może *RejPos* 293v; *RejZwierc* 5v; *SkarŻyw* 166, 384; *PaprUp* F3v; *KochFrag* 15; *SarnStat* 832.

Zwrot: »nie moc inaczej (a. [czym] inszym), jedno...« = tak najłatwiej, najwłaściwiej, najskuteczniej (4): zeby to grzech bił/ nie mogł czy by nas pan Bog ynaczey złowyc iedno natim grzechu/ iako

ptaki ná lepye *SeklKat* K3v; który tey obłudny y zdrády swoiey/ niemogł infzą okráfá y ochędoftwem przykryć/ iedno obrázy drewniányi *KrowObr* 115v; *BielKron* 253v; Nie może fye to ináczey okázác/ iedno s tego dowodu (*marg*) Grzegorzów błád s thąd może być poznán iásnie. (–) *BiałKat* 178v.

4. W konstrukcjach wyrażających wielką intensywność czynności, niechęć do jej zaprzestania: typ: „nie moc” + przedrostkowy czasownik (najczęściej zwrotny) wyrażający nasycenie się czynnością (82) : *OpecŻyw* 25, 156v; ieft półpolita przypowieść, iż fye nie mogą ludzie mądrego nafluchać. *GlabGad* A5; *RejPs* 95, 127v, 153v; *RejJóz* N4v; á niemogá fię iey [*krwi niewinnej*] iako łaknączy pfy nałyczic *SeklKat* I4v; A niemoge fye wydziwicz Przec fye jey tak chce przecziwicz *RejKup* o2v, p2; *DiarDop* 108; *RejZwierz* 41 v; *BibRadz I* 451a *marg*; Ktorego Demofthená gdy czytam/ náczytác fye go nigdy niemogę *OrzRozm* Q3, O, S; *BielKron* 359v; Satis mirari nequeo eorum inconstantiam, Nie mogę fye wydziwić ich niestátku. *Mącz* 223c; Sibi placet, Nie może fye łam łebie nayzrzec/ Nic o kogo nie dba/ yedno łam o fię. *Mącz* 302a, 75a, 121d, 223d [2 r.], 270d, 303d, 340a (19); Niemogá fye ludzie wychwálic onego zwyczajú Weneckiego *OrzQuin* C3; *SarnUzn* H4; *GórnDworz* Ee; gđzye fye iuz nigdy nie będą mogli nápatrzyć áni náradowác oney prawdzye *RejPos* 318v; dofyc możemy mieć ná iedney fwey Iewie/ s ktorey fye łpráwki iefzczę y dziś wśzyfcy wykáfzłác nie możemy. *RejPos* 322, 18v, 20, 105v, 165, 191v (15); A co tego bywáło á ktoby fye tego mogł nápiłác. *RejZwierc* 126; *WujJud* 144; *SkarJedn* 270, 313; *Oczko* 3, 4; *KochPs* 11, 12; *SkarŻyw* 74, 86, 362, 392, 544, 572; *CzechEp* 336; *NiemObr* 17, 64, 162, 172 [2 r.]; *ReszHoz* 127; *WisznTr* 8; *KochPieś* 16; *KochWr* 26; *KochFrag* 22; Iey cudności Boginie [...] Nápatrzyć fię niemogá *WitośLut* A4; *CiekPotr* 85; *SkarKazSej* 693a.

W charakterystycznych połączeniach: nie moc się naczytać (3), najzrzec, nakochać, namilować (4), napatrzyć (10), napisać (2), napłakać (odplakać) (2), naradować (3), nasycić (8), ugasić (2), wychwálic (4), wydziękować (4), wydziwować (wydziwić, nadziwić) (29), wykaszłác (2), wypowiedzieć (2), wyskarżyć, wyżałować, zdziwić (3).

III. W funkcji modalnej: wyraża subiektywny stosunek podmiotu mówiącego do treści jego wypowiedzi [podmiot mówiący niezawsze jest identyczny z tym, kto bezpośrednio wypowiada zdanie (np. w przytoczeniach), a czasem (np. w wypowiedzeniach diskutowanych lub negowanych) nie jest bliżej określony] (6253) :

1. Mówiący ocenia (nie)prawdopodobieństwo, (nie)możliwość tego, o czym mowa; posse *HistAl*, *Vulg*, *PolAnt*, *Mącz*, *Modrz*, *JanStat*, *JanPrzyw*, *Cn*; valere *HistAl*, *Vulg*, *Cn* (4647) :

A. W wypowiedzeniach twierdzących (formalnie i znaczeniowo lub tylko znaczeniowo): to, o czym mowa, nie jest nieprawdopodobne, nie jest wykluczone [„może (u)czynić” a. „czyż nie może (u)czynić” (w pytaniu retorycznym) = nie jest wykluczone, że (u)czyni]; quire *Mącz*, *Modrz*, *Cn*; licere *Mącz* (1232) :

a. To, o czym mowa, w pewnych okolicznościach nie jest mimo pozorów logicznie sprzeczne lub niezgodne z rzeczywistością [„może (a. mógł) (u)czynić” = bywa(ło), zdarza(ło) się, nie jest (a. było) czymś niezwykłym, że (u)czyni(ł)] (319) : *BierEz* D4, D4v; *OpecŻyw* 28; yłz nyeofłal [*grzechy*] wnyey [*Maryi Pannie*] any byl yedno yłz znac było yłz myal [*errata zmienia: mogł*] bycz by nyeprzyfzła była bofza łafka *PatKaz III* 96v; A łpożywania *Lactuki* nieprzychodzi żadne záfzkodzenie albo choroba iako z infzich chwałtow może przydz *FalZioł I* 74a, *I* 143b, *IV* 18b, *V* 55 [2 r.]; á tak ona za iego objawieniem (iż dziecię może fye ktemu przyrodzić na kogo fye matka brzemienna zapatrzy) że z złe^{go} domniemania

wyślą. *BielŻyw* 67, 37, 97, 167; Dwoiakie może być ciała rufzanie *GlabGad* K4, C2, Fv, F5v [2 r.], K3v, L4v, L8v; *BierRozm* 12; Siodmego też kxiężyczka dziecię narodzone może zoftać żywo. *KłosAlg* A3v; *WróbŻołt* 40/9, O; *RejPs* 111v; *SeklWyzn* e3v; *RejKup* 17v; *HistAl* I4v, K5v; *KromRozm I* O3v; i niektoży się telf o tym łpornie gádál/ iefli by ten mógl łprawiedliwość vtracić i darow bożych odpaśc/ ktory by rás ięmi był obdarzon *MurzHist* O3v; chce wywieśc/ że ktorekolwiek dżiwy pán Chriřtus na świecie będąc vczynił/ ty wżyřtki mogły być vczynione od człowieka/ wrzeczach przyrodzonych bieglęgo. *MurzHist* Rv, F2, K2v, L2v; a nie żeby ludzie vmarli/ mogli na ferca ludzkie patrzyć/ abo co się znami dzieie widzieć/ Iako tego niektorzy/ krom wřze^[go] piřma řwiętego za łftotną rzecz nauczaia. *MurzNT* 199 marg, 38v; *KromRozm II* rv; *KromRozm III* D3, E7v, F5; *GliczKsięz* M4v, N4v, P5v; *LubPs* R6; Bo iednąk może być wiele przyczyn/ kthore Sędżiego od Exekucyei łkazania mogą odwieřć. *GroicPorz* cc4, mm3; *KrowObr* 76; Zařz nie mogą być żarty w pocżciwey rozmowie *RejWiz* 17v, 17v, 22, 39, 149; *Leop Ier* 33/19; *RejZwierz* 134v; dłuřzszymi řłowy było wyprawić potrzebá/ wřzakoż mądry á bączny czytelnik y z krotkie^{go} nápominánia wielki łobie pożytek wřziąć może *BibRadz* *4, *Eccli* 27/22, *Ier* 30/6; *BielKron* 94v; *GrzegRóżn* L3v; Possibilis, Podobny/ co zwłářzczá może być. *Mącz* 430c, 163b; A iże może być rzecz iedná á mieć w łobie thrzy łprawy y trzy řořchody rzecznie/ tho řie może pokázác z wiela przykłádów *SarnUzn* E4v, B6, B8, [G]2; Bo y Lekárřtwá/ gdy nie łą pod řłufzną miárą álbo wagą: tedy řiłą řwoia więcej łřkodźić mogą niř pomoc: á tho gdy ich kto zbytnie vřywa *SienLek* 45v, 26v, 89v; *RejAp* 63v, 75, 77v, 152; ábowiem nietelko káždemu z W.M. może řie ták zdác/ á mnie ináczey/ ále też y mnie łámemu raz ták/ drugiras ináczey/ widzieć řie może. *GórnDworz* D, D2v, E4, I8, Q5, Q6v (9); ále y tám [w kořciele] może ieden więcej zgrzeřzyć niřli w kárcźmie *RejPos* 24; iř ten bluřni á niepodobne rzeczy mowi/ áby człowiek mógl kiedy moczą řwoia odpuřć grzechy komu. *RejPos* 234v, 6v, marg, 149, 151, 162, 181 (18); *BiałKat* 71 [2 r.] 371; Boć łą y drugie affekty w nářzym řiele/ choć nie bárzo řřkodliwe/ á wřdy ktho ich nie pomiernie vřywa/ tedy řie z nich mogą y řřkodliwe vczynić. *RejZwierc* 77v, 7, 62v, 73v, 77v, [78²] (19); *BielSpr* 25, 32v, 68v; Coⁿřefsioniřte trzymaia/ że Kořcioł zábláđzić kiedy może. *WujJud* 120v marg, 44v, 64 marg, 77v, 121, L1v, (8); *WujJudConf* 69v, 138, 237; tedy nie ze zřzodłá ięzyka Ebreyřkiego/ ále z przekłádu Greckiego księgi łtárego przymierzá przetłumáczyl. Rozłáđzże teraz łobie/ móřeli to być takowy przekłád dořkonały/ álbo nie. *BudBib* B2; Tákże też dobry třłowiek zły třářem może być. *WierKróc* B2; okař napřzod/ iefliřz obrzezánie vřtáło ábo nie: Abo/iefli vřtác mogłó/ będąc ná wieczne czářy od Bogá pořtánowane. *CzechRozm* 73v; Ale powiedz mi móřeli też kto być vcźniem Chriřtuřowym/ á przedřię řie do kordá przywięzowác/ ábo řie nim z nieprzycioły potykác? *CzechRozm* 234, 42, 69v, 84, 104 (21); Bo iáko wiele białe głowy wřpráwách ludzkich zářřkodźić mogą/ dořyc iářnie okazałá oná ze wřzech nacudnieyřza y namędrřza Iewá *ModrzBaz* 49; Lecź iáko to iefť rzecz podobná/ że y ty łam móřeřř řię omylić *ModrzBaz* 65, 79v, 139v; Bo okrom Kořciołá może być chrzeřť/ iáko v Heretykow/ y wiará/ iáko v řiřłmátykow: ale niepożyteczná/ nie ná zbáwienie. *SkarJedn* 36; A ták łami řię Cároгородcy Pátryárchowie [...] głowá wřřzytkiego kořciołá/ czynić chćieli. Co ták być może / iáko gdyby řeká głowá řię vczynić chćiáłá: ktora z przyrodzenia řeká iefť. *SkarJedn* 163; Bo y wkazániu o vmářłych dáie znác/ iákoby potępieni w piekle/ znowu do poznánia wiáry S. przyřć mogli. *SkarJedn* 283; rozumieiać iř řię rozwiázác to może od ludzi/ co řię

od łamego Bogá wiąże. *SkarJedn* 343, 158, 165, 400 [2 r.]; bo ácz łą takie [*te wody*]/ że oćieplác á wyfufázć ciáło powinné/ wízáków kiedy łłaby śiędzie/ niepomálu go łłáblzym vczynić mogą *Oczko* 13v; á niedziwuymy łye temu/ iż náturze czyiéy może być tho lekárstwo niełprzyiáyné *Oczko* 21v, 9, 12, 20v [3 r.], 21v, 30v [2 r.]; on ie^{mu} iáko Anániałz Páwłowi S. wierzyć niechciáł. nierozumieiac áby ták zły Pan o ktorego niepobożności wiele łłyłzał/ do tákíey pokory y pokuty przyść mogł. *SkarŻyw* 165, 47, 52, 79, 203, 252 (7); A iełliby też to ná tego Bogá przedwiecznego łyná/ Bogu oycu rownego przyść mogło: tedyby zaráz y ná łamego Bogá oycá przyść też tákże musiáło. *CzechEp* 225; y tym łię złtálá/ czym przedtym nie byłá/ á przedsięby tego czym pierwey byłá nie vtráciłá. Iákoby noc á dzień wełpołek łię w iedno złáczywłzy/ iednym być mogły. *CzechEp* 247, 14, 27, 38, 179, 204, 316; *NiemObr* 47, 175, 177, 178; *ReszPrz* 111; *KochSob* 65; Co łię słtác może/ á nie słtáło łię/ tego nie łádzi práwo *GórnRozm* Cv, Av, B2v, B3v, F4, H3; Ná polách ciáłá ludzkie zmorzoné/ Iełłize ku wam dułze wróconé Być mogą : pewną rádość dziś mácie/ Gdy na fráfunki náłze pátrzácie. *ZawJeft* 30; aze y mali ludzie wielkim, słudzy Panom natym swiecie przydác się ieszcze mogą kiedy. *ActReg* 173; *GostGosp* 16, 58, 118, 142; *KochFrag* 47; *WyprPl* A2v; *LatHar* 330, 579; ktorzy nie wierzą żeby Ciáło práwdziwe Páná Chriftułowe mogło być zaráz y w niebie y w Sákrámenćie/ to iełt ná róžnych mieyłcách *WujNT* 386; Tu widzimy/ iż ten ktory przez wiárę łtoi/ może wypáść z wiáry/ y vtrácić wiárę. A przetož powinien żyć w boiázni/ á nie w prozney dumie *WujNT* 563, 5 *marg*, 26, 35, 51, 71 (48); *WysKaz* 12, 16; CZęłto łie też to przytráfiác może/ iż między ták wielą Senatorów łententie/ zdánia y rozumienia bydź mogą róžné/ á nie ná włzem zázwdy zgodné *SarnStat* 46, 47 [2 r.]; *PowodPr* 40, 45, 56, 63 [4 r.], 69, 79; [*Ciało Chrystusowe*] Może łię ku pożywaniu włzytkim dáwác/ á łzkody žadney y vmnieyłzenia nie odnośić: może ná wielu zaráz mieyłc być/ y może mieyłcá nie záltěpowác/ á przedłię práwdziwym ciáłem zółtáwác. *SkarKaz* 205a; Iezus Iudałzá obrał/ áby káždy wiedział iż złość ludzka vrzędu Božego y mocy nie płuie. (*marg*) Zły vrzędnik moc BOžą mieć może. (–) *SkarKaz* 611a, 3b, 43a, 45b, 420a, 638a; *CzahTr* L3v; *SkarKazSej* 658a, 706b.

Z elipsą bezokoliznika (1): iełłiz też ty możelz miárę przebrác/ w miłości tey/ ktorąś cále ze włzyłtkiego łercá BOgu winien oddáwác: czyli nie możelz? *CzechRozm* 209v.

3 sg w funkcji formy bezosobowej = można (1): Bo yž nie tylko w łkładaniu liter może łię chutko omyłić : Alem łię ia też dla niektorych łpraw I.K.M. łtym drukiem półpiełzał. *KwiatKsiąž* Q3v.

W charakterystycznych połączeniach: może się [kto, co] należć (6), przytrefi(a)ć (a. trefić) (5); może czasem (8), (nie)kiedy (3).

Frazy:

»(to a. co) może (a. mogło) być« = *bywa, zdarza się, jest prawdopodobne, możliwe; fieri potest* *Mqcz*, *Modrz* [*szyk zmienny*] (10): A łtąd może być/ iż ktho v was rzecon iełłh mądry/ v nas winien może byc wezwan. *HistAl* K5v; iż yełli ci dobrze rozumyeyą á wykłádáyą/ tedy oni błádzą: á yełli oni dobrze/ tedy ci źle. Może być (yákož ták yełt) iż oboi źle *KromRozm II* q3v; *BielKron* 337; Fieri potest, Może to być/ Yełt podobieńłtwo. *Mqcz* 128b; *ModrzBaz* 65, 84v; *SkarJedn* 290; A ten co teráz woiewodą y łłáchicem/ być może / iłz z rodzaui tełz/ tákíego rzemieśnika ábo kmieciá pochodzi. *SkarŻyw* 241, 589; przybili łie w ty brzegi Zmodźkie (co być mogło / gdyž łie to y Eneálłowi y iłłzym żeglarzom częłto trafiałó y dziś trafia/ iłz czálłsem nie tám gdzie chcą przychodzą) *StryjKron*

71. »jesli (a. izali) (to) być może (a. mogło), mogli (a. mogłoć) to być?« = *numquid erit hoc* PolAnt (4:3); Spytał/ Miłtrzu mogli być/ By mógł ieden morze wypić? BierEz D4; PatKaz II 52v; BibRadz 4.Reg 7/2; RejPos Ooo2v; Iesli to może być żeby Iezus był Pánem nieba y ziemie chociaż go nie łtworzył. CzechRozm 123 marg, 245v, 258v.

Szeregi, które w jednym członie mają moc + infinitivus czasownika, a w drugim – formę osobową tegoż czasownika [szyk 7:2] (9): Ponich też byli (iako y podziłdzien mogą być) ludzie święci BielŻywGlab nlb 9; KromRozm II q3v; KromRozm III D4, D5; y ty obietnice Prorockie/ iż ciało twoie może być ożywione á pewnie będzie ożywione ná wielkie radości á ná wielkie pociechy RejPos 112, 222; którzy ácz ná to zezwalaią że w piśmie świętem omyłki być mogą y łą BudNT przedm bv; CzechRozm 93; NiemObr 99.

b. *To, o czym mowa, nie jest konieczne, jeden fakt nie pociąga za sobą drugiego, nie muszą one współwystępować* [„może bez A (u)czynić (a. być) B” = zdarza się, bywa B, choć nie ma A] (193) : KromRozm III K5v; Powiedz że mi/ mogli być w Polfcze prawdá bes Bogá/ wiárá bes Káplaná/ łprawiedliwość bes Krolá? OrzRozm E2v; podobniéy áby świat bes łłóncá światem być mógł /á niżli by Polká bes Káplaná Królestwem być mogła. OrzQuin D2; Górndworz L7; SkarŻyw 31, 320 [2 r.]; Stąd iálna rzecz/ iż y prawa y wielka wiárá bez miłości być może: ále do zbáwienia nic nie pomoże. Czego oboygá przą odłzczepieńcy. WujNT 611, Cccccc3v; SkarKaz Oooo2v.

a. *Jeden fakt nie jest koniecznym warunkiem drugiego; ktoś, coś nie jest niezbędne dla kogoś, czegoś* [„może bez A (u)czynić (a. być) B” = nie musi (u)czynić (a. być) A, aby (u)czynić (a. było) B; nie trzeba A, żeby było B; A nie jest koniecznym warunkiem B; A nie jest niezbędne przy B] (154) : PatKaz III 95; FalZioł IV 29d, 31a; GlabGad F4v [2 r.] F5v; RejPs 171; SeklKat Fv; MurzHist R2v; MurzOrt B; KromRozm II g4v; Pelágus vczyl/ iż człowyek bez łálki bożey może dobrze czynić/ y záługować łobyte zbáwyenye KromRozm III E3; BielKom D6; GroicPorz A4, b; Izali wiárá w c(a)łości zachowaná być nie może/ chocia też kto vtráci páństwo tego łwiátá dotześne? KrowObr 23, 23, RejWiz 112; RejFig Bbv; OrzRozm Sv; BielKron 158, 208, 254; GrzegRóżn Cv; KwiatKsiąż E3v [2 r.], 12; bo beze mnie Kościół Boży wieczny thu ná ziemi łtać nie może/ á bes was Królów ołtać łye ón może OrzQuin K3v, D2, O3, Aa4 [2 r.], Górndworz I3v, K3v, K6, Gg8; RejPos 45v, 142, 183v, 212, 302, 302v [2 r.] BiałKat 55v; KuczbKat 200; RejZwierc A6v, 24v, 72v, 76v [2 r.], 77 (16); WujJud A7, 109v, 145, 168 [2 r.], 229v (10); WujJudConf 168, 209; RejPosRozpr c4; á ná koniec y łámá biała głowá pod čás to poznać procz Proroká może/ chociaż nie káżdá/ iegli łynem iegli dziewczką chodzi. CzechRozm 135, 30, 42, 78v, 96, 122 (17); PaprPan O4v; ModrzBaz 3, 26, 52v, 135v; Iegli mógł kto potopu vść/ który w korabiu Noego nie bjł: tedy y ten zguby vydzie który w kościele nie będzie. SkarJedn 4, 346; Czemu téz czálem/ łámá poléwká dobrze ocukrowána zdółác może/ y króm mánny. Oczko 35; SkarŻyw A3, 29, 206, 411; CzechEp 197; NiemObr 85; Górnrzm F3, G2; A záś tak żyje/ że téz króm przodków łwych łławy/ Mogłby záwždy byđz znacznym prze łwé tylko łpráwy. KochFrag 42; áczkolwiek y bez zwierzchniego łez wylewania/ pokutá odpráwić łię prawdziwie może/ by iedno wnątrzna łkruchá przyłtoyna była LatHar 110; łpieráiąc łię iż nie ielt podobne ciał zmartwychwłtanie: á iż może kto mieć bez Chriłtułá żywot błogółławiony. WujNT 699, 81, 323 marg, 349, 536, 541, Bbbbbb4; SarnStat 1306; GrabPospR N4v; SkarKaz 578a, 633a; CiekPotr 38; Mowiá/ pímo nas y

Itátut niechay łądzi. iákoby łwary bez żywego łędziego łkończy fię mogły. *SkarKazSej* 684a, 686a; Zániechay tych łzkut/ możelz mieć y dżięgi/ Okrom Komięgi. *KlonFlis* D3; Acz idąc ná doł/ nie potrzebne málzty/ Moželz tak bez nich prowadzić łwe łáłzty. *KlonFlis* E4v, C4v; *KlonWor* 64, 65.

Z elipsą bezokolicznika (1): Animci łlychał o tym. Może bydź bez tego? (–) Możeć. *WyprPl* B.

3 sg w funkcji formy bezosobowej = *można* (2): Świádkow nieprzyimuia áż doświádczone w cnoćie męże/ ktorym może wierzyć bez przyłięgi. *BielKron* 261; *Mącz* 243d.

W charakterystycznych połączeniach: *moc bez* (95), *przez* (7), *(o)krom* (17), *(o)procz* (8).

Fraza: »bez tego (a. czego) być może« = *to (co) nie jest potrzebne* [szyk zmienny] (3): Odłóźciéłz co mniémaćie potrzebá iednému/ Bez czego téż może bydź/ daycie pokóy temu. *WyprPl* B4v, B; żeby fię przyłięgá dżiałá/ nie lekkomyślnie/ áni ládá o co/ gdy bez tego bydź może *PowodPr* 47.

Zwrot: »moc oby(ś)ć (a. obejść) się, być bez (a. krom, a. przez) [kogo, czego]« = *nie potrzebować kogo, czego* [szyk zmienny] (12:8): *BierEz* Q2; Iełtli fię ty bez nas obeydz możelz/ my przez ciebie niemożemy *LudWieś* A2v; yełlić łnadź może fię obyć bez żony/ á miłowác inłłsych nye będye mu wola *GliczKsiqż* P3; *RejFig* Dd3; Parere utilitatibus alicuius idem Utilitatibus tuis possum carere, Mogę fię obeyść króm twoych powolności. *Mącz* 511a; ten tedy z niłzczego okróm pracý/ y okróm trudności/ łámym chceniem włzyłtko łtworzył: gdyż przez tego mógl być: poniewáz żadnego wlpomożenia niepotrzebuie. *BiałKat* 76; Może być krotofilá bez łzkodliwych żártow. *RejZwierc* 72v, 38v; *BielSpr* 73; Aczkołwiek téż łá inłzé Inłtrumentá do Wagi [...] po których nam nic/ możemy łye do odważenia Wody y Ziemie przez nich obyć. *Strum* C4, F4; *SkarJedn* 338; *SkarŻyw* 484; *NiemObr* 30, 46; *KochDz* 106; *ActReg* 101; *GrabPospR* L2; *VotSzl* C4; *KlonFlis* D3.

β. *Jeden fakt nie jest koniecznym następstwem drugiego* [„może bez A (u)czynić (a. być) B” = A nie jest koniecznym następstwem B, chociaż (gdy) (u)czyni B, nie musi (u)czynić A] (29) : *FalZioł* V [30]; *LibMal* 1543/144; *OrzRozm* B3v; *Mącz* 332a, 366a; *GórnDworz* Aa5v; *RejPos* 164v; *RejZwierc* 94, 187v, 245v, 262; *WujJud* 56v; *CzechRozm* 138, 192v; *ActReg* 131; *GostGosp* 142; Dobrzy máia złe znośić/ [...] kiedy ich nie mogą wykorzenić bez łzkody y zátrocenia dobrych. Ale gdzie być może bez łzkody dobrych/ tám złoczyńce máia być tróceni *WujNT* 57, 848; komu to Pan Bóg da: że, máiętności, łławy łwéy bez nienawiści y zazdrości ludzkieý vżywác może. *SarnStat* 86, 156 *marg*; Tá cnotá nie ná tym fię báwi co z grzechem iełt złączono [...] ále ná tym coby bez grzechu vczynić mogł/ á czynić ná ćwiczenie cnoty łwéy y vpodobánie Bogu niechce. *SkarKaz* 120b.

Z elipsą bezokolicznika (1): oni łpytáli łwých doktorow możeli tho być bez báłwochwálłtwa/ powiedzieli iż może *BielKron* 207v.

W charakterystycznych połączeniach: *moc bez* (20) [w tym: bez szkody (6)], *krom szkody* (1).

Zwrot: »moc być bez (a. okrom) [czego]« = *nie powodować czego, nie pociągáć za sobá czego; sine aliqua re fieri posse* *Modrz* (7): *BibRadz I* 138c *marg*; *BielKron* 206, 207v; *RejZwierc* 56; *ModrzBaz* 139v; y zátym dozwalá mu włzytkiego co bez vtráty zakonu y łumnienia być mogł *SkarŻyw* 333; Tá walká czyłcie może być bez guzow. *KochSz* A2.

c. *To, o czym mowa, jest tylko przypuszczeniem bardziej lub mniej uzasadnionym, brak całkowitej pewności* [„może (a. mógl) (u)czynić A” = prawdopodobnie, przypuszczalnie (u)czynił A (niepewne jest w ogóle zdarzenie), (u)czyni(ł) prawdopodobnie A (niepewne są tylko okoliczności zdarzenia)] (720) :

α. Przewidywanie jakiegoś przyszłego (nie)pożądanego zdarzenia lub domyślanie się istnienia czegoś aktualnie [„może (u)czynić” = *nie jest pewne, że nie (u)czyni*] (628) : Aleć się zdrady wyłtrzegam/ Pierwych vpadki pámiętam : A z tych się łatwo dogadąć/ Co się może potym przydać. *BierEz* R, 13, M4v [2 r.], N2v; *GlabGad* C5v; A czemu tu tak wždy łtoż Tak ze się wždy barzo boyż. Albo też ięst ta przyczyna Iz mu może tys być wynna. *RejKup* d5; *KromRozm III* K7v; młodszym, co tu słuchają, z których też na tych miejscach [na sejmie] niektorzy potym siedzieć mogą, z siebie takiego przykładu nie dawać *DiarDop* 117; *GliczKsiąż* D3v; Ięszczęć to k rozumowi podobniey do tego/ Iz tego co wždy było ięszczę co może być/ Niż łtego co nie było aby miał co łprawić. *RejWiz* 121v, 60v; *RejZwierz* 66, 143; *Mqcz* 66b, 413b, 418a, 510c; *Prot* C2v; á czuiąc y wiedząc łami w łmierć bieżyemy. Ale wždy mogą być niektorzy/ gdy nápadną ná to pímo/ iz ná zdrowie łpomioną *SienLek* 14v; *Górndworz* Kv; *GrzepGeom* N2v; nie opulzczay go prożno z domu łwoiego/ bowiem niewieź co ięst/ y w iákíey wadze może być v Pána łwoiego. *RejPos* 113; Potym ie był Cefarz Konłtántyn imieniem łwoim przezwál Konłtántinopolim/ á dziś wieź tho Pan Bog iákíe przezwíłká iuż może mieć do tego czałú *RejPos* 300v, 156, 208v; tu vważyć możelz iákí to koniec wziąć może. *RejZwierz* 194v, 14, 22, 76v, 244v; Bowiem teraz podobno/ robi co inłzego. Albo w kárczmie gdzye piyąc/ s łhłopy rołpráwuie/ Może też być y w drodze/ ięłłize wędruie. *HistHel* C, B4; *MycPrz II* C4v; *CzechRozm* 42v; *KarnNap* Gv; á zwálzczá tych/ z ktoremi iáką łpráwę kiedyżkolwiek mieć mogą [cum quibus res illis aliquando futura sit]. *ModrzBaz* [16]v; Wiele rzeczy nowych/ wiele niełpodźiewáných/ ná oboię łtronę przyłrełić się może: ále to włzytko Krol/ iákó z iákíey wylókíey wieze pogłádáiąc/ ma naprzod obáczáć *ModrzBaz* 106v, 43; *Oczko* 6v; *ZapKóścier* 1581/17v; bo łákích łłtów/ w domách łudzkich pełno było/ y dziś podobno ználełby się mogły. *NiemObr* 153; *ReszPrz* 92; *WerKaz* 275; *ActReg* 136; *GostGosp* 148; Co łtánąc mogło/ choć przed tym tego nie było/ to łákże może zásię nie byđż/ choć teraz ięst. *OrzJan* 23; *LatHar* 131; *JanNKar* B2; małzli iákí dar Boży/ rozumiey że brát łwoy wíęcey ma/ ábo z łey ábo z łrugíey miáry: á ięłłi nie ma łedy mieć może wíęcey niłłi ły *SkarKaz* 83b; A nie mowmy: niewiem ięłłi potrzebuie: podobno iuż ięst w niebie/ ábo podobno być w piekle może. *SkarKaz* 383b, 3, 83b; ięst to bárżíey przełwko przyrođzeniu/ niłłi łmierć/ niłż vbołtwo/ niłż bolełć/ niłż inłze rzeczy ktore mogą przypáłć/ ábo ná cíáło/ ábo ná łe dobrá powierżchnie. *KlonWor* **3v.

W charakterystycznych połączeniach: może być (ta) przyczyna (4), przydać się (2), przygodzić się (5), przypaść (3), (przy)łrełić się (3); podobno może (3), na potym (2), potym (4).

Fraza: »może (to) być, że (a. iż)...« = *prawdopodobnie, nie jest wykluczone; fieri potest* *Modrz, Cn* [szyk zmienny] (17); *RAmłzowie* to łtáry dom/ łeč łam iákół łchodzi/ A włzák y to może być/ że to łzczęłcie zgodzi *RejZwierz* 89; *Górndworz* H, R3v [3 r.]; *CzechRozm* 164; Bo może to być/ że o to łpráwá v łádu niebęđżie áż w rok. *ModrzBaz* 98v; *StryjKron* 51; iednych zgołá ćierpieć [...] od nich co kupowác y łpráwy iákíe miewác/ á może być że y vpominki brác/ á łrugích nienawíđżieć *CzechEp* 14, 58; *KochWr* 40 [2 r.]; *KochCz* B2v; *SarnStat* 1130; *PowodPr* 38; Niewiem łego: ále byđż może, że kto łákí Czyníłci łę otuchę *CiekPotr* 50; *GostCast* 46.

Szeregi łtóry w łednym członie ma łormę osobową łzasownika, a w łrugim – łóc + infinitivus łegoż łzasownika (1): Łákże się y łu mowi o Antychriłcie [...] iákoby ieden łam był/ choćáż ich wiele miáło być y było/ y ięłłczę podobno może być/ poki łeż koniec ich nie przyđżie. *CzechEp* 356.

αα. *Przewidywanie pożądanego przebiegu zdarzeń, szczęśliwego trafu* [„może (u)czynić (a. być) = spodziewam się, mam nadzieję, że (u)czyni (a. będzie, a. jest); być może, może (u)czyni (a. jest, a. będzie)] (178) : *BierRaj* 23v; *BierEz* B2v, O2v; *ForCnR* C3v; opowiedayancz ysz poźel vyelky yedzie, awfdy go nyemafz. Alye snacz moŹe bycz yełcze. *LibLeg* 7/98, 10/63, 153, 11/13, 14; *RejPs* 54v, 92v, 124 [2 r.], 138v; *RejRozpr* B3; *RejJóz* E, K5v; Ba námczy Bog moŹe zdárzić Aleć fię tobie przifquárzić *RejKup* v7, g8, ov; *MurzHist* A2v, O4v, R3; iŹ się [...] nadziejamy, gdy się to przed WKM odkryje, Źe dalibog i mnimanie to, ktore byś o nas WKM niedobre prze to miał, odmienić się u WKM ku dobremu RP moŹe, a snadź i ci ktorzy są i bywali tego przyczyną, obaczyć się mogą *Diar* 65; *BielKom* F2; *GliczKsiąŹ* I2v, L2; *LubPs* aa5; *GroicPorz* ee; *RejWiz* 8; *Leop* *A3v, *Iudith* 5/27; *RejZwierz* 109v, 138; *BielKron* 412v, 415v, 451v; *KochSat* C2v; *Mącz* 418a; *Prot* A2; ieŹli mu otrą pirwą piąnę/ á więceyfye niepieni/ moŹe być zdrow: ále ieŹli wtore piány poydą/ Źadne lekárŹtwo iuŹ niepomoe. *SienLek* 58, 55v, 182; *RejAp* 178v; *GórnDworz* Cv, C2, G6, P8v, Dd3 (7); Dam ia temuto cieŹli mą dziewkę: bo on przes fwe miŹterŹtwo y rzemiesło moŹe fię z nią dobrze mieć. *HistRzym* 107, 66; Aleby kto fnozđ [!] ták rzekł/ o wŹzák bywam poŹpołu s tymi wiernemi/ moŹe fię theŹ Pan Bog dla nich y nádemną zmiłować. Nie myl fię rádŹeć nieboŹe á nie myl *RejPos* [236]v, 63 [2 r.], 104v, 221, 236v [2 r.], 245 (10); *BiałKat* 231; *GrzegŚm* 14; *KuczbKat* 395 [2 r.]; á nádzieią fię cieŹyć/ iŹ to wŹzytko s czáfem fię y napráwić/ y wroćić/ y nágradzić moŹe. *RejZwierc* 152, 15, 16, 32, 35v, 63v (28); *BielSpr* 60; *RejPosRozpr* b3 marg; *HistHel* Av; *MycPrz* I B4, II Dv [2 r.], D2; *CzechRozm* 10v, 13, 102v; CzemuŹcie ták niedbáli á nikczemni práwie/ IeŹczuć nam ŹłuŹyć moŹe fortuná łáfkáwie. *PaprPan* Hh3; ále poŹytek/ ktoryby z kogo odnieŹć mógł [*quam ex aliquo percipias*]/ przekłádáć nád cnotę/ ieŹt rzecz zgoła nieprzyŹtoyna. *ModrzBaz* 20, 27v, 40, 114; AcŹ mam w Pánu Bogu nádzieię/ iŹ MoŹkwá przyŹć ku tákíemu zbáwiennemu z iednoczeniu moŹe. *SkarJedn* 378, 381, 382; *Oczko* 13, 25; á co wiedzieć ieŹli ia tey łáŹki przed Bogiem nienaydę: moŹe mię gdy mu wiáry dochowam [...] przy czyŹłoŹci zoŹtáwić. *SkarŹyw* 341, A4, 100, 135, 162, 473; *CzechEp* 39, 41, 64; *WerKaz* 304; *BielSen* 4; *ArtKanc* S, Sv; Nuz zasię SukceŹsia Pana Piotrowa ktorą poniewaz tak Pan Bog chciał moŹe przysc kupoŹytku, ale iezeli wníey omieszkanie a ospáloŹć będzie dotychŹe labyrinthow przydzie. *ActReg* 166, 69, 75, 81, 98, 100 (13); *GostGospSieb* +4v; *GórnTroas* 38, 47, 49, 60 [2 r.]; *LatHar* 244; *WysKaz* 39, 48; zá czáfem/ á kto wié/ moŹe podobno bydź co więcey: ieŹliŹ zawifné *fata* nie zayŹrzá. *JanNKar* A4v; *SarnStat* 360, 1004; á w fercu go fwoim poniŹył/ niewiedzác co ieŹczce z niego być miało/ ábo iáką mu P. Bog łáfkę fwą do fercá puŹćić mógł. *SkarKaz* 352b, 353a, 352b, 383b; O ktorym ieŹt nádzieią, Źe moiey ftároŹci Za czáfem y podporą y ochłodą będzie: Y da Bog nie iedno mnie, y domowi fwemu, Ale godnym bydź moŹe RzeczypoŹpolitey *CiekPotr* 11, 26, 65, 84; *GosłCast* 72; *PaxLiz* C3v; Złe práwo gorŹze ieŹt niŹli tyran náfroŹŹy: Bo wŹdy tyran odmienić fię/ ábo námowić/ ábo vmrzeć moŹe/ y iego tyráńŹtwo vftáie. Ale złe práwo/ záwŹdy trwa *SkarKazSej* 701b; MoŹeŹ nieboŹe od chłóŹty nie puchnąć/ LecŹ nie przyrzekam/ Źebyś nie miał cuchnąć. *KlonFlis* H; Kto dobrego [*konia*] vkrádnie/ Buczáckiego ftádá/ Mogłby niecháć lichoty y pŹiego obiadá: Ale kto złego bierze/ á k temu máłego/ Pewnieby wŹiáł roŹłego y wychowáłego. (marg) Qui magna furatur forŹan abŹtineret paruis: et non econtra. (–) *KlonWor* 20, **2 [2 r.]; Máiąc tedy troche piłm

tákových brátá mego/ oczekiwałem z niemi/ ázaby fie ich więcey kędy miedzy ludźmi vczonemi náleść mogło. *SzarzRyt*/Szarz nlb 2v.

W charakterystycznych połączeniach: *moc dostać (mieć, odnieść)* (6), *być pożytecznym* (5), *przygodzić się (być godnym)* (8), *(ws)pomoc (być pomocnym)* (6); *moc czasem (z(a) czasem)* (6), *jeszcze* (6), *kiedy* (3), *snadź* (2).

Szeregi, które w jednym członie mają formę osobową czasownika, a w drugim – móc + infinitivus tegoż czasownika (8): iż bywáli hołdowniki Krolestwá Polkiego/ y iefzcze być dalibog mogą/ będyeli Pan Bog raczył. *PaprPan* Ee4; żeby fię ráczey odrzekł wżytkiego co ma y mieć może *WujNT* 256; *JanNKar* A2v; wdzięczną chęć nam pokázowali/ y bez przeştánku pokázuią/ y iefcze tym więcéy ná przyżłé czáfy pokazać mogą *SarnStat* 136 [*idem* 450], 288, 450, 1048; *SkarKaz* 205b.

ßß. *Przewidywanie niepożądane go obrotu zdarzeń, nieszczęśliwego trafu, zagrożenia* [„może (u)czynić (a. być)” = *obawiam się, że (u)czyni (a. jest, a. będzie)*] (355) : *BierEz* N2v, N3; *dzierżcież go/ a wiedzcie mądrze/ botz ieft tak barzo chytry/ iįzci może látwie wyniřtz z walfych rák. OpecŻyw* 104v, 83, 87; *FalZioł* V 108v; *BielŻyw* 7; *GlabGad* E3v; *LibLeg* 11/46v, 134v, 175, 186v; *RejPs* 107 [2 r.] 120v, 122v, 164, 179 (8); *ComCrac* 13v; *Możecz fie y pużką dořtać Będesli daley řwiegothać. RejKup* m7; *HistAl* F7, G, H2v, H3v; *MurzHist* G4v; *MurzNT* 196 marg; *KromRozm II* p2; *KromRozm III* D8; *Diar* 47, 68 [2 r.], 82; *DiarDop* 105, 111 [3 r.], 115 [2 r.]; *Nie ćirp ty krzywdy nikomu/ Powinienem twemu domu/ Iáko będyeřz krzywdy táić/ Mogą cye ták gárdłá zbáwić. BielKom* F7v, E3v, E8v; *Co gdyby mátká řoby rozważyłá/ nye řkładáłaby nigdy z ręku dzyecyęcýá řwego/ áni by do mámek przyładzáłá/ gdy ná tym siłá řtráćić może. GliczKsiqż* D3, E7v, F4v, Gv [3 r.], H3v, L5 [2 r.]; *LubPs* bb5 marg; *Abowiem złego dłuźniká/ raz oblicznie pozwánego [...] mogł by nigdy nie wyřpiegowáć GroicPorz* q2, v3v, aa3v, ee3v, hh3; *KrowObr* 48; *nie mam they chćiwořci/ Abych miał bráć gdzye nie mam nacź řpráwiedźliwořci[!]. [...] A tho zyemiá nie moiá ánim robił ná to/ Pewnie by Bog ná potym mogł mie řkáráć zá to. RejWiz* 125v, 9, 118, 187v, 188v; *y vwaźáiąc řobie/ że tho co fie teraz Zydom dzieie/ niegdzy by fie im řámym theź mogło dźiać Leop 3.Mach* 4/4, *Sap* 11/21; *RejZwierz* A6; *BibRadz Ex* 1/10, II 7a marg; *przyáwřzy od niego przyřięę/ áby ták zacne przełóżeńřtwo ku řpráwie Rzeczypořpolitey nie przychodźiło ná niřkie/ grube/ á niczeńne ludzi/ ktorzy by ie ták přętko mogli řtráćić iáko nábyli přętko. BielKron* 124v, 45, 60, 199, 199v, 206v (8); *KwiatKsiqż* C3; *Mqcz* 67a, 114b; *Niechay będzie řkromnieyřzy choćia idźie wzgorę/ Pom niác ná to że rychło może řtráćić řkorę. Prot* C3, A4v; *SienLek* 36v, 133; *á iedneyże godziny áni wzwie kiedy to ná nię przypáść może. RejAp* 150v, 70v; *zgánili drudzy j tę rádě/ mowiác/ Kiedy fie přáwi rozeřpim/ wnet głowy dáleko od řiebie będą/ w tym mogą wilcy przypáść/ y wyiác s kołá dwu/ y trzech/ że drudzy nie vczuią. GórńDworz* P5, B4, M6v, N, Ee4; *gdy fie to ták řtáło nád wdzięcznym á ták miřym řynem iego/ co fie nád tobą řtáć może/ iáko nád nieprzyiácielem á niewiřnikiem ie^{go}/ iefli fie nie vznářz RejPos* 106v; *átom fie wczorá modlił/ mogł bym fie teź czářem y vprzykrzyć wołáiąc do niego. RejPos* 133, 17v, 34, 52v, 64v [2 r.], 78v (29); *BielSat* N4; *HistLan* F5; *KuczbKat* 321, 340; *iż ia wolę mieć rozum á náukę niż bogáctwo bo mię to řnádnie opuřcić może/ ále to oboie áż mię do grobu doprowádzić muři RejZwierz* 13; *ále přecz tego żáłowáć mářz czego pewnie kiedy tedy odbieżeć muřiřz/ álbo iefzcze zá żywotá twego tho źgorzeć álbo w niwecz obroćić fie*

może. *RejZwierc* 179; Nie baczy nic zły iż go złe nie minie/ Iż może zginać ze wżytym w godzinie. *RejZwierc* 221, 7v, 12, 14, 38, 38v, 44v (36); *BielSpr* 33v [2 r.]; *WujJud* A7v, 82v; Ale bym fie długą rzeczą nie bawił początek wywodząc od Pátryárchow/ czymbym fie wam vprzykrzyć mógł/ poczniemy od Páná náłzego Iezu Kryftá *RejPosRozpr* c2; A thym obyczáiem y dzyathki z młodych lat przywykną pobożności/ ktoreby tym gardzić mogły á nic niedbác o Páná Bogá/ gdyby tákie rodzice baczyły/ ktorzyby taką pobożnością gárdzili *RejPosWstaw* [41²]; *BudBib I* 441d *marg*; gdybyłmy s poys්රzodká fiebie Páná wziác mieli/ to^m wýłzey przytoczył co Węgrow od nich podkáło/ tożby nas też od nich bes pochyby podkáć mogło/ prze te przyczyny. *MycPrz II C, I* A4v, *II A* [2 r.], A3, A3v, B, C (12); *Strum* H3v; *BiałKaz* Lv; *CzechRozm* 211, 259v, 263v; A niech cię wśtyd od łpowiedzi nieodwodzi/ zá którym mógł byś pewnie ku wielkiej łzkodzie przyść *KarnNap* C4; iefli wczýnkámi Bogu przyjemnemi żywotá náłzego nieozdobimy/ żadney nádzieie możemy niemiec o zwycięłtwie [*nulla spes nobis esse potest victoriae*]. *ModrzBaz* 108v, 53, 60v, 82, 88v, 91v (9); *SkarJedn* 44, 45, 318; *Oczko* 13, 15v, 19, 19v, 26v; Nie tylo ná to pátrząc co przed oczýmá iefł/ ále słowá fie teżz iego trzymaymy. Bo zmysły náłze omylić fie bárzo łácno mogą: ále ná słowie iego omyleni być niemożem. Bo nigdy fáłszywe być niemogą/ á náłz zmysł częłto á częłto fie myli. *SkarŻyw* 91; tám być ty nie możelz/ gdzie ia będę: bo czárt vłtáwicznie z dobremi walczy/ mogłoby fie co stác złego. *SkarŻyw* 183, A5 [2 r.], 15, 59, 257 [2 r.], 260, 463 (12); Nie godziłz fie Able połtem Bo małz zátárlzkę z Káimem. Mogłby fie z nim potkáć w drodze Alibyście byli w zwáđzie. Y zámiełkałby z nowiná *MWilKHist* F4v; *CzechEp* 45, 65; Tákie vłczypliwe/ ludzi niewinnych łpotwarzenie/ więcey X.K. niż nam zálzkodzić może *NiemObr* 150; *WerGość* 230; *BielSjem* 41; Káždéy godziny obawiaý łye zdrády: Fortná co da/ to zásię wziác może *KochPieś* 35; *KochSob* 60; *KochTarn* 75; *ArtKanc* L2v; ábowiem á komu fie chce *delatorem* byđzł/ wiedząc żeby tego gárdłem mógł przyplácic? *GórnRozm* Hv, A4v, B4, Cv, C2, C4 (13); Ale niezgody zeby się nieszerzeły zaktorem i strzez Panie Boze mogło by przysc do czego złego *ActReg* 13; Tamze zaraz y oprzypadkach wszelakich ktoreby ta sprawa za sobą pociągála, y ktoreby ztąd przysc mogły, moze bydz mianowano, y zabiezano *ActReg* 136, 3v, 19, 27, 80, 93 (16); czáfu łwego kończ wżyłtko: nie záchowyway ná łnfzy. Bo drugi czás łnfzy przypadek może przynieść/ ktorego mułsz iedno opuścić/ coby mógł oboie odpráwić *GostGosp* 6; Klucznikowi [...] bierác klucz ná noc: wżákoż trzebá fie opátrzyć ná fortel: bo y nie zámknąć może niż klucze odda *GostGosp* 56, 30; *GrochKal* 10; *Phil* F3, R; *GórnTroas* 22, 37, 43; *GrabowSet* I3; *OrzJan* 47, 98; Dmuchálemci w przód w rurę/ ále nie nábita. (–) Co ty wiéłz/ może tám byđz iáka kulá łkryta. *WyprPl* B2, A3v; nieułtráłzone mieý łerce ná te wżyłtkie łtuły/ ktore fie ná cię obálic mogą. *LatHar* 576, 440, 640; Abowiem Apołtołowie [...] łłowá y łpráwy táiemne łwiętych Sákrámentow vmyłłnie zákrywáli w mowách y w píłmách łwych/ ktore do rák ábo do vłzu niewiernych przyść mogły. *WujNT* 453, 504; *JanNKar* F; *JanNKarGórn* H2; záwiéłzáią tákie łpráwy, áże do czyniienia gránic: á gránice mogą fie niewiedzieć kiedy łkończyć *SarnStat* 474; Niektórzy dwu woźnych do wiziiéy vpráłzáią łobie dla przygody. Bo móglby fie rozłtękáć ieden, álbo od łwego páná byđz odelány: tedy drugi ná iego mieýłce może náłtápic. *SarnStat* 1285, 82, 98, 110, 161, 165 (19); *GrabPospR* K4v; *PowodPr* 45, 74, 79; Przeciw rozumowi iefł/ áby głupi o męđrłzych ráđził: á ten v łtyru łiedział/ ktory okręt

wfzytek przewrócić y wfzytki pogubić może. *SkarKaz* 517a, 81a, 83b, 160a, 277b, 352b (8); *CiekPotr* 21, 80, 85; *SkarKazSej* 673b [2 r.] 674b, 705a; *SzarzRyt* A.

We frazach wprowadzających przypuszczalny zarzut lub podchwytliwe pytanie ze strony oponenta [w tym: może (a. mógłby) (nie)kto tak rzec (7), może (a. mógłoby) się zdać (6)] (34): *GliczKsiąż* Hv; *Roget* quis, quid tibi cum illo, Mógłby mnie kto pytać á co małz s nim zá íprawę. *Mącz* 357c, 29a, 162c, 171a, 325a, 433b; *SienLek* 194; *Tuby* kto mógł rzec *RejAp* 165; *GórnDworz* L3v, Q6, V8v; *RejPos* 290, [308]v, 328; *RejPosWstaw* 44; *MycPrz II* Bv; *CzechRozm* 125v; *Lecz* mógłby tu ínać kto przeciw memu zdaniu ípor wieść [*hic aliquis fortasse... contendat*] *ModrzBaz* 142v, 71v; *Czemu* święci takie (iáko íię zdać komu może) zbyteczne nád íobą męczeństwa czynili. *SkarŻyw* 32 *marg*; *Toć* prawda/ íżci by tak mógł odpowiedzieć/ ále nie tużę by dobrze *CzechEp* 100, 282; *Ale* może tu kto podchwycić y ípytać? *To* wy tedy dwu Bogu wyznawać. Ná takie dworne bádanie/ nie záwodząc íe dáleko w rzecz: mógłbych tak odpowiedzieć *NiemObr* 100, 6, 9, 34, 70, 86; *KochFrag* 49; wízákże pierwey odpowiedzmy ná to co tu nowowiernik záwoławízy zárzucić nam może mówiąc *WysKaz* 25, 41; *CiekPotr* 60; *Dziwno* być może dla czego tak mowi ten í. *Apoítoł* *SkarKazSej* 657b.

W charakterystycznych połączeniach: moc omylić (się) (oszukać, unieść się, wpaść w błąd, z(a)wieść, zdradzić (12), stracić (potracić, zatracić) (5), (za-, u)szkodzić (przywieść, uczynić szkodę) (26), z(a)ginąć (wniwecz się obrocić) (9), zniszczyć (przekazać, pokazać, skazać) (5); moc czasem (z(a) czasem) (8), jeszcze (4), kiedy (2), (na)potym (7), snadnie (20), snadź (2).

Szereg: »mieć abo moc« (1): *Zwłácz* takowich ktorzi bi przyechawschi panstw wálchemv miely abo mogly szkodę vdzialacz *LibLeg* 10/68.

Szeregi, które w jednym członie mają formę osobową czasownika, a w drugim – móc + infinitivus tegoż czasownika [szyk 5:2] (7): *Ale* dobry grunt y onym y wílyftkim inym błędom/ ktore íą/ byli/ álbó yeffcze mogą być okoío wyáry/ záłożył *KromRozm I* K3; *Ale* íż íye ná tym oboygu ludźye omylić mogą/ y częíto/ yákoś ílyííł/ omyláya/ máyác zá práwą náukę [...] to/ co nye yeíł *KromRozm III* C2v, C; *LatHar* 133; *WujNT przedm* 31; *SarnStat* 1179; *Iam* też ábom taki był/ ábo być mogę : próżno go potępiác mam/ gdyż íię y íam takiego vpadku boię. *SkarKaz* 279a.

γγ. *Brak podstaw do przewidywań, bo następstwa przeciwstawne są równie prawdopodobne [„może (u)czynić, (a. być) to lub nie to” = nie wiadomo, czy (u)czyni (a. będzie) to, czy tamto] (23) :* *KlerPow* 10; *Zdroweli* też picie miodu (–) *Może* być zdrowe y nie zdrowe według roznoíci przyrodzenia *GlabGad* I8v, M, Mv; *KromRozm II* q2v; *Rzemyśnik* tak prętko z rzemyęllá íe może zubożyć yáko y zápomoc. *GliczKsiąż* H3v; *Możeć* íe tu nyebać yeffliby ínadź chcyał áby íyn yego czem godnem oíłł/ tak z żoną może oíłác yáko y przez żony *GliczKsiąż* P4; co íeíth mniefzzego/ co wíeíłzzego/ w rzeczach tych ktorzych przybyć/ ábo vbyć może *GórnDworz* I4, D; *A* tenci to kámien nam záłożon ná tey drodze/ o ktorym nam *Prorocy* powiádáli/ o który íe íeden obrázić może/ á drugi íobye ná nim wdzyęczne odpoczynienie vczynić może. *RejPos* A6; *RejZwierc* 114; *Przeto* tu wízelkiey záílugi doíłáiemy/ zá ktorábychmy po tym żywoćie/ álbó wípomożeni być mogli / álbó obcíáżeni. *WujJud* 202v, 178v; rzeczy te/ ktore ku *Cerymoniam*/ to íeíł/ ku temu ná czyni *Wiárá* nie náleży/ ílúżąc: z czym y bez czego *Wiárá* być dobra może *SkarJedn* 348, 274; *GórnRozm* L2v; *PowodPr* 40; *Pierwízy*

gniew może być grzechem/ albo też może nie być: gdy gniew nie trwa/ ani się żadną nienawiścią bliźnie⁸⁰ pomązał. *SkarKaz* 313a; *KlonWor* 14 [2 r.]; *PudłDydo* B4v.

β. *Przypuszczenie na temat jakichś zdarzeń w przeszłości lub ich bliżej nieznanym okoliczności* [„mógł (u)czynić” = nie wiadomo, czy (u)czynił, ale uzasadnione jest przypuszczenie, że (u)czynił; „mógł tak (wtedy, tu itp.) (u)czynić = wiadomo, że (u)czynił, ale nie wiadomo jak (kiedy, gdzie), przypuszczam, że (u)czynił tak (wtedy, tu)] (56) : A możem wierzytz/ i już archaniol Gabriel/ widział Marią w takowé chwale niewymowné/ wefelil sie niewymownie/ i j mógł mowitz k niéy: Oto Krolewa niebieská *OpecŻyw* 184, 28, [79], 103 [2 r.], 142v, 143 (11); *RejPs* 38v; Albo sie rozraziło/ albo rozniemogło Albo mu sie czo złego/ tam potrefić mogło *RejJóz* B4, M4v [2 r.]; Y wślyscy ci/ ácz vczeni kápłani y biskupi/ ále wždy ludzycy byli/ omylić fye mogli. *KromRozm II* r, c3v; Rzekł Dawid/ mieliśmy wtrzymanie od kilka dni [od żon]/ ále ná drodze będąc mogło nas potkác co nieczyłstego *BielKron* 66, 314, 317; *GórnDworz* Aa7v; człowiekowi tam w onym mieście proftemu/ ácz mógł być w zakonie fwoim náuczonym á nie proftym *RejPos* 285, 28v, 38v, 108v, 243; *RejZwierc* 8v; *WujJud* 111v; *CzechRozm* 29, 49, 51v, 136v; Sędziego ószukano: ktory ácz podobno o oney zdrádzie mógł nieco wiedzieć [qui etsi doli illius fortasse ignarus non erat]/ wśákże ináczey przedsię niemógł fądzić/ iedno iáko było rzecz przypráwiono. *ModrzBaz* 86; *Oczko* 18; Męczeństwo y żywot S. Dymny dziewice [...] żyć mogła około roku Páńlkiego 450. *SkarŻyw* 486, 182, 372, 546; Tákci coś ludzie tarkáią Czyli prawdá/ czyli báią. Zá pewną rzecz nieślychác nic Mogło to być/ álbo nie być. *MWilKHist* I3v; A do tego dowodu pomoze mi Rzeká Libá y Miáłteczko tegoż przezwiśká [...] ktore według domnimánie/ od tego Liboná fundowáne być mogło. *StryjKron* 41, 56, 205, 532; Więc nie dziw iż złodzieiá imáią/ bo lice przy niem ielt [...] ále około náiechánia ná dom/ iż nie máłz tákiey pewności/ bo to ieden ná drugiego karb vczynic mógł/ przeto imác się takiego nie godzi/ áż przekonánego práwem. *GórnRozm* B4v; *KochCz* A4; fłowá y fpráwy ich dobre ábo y śrzednie (ktore z dobrego fercá wyniść mogły) we złe obracáiąc *WujNT* 30; A choćby też Piotr był ná ten czas w Rzymie/ tedy mógł Páweł do niego list ofobny pífác. *WujNT* 575, 552; *WitosłLut* A3; *SkarKaz* 42a, 43a.

Szeregi, które w jednym członie mają formę osobową czasownika, a w drugim – móc + infinitivus tegoż czasownika [szyk 2:3] (5): A iefli znaćie że w tym zbłądzili/ znayćiefz że y w wielu infzych rzeczách zbłądzić mogli/ iákoż y zbłądzili *WujJud* 66v; iż też ludzmi fą y oni też ludzmi byli: á iż sie dla tego omylić mogli: iákoż sie y teraz iefzczé dotychmiáft mylá. *CzechRozm* 69v; z ktorey obietnice/ żaden tego zámknąc nie może/ áby tylko fámemu Piotrowi dał/ bo mógł y drugim dác (iákoż y dał) co Piotrowi obiecał. *NiemObr* 37; *SarnStat* 1091, 1092.

γ. *Ocena przypuszczalnej ilości czegoś, szacunek jakiejś wielkości* [„może (a. mogło) ich być dziesięciu” = jest (a. było) ich prawdopodobnie dziesięciu, około dziesięciu] (23) : może mieć ta horda dwanaście tyfięci ludu ku bitwie [*Habet autem praedicta Kosanensis horda quasi duodecim milia pugnatorum*]. *MiechGlab* 74; item pas szrebrny pozloczifty wkthorym może bicz dziewiancz grziwien albo mnyey albo wianczy szrebra *MetrKor* 62/171v; *LibLeg* 11/85; kthorich pyenyedzi pewnego pocztą nyewye Bo ych nyeliczila. wfchakośch napodobyenfthwo, powyediała ze ich mogło bycz około dwadziefthą grziwyen. *LibMal* 1552/67v; Pytáli go/ niewiefz wždy/ poczemu [jarzyna] być może. Ten rzekł/ fínadz zá fto grzywien *RejFig* Bb3v; *OrzRozm* V2v; Pytał záfię Krol wieleby mogło być wedle zdánia

iego ku bitwie w Tureckim woŷku gotowego/ powiedział że być więcey nie może siedmndzieŷiat tyŷięcy *BielKron* 307, 59v, 388v, 411, 439v; Quot pondo te esse censes nudum, Yáko wiele możefz funtów wázić nágo. *Mqcz* 309b; Quod annos nata dicitur, Yáko yey wiele lat powiedáya/ w których lieciech może być *Mqcz* 344c, 337c, 344c; pátrząc ná proporcya/ obaczył łatwie/ czym mogła być wiethŷa lthopá Herkuleŷowá/ niż drugich ludzi *Górndworz* V4; To ŷie we Włofzech w iedney ziemi/ á niedawno sftáło/ pátrzmýfz co tego może być po wŷzytkim ŷwiecie *Górndworz* Bb2; Co rozumiecie W.M. w iákim mógł bywać ftráchu on Clearch Tyran *Górndworz* Gg6v, V4v; *RejPos* 177; *BielSpr* 7; *ActReg* 9; *SarnStat* 209.

8. Przypuszczenie dotyczy bardzo prawdopodobnego, ale zażeganego niebezpieczeństwa (13) : Szłam do sklepu przeŷufzać ŷzat Then przybieżał iakoby kat Bych ŷie była nie wydarła Mogł by mię był zbawić garła Albo iŷcie pocciwołci *RejJóz* F8; Acz czij mogło ciało potrwać Aleŷf Duffy mógł zlie poŷlác Themj wymýflami ŷwemij *RejKup* q4; I rzekł Abimelech/ czemuŷ námi wodził? Mogł ŷye ktho z ludu poznać z żoná twoiá/ thedy byŷ był przywiódł ná nas wielki grzech *Leop Gen* 26/10; Ieŷteŷcie ŷynowie ŷmierci/ bo źle ftrzeżecie páná ŷwoiego/ mogłby thák kto do niego wnidź á zabić go *BielKron* 67v; *Mqcz* 134a, 332b; *Górndworz* B3v, Aa7; *RejPos* 180, 206v; *KuczbKat* 70; po którym ledwie go mężni niektorzy prowadząc/ mogli obronić od ludu/ ktory ŷię ŷukniey iego dotykáć chciá/ y wtłumić go mógł. *SkarŻyw* 545; *WujNT* 227.

B. W wypowiedzeniach przeczących (formalnie i znaczeniowo lub tylko znaczeniowo): to, o czym mowa, jest nieprawdopodobne, niemożliwe, wykluczone [„nie może (a. nie mógł) (u)czynić” , „czyż może (mógł) (u)czynić?” (w pytaniu retorycznym) = wykluczone, że(by) (u)czyni(ł)]; *nequire Modrz, JanStat, Cn* (3318) :

a. To, o czym mowa, wzajemnie się wyklucza, jest sprzeczne lub prowadzi do sprzeczności [„nie może (a. nie mógł) (u)czynić” = wiadomo, że nie zdarzyło się nigdy ani nie zdarza, żeby (u)czynił; niedorzecznością jest sądzić, że (u)czyni(ł)] (1060) : Rzekł báran/ nie może to być/ Bych ia wodę mógł zmácić: Ia ná dole ty ná gorze/ Wodá ná wŷtecz iŷć nie może. *BierEz* M2, E4v, L3; Bo tznoty/ a grzechy ftátz ŷpolem niemogá w fertzu czyŷtem *OpecŻyw* 37, 56, 63v, 84, 95v, [192]v; A tżoby kto mógł miecz roŷkoŷznego tak groźné rzeçy rozmyŷláiátz? *ForCnR* C3v; *PatKaz I* 17v; *PatKaz II* 41v, 61, 79; *PatKaz III* 95, 126, 141 [2 r.], 146; *HistJóz* E4v; *FalZioł V* 27, 30v; Inŷzim iŷcie niemoże być dobrym kthożby ŷam ŷobie był zły. *BielŻyw* 31; Zadna rzecz niemoże być ŷpołem y kwapiona y dobrze oŷádzona *BielŻyw* 91, 51, 52, 88 [2 r.], 92, 108 (12); *GlabGad* B4, E5, Mv [2 r.]; *MiechGlab ktv*, 62; *RejPs* 43, 116, 146v; *LudWieŷ* A4v; *SeklWyzn* g2; *RejJóz* E5, Fv, I5v, Kv; wŷziŷtki rzeczy przezen y wnym ŷtworzone ŷá/ gdi przezeń ŷtworzone [on] nie może być ŷtworzonym. *SeklKat* O4v, L4; *RejKup* dd7; *HistAl* B6v, K3, K3v; *KromRozm I* A2v, Hv, H2, I, I2; *MurzHist* I3, R2, S3; *MurzNT Matth* 6/24 [2 r.] 27, k. 61, 91 marg, *Luc* 12/25, *Ioann* 9/16; *MurzOrt* B2; *KromRozm II* bv [2 r.] f, q2, r2, r4; *KromRozm III* A6, Bv, B8, C, E8 (9); *Diar* 42, 58, 81, 82, 92; Rozumieją temu dobrze IchM, że concilium chrzeŷcijańskie, ktore jest w Duchu ŷ. zebrane, nie może nic stanowić, co by było przeciwnego Duchowi temu *DiarDop* 101; Nędzá dobrze żadnemu vczynić nie może *BielKom* B8v [*idem*] C5; *GliczKŷiáż* C4, D2v, D3, G3, I3 (7); Bo gdyby thu ná ŷwiecie iego wiernych zebranie zniŷczuć á vŷtác miało/ á iákożby on być mógł Biŷkupem ábo káplanem wiecznym koŷciołá ŷwego.

LubPs Z3v, A4v, A5, G *marg*, Q3v, R6 (9); Iż káždy tżłowiek wiárę fwoię widzi: Abowiem kto wiáry fwoiey niewidzi/ y wiadomości żadney oniey niema/ tám wiárá być niemoże. *KrowObr* 53v, 8v, 12, 22v, 27v, 53 (12); Iuż wiemy że [*dusza*] ieft wieczna á vmrzeć nie może *RejWiz* 121v, A9, 7v, 21 v *marg*, 111v, 151 (9); *Leop Deut* 30/12, 13, 2.*Par* 1/10, 4.*Esdr* 4/40, *Iob* 38/31 [2 r.] (16); á gdzież *reuerentia* w nienawifci? á *obedientia* w vporze może być? *OrzList* c; *RejZwierz* A4; *BibRadz* *3, *Prov* 20/24, *Is* 66/8 [2 r.], *Ier* 16/20, *I* 346a *marg* (15); *Goski* A13; *OrzRozm* B2, B3v, Pv, Tv, V2; Po Bożym národzeniu ich theż żadny nie mógł wymyflác/ gdyż przed tym o nich zminki bywały. *BielKron* 132, 3v, 11v, 16v, 25, 63 (21); Coż thám może być dálej zá pobożność ábo co zá Religia/ gdzie ieden on Bog Oćiec [...] ieft dawno záprzány ábo zárszucony. *GrzegRóżn* H4, Dv [2 r.], D4v, E4, F3v, Kv (17); *KwiatKsiqż* D3, K, P2; *Mqcz* 8d, 243c, 253a, 317c, 334b (7); *OrzQuin* Ev, P2, Qv, Q2, S2v (7); A iegli ieden tytuł nawłafnieyfy drugiey perfonie mogłby fie włafnie przytráfic (co w przyrodzeniu nie może być) tedyby ony dwie perfonie muflály być iedná perfoná. *SarnUzn* E6v, B5 [2 r.], C, C7v, D (12); *SienLek* 12; Bog w bołtwie fwoim nigdy fie począc áni dokonać nie może *RejAp* Dd2, AA3, 25, 31v, 46, 52 (8); iáko wielka wodá ábo nigdy/ ábo rzadko fie zátchnie/ (gdzie przeciw themu máła wodá ledá zá przyczyná hneth fie fłáží) thák rownie wielkość ludzi zgodnych/ chybá zá fkaraniem Bożym/ począc łobie zle nie może. *GórnDworz* Gg2, E4, E5v, H5, I3, K5v (13); *GrzepGeom* Dv [2 r.]; *HistRzym* 6v, 60v; O narodye tey pánnny máło fie nam pytać trzebá/ bo to rzecz ieft nieomylna/ iż bylá z narodu Dawidowego: boby fie były ináczey nie mogły wypełnić obyetnice Páńskie *RejPos* 271v, 15v [2 r.], 22v, 24, 32v, 36v (55); Ieśliże tedy nie przychodzimy do niego/ áż przytárgnieni/ iákoż tedy możemy być álbo miełzkác w nim nie przytárgnieni? *RejPosWiecz*² 92v; *BiałKat* 11, 86v, 101, 111, 186 (9); *GrzegŚm* 20; *HistLan* B4; iż rzeczy zwierzchnie/ przez żadne podobieńftwo rzeczy niżłzych poznáne być niemogá. Bo niemoże tho być/ áby z podobieńftwá ktorey rzeczy ćielefney/ iftność oney rzeczy ktora ieft przez ćiálá/ poznaná być moglá *KuczbKat* 100, 1, 90, 100 *marg*, 185, 190 [2 r.] (9); Azáfz kiedy może być możnieyfy vczeń nád miłtrzá? *RejZwierc* 259, A6v, 2v, 9v, 11v, 15 (31); *BielSpr* 28v, 57v; V nas ieft zgodá w wierze Kryftułowey. A ták v nas prawdziwy Kościół być muśi. Y zásię: Gdzie zgody niemáfz w Wierze Chriřtułowey/ tám [...] Kościół prawdziwy nie ieft. Lecż v was niezgodá ieft y być muśi/ iáko łami znaćie. Przeto v was Kościół prawdziwy być nicmoże [!]. *WujJud* 127v, 10v, 12, 30, 34v, 40v (36); *WujJudConf* 42v, 43, 44v, 45, 48 (11); *RejPosRozpr* cv *marg*; Abowiem ktorzykolwiek vmárli rzeczy niektorey/ tey iuż żadnym obyczáiem żyć nie mogá. *RejPosWstaw* [110²]v, [21³]v, [41²]v, [143²]v, [143⁴]v; *BudBib* C2v, *Ps* 77/19, *Eccle* 1/15 [2 r.], *Am* 6/12 [2 r.], 4.*Esdr* 7/5 (10); *BiałKaz* A4v, E2v, Fv; widzę by niewiem iáko ftare křięgi były/ tedy niemogá być ftárfze tyřiąca łat *BudNT przedm* c6v, c2, c2v, *Mar* 3/26, *Ioann* 1/46, 9/16 (9); Abowiem ieřliby Aniołem tylko był: tedyby imieniem iego nie błogofłáwiono. Ale iż imieniem iego błogafłáwiono/ tedy nie mógł być prořtym Aniołem *CzechRozm* 44; Gdyż to rzecz łamá pokázuie/ iż to co vřtawa/ wieczną rzeczą nie może być. *CzechRozm* 84, *4, 9, 12, 13v, 18 (79); *KarnNap* B3v; Nuż co nienależy do cnoty/ á iáko do męłtwá należeć może? A do cnoty iáko ma należeć/ co dáleko ieft od miernořci *ModrzBaz* 62v; Gdy niektory Filořof mocnie fie řpierał/ iż mądry niemoże fie omylić *ModrzBaz* 65, 19, 19v, 23v, 34, 47v (24); moc też oná znimi [*apostołami*] vmrzeć nie moglá: bo Kościół by bez niey zginął *SkarJedn* 31; A dwie [*wiary*] łobie rozne być dobre

nie mogą: albo tá dobra/ á oná zła: albo tá zła/ á oná dobra. *SkarJedn* 349, 4, 12, 38, 45, 49 (22); *Oczko* 6, 7 [2 r.], 11; *KochPs* 83, 129, 132, 135, 142, 202; Kto fię tego ípodziewać mogł/ áby z tak podłego naczyńia/ tak wybráne ftác fię miało *SkarŻyw* 79; y nárzekała mówiąc: O nędzna ia cudzoziemká y ósieroćiała. A mátká rzecze: niemożefz być ósieroćiałą áni cudzoziemką: ponieważz Chryftufa mężá małz. *SkarŻyw* 224, 13, 26, 27, 131 [2 r.], 180 (22); *StryjKron* 522; Ale nie dziw: bo kto w mnieyfzym błądzi [...] ten y w wietfzym bez błędu być niemoże. *CzechEp* 96; iz *efsentia*, ábo iftność/ ile ieft *simplex* łczyrą y poiedynkową/ rodzić áni vrodzona być nie może *CzechEp* 145; Bo gdyby nie człowiek zwyciężył nieprzyiaćielá człowieczego/ nieftuźnieby áni ísprawiedliwie mogł być rzeczony y názwany ízátan człowieczym nieprzyiaćielem. *CzechEp* 295, 16 *marg*, 17, 38, 59, 60 (70); *NiemObr* 11, 33, 77, 120, 133 (7); *ZapKościer* 1583/54; *ZapMaz II G* 78/407; *KochFr* 73; *KochPhaen* 10; Oto Kościoł Páná Chryftułow/ oto trzodá Páná CHRyftułowa/ ty pátrż iefliś ieft owcá. Nie możefz o takiey trzodzie nie wiedzieć/ która wśędzie ieft. [*Non enim te latet grex qui ubique est*] *ReszPrz* 104, 12, 99, 108; *ReszHoz* 135; *ReszList* 183, 184; *WerGośc* 226; Izali Pan cnotliwy/ święty/ może iáki nierzád miłować/ albo ftánowić? Záifte nie *WerKaz* 283; *WisznTr* 31, 32; *PudlFr* 61; *ArtKanc* S7v; tedy to co zle ieft wśyftkiem/ iednemu tobie dobrze bydź nię możę/ gdyż fię ty we wśyftkich zámykałz. *GórnRozm* Bv, B, B3, Fv, H2; *ZawJeft* 39; *ActReg* 167; *GostGosp* 52, 84, 104; *Phil* D3; *KochFrag* 17; *OrzJan* 26, 37, 116, 125; *LatHar* 152, 154, 377, 581; *KołakCath* B4v, C3; iz iefli wśyftkie rzeczy fą przezeń vczynione: tedyć pewnie on fám nie ieft vczyniony: gdyż fám siebie nikt vczynić nie może: á tak nigdy nie miał pocztáku. *WujNT* 306; Od wieku nie fłychano/ áby kto stworzył oczy ślepo národzonego. Gdyćby ten nie był od Bogá/ nie moglićiby nic *tákiego* vczynić. *WujNT Ioann* 9/33, s. 20, 23, *Matth* 6/24 [2 r.], 27, 7/18 (71); *WysKaz* 8 [2 r.] 16; *SarnStat* 693, 1002, 1305; My mowiemy: iz Bog przeciwnym fobie bydź nie może. *PowodPr* 43, 40, 45, 55; Sen mi ieden wykłádác maćie: ále wam nie vwierzę/ áz mi powiecie co mi fię śniło. Bo iefli tego niewiecie/ y wykłádu wiedzieć prawdziwego nie możecie. *SkarKaz* 518b, 117b, 119a, 158a, 159a, 160a (16); To pewna, żeby to bydź z vcziwym nie mogło, Abym iey dopuścił íść zá mąż bez połágu. Gdyż to co iey náleży mam v siebie w domu. *CiekPotr* 57, 32, 72; *GostCast* 5; (*marg*) Wiárą fię niedzielić. (–) Zły rozdział wiáry/ bo iedná ieft/ á dwie z niey áni trzy być nie mogą. *SkarKazSej* 675b, 657a, 661a *marg*, 685a *marg*, 686b, 687a (9); *KlonWor* 67; *PudlDydo* B2v.

W konstrukcjach wyłączających (31): PatKaz III 125v; *RejPs* 138; *GrzegRóżn* L; á będąc fám przeto złodzieiem y rozboynikiem/ nie może ludziom inákłzého Krolá dáć/ iedno takowého/ iákowym fám ieft: to ieft łczyrégo Tyránná. *OrzQuin* X2; *SarnUzn* C4v; *RejAp* 126v; Synowie pokoiu nigdzie indzie/ iedno w Powśzechnym Rzymfkim Kościele być niemogą. Bo ten ieft mieścem y przybytkiem/ w którym fám Pan przebywa (*marg*) Synowie pokoiu nie fą iedno w Kościele. (–) *WujJud* 219; *WujJudConf* 121v; [*ciało*] ktore záraz nie może być iedno ná iednym mieyfcu/ iáko ono fámże Chriftus mowi *CzechRozm* 264v, 22, 156v; *ModrzBaz* 72; *SkarŻyw* 253; ftąd dowodzą/ że Apoftołowie/ iáko pośłowie/ nie mogli nic inśzego czynić ábo mówić/ iedno co im wyráźnie zlecono. *WujNT* 217; *WysKaz* 36; *SkarKaz* 117b, 516a. Cf »nie może być, jedno...«.

W mniej lub więcej synonimicznych wypowiedzeniach, w jednym z których występuje „nie móc”, a w drugim – „musieć” (16): BierRozm 15; *RejJóz* E3; *Diar* 41; Ciało duchem nigdy nie może być/ Muśi

według swoiey krewkości żyć *BielKom* G4; *OrzRozm* D3v; *BielKron* 156; bo Moc z Sądem/ rązem półpołu łać nie mogą/ musi iedno po drugim być *OrzQuin* S2v; iż z odmiennością czałow wżytko nie łamąć á pádąć musi/ á nic nigdy trwałego być nie może. *RejZwierc* 87v, 17; *CzechRozm* 73v, 179, 261; *SkarJedn* 79; *WujNT* 403; *SkarKaz* 156b; *SkarKazSej* 684b.

W charakterystycznych połączeniach: nie może nikt (nikogo, nikomu) (20), nic (niczego, niczym) (23), żadny (żadnego, żadnemu itp.) (110); nie moc nigdy (52), żadną miarą (16), żadnym obyczajem (8), żadnym sposobem (2).

Przysłowia: Conclamatum est, Iak nie łało/ yuż to przeszło/ Co nie łało nie może nie odłać. *Mącz* 55c; ponieważ czo nie słało/ odlać nie niemoże *Górndworz* Ff2; *PapPan* Ff4.

Dawna przypowieść dzyedzicom/ Bogu miłtrzem á rodzicom/ Młodzi nie mogą zálżyć *BielKom* E3; *GliczKsiąż* N8 [2 r.].

widziłż żeć tho łzkodliwa vtráta kto czaś mární tráci/ bo nie iuż ten wroćć nigdy nie może *RejZwierc* 23v, 15.

yáko ono mowya/ swinyá swinye náuczyć nye może. *GliczKsiąż* L5v.

Nihil semper floret, aetas succedit aetati. Nic nie może być w yedną miarę/ láta ná láta przichodzą/ Yedny drugie wycyskaya. *Mącz* 44d.

Non cuius datur adire Corinthum. Nie káżdemu nie może wżiśtko łać *Mącz* 65d.

Frazy: »nie może (a. mogło) być inaczej (a. inak), nie może być inakszy« = *tak trzeba, musi być tak* (a. *taki*) (17:2); *GlabGad* N6; *RejPs* 133v; Swyęty ma być ten kołcyoł. A nyemoże być inakłfy/ gdyż przez tego zbudowan yełt/ ktory yełt śwęty nád śwętymi *KromRozm III* C6; *OrzQuin* Qv; *RejAp* 74; *RejPos* 75v; Bo ow co nie z wielkiego łtanu ożenił/ nie może być inaczej/ áby wždy łtaniku łwego iáko táko przyniewolić nie miał *RejZwierc* 31, 7v, 31v, 56, 63v, 77 (9); *WujJud* 146v, 176; *WujJudConf* 121v; *BiałKaz* H3v.

»nie może być inaczej (a. inak), jedno...« = *musi być tak* (24); *RejPs* 139v; *MurzHist* F4v; Ale to nye może być inácey wedle rozumu/ yedno iż yełli ci dobrze rozumyeýą á wykłádaya/ tedy oni błádzá: á yełli oni dobrze/ tedy ci źle. *KromRozm II* q3v; *OrzQuin* T; ták iż/ záydy gdi przybędzie/ ábo vbędzie iednego/ nie może tho inaczej być/ iedno iż tákież musi przybyć ábo vbyć drugiego. *Górndworz* I, X5, Gg5; A ták nie może być inaczej/ iedno tá łpołeczność á to iednołtayne ferce/ musi nie záywdj podobác iemu *RejPos* 42v, 72v, 141v; A kto iuż złey myłli być nie może/ iuż nie może być inaczej/ iedno iż záywdy wełoyłch á bełpiecznych czałow vżywác musi. *RejZwierc* 13; gdy będziełż życziłwie miłował káždego bliźniego łwe^{go}/ to też inaczej być nie może/ iedno że cie też wżyłcy miłowác mułzą. *RejZwierc* 128, A3v, 63v, 91v; *Oczko* 8v; *CzechEp* 71, 198, 213, 293, 355, 363; *ActReg* 8; *SkarKaz* 519b.

»to (a. co) nie może (a. nie mogło) być« = *to nierealne, niedorzeczne, to musi nie być, musi być koniecznie coś przeciwnego; fieri non potest* *Mącz* (30); *OpecŻyw* 95v; *PatKaz* I 5; Ci włlyłcy według náuki tey Luterłkyey byliby w kołcyele Kryłtułowym. Co być nye może/ ponyeważ łą Antychryłtowe *KromRozm III* F2v; Rzeczelsz iż przy nas kołcioł iełt/ Być to niemoże/ Bo my wielkiego Kołciołá łzukamy [...] Twoy kołcioł táki nieiełt. *OrzList* a4v; *BielKron* 5v, 132 [2 r.], 336v, 348v, 419v; *Mącz* 430b; *OrzQuin* S3; *SienLek* 89v; bo chcą áby łámo telko dobre/ bez niczego złego

było ná łwiecie/ co być niiákłz [!] niemoże *GórnDworz* H8; *GrzepGeom* Gv, G3v, Q3; *RejPos* 236v; *BiałKat* 18v; *GrzegŚm* 58; *RejZwierc* 55; *BiałKaz* G4v; Czyli oboie księgi prawdziwe łą? Lecż to być [!] niemoże/ muśi wżdy koniecznie wiednych być prawdá á wdrugich omyłká. *BudNT przedm* b2v; iż z iedney łtrony ábo przyczyny/ to być nie może: á z drugiey łtrony y przyczyny/ ták iełt iáko mowifz. *CzechRozm* 261v, 23v, 64, 195; Y nie weźmie złość ich pómsły? być nie może/ Wyleiefz ty łwóy gniew ná nie/ wieczny Boże *KochPs* 82; *GórnRozm* D4v; Co mówiąc nie broni łię to/ áby człowiek iáwne⁸⁰ grzechu/ ktory widzi/ łądzić zá grzech nie miał. Bo to być nie może/ y iáwno iełt. *SkarKaz* 352b.

»(to) nie może być (a. trudno może być), aby (że)...« = *to jest przeciw zdrowemu rozsądkowi, to jest przeciw naturze rzeczy, to się nie zdarza; neque fieri potest Modrz; impossibile est Vulg* [w tym: *aby miał* (8), *aby mógł* (7)] (18): Bowiem pry trudno może być/ By orzeł mógł włzytki rządzic *BierEz* P2, M2; *OpecŻyw* 81v; *HistAl* G7; *GrzegRóżn* I4v; *KuczbKat* 100 [2 r.] 175; A iáko tho żadnym obyczáiem być nie może/ áby członek odcięthy poczuć mógł z głowy iákie pośilenie *RejPos* 143v; *CzechRozm* 115v, 250; Bo to być niemoże/ y przyrodzenie tego nie nieśie/ żeby kto mógł one rzeczy dobrze łkázác/ z ktorych ábo oboiey nieświádom/ ábo tylko iedney świádom. *ModrzBaz* 87v, 53v; *Oczko* 10v; *CzechEp* 33, 87; Lecż to być nie może áby miało ná włtecz páść łłowo Boże [*Non autem quod exciderit verbum Dei*], *WujNT Rom* 9/6, *Hebr* 6/18.

»to być nie może, aby nie...« = *absurdum est Modrz; impossibile est, neque fieri potest Vulg* (15): *OpecŻyw* 8; *RejPs* 91; *Leop* 1.Reg 20/9; *BibRadz* *6; *LeovPrzep* a3; niechay będzie iákie chce zebránie nawierniefze Pánu/ nie może to być áby nie miało mieć miedzy łobá y tákich y owákich ludzi. *RejAp* 26v; *GórnDworz* T3; *RejPos* 135v; A ilż to być niemogło ná ták wielkiey łtolici Krolewłkiey przez długi czás będąc áby kogo rozgniewác niemiał *BiałKaz* M4v; Bo to być niemoże/ áby ten w powinności bráterłkiey niemiał chćieć zołtác z tym/ z ktorym łię do iednego oycá przyznawa. *ModrzBaz* 69; y nie może być áby tám nie vbywáło niepráwosci/ gdzie przybywa Bółkiey miłosci *LatHar* 201; Nie może to być/ áby zgorśzenia przyśc nie miały: lecz biádá temu przez kogo przychodzą. *WujNT Luc* 17/1; *WysKaz* 19; Ale żeby z nich otuchy łobie y nádzieie kto czynić nie miał: to być nie może. *SkarKaz* 351a; *CiekPotr* 57.

»nie może być, jedno..., nie może to być, iż...« = *musi być, na pewno (14:1)*: Już-ci by tu nie mogło być, jedno wielkie zaburzenie przeciw tym, co by to nam gwałćić chcieli. *DiarDop* 111; Przecz ták małż łmętná połtháwę gdyż nie choruiefz? Nie mozeć to być iż mułifz mieć w łercu coś złego *BibRadz* 2.Esdr 2/2; *GrzegRóżn* D2 [2 r.]; *SarnUzn* D; Bo y Mędrczy ták o tym pifzą/ iż káżdá rzecz gwałtowna nie może być iedno łzkodliwa. *RejZwierc* 15; Bo iefli łobie włpomnifz czáły młodości łwoiey [...] nie może być iedno iż zázwdy przełtráłzone łumnienie w łobie ználeśc muśifz. *RejZwierc* 124, 79v, 224, 242v; *WujJud* 116; *WujJudConf* 57v; *CzechRozm* 61v; A iego prawdá łtáteczna/ Nie może być ieno wieczna. *KochPs* 177; *ActReg* 135.

»jako(ż) (to) może (a. mogło) być (aby a. iżby itp.), mozeż to być« = *wyraz niedowierzania, zdumienia; qui fieri poterat Mącz; quomodo possunt haec fieri Vulg; quipote Calep (33:1)*: Dziś oto k temu przydziemy/ Gośćmi w tym domu będziemy. Rzekł Xánt/ iáko to może być/ Kto mię ma z niego wypędzić? *BierEz* D4, D4v, E3v; Rzek by my tu yako to mogło bycz odpouyedam yłż

nyepodluk przyrodzenia ale przełz barzo ofobną lafką bożą *PatKaz III* 111v; *MiechGlab* 51; *MurzHist* Qv; Tákież dufzá iáko mgłá/ która nie ma ciálá/ A iákoż to może być/ áby co ćirpiálá. *RejWiz* 159v; *Mqcz* 340c; *SarnUzn* B6, B6v, F6; *HistRzym* 90v, 107v; *RejPos* 151v; Błáhyć to y bezrozumny będzie dowód: obácz iedno. Możelz to kiedy być/ gdy kto nie iełt pożyteczny: áby tym bytność łwá łtrácił *BiałKat* 311; *RejZwierc* 34; *BudBib Bar* 6/45 [46]; Ale to iáko może być áby która biała głowá bes mężá rodzić miálá. *CzechRozm* 155, 24, 150, 153v [2 r.] 155, 158v (11); *SkarŻyw* 242; *NiemObr* 144; *Calep* [890]a; *GrabowSet* V3; *WujNT Ioann* 3/9; *SiebRozmyśl* F3.

»to za tym iść nie może« (5): y Pány ich nád nimi czyni/ y Pány názywa: ále to zá tym iść nie może/ áby ći ktorzy ná źiemi pánuia/ mieli też być y ná niebie Pány? *CzechRozm* 123, 32, 58, 151v, 253v.

»to stać, co zostać się nie może« (7:1): Nigdy to łtać nie może/ áby łłowká niektóre łámy przez łie/ oprócz wważenia cáłey rzeczy/ y przedłiewźięcia onego który ie mówił/ miály być wykłádańe *CzechRozm* 263v, 77v, 84, 263, 266v; *CzechEp* 163; *KochCz* B; *PowodPr* 55.

Zwrot: »mało, rzadko, trudno moc« (1:1:1): Rzadkoć może być łprawioná/ Práwa przyiáźń przełomioná. *BierEz* L3; *MurzNT* 166 marg; *RejPos* 16v.

Szeregi, które w jednym członie mają formę osobową czasownika, a w drugim – móc + infinitivus tegoż czasownika [szyk 10:2] (12): *SeklKat* V3v; I nie iełt/ y być niemoże Czo czie kxiácz vczy nieboże. A by czie to miało zbawyc. *RejKup* n3; Bo bog inego bogá nád łobá nyema/ áni może myeć: Ponyeważ łye przez to łlowo/ Bog/ rzecz nawyłłłá [...] rozumye. *KromRozm II* r3v; *BibRadz Rom* 8/7; *SarnUzn* F7; *GórnDworz* V3; *RejPosWiecz*² 93; ále tego było dowodzić/ iełli infza głowá widoma tego kościołá/ oprócz Chriłtufá nie iełt/ áni być niemoże. *WujJud* 122v, 172; Gdyż Bog łam oćiec/ będąc oycem/ nie może być áni iełt łynem *CzechEp* 241, 223; Lecz łlowo y mądrość Boża włzytká iełt záraz zupełna: nigdy iey nie przybywa áni przybyć może *SkarKaz* 485a.

b. *To, o czym mowa, jest konieczne, niezbędne, nieuchronne* [„nie może bez A (u)czynić (a. być) B” = *gdy nie ma A, nie ma B, zawsze po B następuje A, zawsze musi być A i B*] (1278) : abychmy to zrozumiewali: iz zadna możnoć nam nic przełskodzić by niemogła by niebyło dopułłczeniye łwyęte twoie *RejPs* 196v, 152, 194v, 205v; *MurzNT Ioann* 15/5; *LubPs* Y marg; *KrowObr* 59v, 178; *RejWiz* 108v; *Leop 4.Esdr* 7/59; *GórnDworz* H8; *RejPos* 26v, 27v, 34, 39, 40v (21); *RejPosWiecz*² 93; Złyc iełt kát s przyrodzenia [...] ále kto do tego przyczyny nie da/ á czo kát komu może złęgo vczynić? *RejZwierc* 71v, 200, 262; *CzechRozm* 53, 203v, 226, 229v [3 r.], 230 (16); *SkarŻyw* 56, 545; poniewaź y iáie bez ptaká y ptak bęz [!] iáia rodzić łie nie może *StryjKron* 1; á prawdá byđz nie mogłáby/ by nie było kłámłtwá: áni łprawiedliwość/ gdyby nie było niełprawiedliwości. *GórnTroas* [3]; *OrzJan* 6; gdyż té rzeczy sforowane łá, á iedná bez drugiéy łtać niemoże. *SarnStat* 691; *SkarKaz* 347b.

W mniej lub więcej synonimicznych wypowiedzeniach, w jednym z których występuje „nie móc” a w drugim „musieć” (2): gdyż záwždy kto iełt Oycem/ musi mieć Syná/ á okrom Syná nie może być Oycem. *GrzegRóżn* Dv; *RejZwierc* 113v.

W charakterystycznych połączeniach: nie moc bez (46), *oproc* (1), *przez* (2), *by nie* (3), *gdzieby nie* (1), *jeśli nie* (2); *nie może nic* (27), *nikt* (4), *żaden* (5); *nie moc nigdy* (8), *żadnym obyczajem* (1).

Frazy: »nie może być, aby...« = *fieri non potest* *Modrz* (10): *BibRadz I* 1a marg: Ale iáko tho nie może być/ áby to dziecié miało mowić/ ktoreby ludzi nigdy mowiácz nie łłycháło *GórnDworz* Ff3;

Bo to być niemoże áby w kim krolowała chwałá Boża/ iefliby w nim niekrolowała tegoż Páná lálká. *KuczbaKat* 390; *ModrzBaz* 13v, 17v, 27, 47v, 110, 112; *SkarŻyw* 412.

»nie może być, aby nie...« (7): *BibRadz* I 263c marg; yż ná ten rok z wielkością ludu ma do Węgier przyciągnąć/ gdzie to być niemoże/ áby to niebyło z wielką łzkodą/ y wćilkiem wśzego krześcíaństwą *BielKron* 221; *Górndworz* I4; bo to być nie może/ łyżąc to/ á wiedząc o tym/ áby cie y żáłość/ y łtrách y łumnienie/ rułzyć nie miało. Żáłość cie rułzyć musi y łumnienie/ gdy wiefz iż thák niewinny á łwięty Pan ćirpi zá złości twoie *RejPos* 107; *RejZwierc* 73v; że głupstwo/ ktore w łercach dzyecinnnych wpoione ielt/ przez karanie wypędzone bywa/ być nie może/ iż gdy łie tá wyżenie/ áby tám mądrość mieylćá mieć nie miała. *RejPosWstaw* [41⁴]v; *BudBib* I 266c marg.

»bez czego być nie może« = *co musi być, czego się nie da uniknąć; quae oporteat* *Modrz* (2): niech ie zwyczáią y czynić czego trzebá/ y znáłzác ono bez czego być niemoże *ModrzBaz* 47; *ActReg* 98.

»bez tego być nie może (a. mogło)« = *to być musi, tego się nie da uniknąć* (7): aczłkolwiek łama z łiebie pozytku widzi łie nie czynić (iakoż iednak bez tego niemoże być) wśzakoż wždy nieczo mułi znamionować dobrego albo złego. *GlabGad* L7v; Iefli theż kiedy w łprawách łwoich pochlbiáli/ co bes thego nie mogło być/ trudno ie kto ma iuz z tego kárác *BielKron* 333; *RejAp* 38; *CzechEp* 10, 358; *WisznTr* 12; *PowodPr* 85.

»nie może (a. mogło) być bez tego, aby (żeby) nie...« = *musi ...; neque fieri potest* *Modrz* [w tym: *aby nie miał* (4), *aby nie musiał* (2)] (9): jakoby ich w niwczem ten porządek [...] nie docisnął, co i oni sami i my widzimy, że bez tego by być nie mogło, aby docisnąć nie musiał, gdyby się poczał naprawiać. *Diar* 68; Bo iefli przydzie owym poruczniko^m rządzić/ Bez tego być niemoże byś niemiał zabłádzić. *KochSat* B4v; *RejZwierc* 15v, 68, 176; ábowiem nie może być bez tego by łye y Grobla nie miała trząść kiedy Młyn miele/ y ty korytá którymi wodá idzie ná kołá mułzą łye w Grobléy rułzyć. *Strum* I2; *CzechRozm* 39v; *ModrzBaz* 74; *SkarJedn* 396.

Zwroty: »nie moc być, obyć się, stać bez (a. okrom, a. przez) [czego], trudno być bez [czego]« [w tym: *nie może być* (a. *stać*) *jedno bez* (a. *przez*) *drugiego* (5); *z elipsą bezokolicznika* (1)] (70:1:2:1): *KłosAlg* A3; *Przes* tego [kropienia się] żadny zwas niemoże *KrowObr* 70, 70v; *RejWiz* 2, 31v; *RejZwierc* A2v, 6v, 25; *BibRadz* 3.Esdr 4/17; Wśzakoż ten łwięty człowiek nie mógł być przez łwego przełłádownia/ zwłáłzćá od wielkich ludzi *BielKron* 164, 327v, 357v; *Mącz* 23d, 129c; *OrzQuin* A4v; Abowiem iáko łłóńce bez łwiátłóści/ człowiek bez rozumu nie może być *SarnUzn* H2; A dla tego s przyrodzenia parámi tho chodzi/ áni może iedno być/ bez drugiego. *Górndworz* X8; Abáwim [!] to być mułi/ iż wierni nigdy nie mogą być bez pociechy łwoiey/ á niewierni nigdy nye wydá pomłty łwoiey. *RejPos* 26v, 49 [2 r.], 49v, 133v marg, 183, 279 (8); *RejPosWiecz*² 92v [2 r.]; żadna rzecz nigdy od wiadómości y obliczności iego łkryta niebyła (gdyż wśzyłtki rzeczy ninieylże łą záwždy przed oblicznością iego) żadna rzecz okróm wiadomości/ mocy iego niełtála się/ áni być może. *BiałKat* 75v; Gdy łwięci á zacni ludzie bez przygod być nie mogą/ przeczże łie fráłować mamy. *RejZwierc* B2, B2, 26v, 79v, 80, 86v (21); *BielSpr* b3; *WujJud* 112v, 244v, 258v; *BiałKaz* B3v; *CzechRozm* 198; *SkarJedn* 11, 60, 249; która [siarka] do wśzyłtkich inśzych kruzćów thák łye przymiełzála/ że przez niéy iż żaden być niemoże *Oczko* 6; Ey nie mogęc ia być bez tego: tákieć ielt przyrodzenie moie *CzechEp* 10, 148; *NiemObr* 44; *Górnrzm* L3v; *ActReg* 93; A iż w káżdey R.P. bez wyłćpkow być

nie może/ ma być karność czyniona z nienagłą *Phil* R2v, G3v; *GórnTroas* [3] [2 r.]; *KochPij* Cv; *LatHar* 577; *WujNT* 281, 386, 817; *WysKaz* 32.

»nie moc być bez tego, aby nie...« = *nie móc uniknąć czego, obejść się bez czego, musieć co; facere non posse* *Modrz* [w tym: *aby nie miał* (3)] (4): Móryus áczkolwiek był wiele dobrego vczyił Rzeczyópolitey [...] wśákże nie mógł być przez tego/ áby chćiwości pánowania z zazdrością nie miał *BielKron* 130, 10v; o iuż tákiemu nie ímákuie áni rádá/ áni prześtrogá żadnego człowieká/ iuż ten nie może áby íe vniesć nie miał. *RejZwierc* 91v; *ModrzBaz* 102v.

»ledwie się może naleźć, który by (a. co by) nie...« (2): Bo ledwieby íię która miedzy ludźmi ípráwá náleść moglá/ któraby íię niezámýkáłá/ kupnem/ przedázá *ModrzBaz* 76v, 91v.

α. *Jeden fakt jest koniecznym warunkiem drugiego, jedynym sposobem jego realizacji* [„nie może bez A (u)czynić (a. być) B” = musi (u)czynić (a. być) A, aby (u)czynić (a. było) B; koniecznie trzeba A, żeby było B; A jest koniecznym warunkiem B] (971) : *BierRaj* 18v; Bo kto íie nie vczył czego: Nie może vczyć drugiego: Trzebáć pierwey dobrze vmieć/ Co chceśz póżytecznie wyrzec. *BierEz* L3, L2v, O3, O4; Człowiecze bog który cie ítworzył bez ciebie/ zbawitz cie niemoże bez ciebie/ to íeśt/ bez twégo przyzwoleniá. *OpecŻyw* 59, 33 [2 r.]; *PatKaz I* 17; yśch kozda láfka mylouanya od láfky yego pochodzi a zadna cznota krom yego mylouanya wnaśz bycz nyemoze *PatKaz III* 152v, 99, 134v, 146 [2 r.]; *FalZioł III* 35c, IV 30b; *BielŻyw* 85, 97, 119, 128, 169; *GlabGad* A5, C2, E2v, F4v [2 r.], K (7); *RejPs* 44, 129, 138, 143v, 151v (12); *ConPiotr* 34; *LibMal* 1544/85v; *LibLeg* 11/161; A tak kościoł íśatańsky/ y fáłziwy pásterze iego nie może być zbawion zadnim obyczaiem/ íeśly íię nie przyłączy do głowy prawdziwego kościoła panu chrístuśłowu [...] bo krom kościoła nie íeśt zbawienie *SeklKat* Q3, Gv, R4v, T4, Y4v; *RejKup* p3v, p4; *HistAl* G5; *KromRozm I* D3, O4; *MurzHist* K, K3v, Qv; *MurzNT* A4, 176 marg, *Ioann* 6/66, 15/4; *KromRozm II* a4v; *KromRozm III* D4, F7v [2 r.], H3v, I5, L7v; *DiarDop* 107; *GliczKsiąż* B5, D4v [2 r.], F8v, G5v, L8, P3v; *LubPs* Mv marg, O5, Tv marg, aa5v, cc3v, cc5v; raczyśz mi wiary przyśporzyć/ krom tey zbawion nimogę być. *SeklPieś* 19v; *KrowObr* 15v, 51v [2 r.], 77, 126, 142v (10); *RejWiz* A7v, 49v, 50v, 110v, 133v (8); A záz íie może żielenić íitowie bes wilgotności? *Leop Iob* 8/11, 4.*Esdr* 8/6, *Luc* 14/27, 33, *Act* 27/31, BBB3; *BibRadz* *4, *5, *7 [2 r.], *Iob* 6/6, *Eccli* 38/34, *Act* 27/31; áleć tho wždy muśzę rozumnie pokázáć pewnym dowodem/ czego bez náuki vczynić niemozę. *OrzRozm* B2v, B4 marg, B4v, C [2 r.], K2 [2 r.], K3 (12); á mieli Grekowie odpowiedź v Apoliná/ íż bez Achillefá Troia nie może być wzyętá. *BielKron* 56; íż Krol Polfki nie może być prožen nieprzyacielá íwego poki íie nie ziedna z Wáláńskim Woiewodá *BielKron* 400, 20, 46 [2 r.], 108, 207v, 218v, 311; *GrzegRóżn* B3v, D3, E, L3; *KwiatKsiąż* K, P4; *Mącz* 359d; *OrzQuin* D2 marg, K3v, N4, V v, Aa2v marg (7); *SienLek* 30v, 105, 108v, 126v, 195; íákoby Bog íam nie mógł niczemu íprośthác bez íákich pomocników. *RejAp* 86, AA4, 16v, 29v, 138v, 182; *GórnDworz* G4v, H8v [2 r.], I3v, S4v, V6v [2 r.], Ff3, Ff8; ábowiem tu íedno z drugiégo idzie/ ták íż bez pierwfzych rzeczy/ póślednieyśzé nie mogá być rozumíané *GrzepGeom* B4, P2v; *HistRzym* 49v, 51, [89]v; Bo íeśli nie będziecie miłófierni/ theż was żadne miłófierdzye potkáć nie będzýe mogło. íeśliże nie odpuscicie vpádłym bliźnim íwoim [...] pewnie wam theż nigdy nie będzýe odpufzczono. *RejPos* 171v; A racz wípomoc [...] gdyż nigdy íam sóbye áni pomoc áni żadney rády oprócz twey íwięthey íáfki ni w czym dáć nie mogę. *RejPos* 202v, A6v, 10,

13v, 16v, 26 (84); *RejPosWiecz*² 90v *marg*, 91, 93 [2 r.]; iż [przy udzielaniu sakramentów] iedny fłowá koniecznie fą potrzebne/ kthore iefliby się opuściły/ iużby Świętość być niemogła *KuczKat* 125, 1, 100, 115 [2 r.], 180 [2 r.], 200 (12); Y nie mogłbych fmacžno vfnąć/ Gdibych niemiał konwie mufnąć *RejZwierc* [233], 55, 71, 81v, 103, 124; iż z tego odmęthu nie możem nigdy wypłynąć/ ieśli do wioflá mocy nie przyłożymy wżyfcy. *BielSpr* c; Ták fie tedy ma rozumieć: Ze wiárá muśi vprzedzác wzywánie: ábowiem żaden thego zá BOGA wzywác w potrzebách fwoich nie może/ ktorego zá Bogá nie ma/ álbo w ktorego nie wierzy. *WujJud* 57; Lekarz czego nieoglądał vzdrowić nie może. Tákże y káplan grzechow ktorych niewie/ odpuścić ábo zátzymać nie może. *WujJud* 89; Ze iáko bez pícia y iedzenia/ ták y bez niewiáfty człowiek żyć nie może. *WujJud* 209v, 8, 27, 68 *marg*, 75, 76 (31); obłędliwie náuczáli/ iákoby bez vczynkow zakonnych Kriftus fám zbáwić niemogł. *WujJudConf* 80, 109v, 126, 139, 156v, 188; *RejPosWstaw* [41³], 42; y ktofz może przyić na fzerokość iego [morza]/ iefli ćiesni nie przejdzie? *BudBib* 4.*Esdr* 7/5, Cv, 4.*Esdr* 7/9; A poniewáfz wżyfłtkich rzeczy wnim żywot był. Tedyć okrom iego żadne żywe ftworzenie żywotá mieć nie mogło/ áfz go on iemu dał ktory go wfobie miał. *BiałKaz* E2, F2v; *BudNT* Mar 3/27, Act 27/31; *CzechRozm* 27v, 28v, 29, 32, 63v (33); *KarnNap* B; á iáko ten co fobie może dobrze począc z onemi [*Quomodo... recte geret*]/ ktorych obyczáiw nieświádom? Iáko w onych ziemiách fczęśliwie woynę wieść może/ ktorych położenia niewie? *ModrzBaz* [16]v; Powieda *Cicero*, że lepiej tyśiác kroć zginąć/ niżli w fwoiey Rzeczyfpolitey bez pomocy oręża nie moc żyć. *ModrzBaz* 63v, 2, 3 [2 r.], 8v, 14, 15v (41); Iefli tych błędow Synodem Kátolickim nie poprąwiem/ á kościelna fię nam iedność nie wroći zginęlichmy/ zbáwieni być nie możem. *SkarJedn* 141, A5v, A7v [2 r.], 1 [2 r.], 3, 4 (44); *Oczko* 6, 13; *SkarŻyw* A5, 2, 3 [2 r.], 81, 112 (11); *StryjKron* 467; *CzechEp* 17 [2 r.] 38, 52, 107, 121 (25); A iáko ciáło człowiecze/ bez namnieyfzego człónká/ cáłym y zupełnym ciáłem być nie może *NiemObr* 46, 44, 46, 51, 74, 105 (8); *ReszPrz* 24, 26; *ReszList* 168; *WerKaz* 288; *ArtKanc* L9, L20; gdzie nie máfz rządu tám fprawiedliwość bydz nie może/ á gdzie nie máfz fprawiedliwości/ tám Wolność nie ma mieyfćá. *GórnRozm* Kv, Bv, G, Kv *marg*, L4, M3v (7); *KochWr* 26; Tedy y Confaederatia sama iáko Conditionalis, nie mozebydz potywazna poki się tey Conditiey finalis executio niestanie. *ActReg* 20, 77; *GostGosp* 2, 30, 155; *Phil* K; *GrabowSet* Q3v, R3v, T2v; *OrzJan* 96, 124, 134; bom nie mogł być oświecony bez ciebie/ y nie máfz świátłości okrom ciebie. *LatHar* 569, 246 [2 r.], 251, 642; Bez Cnoty żaden nie może być błogosłáwiony. Cnotá fámá/ żywot błogosłáwiony czyni. *KołakSzczęśl* C3v, A2 [2 r.], A3, C4; Bo żaden tych známion czynić nie może ktore ty czyniřz/ iefliby z nim Bog nie był. *WujNT* Ioann 3/2, *przedm* 27, s. 20, 21, 31, 32 (56); NAdáremné fą práwá które od wżyfłtkich nie bywáią chowáné: á chowáné bydz niemogá/ iefli nie będą publikowáné. *SarnStat* 49, 48, 143, 1274; *SiebRozmyśl* E4; *WitosłLut* A6; bez ktorego o obronie przeciw poháncom/ nic ábo máło fobie poćiefznego obiecować możem. *PowodPr* 47, 40, 63, 74; *SkarKaz* 44b, 85a, 157b, 160b, 208a (14); *VotSzl* B4, E4v; *CiekPotr* 70; *GosłCast* 5; (*marg*) Odpulzczenia grzechow bez zgody nie mamy. (–) Iáko możem mieć odpulzczenie grzechow nářlych/ gdy bráćiey nářley nie odpulczamy *SkarKazSej* 672a; (*marg*) Gdzie w duchownych rzeczách zgody nie máfz/ tám iey y około świeckich nie będzie. (–) A gdzie około wiáry y rzeczy bořkich zgody nie máfz: tám y w rzeczách świeckich y w policyey być nie może. *SkarKazSej* 684a, 657b, 658a, 659a, 676a, 677a (12); Ale fznur bez

prostości nie może być modłą/ Iedno prostym powrołkiem ábo nicią podłą: Ták bez spráwiedliwóści nie może, być Práwo *KlonWor* 66.

Z elipsą bezokolicznika (5): Iełtli łie ty bez nas obeydz możelz/ my przez ciebie niemożemy *LudWieś* A2v, A to iełt w náłzey woli vdác łie do złego/ A bez Páńłkiey/ nie możem nigdy do dobrego. *RejWiz* 134; *RejAp* 46; *RejPos* 239; cżás zágániác dobytku/ nápoycie drob/ y łzedłzy paścíe. Y rzekli iemu niemożemy áłz łię zbiorą włzytkie łtádá *BudBib Gen* 29/8.

3 sg w funkcji formy bezosobowej = można (1): bo gdyby go nie w tykał na łzpilki/ thedy ani vpiecz/ ani vwarzyć go może. *FalZioł* IV 44c.

W konstrukcjach wyłączających [w tym: nie moc inaczej, jedno ... (25)] (204): *OpecŻyw* 95v, 100; *LibLeg* 6/191v, 11/91; *GlabGad* A4v; *RejPs* Ff6v; Niewierzyc aby go człowiek niemogł vprołłić iedno przes pannę marią *SeklKat* P3; A wierzmi Czarcze/ nieBoze Iż nikt łnich [grzechów] powłtacz niemoże Aż gdy Pan Cžłeka nedznego Tknie z Miłofierdzia łwoyego *RejKup* dd7v; *MurzNT* 33v, 96, 108v; *KromRozm III* B5v; *Diar* 58; nigdy łámi przez łię nye mogą przysć ku poznániu bożemu/ okrom tego/ yełliby łie vczonych ludzi wthym dokłádác chcyeli. *GliczKsiqż* H; *LubPs* B4, B4v, H3 [4 r.], T4, bb4 marg; *KrowObr* 27v, 154; *RejWiz* 32; *Leop Ier* 38 arg, *Matth* 26/42, *ZZ3v*; *BibRadz* *7, *Gen* 19/21, *I* 113c marg, 346, 351a marg; Wiedz że Polłká tákowym klinem łtoi/ á odchylili łye oná z tego klinu od kátá ktorego/ vpádníe pewnie/ ołtać łye żadną miárą ná plácu łwym inák niemoże. *OrzRozm* Ev; Athák áby gniew Boży był vłkromion/ prołili áby im było wolno Ewángelíey łwíetthey ludzi náuczyć/ píłzac yż ináczey ten bicz łrogi niemoże być vłpokoion *BielKron* 219v, 21, 56v, 98, 202, 209v; *GrzegRóżn* C, C4, D4; *KwiatKsiqż* G3; Orthopnea, Niemoc á chorobá yełt nieyáka gdy yeden nie może oddychác/ yedno podniowłzi áłbo wyciągnáwłzi łziyę. *Mqcz* 270c; czego Król/ áni od mnie/ áni od ciebie/ áni od żadného iného człowieká/ wzięć nie może/ mimo Kápłaná/ Krółowi ku dániu náznáczóného *OrzQuin* T3, Pv, P2, Aa4v; *RejAp* 28v, 46, 103, 130v; *GórnDworz* N2; *GrzepGeom* O4 [2 r.]; iż go poznáłz á obaczyłz/ iż to iełt ten Mefyálz/ który łpráwuie zbáwienie twoie/ á przez żadnego inłzego/ opócz thego/ do niego przysć nie możelz. *RejPos* 9; Abowiem żaden grzech áni żaden vpadek człowieczy nigdj żadnemu przypáść nie może/ áż łie pírwey mułi záczyć w záplugáwionym łercu iego. *RejPos* 266, A6, 21, 61v, 62, 63 (50); *BiałKat* 81, 136; poniewáz rułzyc łie żadna rzecz niemoże/ áżby mieyłce łwoie opułciłá z ktorego łie rułza. *KuczbKat* 175, 60, 110, 140, 210 [2 r.], 395; *RejZwierc* 15, 86v [2 r.], 115v, 137v, 212v; *BielSpr* 49; á iedność ináczey niemoże być záchowaná/ iedno gdy ieden iełt nád inłze przełožony w Kołściele. (marg) Iedność bez iedney głowy zachouaná być niemoże (–) *WujJud* 85, 98, 119, 123v, 154v, 187, 250; *BudBib Gen* 29/8, *Sap* 8/21; *CzechRozm* 12, 23v [2 r.], 42v, 121, 182v (9); Abowiem Rzeczpołpolita niemoże inłzym łpołobe^m wcáłości być záchowaná/ iedno záchowánie^m wiáry nietylko obywałeto^m ábo przyiáćiołom/ ále y nieprzyiáćiołom^m. *ModrzBaz* 21v; Iáko gdy kto kogo goni/ á do tákiego iy mieyłcá zápędzi z ktorego by ináczey vść niemogł chybáby zábił goniącego [*evadere nonpossit nisi occiso persecutore*] *ModrzBaz* 78v, 5v, 14v, 19v, 29, 42 (14); ktorzy rzeczy duchowne [...] wnet wzápomnienie pułściem: á poiác ich iedno przez zmysły cíelełne niemożem *SkarŻyw* 301, 459, 571; *StryjKron* 215 [2 r.]; *CzechEp* 270, 373, 409; *NiemObr* 80, 92, 158, 170; Iálna tedy rzecz iełt/ iże zwiáłká Máłżeńłtwá/ łámą tylko łmiercią/ á nie czym innym/ rozwiązána być nie może. *WerKaz*

284; *PudłFr* 9; *GórnRozm* C, C4v, F2v, G2v; A rzeczy poŹpolitęy tym łakomŹstwo wádźi/ iż oná trwáŁa żadnym obyczáiem być nie może/ ieno gdzie cnoty/ á przyŹtoięńŹtwa ludzie Źie dźierzą: co wŹŹyŹtko łakomŹstwo wywráca *KochWr* 32; *PaprUp* B3v; BoŹ rzekł/ że nie może nikt wchodzić do ciebie Oproczby go/ Oćiec twoy/ wciągnął do Źiebie. *GrabowSet* N; *OrzJan* 102; *LatHar* 693; *WujNT przedm* 17, *Matth* 12/29, s. 77, *Matth* 26/42, s. 132 (14); *SarnStat* 50, 133; *SiebRozmyŹl* E3; Wielki to był fráfunek tey przeczŹŹtey Pánny/ ktorego nie może zmierzyć iedno miłością. *SkarKaz* 45a; ále kroleŹtwa niebiełkiego nie obiecowáŁ. Bo Źię dáć y obiecać iedno przez przyŹŹcie mękę y Źmierć Syná BoŹego nie mogŁo. *SkarKaz* 637a, 4b, 82b, 274b, 347a, 418a (8); *SkarKazSej* 704a; *SzarzRyt* B4.

W charakterystycznych poŁĄczeniach: nie moc bez (264), (o)krom (39), (o)procz (24), przez (39) [czego], dokąd nie (2), gdy (by) nie (28), gdzie(by) nie (17), jeŹli(by) nie (123), poki nie (13); nie może kto(by) nie (33), ktory nie (20), nic (35), nikt (23), żadny (128); nie moc nigdy (48) żadną miarą (16), żadnym obyczajem (9), żadnym sposobem (3).

Fraza: »nie może (a. mogŁo) być bez [czego]« = musi być [w zdaniach bezpodmiotowych] (5): *BielKron* 212v; *RejZwierc* 76v; gdzieby iakiego łłowá wyrozumienie potrzebowaŁo/ ábo bybezniego wnáfzem ięzyku być niemogŁo/ tedym ono łłowo przyŹádaŁ/ ále ták/ że ie káždy może znáć. *BudBib* B3v; Gdy ná KápláńŹtwo y inne Stany Duchownę Włádykowie Źwięca/ żadną miarą bez pieniędzy być nie może: áby tyle á tyle kop zá to dáć niemiał poŹwięcony. *SkarJedn* 347; *GórnRozm* G2.

Zwroty: »nie moc być bez (a. (o)krom, a. oprocz a. przez) [czego]« = potrzebować [szyk zmienny] (83): then kamień od męŹa noŹzony/ czyni go łwey żenie lubieŹnie⁸⁰, y barzo miłego/ tak iż przez niego być nie może. *FalZioł* IV 56a, III 6a; *GlabGad* K3v, Lv; *RejPs* 190 marg; A bez oboygá tego [nauki i ŹwiętoŹci] kołcyoŁ być nyemoŹe: Ani yeŹt práwy kołcyoŁ gđŹye tego nyemáfz *KromRozm* III C2v, G3, K5v; PErłony Sądowi przynaleŹące/ bes ktorych Sąd być nie może/ ty łą: Sęđzia/ Powod/ y łtroná obwiniona. *GroicPorz* b; Oprocz ktorego [koŹcioła] zbáwienie być nie może/ tylko w nym sámym zbáwienie mamy. *BibRadz* I 3a marg; Więć Koroná Polłka bez PapięŹtwa być niemoŹe? (–) Podobniey ieŹt Źwiátu być bez Słóńcá/ niŹ KroleŹtwu Polłkiemu bez PapięŹtwa. *OrzRozm* B4; *BielKron* 415v; Tho częgom ia dołóŹyć iełŹcze miał/ nieieŹt tho ták potrzebne/ żeby bez tego dworzánin być nie mogŁ *GórnDworz* V5v; *HistRzym* 7v; *RejPos* 206; TenŹe Duch łwięty (poniewáŹ miłóŹ BoŹa bez miłóŹci bliŹniego być nie może) miłóŹ teŹ ku bliŹniemu náłŹemu zápála *RejPosWiecz*³ 99, 99v; *KuczbKat* 60; *RejZwierc* [121]v, Aaa; *BielSpr* 67v; A żenie twoiey [...] łzáty áxámitney áłbo złotogłowowey trzebá? niemoŹełz być bez tego? *WujJud* 181v, 94, 118, 123 marg, 135, 207 (11); *BiałKaz* L3; *CzechRozm* 85, 181, 237, 248v; *ModrzBaz* 12, 125, 134, 138v; Dáleko więcey tęń ieden Páłterz nawyŹłŹy/ bez ktorego iednoŹ koŹciołá być nie może/ trfać muŹi. *SkarJedn* 79, 29, 66, 79, 82, 156 (14); A ogień iáko być może przez pábulum łwoiego? áłbo znáczniey mówiác/ przez ónéy máteryéy/ któréyby łye iác miał? *Oczko* 6, 6; Bo iáko bez náuki y kazánia wiárá być nie może/ á gdzie włáie kazanie/ oná tełŹ włtawa *SkarŹyw* 114, 318, 364, 598; *CzechEp* 105, 129 [2 r.]; *NiemObr* 46; *BielRozm* 25; *GórnRozm* A4v, Fv, F3, M2, M2v (7); *ActReg* 97; *Phil* D2; *JanNKar* C3v; *PowodPr* 81; *SkarKaz* Oooo2b; *SkarKazSej* 664b [2 r.] 676a marg, b; *KlonWor* 66.

»nic nie moc« (13): Nie łwiát nie może iełli Pan nie dopuŹć. *RejPos* 26 marg. Cf »nic nie moc bez [kogo, czego].

»nic nie moc bez (a. przez) [kogo, czego]« [szyk zmienny] (12): Ale przez iego woley nie mogą nic wżycy *RejWiz* 114v, 133v, 165v; *RejAp* 54v; Pan chce mieć száfárze swoie/ ále z wolą swoią/ á bez Pána nic nie mogą. *RejPos* 183v *marg*, 34 *marg*, 37v *marg*; *RejZwierc* 199v; *MycPrz* I [A3]v; *SkarŻyw* 262; *ArtKanc* F3v; *WujNT* 366.

»nie moc obejć (a. oby(ś)ć) się bez (a. przez) [kogo, czego]« = *potrzebować*; *carere nullo modo posse* *Modrz* (18); *FalZioł* I 101d; *GlabGad* H2v; *LibLeg* 7/99v, 10/70v, 11/27; Y owślem sam pan Kriřtus będąc bogiem nye mógł się obydz bez rzemyśnikow *GliczKsiąż* G6, G5v; *RejFig* Dd3; *BielKron* 248v; *Desiderium coniunctissimi viri atque amantissimi ferre nullo modo possem*, Zadnym bych się obyczayem nie mógł obyć przes człowieka mnie wielmi miłego łaskawego y vprzeyeego. *Mącz* 121d; *Górndworz* K8; *RejPos* 71; *CzechRozm* 251v; *ModrzBaz* 80; iako ten ktory dla swey właśney potrzeby/ nikogo nie potrzebuie/ ále my bez niego/ z żadney strony/ obiść/ y pokrzepić się nie możemy *NiemObr* 30; *ActReg* 147; *PowodPr* 38; *VotSzl* C4v.

»trudno, ledwie, mało, mało abo nic moc« (5:3:3:3): *ForCnR* A4v; tak iż trudno kto może mieć chęć á chciwość ku temu aż mu się nogi zagrzeją. *GlabGad* P7, L; *DiarDop* 107; *Górndworz* Kk2v; ieliże nie będzie s fercą prawdziwego s prawą á s śczyrą miłością/ iuż mało ábo nic to płótno może być v Pána tego *RejPos* 170v, 52v, 133; *RejZwierc* 128v; *ModrzBaz* 35, 121v; *CzechEp* 67; *Górnrzm* C2v; *PowodPr* 71.

Szeregi, które w jednym członie mają formę osobową czasownika, a w drugim – móc + infinitivus tegoż czasownika (5): *RejPos* 106; *SkarJedn* 212, 346; że ten Chriřtyáninem áni ielt/ áni być może poki tego nie przeřtanie á wedle Chriřtuła żyć nie pocźnie? *CzechEp* 53, 53.

β. *Jeden fakt jest nieuniknionym, nieuchronnym następstwem drugiego* [„nie może bez A (u)czynić (a. być) B” = zawsze kiedy czyni B, musi (u)czynić A; gdy jest B nieuniknione jest A] (131) : *OpecŻyw* 8; *HistJóz* D4; Niemógł mię nigdy żadny czas minąć tak ráno iáko y wieczorá ábych kiedy przeřtał wołać z prawego fercá/ ku tobie panie *RejPs* 186; abowiem yey m. yelth krewi nařcha y Czyalo nařche. A nyemoze řzye yey mczi nycz dzyacz any řlego any dobrego. czego biřzmi řpolem řzyey mczą nyevzyly. *LibLeg* 11/187v, 11/42v, 152v; *SeklKat* G3v; Abowim nyemoze řye żaden człowyek od cýalá odłączyć/ iżeby się zarázem y od głowy nye odłączył. *KromRozm* III F5v; *KrowObr* C4v; I zálz może człowiek řkryć ogień w łonie swoim/ by řzáty iego niemiály gorzeć? *Leop Prov* 6/27; Tak rozumie iż człowiek nie może Bogá widzieć y w osobie Anielfkiey/ áby nie miał vmrzeć *BibRadz* I 138c *marg*; *BielKron* 116, 454; y niemoze żaden Litwin bes wielkiéy hánby řwéy/ podobno y bes kaźni/ tak ku Pánu řwemu mówić: Miłościwé Książę: Kijemby pewnie od Márřzálká Litewřkiego zá tho řłowo wřiał *OrzQuin* Q, M2v; *RejAp* 185; *Górndworz* E2, L3, Bb4, Dd4; *GrzepGeom* D3; *RejPos* 247, 262; *BialKat* 166, 348v; *RejZwierc* 73, 155; *WujJud* 26; *WujJudConf* 139v, 258v; Bo z tego wtorego řtopniá żaden niemoze z řtąpić/ żeby nie musiał ciężko vpáść. *ModrzBaz* 65v; iż też żaden iego rodu niemoze być zániedban/ áni náruřzon/ okrom zániedbání y náruřzenia iego? *ModrzBaz* 142v, 106, 108, 122v, 126, 132v; *SkarJedn* 112, 345; *Oczko* 14, 28v; Nikt zniá gádác niemógł/ żeby z iey rozmowy zmiękcżony nieodřzedł ku lepřzemu. *SkarŻyw* 193; vćiekl [...] do iedney Pánienki/ ná on cżás lat dwádieřciá máiacey [!]/ bárzo vrodziwey: przy ktorey męřczyzná/ bez podeyrzenia iáwnego/ mięřzkać niemogła *SkarŻyw* 392, 472; Nigdyćby ona była bez wielkiéy żáłořci Moiey

vmrzć nie mogła/ nigdy bez ciężkości/[...] Mnieby łmutného była odbiegła ná świećie *KochTr* 6; *CzechEp* 105, 146, 200, 203, 328; nie mogła fię żadna[!] rzecz nowa wŕcząc[!]/ o ktoreyby on niewiedział *NiemObr* 42, 44; bo inaczey sine summa miseria zycz nie moziecie. *ActReg* 97; *GórnTroas* 40; *KochCzJan* A2v; rozumieć dobrze raczyfz/ iż Niemiecka ziemiá vpáść niemože/ ážby iednym ruŕzeniem oraz Polfká vpádłá? *OrzJan* 82, 10, 42, 127; *WujNT* 57; *SarnStat* *6v, 110, 193, 985, 1231; *PowodPr* 73; *SkarKaz* 549b; *SkarKazSej* 692b.

W charakterystycznych połączeniach: nie moc bez (29), (o)krom (8), przez (4) [czego], (a)by nie (113), izeby (zarazem) nie (1), žeby nie (4); nie može coby nie (5), ktore by nie (3), nic (4), nikt (2), żadny (9); nie moc nigdy (5), żadną miarą (1).

Frazy: »nie može (a. mogło) być bez (a. krom, a. przez) [czego], trudno być mogło bez [czego]« = nie obejdzie (a. obeszło) się bez czego, nie uniknie (a. uniknięto) czego, musi być przy tym (w zdaniach bezpodmiotowych) [szyk zmienny] (7:1): zádzierzáiac ie ná łobie áby fie w thym czáfu drudzy płáwili/ wŕzákže niemogło być bez łzkody/ áby ich tám niemiáło co poginác [!] *BielKron* 315, 119; *Prot* A4v; *RejPos* 236; dla niebełpieczności rožłania krwié Pánłkiey/ bez ktoregoby trudno być mogło *WujJud* 179; *KarnNap* Ev; zda się/ że to więcey roście z okázowania niepotrzebnego/ niżli z rozłádku łtátecznego/ y bez płochości tám być nie može. *ModrzBaz* 26v; *ActReg* 138.

»nie može (a. mogło) (to) być, aby nie...« = *non abest, quin Mącz; fieri non potest Modrz* [w tym: aby nie miał (7)] (8): *GliczKsiąż* K5v, L4v; *Non aberit quin rideatur*, Nie može być áby nie mieli łmiechem parłnąć. *Mącz* 429c; Bo to niemože być/ áby ci ktorzi zá dary dołtáli wrzędow/ niemieli znich łobie pożytku czynić. *ModrzBaz* 44v, 22v, 55v, 60v; *SkarŻyw* A4.

Zwroty: »nie moc być bez (a. okrom, a. przez) [czego]« = *niechybnie powodować co, w następstwie czegoś mieć coś* [szyk zmienny] (43): *FalZioł* V 65v; *LibLeg* 11/82, 139; *LubPs* Y3 marg; *RejWiz* 159; *RejZwierz* 133; wŕzákož y zdrowia łwego łżánováć iefli to može być bez obrużenia Pánłkiego/ á iefliby być nie mogło tedy iego chwałá ma záwždy mieć przodek. *BibRadz I* 138c marg; *BielKron* 8v, 42v, 245v, 257, 401; *RejPos* 143, 335 [2 r.]; *RejZwierc* 34v, 39, 63, 109v, 134 [2 r.] (9); *BielSpr* 47v; *WujJud* 168; Abowiém kiedy tego bédžiefz pilnował łwoię Piáthniki łwego mnożenia mieć bédžiefz: y bez wielkiego pożytku być nie možefz z ónych Stáwów które małz. *Strum* P2v; *ModrzBaz* 22, 29v, 43, 120; *SkarJedn* 131, 342; *SkarŻyw* A4 [3 r.] 90, [197]; *CzechEp* 145; Táłže w łwoich kołścielech gdy łłyfżę roznice/ Nie mogę być bez łmutku y wielkiey tełknice. *BielSen* 12; *ActReg* 95; *SkarKazSej* 703b [2 r.].

»trudno, rzadko moc« (3:1): *MurzNT* 31; *DiarDop* 111; táł też dwie rzeczy połpolite/ iedná bez drugiey łzkody álbo vtráty obudwu/ od iednego trudno mogá być rządzone y łpráwowáne *StryjKron* 452; *WujNT* 591.

c. Pewność, że coś się nie zdarzy(ło) lub nie zdarza; brak podstaw do przypuszczania, że coś (zwłászcza niepožádanego) się zdarzy(ło) lub zdarza [„nie može (u)czynić” = z pewnością nie (u)czyni] (980) :

a. Przekonanie, że coś się nie zdarzy(ło) wynika z wiedzy o wzajemnym wykluczaniu się pewnych zdarzeń (228) : *ListRzeż* w. 12; *BierRaj* 23v; wktorym koly domu bądq czczony [ty modlitwy]. wthakym nyemože łzye vrodzycz zadne dzyeczyą martwe. *PowUrb* +4, +4, +4v; *March*¹ A4v [2 r.];

Ktorzyćiem siedzą z księgami/ Nie mogą być nigdy łami: Aże kiedy w ciżbie siedzą/ Tám dopiero łami będą *BierEz* P4, L3, Mv, P2v; *OpecŻywPrzedm* C4; *TarDuch* E3; Ktory człowiek częŝto požiwa Aloe [...] taki zachowa zdrowie za długie czały/ á niemo że w łóżną y w żadną ciężką niemoc wpaść *FalZioł III* 2d, I 127c, II 6a, IV 12d, 39d, 54d, V 3; Bo w barzo wyfokich domiech niemoże być łprawiedliwość *BielŻyw* 162, 139; *GlabGad* B4, H6v, N4; *MiechGlab* *2v; *BierRozm* 7; *March*³ V6v; *WróbŻółt* E8; *LibLeg* 10/92v, 11/41v; *RejPs* 134, 175v, 182, 195, Ff2v; *ConPiotr* 34v; *SeklWyzn* g2; *RejJóz* E7, K4; *SeklKat* Y2v; *RejKup* Qv; A iż nyemoże człowyek być potępyon/ gdy yedno wyerzy/ by też nagorłfym á nagrzeŝfnyeyłfym był. *KromRozm I* D4v, H2; *MurzNT marg*; A tak nye myey łoby zą to/ Iżeby káždy łnádnye á dobrze pímo rozumyeć myał/ á dżyerząc łye łlow yego/ zbłądzić nyemogł. *KromRozm II* o4v; *Diar* 77, 81; Bo tak jako poki z muru się wapno nie wykruszy, mur mocno a pewnie stoi, tak też poki w RP taka sprawiedliwość, taki porządek jest, że káždy człowiek w swej powinności trwa, poty żadną miarą upaść nie może. *DiarDop* 109; *GliczKsiqż* H5v, I3, K5, L3 [2 r.], N3; *LubPs* aa4v, aa5 marg, cc6; *KrowObr* 53v, 64, 64v, 231v [2 r.]; *RejWiz* 8v, 18v, 141v; *Leop* 1.Par 17/18, *Matth* 9/15; *UstPraw* K3; *RejZwierz* 40, 138v; *BibRadz I* 178c marg, 1.Par 17/18, *Iob* 34/29, *Eccle* 1/15; vpominał Zydy áby byli łtali w Pánie Bodze/ á nie bali łie żadnego nieprzyiaciela/ mowiąc: Gdy Bog známi będzie/ kto łie nam oprzeć może. *BielKron* 31v; iż káždy co płynie od Kánaryłfkich wyłpow do album caput/ nie może chybiáć brzegow Afryki łewą łtroną. *BielKron* 449v; *OrzQuin* C3v; Gdy padnie á pálec mu wielki drży v ręki/ nie może być zdrow. *SienLek* 58v; *RejAp* CCv, 74v, 83, 135v, 192v; iákoż s przyrodzenia káždemu z nas omyłká włafna iefł luba/ y niemoże być niełmiełfzno/ kiedy widzimy że nas ołzukało náłze mnimánie. *GórńDworz* Q5, D3v, Kk; A iefłcze go nam dawa s tákimi obietnicámi y s tákimi przywileymi/ iż kto go wdzięczén będzie/ á vwierzy weń iuż zginąć nie może/ ále będzie miał żywot wieczny. *RejPos* 147, 39v, 77, 85, 145v, 154 (25); *RejPosWiecz*² 95 marg; *HistLan* E; Kto łobie kogo widzi życziwego/ Závždy łie łtára o poćiwe iego. Kto łobie widzi kogo łprzećiwnego/ Nie może mu też czynić nic dobrego. *RejZwierc* 224v, 13, 31v, 48v, 59, 71v [3 r.] (26); Bo powiáda/ niemálz inłzego grzechu/ iedno niewierzyć. A kto wierzy/ ten choćby theż y łam chciał/ zginąć niemoże. *WujJud* 91, 56v, 91, 120v, 126; *WujJudConf* 72, 137v; *RejPos Rozpr* c4v; *RejPosWstaw* [41⁴]; *Strum* B2v; *CzechRozm* 216; *ModrzBaz* 7, 19, 20v, 26v, 88 (8); SAm przyrodzony rozum to znać mułi/ iż tám dobrze być nie może/ gdzie wiele pánow rofkázuie. *SkarJedn* 54, 7, 16, 144; *Oczko* 10v; Miéy ty nádzieie w pánu/ á cnotliwie Swóy żywot łprawuy: będą niewątpliwie Twoje ná łziemi látá przedłużoné/ A twé nádzieie niemogą być płoné. *KochPs* 52, 47, 133; *SkarŻyw* 153, 348; *CzechEp* *4, 16, 91, 101, 136 (9); *NiemObr* 67, 84, 116, 176; *ReszList* 192; *ArtKanc* H18; Ižeł obyczáie wpomniál/ radbych łłýłzáł/ co iefłcze o nich powiefłz/ gdyż gdzie te łą dobre/ tám y práwá źle iść nie mogą. *GórńRozm* L2, L3; *PaprUp* E2v; *GostGosp* 150; *Phil* D2v, P2; *KochPij* C3v; *GrabowSet* N2v; *LatHar* 642; Iák kto żyie tak vmrze/ nie iefł pewniełfzego. Nie może ten źle vmrzeć ktory dobrze żywie *KołakCath* C5v; Kto re [przykazanie] ácz łię zda ciężkie temu ktory nie miłue: ále temu kto miłue/ ciężkie być niemoże. *WujNT* 827, 21, *Matth* 9/15, *Mar* 2/19, *Luc* 20/36, s. 369 (13); *SarnStat* *4, 117; *PowodPr* 5; *PaxLiz* D2v; Bo w nieczyłtołci y rołkołfzách łiełefnych nikt mądrym być nie może. *SkarKazSej* 661a, 661a, 670b, 672b, 673a marg, 700a marg.

Z elipsą bezokolicznika (1): bo iuż białęgłowy/ chociaż by grzech łąpłodzić chciały/ niemogły by/ gdzieby męłczczyzni nie zezwaláli ná ich pułtotę. *GórnDworz* Z7v.

W mniej lub więcej synonimicznych wypowiedzeniach, w jednym z których występuje „nie móc” a w drugim – „musieć” (1): A Ták taka połtánowiona myłł człowieká rozważnego/ nielza iedno iż ząwždy wełółych czáfów wżywać mułi/ á nigdy łie ni ocz záfrafówác nie może. *RejZwierc* 88.

W charakterystycznych połączeniach: nie może nic (13), nikt (7), żaden (46), (taki) kto(by) (45), (taki) ktory (55); nie moc gdy (41), gdzie (18), gdyby (9), jeśli (10), kiedy (18), nigdy (50), żadną miarą (7), żadnym obyczajem (1).

Zwrot: »trudno, mało moc; rzadki może« (3;2;1): Rzadkać rzecz może záfłkodzić/ Iedno vmiey czáfu godzić. *BierEz* I2; *KromRozm III* O3; *RejPos* 32; Zábáwiony łwiatem máło łie ná co przygodzić może. *RejZwierc* B2, 15v; *ModrzBaz* 122v.

Szeregi, które w jednym członie mają formę osobową czasownika, a w drugim – móc + infinitivus tegoż czasownika (3): *WujJudConf* 190; *SkarJedn* 98; Włzelki co łię národził z Bogá/ grzechu nie czyni: iż náłienie iego w nim trwa: y nie może grzełżyć/ iż z Bogá národzony ielt. *WujNT 1.Ioann* 3/9.

β. *Przekonanie, że nie zajdzie jakieś (zwykle niepożądane) zdarzenie, wynika ze znajomości takich właściwości jego podmiotu lub przedmiotu, które z góry przesądzają o tym, że to zdarzenie nie nastąpi* [„A nie może (u)czynić (a. być) B” = kto jest A nigdy nie uczyni (a. nie jest) B, więc A na pewno nie (u)czyni (a. nie będzie) B; A jest taki, że na pewno nie (u)czyni (a. nie będzie) B] (752) : *BierEz* A4, D4v, K; *OpecŻyw* 81, 97v, 191, [192]v; *OpecŻywPrzedm* C4; *PatKaz I* 8v, 9; *PatKaz II* 46v, 79; *PatKaz III* 94v, 95v, 111 [3 r.], 118, 126; *FalZioł I* 89c, IV 54b; *BielŻyw* 8 [2 r.] 42, 76, 78, 82, 109; *GlabGad* E7v, F6, G3v, K6v, P5; *BierRozm* 15; *LibLeg* 10/63; abowiem tak będąc rozmaitem dobrodziełstwem twoiem łwiałem otrzezweni nigdy włtac na tey drodze niebędziemy moc ałz przydziemy do oney łpółeczności onych przebranych twoich *RejPs* 94v, 16v, 25v, 46v, 47, 67v (20); tak mocno trzymam/ że żadne Concilium/ Synodus/ Decreta/ ani żadna dawność/ albo też zwyczaj/ może mieć takową mocz/ aby tełtament pana Chriłtvłow/ mógł przemienić *SeklWyzn* d4v; niech pilno łzukaią A łnadz go tam łami gdzieś między łobą maią Aza to igłę łtraćić/ toć zginać nie może *RejJóz* O4, F4, P3v; *SeklKat* T2v; *RejKup* x7v, ee5; *HistAl* K2; *MurzHist* F3, F4v, Gv; *MurzNT* 38v [2 r.] 73v, *Ioann* 10/35; nyeomylna prawdá/ ktora áni kogo omylić/ áni od kogo omyłona być nyemoże *KromRozm II* b2; *KromRozm III* E5v, N8v, O4v; *Diar* 58; *GliczKsiqż* D, E5, F6, Gv, H (14); Gdyż ia zá rátunkym yego w káżdey łwey przygodzie łłscye nie mogę przydz nigdy ták ku żadney łłkodzye. *LubPs* G3v, ktv, Bv [2 r.], C2 marg, F4v [2 r.], H2v (35); *GroicPorz* n4v; *SeklPieś* 19; co Duch Święty mowi przez Proroká ty łłowá. Izali obras może náutzyć kogo? iákoby prorok łwiały rzekł/ iż niemoże nic żadnego tżłowieká náutzyć. *KrowObr* 114v, 12v, 80v, 104v, 111v, 140 (11); *RejWiz* 52, 165v; *Leop Is* 49/15, *Matth* 5/14, *1.Ioann* 3/9; *OrzList* b4v, h; *UstPraw* K3; *RejZwierz* 34, 132; *BibRadz Dan* 7/14, *Ioann* 7/7, 10/21; *OrzRozm* E4, V2; *Ekkius* powiedział y chciał tego dowiełć iż Koncilium nigdy niemoże zblędzić/ *Luter* powiedział y chciał tego dowiesc/ gdzie nie raz Koncilium zblędziło *BielKron* 197, 114, 218; *KwiatKsiqż* A2v, G2v [2 r.], G4v; *Mqcz* 46b, 136a, 176d, 385c; *OrzQuin G marg*; *SienLek* 125; á pociechá iego [wiernego] ząwždy łie zieleni á nigdy go ominać nie może. A ná niewierniká ząwždy á włtáwicznie głóły wołaią ná pomłtę á ná vpadek iego/ ktory go też nigdy ominać nie może.

RejAp 62; Iż niebo y ziemią przemina/ á fłowá moje nigdy przeminać nie mogą. *RejAp* 172v, 14, 24, 25, 26, 33v (37); *GórnDworz* C4,O4, V2, Ee5v [2 r.]; Y pocźnie fwą corkę miłowác: Ale miłość niemoże fie długo táic. *HistRzym* 7v; Załuie że nie tráfiał tego obrázá [...] Ale iuż przyştąpił blisko ták że mi fie zda że niemoże chybić tego obrázá. *HistRzym* 55v, 4v, 104; Bo byś fie też tym chciał cieľzyć/ iż iefczce czáfu doľyć/ tám też to zarázem być nie może/ wđy łobie iednák czym pomogę. *RejPos* 6v; iż to iuż iefł rzecz nie omylna/ á ták obietnicámi iego fwiętemi vpewniona/ iż nigdy táká prósbá nie może być w niwecz obroconá/ ábo nie wyfluchaná. *RejPos* 212; (*marg*) Krześciyáninowi nic dziwnego być nie może. (–) A niechay fie to komu iáko chce dziwno á niepodobno zda/ ále fie nam nigdy nic dziwnego áni niepodobnego zdác nie będye *RejPos* 270v; Abowiem ták káždy z nas pewnie wiedzyeć y rozumieć ma/ iż tá walká miedzy czártem á miedzy człowiekiem nigdy vftác nie może *RejPos* 329v, A5, A5v, C4v, 2, 2v [2 r.] (123); *RejPosWiecz*² 95 *marg*; *BiałKat* 31, 166, 251, 323v; *GrzegŚm* 31, 34; *KuczbKat* 20, 50, 300, 375; toć iuż iefłh vporny á rozmyflny gniew/ á nigdy ná dobre wyniác nie może. (*marg*) Gniew vporny zły. (–) *RejZwierc* 77v; pewienieš oney nieľmiertelney flawy/ ktora y zá żywotá twego poćciwe głofy o tobie roznoš/ y po ľmierci nigdy vmrzeć nie może. *RejZwierc* 102; pewnie cie Duch Páńłki/ ták iákoć Dawid obiecuie/ przywiedzie ná drogi prawdziwe/ s ktorých nigdy ľpáść nie możefz/ áni fie obłádzić będziefz mogł. *RejZwierc* 116; Rozwázayže czáły fwe/ rozwázayže pomiárę fwą w káždy ľpráwie fwey/ thedy dali Bog tey fie trwogi nic ľkáć nie możefz/ á pewnie ľnádnie poráziľ ty wľzytki ľprzećiwniki fwoie. *RejZwierc* 149v; á práwie fie iáko mięłopuľthna kizká nádmie. A dľugiž może być żywot iego? *RejZwierc* 157; á onby przyľiął że iuż iefł ziemľkim bogiem/ á iż iuż nigdy vmrzeć nie może *RejZwierc* 159v, A6, B2, 2v, 5v, 18v (76); *BielSpr* 6, 46; *WujJud* 78, 90v, 120v *marg*, 121 [2 r.] 130v [2 r.] (14); *WujJudConf* 32v, 38v, 120v; *BudBib* B4; *MycPrz I* B4; *Strum* H2; *WierKróc* A3v; *BiałKaz* C2, I; *BudNT Ioann* 10/35; *CzechRozm* 8v, 35v, 45v, 68v, 111v (12); *PaprpPan* A2; Ná co maľz obietnice Boľkie: maľz przyrzeczenie tego Paná/ ktory kłámác niemože/ á nikogo oľzukać niechce. *KarnNap* E3, F4; *ModrzBaz* 1, 6v, 91v, 94; Tę pewnoš ma košćiol Boży w rzeczách wierze ľłuzących: iż Papieź około zbáwienney náuki y práwowieľney wiáry nigdy zábłádzić nie może/ áni to iefł podobna/ áby tá opoká ná ktorey Chryľtus košćiol fwoy záľadził/ záchwiać fie iákim błędem miáľá. *SkarJedn* 205, A7v, 5, 12, 13 [2 r.], 15 (29); *Oczko* 28; Iáwna iefł żádoš moiá tobie/ wieczny bože/ Y pláč mój vľzóm twoim táyny być niemože *KochPs* 56, 9, 29, 41, 99, 141, 177; Gdyľmy widzieli iľz żyw być nie może/ w Kwietná niedzielę rzekł mu ieden znas: Przewieleľny Oycze/ ták iáko fie nam zda/ poydziefz/ á z Pánem Bogiem będziefz Wielkánoc święćil. *SkarŻyw* 336, 26, 27, 51, 76, 86 (16); *KochTr* 14; chcąc fie z tąd wywikłáć/ žeby y to y ono pogodziľ. Co żádná miárą pogodżono być nie może. *CzechEp* 175; o ktorým mowiá iż iefł bez ćierpienia/ ábo ktory ćierpieć nie może. *CzechEp* 245, 38, 43, 63, 64, 76 [2 r.], 78 (26); *NiemObr* 32, 70, 135, 141, 177; *KlonŻal* Cv; *ReszPrz* 9, 88; *ReszList* 149; *WerGošć* 255; *WerKaz* 301; *KochPieš* 44; *ArtKanc* Q11v [2 r.] R18v; *GórnRozm* C4v, E4v; *ActReg* 5, 20, 150; *GostGosp* 4; Roľkaž mię co přędzey zábić/ gdyž áni dobrodzieyľstwem záchowánia zdrowia ľwego/ áni thež onego vtráćenim/ nie mogę być przywiedzion do tego/ žebym áľbo miáľ przeštác być Zoľnierzem Cefarľkim/ áľbo twoim począc być. *Phil* K2, B3, E2v, M4; *GrabowSet* B4v, D2, H3, N3; *LatHar* 52 [2 r.] 269, 411, 607 [2 r.]; *KołakCath* C; *KołakSzczęšł* B2v; *RybGęšł* B2; Bo nie ľá zrzodłámi [...]

ále kálużami/ ktore w łobie długo wody/ chocia błotney ządzierzeć nie mogą. *WujNT* 417; Chočia żeglarze zołtana/ chocia precz odeyda/ myłmy pewni że zginąć nie możemy. bo mi to Bog obiawił/ ktory kłamać nie może: przetoż inaczej nie będzie. *WujNT* 505; Abowiem nie przynieśliśmy nic ná ten świat/ bez wątpienia że też wynieść nic nie możemy. *WujNT* 1. *Tim* 6/7, *Matth* 5/15, s. 21 *marg*, 38, 97, 104 (36); *WysKaz* 8; *SarnStat* 18, 941; A Teżby tá wyprawa nie mogła wiele kóosztować/ ábowiem naprzód w woycze nie wolno będzie kóosztow próżnych czynić *GrabPospR* N4v, Kv, L2, N4; Acz ciáło vmrze/ ále dufzá vmrzeć nie może/ nie ginie/ nie w grobie zołtaie/ nie zámiera/ iáko niektorzy heretycy dziś plotą. *SkarKaz* 208a; Tácy poświęceni w żywocie máią ten przywiley [...] iż fą przeyrzeni ná chwałę Bożą wieczną: á iż zgrzełzyć śmiertelnie nie mogą. *SkarKaz* 577b, 158a, 160a, 206b [2 r.], 276a, b, 347b (14); *SkarKazSej* 671b, 688a [2 r.], 691b, 697b, 700a, 705b; *KlonFlis* C; *KlonWor* 68; *ZbylPrzyg* B3v; *SzarcRyt* B3v.

Z elipsą bezokolicznika (1): Ktoby mi chciał nágánić nie może prawdziwie/ Chybá im [!] tego zayrzac mowić zazdrościwie. *PaprPan* B3.

W konstrukcjach wyłączających typu: „nie może nic (a. inaczej) czynić, je(d)no to (a. tak)” = musi tylko to (a. tak) czynić, za pewne tylko to (a. tak) czyni (a. czynić będzie); „nie może nic (innego) być, jedno to” = musi być to, na pewno jest (a. będzie) to (12): *BierRozm* 18; A ná onego ktory przed nim czyłtem fercem łtogi/ niemoże iedno łáfkáwie pátrzyć/ ábowiem iż łam iełt łpráwiedliwy/ iełt też wielkim vmiłownikiem łpráwiedliwołci. *RejPs* 16v; *LibLeg* 11/163v, 170v; *RejPos* 65; iż od Pána Zbáwiciela náłzego/ od ktorego nic być iedno bárzo dołkonálego nie może/ fą vłtáwione. *KuczbKat* 120; Bo zły nie może iedno łzczęłcia łwego Záwždy vżywać/ z niełzczęłcia cudzego. *RejZwierc* 220v, 16v, 32v; tedy to iełt pewna iż wiára tákowa/ nie pochodzi z niego łáwego/ [...] ále pochodzić mułi z offobliwego dáru Bożego. [...] A ták kto w łobie wiaré tákową ma/ tedy iey mieć nie może iedno od łáwego Boga. *CzechRozm* 209; á miáłto pomocy kiedy łye iem [*lekarstwem*] chorobá rozdraźni á chory niebędzie mógl iedno ná lékarłtwo/ przy tym ná lékárzá/ co mu tę radę dał tełkliwie nárzékáć. *Oczko* 12; *CzechEp* 334.

W mniej lub więcej synonimicznych wypowiedzeniach, w jednym z których występuje „nie móc”, a w drugim „musieć” lub „mieć” (22): *HistAl* D5; *LubPs* K2, X4v; *SienLek* 13; będąc tego iłci/ zá ták mocná przyłęgá iego/ iż was to nigdy omináć nie może/ á iż łie to iuż nie długo/ ták iáko tu łłyszycie/ ma wypełnić nád wámi *RejAp* 87, 42, 119v; Wiedz pewnie ižeć wiára prózna nie może być/ Mułić iáki pożytek wždy s łiebye vczyńić. *RejPos* 156v, 163v, 236, 280v, 322v; A Iż łwiat tá márna obłudá iełt ták odmienny/ iż záwždy łie iáko burzliwe morze kółyłáć mułi/ á nigdy łpokoyny być nie może *RejZwierc* 150, 13, 58v, 84, 100; *CzechRozm* 206; *SkarJedn* 78; Y iuż mię nocłég potkáć vczcíwłzy nie może/ A ten źimny prog mułzę przyymowáć zá łóże? *KochPieł* 29; *LatHar* 576; *WujNT* 21.

W charakterystycznych połączeniach: nie może nic(47), nikt (13), żadny (99); nie moc iłcie (4), nigdy (238), pewnie (7), bez wątpienia (1), żadną miarą (5), żadnym obyczajem (10).

Przysłowia: Ale iż iuż *factum illius infectum fieri nequit*: co łię łtáło y wyrzekłó wroćić łię nie może *CzechEp* 52.

Co Bog náznáczy, mináć to nie moze *KlonKr* B.

Frazy: »to, co być nie może« (2) : kiedy ktho pożąda tego/ co być nie może *GórniDworz Sv; KochFrag 46.*

»(to) nie może być, aby...« [w tym: *aby miał* (3), *aby mógł* (2)] [szyk zmienny] (8): Brzemienna ięftli fwą rzecz odbywa, Nie może być aby płodu zdrowego donosiła *FalZioł V 30; RejPs 73; GliczKsiqż G3; RejPos 261*; Hoyny gdy wżytko łtráci nie może być/ By łpełná łławy miał poćciwey vżyć. *RejZwierc 217, 233v; RejPosWstaw [41³]; SkarŻyw 242.*

»(to) nie może być, aby nie...« [w tym: *aby nie miał* (9), *aby nie mógł* (1)] [szyk zmienny] (16): *RejJóz G5v*; Fieri non potest quin aliquando istud tibi utile futurum sit, Nie może być/ ábyć to kiedy wielkiego pożytku nie przyniosło. *Mqcz 342a*; Tá Figurá kiedy ma równé kąty/ nie może być áby nie miała mieć łtron równych. *GrzepGeom D3; RejPos 76v; RejZwierc 38v, 39v, 142v [2 r.], 144 [2 r.], 161v; KarnNap ktv; ModrzBaz 53v, 136v; SkarŻyw 225, 463.*

Zwrot: »trudno (a. z trudna), (za)ledwie (a. ledwo) moc« (9:4): *RejPs 135; KromRozm II p; KromRozm III F5v marg*; Kupiec się ledwo może vchronić grzechu [*difficile eruitur negotiator a deceptione*]/ kárczmarz też trudno by miał być bez winy. *BibRadz Eccli 26/35; Vix consolabilis dolor*, Zaledwie może być pocieszona albo vlżona boleść. *Mqcz 400b; RejZwierc 73v, 98, 153v; ModrzBaz 125; Oczko A2v; CzechEp 223; WujNT 51*; A iż grzechow włżyłcy trudno vść możem *SkarKazSej 661a.*

Szereg: »mieć ani (albo) moc« [szyk 2:1] (3): *PatKaz II 67, 79*; A iákoż łie tu łzczęścić ma álbo może? *RejZwierc 46.*

Szeregi, które w jednym członie mają formę osobową czasownika, a w drugim – móg + infinitivus tegoż czasownika [szyk 18:3] (21): OpecŻyw 37; ani żadny człowiek/ miał kedi/ albo może mieć takową mocz/ aby czo mógł przeciw łłowv bożemv [...] odmienić. *SeklWyzn Cv*; Tedy Moyżelz ktoremu Krol żaden dzielnością áni łprawą w Rzeczypółpolitey/ áni był rowien/ áni rownym być może *OrzRozm T2; OrzQuin Q3v; RejPos 178v; WujJud 7, Nn5v*; wświatle nieprzyłtępnem miefzkáiący: ktorego niewidział nikt z ludzi/ áni widzieć może *BudNT 1.Tim 6/16, przedm b2; CzechRozm 3v, 262v; KarnNap C3v; SkarJedn 49, 204; CzechEp 123 [2 r.] 147, 304; NiemObr 174*; Nie zawżdyć wam takie łczęście páć może/ iákie padło/ gdyscie byli obrali Cefárzá Máximilianá/ y Sztephaná Páná zmarłego. *GórniRozm Av; KochPij Cv.*

C. *W specjalnych konstrukcjach składniowych (przeczące zdanie nadrzędne przy twierdzącym zdaniu podrzędnym wyrażającym możliwość) służących podkreśleniu niemożliwości, niepodobieństwa, albo też nieuchronności jakiegoś zdarzenia (97) : PatKaz III 97; TarDuch A2*; Złym żonom czas nie (po)może, Im dalej, tym cięższe łłóże; Niepodobno by mogło być By sie im kto mógł przyłóżyć. *BierRozm 4; RejPs 31v, 75v, 77v, 110v, 128v, 156v; SeklKat V4v*; Niepodobna rzecz ięft áby ten wielki okrag łwiátá mógł być przez rułzánia/ áby po łmuthku nie miało przydz wefele *HistAl K3v*; Niepodobná rzecz ięft/ aby ci znouw kú zbawiennyi pokucie przyłc mogli ktorzyby vpadli iułz będąć ras o łwieceni *MurzHist R4; MurzNT 148v marg; LubPs Y6 marg, hh4v; RejWiz 182v, 186; Leop Deut 5/26, 4.Esdr 16/5, Tob 13/2, Mar 9/38; BielKron 81; Mqcz 396c; OrzQuin Z2*; Abowiem człowieká thákiego nigdy niebyło/ áni ięft/ y do końca łwiátá niebędzie/ ktorzyby (iáko Páweł S. piłżąc do Rzymiánow łzeroko wywodzi) mógł wiedzieć łmyłł y wolą Bogá miłego. *LeovPrzep F4v; RejAp 51v*; niechay będzie

iáko chce vczony człowiek/ á sam nigdi nie piýwał/ rzadko sie to ma trefić/ áby mógł dofskonále poznác/ vmyśł/ praczą/ rozum tego kto piál *GórnDworz* G6, A2v, C4, E, G2, I2v, I3v, Ii7, Kk3; bo ázałz tho iest rzecz podobna áby człowiek mógł odpuścić grzechy komu/ gdyż to nikomu inemu nie należy/ iedno sámemu Pánu Bogu/ odpuśczać grzechy á wyłtępkí káždego człowieká *RejPos* 235v; nie naydzyełz żadnego [...] áby miał kiedy pogánić pokoy w pílmie swoim/ á iżby niepokoy słufznie pochwalić mógł/ ábo tego dowieść namędreyzłzemi wywody śwemi. *RejPos* 334, 34, 139v, 159, 183v, 198, 345v; tedy niewieóm/ iáko Syn y Duch święty Bogiem będzie mógl być: gdy takim niemoże być/ iáko Oćiec *BiałKat* 111; pewni tego byli/ iż nigdy sie taki čás nietráfi/ ktoregoby Pan Bog mógł ludzi zapomniec/ áby oycowłkiey miłości pokázác im niemiał *KuczbKat* 375, 100; baczyć nie mogę/ iákoby słufznie Kościołem Apóstołłkim názwan być mógł / ten kthory oprócz imion Sákrámentow/ málo ábo nic nie ma *RejPosWstaw* [143⁴]y, [41³]v; *BudBib Iob* 15/14, 2.*Par* 1/10; *BudNT Mar* 7/15, 9/38; niewiem ktoby mógł być tak vporny/ coby to twierdzić śmiał? *CzechRozm* 196v, 50v, 81, 128, 183v, 192v (9); że nieiełt żaden kthoryby ieden sam/ ábo rádá śwá/ ábo stáraniem śwym mógł wżytkiey Rzeczpospolitey dofyć vczyńić/ á iey brzemioná znošić. *ModrzBaz* 24v; Kto tych cnót w łobie niema/ słába nádzieiá o niem áby mógł dobrze rofkázowác. *ModrzBaz* 74, 17v, 24, [41], 66; *SkarJedn* 46; *Oczko* 2; tedy tego niewiem/ áby to kto mowić mógł/ żeby ten syn perłoná/ z iłtności Oycowłkiey mógł być vrodzony: poniewáz iedná iel obudwu iłtność *CzechEp* 146, *2, 19, 47, 53, 60 (19); *CzechEpPORz* *3v; *NiemObr* 91; *ActReg* 102; Bo nie iel to rzecz podobna/y nigdy sie tho nie stáło/ áby czáłu poštánawiiánia kthorey R.P. z rázu práwá wżytkie mogły stánác *Phil* D3; y niewiem iáko mozełz wełóym łercem á bełpiecznym łumnieniem/ tego dñiá dárow y dobr Páńłkich vżywác/ ktorego mu zá to [...] nie podziękuiełz *LatHar* 2; Abowiem żaden nie iel/ kthoryby czynił cudá w imię moje/ á mogłby pędko zle mowić o mnie *WujNT Mar* 9/39, s. 158 marg, *Hebr* 6/6; *CiekPotr* 61.

W charakterystycznych konstrukcjach: *kto jest (taki), kto by mógł (3), nie jest (nikt), kto by mógł (4), niepodobna (rzecz) jest, aby mógł (7), nie tuszę, aby mógł (3), nie wiem, (a)by (jakoby) mógł (28).*

2. Mówiący proponuje jego zdaniem skuteczny (ale niekoniecznie jedyne) sposób osiągnięcia określonego celu lub zaradzenia pewnym niefortunom [„(aby osiągnąć A lub zaradzić B) może (a. można) (u)czynić C” = aby ... celem A, na B, w wypadku B da się (u)czynić C, dobrze jest (u)czynić C, radzę (u)czynić C, niech (u)czyni C] [Uwaga: wypowiedzenia typu: „może (u)czynić A lub B, czyniąc (jeśli (u)czyni) C” zebrane zostały w znaczn. I]; *posse* *Modrz* (572) : *BierEz* L; *OpecŻyw* 7, 44, 144; *PatKaz III* 94v, 108; *MetrKor* 38/502; a ktoby niemógł łamego łoku pitz dla gorzkołtzy/ tedy moze ay[!] otzukunft według wolej. Albo vczynitz łniego iákoby łiropek tym oboczaem [!] *FalZioł I* 1b; wziąwłzy tego wżytkie⁸⁰ czo złoty zawaži/ mozełz sie napić gdi by miał kłocie w bokoch z winem albo z miodem ciepło. *FalZioł I* 61a; Na przłcz też mozełz bańkę przłstawić/ iako y na bolączkę/ aby iad wyciągała. *FalZioł V* 71v; Też łok wyciłniony z ziela Płich ięzykow, z ładzami zmiełzany [...] na łkronie y na czoło przłżżyć/ mozełz też w nozdrze wetknąć/ barzo mocznie łtanowi płynienie krwi z noła *FalZioł V* 79, I 4b, 9b, 14b [2 r.] 19c, 21c (70); *BielŻyw* 9; *GlabGad* L7, G2, Mv, N5v, N6 (9); Mozełz o nich czytać Kołmographie albo ich Kroniki [vide *chronicas eorum et cosmographias*] *MiechGlab* 52, 39; *KłosAlg* E4, H2; *WróbŻołt* G3, Y2; *RejPs* 76, 100, 112, 112v, 127 (7); *LibMal*

1543/68v; *SeklWyzn* b3; *SeklKat* C3, D, D2; *RejKup* e2v; *HistAl* I8; Rad to vczyneyę/ ile mnye można będye. A czego bych ya doftátecznye nye wyprawił/ możelz fye vcyec do vczeńfłych. *KromRozm III* A5, D3, F6; *Diar* 24, 25, 45, 91; *GliczKsiąż* kt, E8, G, H4, N3v; *LubPs* B, Hv; *GroicPorz* k2; *KrowObr* 29, 37v, 143, 219v; *RejWiz* 116; *Leop* H, Hhh4; *OrzList* b3; *RejFig* Cc7; *RejZwierz* 49; *OrzRozm* D, D2v, R3; *BielKron* 195v, 263, 440v; *KwiatKsiąż* P3 [2 r.]; Assessor, Radny pan. Qui scilicet praesidibus assidet, Który yeft ku rádny m pánóm przifádný przifádnik álbo przifádnik wybornie może być zwan. *Mqcz* 379a, 23c, 71a, 90c, 106b, 109c (49); *SarnUzn* D7; A thák iefliś zá świeżá wyplecenié obaczył/ kolánem mu záś możelz nátręćić/ álbo fzydłem zákol práwie przeciw ftáwowi/ onéy łopátki. *SienLek* 170, 15, 29, 33v, 45, 48v (25); *RejAp* BB3, 61v, 78, 79v, 188v; *GórnDworz* S4, Ee7v, Ff3v; *GrzepGeom* C [2 r.] C2, C2v, C4, Dv (16); *HistRzym* 47v, 57, 66; Wiem że będą mowić/ czemu nas ták Pan opuścił? Thedy im też ták możelz powiedzieć: dla tego iżefcie wy też opuścili mnie. *RejPos* 50v, 89v, 151, 213, 215, 277, 333; *RejPosWiecz*³ 96v; Zle fye doftáło/ możelz czytać w Dzieioch Apóftólfkich/ ónym żydóm: którzy fye kuśili wzywać imienia páná Chryftułowego ná óny/ kthórzy byli opętháni od fzátnów. *BiałKat* 236, c, 46, 158v [2 r.] 203v, 278v (10); *BielSat* N2v; *KuczbKat* 365 [2 r.] 410; *RejZwierz* 6, 12, 48v, 55, 78v (16); *BielSpr* 11, 27, 34v, 57v, 72; *WujJud* 123v; *WujJudConf* 186v, 256; *RejPosRozpr* b3v; Kogożby tedy wielce nie porużyły ty rzeczy ku polepfzeniu á fwiątobliwości żywotá? A dla więtfzego á rychleyfzego porużenia fwego/ przeczczić łobyte możelz ono co Páweł s. pífze [...] do Tefsálonicenfów w pirwfzym kápitulum. *RejPos Wstaw* [21³]; Piérwfzého Roku śiey Profo/ Ber/ Mánnę/ Ięczmień. Drugiého Roku/ śiey żyto/ Pízenicę. Trzeciého Roku także, Czwartého możelz śiac Owies. *Strum* Lv, C3v, Dv, D4v, E, Ev [2 r.] (16); *WierKróc* B2v; *BudNT przedm* c7; Cze^{go} iż pełno w Prorocech/ przetoć iedno mieyfce ábo dwie náznáczywfzy/ infzymi fie báwić nie będę: ktore oto łobie ty łam czytać możelz *CzechRozm* 119v, kt, 6 [2 r.], 9v [2 r.], 119, 126 (15); *KarnNap* B3, E4v; Bo możonoby iym Biłkupftwá y Opátftwá niedać/ áżby drzewiey przyrzekli/ że to dla Rzeczypośpolitey dáruią. *ModrzBaz* 93; Tych wfzytkich beneficiy reiefttr mogliby Biłkupi przynieść [perferrentur] ná feym. á potym by niech te beneficia pod przyśięgá oni fzácowáli ktorzi ie trzymáią *ModrzBaz* 138v, 10v, 13v, 94, 120v [3 r.], 123 (13); *SkarJedn* 369; Czopek może być/ vftrugawfzy korzeń z ćwikły/ y miodem námázawfzy/ á pofoliwfzy: álbo z ofłniny/ álbo z mięfá łoloného: álbo z miodu ftwárdzoného *Oczko* 26v, 6v, 14v, 31v, 34, 37v; gdzieby nie był doftátek ták wiela perfon/ tedy z Biłkupow [...] mogą być oycowie święci [...] A z Philemoná/ może być łotr. *MWilkHist* A2v; Tu mogą mółoycy/ napráwni ná to/ obyczáynie ftrzelác z rufznic. A tym czáfem Anyołowie odkryią grob/ y śiędą w nim każdy ofobno. *MWilkHist* C4, A2v [3 r.] C3, D3v, G2v; *StryjKron* 672; *CzechEp* 19, 44 [2 r.], 57, 223, 336 (7); *NiemObr* 77, 78, 100, 117, 146, 147; GLód/ á praca miłóść kázi/ A oftátek czás wyrażi: Komu to więc nie pomoże/ Do powrozá mieć fie może. *KochFr* 109; *BielSjem* 40; *GórnRozm* Av, Iv, I2v, Mv; *ActReg* 80, 81, 107 [2 r.], 136, 149; Kiedy chmury przychodzą/ tedy wątpliwie z wieczorá może robotę nákazác: iefli fie wypogodzi/ tedy to: á iefli niepogodá/ tedy owo *GostGosp* 36; gdy fie tráfi zły vrodzay/ [...] *Remedium* tákie ná to może bydz *GostGosp* 88, 16, 76, 96, 122, 128 (9); *GostGospGroch kt*; co ná iákowá im pociechę wychodzi/ może być przykłádem on Krezus Krol Lidiyfki *Phil* M4, H4, K4, O2; *GórnTroas* 39; *WyprPl* C2 [2 r.]; Kiedy zegar bije ták fie modlić możelz. *LatHar* 54;

Tuż dopiero wyliczay grzechy twoie [...] Porządek w wyliczaniu ten chować możesz. *LatHar* 136; NA dzieścić części możesz łobie/ nabożny Chrześcijaninie/ pożytecznie rozdzielić wśzytkę Historyą męki zbawiciela twego *LatHar* 315, +8, 17, 28, 37, 42 (59); *WujNT* 79 *marg*, 122, 259, 470 *marg*, 883; *WysKaz* 3; *JanNkar* E4; *JanNkarGórń* H2; *SarnStat* *4v, *5v, 106, 637, 849 (10); A ieśli kto iednego dnia tegoby niemógł zmówić/ tedy to łobie może ná trzy dni rozdzielić. *SiebRozmyśl* F2v, F3; A dla lepszey íprawy y zgody w ízácunku tem/ może być iáko ná Trybunale poítánowienie/ *vt maior pars concludat*. *GrabPospR* L4v, Kv, K3, L [2 r.], Mv, M4v (14); *PowodPr* 14 *marg*, 47, 60; *SkarKaz*)(4v, 80a, 155b, 420a; o inákżey á wítawiczhney obronie kráíow Ruśkich y Podolńkich rádzili. A tá/ zá pomocą Bożą/ naylepszá y naypotężniejszy mogłaby być/ przez porządnego á nie drapieżnego żołnierzá *VotSz* C4, Cv, Ev, F; A ieśli też nie będą [listy] zápieczętowane Może powiedzieć, że ie ná cle otworzono Ná gránicy. *CiekPotr* 60, 58; *SkarKazSej* 674a; A gdyć się dobrze pószáncuie ná tym/ Możesz zbudować y Komięgę zá tym. *KlonFlis* E, E3v; Możesz ty z kánáwáce łukienkę na się wdziać/ Możesz křtałnym płaszczykiem rámioná przyodziać. Nie záwádźi nic tobie mułczkę łobie íprawić *ZbylPrzyg* B3v, B2 [2 r.].

Z elipsą bezokolicznika (1): á chczeszli iuchę kwańną wczynić: możesz/ iabłkiem Pomorańczowem/ albo winem kwańnem/ albo Limonijami, albo iabłki kwańnemi *FalZioł* V 68.

3 sg w funkcji formy bezosobowej = można (61): tym obyczaiem niechay będą przyprawiane [...] Może ie też warzić takowym obyczaiem *FalZioł* IV 42b, IV 1d, 2b, 27d, 45d, V 76 (11); *RejZwierz* 114v, 139; *Tunicatus*, W łuknią wbrány/ włukniony też może rzec. *Mącz* 469a; *SienLek* 89, 97v, 105, 128 [2 r.], 136 (7); *RejZwierc* 164; *BielSpr* 10 [2 r.] 63v; *Strum* G, H3 [2 r.]; *GostGosp* 120, 132, 160; NAwiedziałem w ten/ wesoły duży moiey/ dzień (Może Święto miánować/ ieśli ieft iákie ná ten čás/ także też y dzień Niedzielny) z onemi trzemá wíchodnemi Mędrćami y Krolmi/ [...] Iezu Chryłte/ duchowny żłob ołtarzá twego *LatHar* 238; Może tę Ewángelią/ nabożny Chrześcijaninie/ krzecznie czytać/ y w dzień wesołego Národzenia Zbawiciela nášzego. *LatHar* 684, 158 *marg*, 357, 390, 391, 402 (17); Rekuđuiąc drugi raz, bęđzieli się zdáło, może té Tytuły Práktyki przydác zaráz pod Tytułmi w Státuće, żeby zaráz iedná rzecz drugą obiáńniáá. *SarnStat* 1278, 336, 684, 751, 1263; *GrabPospR* Kv, K2v, M, M4 [2 r.], M4v; Trzeci wyłtępek ieft *Peculatus*, może wyłóżyć ípolnokradztwo *PowodPr* 76, 84.

Szereg: »moc i mieć« (1): Bo inákżey się modlić możesz/ y czásem małz/ kiedy cię deśperacyą ízátan trwoży: a inákżey kiedy do świeckich márności wiedzcie *LatHar* 50.

3. Mówiący przyzwala (czasem niechętnie) na odstępstwo w pewnych warunkach od określonych zasad, wyraża swój brak zainteresowania jakimś działaniem lub jego okolicznościami, pozostawia w niektórych sprawach swobodę decyzji agensowi, bo jest przekonany, że przynajmniej jemu (podmiotowi mówiącemu) nie przyniesie to szkody lub jego nie dotyczy [„może (u)czynić ” = niech (sobie a. jeśli chce) (u)czyni; nie mam nic przeciw temu, żeby (u)czynił; nie (za)szkodzi (u)czynić; nie ma potrzeby nie czynić]; *licere, posse Mącz* (312) : Coż to złego á nie człowiek/ Vkaż ogon boś wilkołek. On rzekł/ ieśli będziesz żędác/ Y ogon możesz oględac *BierEz* B4, Ev, L3v; Wtweyći to woli/ możesz wczynić tzo chczesz/ iácz to mówię tzo tobie pożyteczno byćz znám *ForCnR* A4v; á tego możesz zawłze pożywać/ wijawłzy iżby było zapalenie wnętrzne/ tedy małz tego poniechać. *FalZioł* I 123c;

W lazni fie możelz myc/ w nowe odzienie obloczyć. Ale głowy waruy żelazem vrazic *FalZioł* V 49v; Dnia tego rzeczy żadney nie poczynay, ani fie w niwecz wkładay [...] Iedno czo by chcial mieć w filney thaiemniczy możelz czynic. *FalZioł* V 52v; Potym to tak na fercze przykładay/ możelz y na pierli przykładac, iestli pierwey niemafz takiey wady w pierliach. *FalZioł* V 68v; A tego potrozłze poranu natłczzo: pożyway, żuiacz możelz połykać/ albo wypłuwac onę wilgotność *FalZioł* V 72v; wŕyp do nich pŕzenicze do tego garncza, możelz ie pobić/ á wŕtaw na węgliŕty ogień niechay fie łmażá *FalZioł* V 94; tych rzeczy możelz łpołem fkladać iako wiele chczelz. *FalZioł* V 102v; vczyńże plaŕtr, á ieflić fie zda: możelz przyczynić ŕzafranu tartego y oleyku rożanego więczy/ á tho dla thego aby było moczniey *FalZioł* V 102v; Potym wyłóż na łłończe aby vŕchło/ albo teź v ognia możelz vŕuŕzyć *FalZioł* V 118, I 18c, 26d, 30a, 31a, 32b (81); *GlabGad* G5v, I7v; *KłosAlg* A4v; *WróbŻołt* C3v; *RejPs* 50v, 80, 84; Ia mowię co bych rad widział Czynić może kto będzie chciał *RejRozpr* F4v; O obraziech/ to rozvmiem/ iefli im nieprzydawaią iakiei chwały/ mogą być wdomv bożym/ dla proŕtych łvdzi *SeklWyzn* g2v; *RejJóz* F8v; A będzie teź poŕczył pyątky Mozes wiec preŕtać naŕwiatky. *RejKup* n2, e2, Gv, g2, m6; *HistAl* L3v; *MurzNT* 106 marg; *KromRozm II* m3, nv; Włŕák komu ŕye to nyepodoba/ álbo nyemoże/ álbo teź nychce temu wyrozumyeć/ może przeŕkoczyć. *KromRozm III* A3, A6; *LubPs* A5v; Włŕákże ia tu mieyŕtćá żadnego nieponiżam/ y owłzem ná woli káždemu dáię/ chceli tego wŕzytkiego com nápiŕał vżywać álbo nie/ może łobie káždy wedle myŕli łwey poprąwić iáko chce/ y porády indźie łzukác *GroicPorz* C2v, mv, xv, y2, hh3v; *KrowObr* 17, 123v, 177; *RejWiz* A8v, A9; Oprocz tego iednego/ s tych możecie łzydźić. *RejZwierz* 7v, 100v [2 r.]; *BibRadz I* 546b, II 120c marg; *Goski* A14; *OrzRozm* O3; Ktory rzekł/ zgrzeŕzyłem/ iuź fie wrocę ieflić fie tak podoba. Ktoremu Anyoł rzekł/ możelz iechác z nimi/ ále áby ináčzey nie czynił iedno iákoć roŕkażę. *BielKron* 42v, 42v, 193v, 210, 226, 253 (8); In potestate tua est, Małz to w mocy twey/ możelz vczinić chczeli/ ná twey to woley. *Mącz* 430d, 151d, 192d, 194d, 272a, 303a (8); Ktoby chciał inŕzą Wiárą doydź łzczęŕcia wiecznego/ Może smiele koŕztowác nie bronię mu tego. *Prot* C2; Kiedy pocznie ŕwitać á czás zdrowy iefł/ wŕtań: iefli podeźrzány/ możelz niewŕtawác/ ále nie łpi *SienLek* 11v; W tak tedy nagłych przygodách/ puŕzczác krew pierwłzego dnia álbo wtorego/ dobrze możelz: ále po czwartym dniu/ iuź ŕye puŕzczác niegodźi: boćiemby chorego thym zemdlił więcey *SienLek* 33; á iefliby koźie mleko być niemogło/ thedy może krowie być: á włŕákże od iedney tylko/ á niemiefzáne. *SienLek* 52v; s tych ktorekolwiek álbo ile ich chczelz możelz wárzyć z czym chczelz/ á onę iuchę pić day kogo kámień gába. *SienLek* 106; Niema ieŕć nic łłuftęgo/ gorzkięgo/ twárdęgo/ á nawięcey kiedy ogień w ranie pánuie. Aż kiedy náraŕta/ może ieŕć mięŕo wieprzowé *SienLek* 147v, 3v, 7v, 37v, 40, 43v (43); *RejAp* 37v; chciałbym/ áby moy Dworzánin/ y to dobrze vmiał: lecz iź thego zwyczáiu v nas nie máłz/ może y on być bez thego. *Górndworz* E3v, Ii8, L18v; Małz tedy dwie náuce/ y możelz vżywać któręy chczelz: iedno więdz/ żeć piérwłza náuka iefł pewnieyŕza *GrzepGeom* I2v, P2v; *RejPos* 41, 86v, 117v, 190v, 253v (7); *RejPos Wiecz*² 90v; *RejPosWiecz*³ 97v marg; *BiałKat* 91; *KwiatOpis* A4; *KuczbKat* 125, 345; wyŕtępcie wy łzarzy/ ále thy pánie łáncuchu możelz zoŕtác *RejZwierc* 70v; Tą zbroią małz wŕzytko zborzyć/ Acz y łwoię możelz włóżyć/ Choć przećiw tey iáko łklána *RejZwierc* 254, 16, 209, 237; *BielSpr* 9v, 32v, 35v, 74; *WujJud* 43v, 57, L17; *BudBib Lev* 25/32, 2.Reg 9/11; Krókiewká ma być ná dłuŕz łokieć/ y krótfza może być/ ále nád łokieć dłužęy nic. *Strum* B2v;

A możefz ié [szczuki] władzić do Stáwu/ któryby przed tym Rok nárybióny był/ ná tym żadnéy ízkody nie będziefz miał. *Strum* Q, B4v, D2, E2v, G, G4v (11); *CzechRozm* 138, 197; *ModrzBaz* 74; *SkarJedn* 39; *Oczko* 27v, 28; ná inízy íobie dzień to vważenie odłóżyć możefz/ wierny czytelniku/ podobnom cię tą długą á trochę przytrudnieyfzą lekcją íprácowáł. *SkarŻyw* 261; á iefli mi zayrzyfz męczeńtwa: niech ia pierwey pod miecz idę/ potym ty zoftác męczennikiem Chryftułowym możefz. *SkarŻyw* 342; *MWilkHist* A2v [3 r.]; *CzechEp* 77 [3 r.] 115, 150, 152; *NiemObr* 166; *LatHar* 67, 131 [2 r.], 174 *marg*, 178 *marg*, 303 (9); *KołakSzczęśl* Dv; *WujNT* 200, 349, [405], 533, 786 *marg*, Bbbbbb; *JanNKar* F2v, F3, F4v; *SarnStat* 1263, 1267; *GrabPospR* M2; *PowodPr* 38; *SkarKaz* 44a *marg*; *VotSzl* A2; *PaxLiz* E4; *SkarKazSej* 670b; *KlonFlis* B2, C2, E3; *ZbylPrzyg* Bv, B4.

Z elipsą bezokolicznika [w tym: chcesz(li) możesz (8)] (19): Chcefz Ezopie bych cię kupił: Rzekł możefz ieflić fie widzi/ Nikt cię k temu nieprzypędzi *BierEz* B2v; Wezmi gwozdzikow czo chcefz á dla miari możefz funt *FalZioł II* 23v; Ośladzaiącz ie czukrem á pić/ á chcefzli ie thak pić: możefz *FalZioł V* 68, I 38d, IV 46b, V 24, 48, 66 (10); *KromRozm III* Q4; *SienLek* 61v, 105v, 109, 190v; Mogę ípytać? á za mi wždy rozmowy pomożefz? (–) Możefz. *KlonŻal* E3v; A napiérwéy modlitwy odpraw íwé w kościele/ Możefz krotko/ wízák niedba nic Bóg o íłów wiele. *PudlFr* 73; *GostGosp* 154.

3 sg w funkcji formy bezosobowej = można (16): Ten íyrop pić raz przez dzień rano, íeftli będzie purgował/ tedy gi może brać przez trzeci dzień. *FalZioł II* 21d, I 122b, IV 32b, V 66; *Goski* *2; Czyni theż tho piołyn wárzony wwodzie/ może cukrem álbo miodem ośłodziwfzy pić *SienLek* 110v, 13, 86, 90v, 92v, 102v (9); *BielSpr* 73, 73v.

W charakterystycznych konstrukcjach: możesz... co chcesz (5), ile chcesz (2), jako (wiele) chcesz (4), jeśli chcesz (5), chceszli (8).

4. *Mówiący wyraża swoje przekonanie o (nie)słuszności, (nie)celowości, zasadności (a. bezpodstawności) omawianych zachowań lub poglądów, aby w ten sposób słuchacza do nich nakłonić (lub od nich powściągnąć)*; *posse HistAl*, *Mącz*, *Modrz*, *Vulg*; *debere HistAl*, *Modrz*; *capere PolAnt*; *quire Modrz* (443) :

A. *W wypowiedzeniach twierdzących (formalnie i znaczeniowo lub tylko znaczeniowo) [„może (u)czynić” = niech (u)czyni; powinien, trzeba (u)uczynić; godzi się, należy, wypada, dobrze jest (u)uczynić]* (389) : *BierEz* Pv; możefł tu wielé pobaczytz. Naprzod bacż iako pán iezus będątz buog ij człowiek [...] miał tu ífczęście ij nieífczęście *OpecŻyw* [27]v, 1v, 37v; *PatKaz III* 88; Możefz to wiedzieć że krol niebiefki vczyńił mie krolew ziemie *BielŻyw* 150; *GlabGad* F6, K3v; Drugie możem baczyć, iż ieden íeft íęzik y mowa tich Iuhrow [Accipe secundo, quod idem linguagium et loquaela pronunciatioque sunt Iuhrorum] *MiechGlab* 60, *4; *LibLeg* 7/41, 10/122; *WróbŻołt* N [2 r.]; *RejŁas* w. 33, 48, 58; *RejPs* 88v, 114, 116v; Krotka rádofć á żal długi Może fie nakárác drugi *RejRozpr* F2v, C2, E3; Wtorám [spowiedź] też powinien/ przed bliżnym moim czynić/ [...] Trzecią ípowiedz mogę czynić/ przed mądrym ílvgą kościelnym *SeklWyzn* c4, c4, e2v; *RejJóz* F3v, I8, Lv, L4v, L7 [2 r.]; *SeklKat* Nv; A tak darmo íyę czas kroczy Ać íędzia czeka zdobroczy Cziłczie bych my już mogli íjcz A wpieknie dzis na obiat bycz *RejKup* z6; Niewiem czo ty to małs za Liłt Ale tego możefłs być yłt íłczy tu yedno częfcz maią Co Panfką wola dżałayą *RejKup* aa6, c7, h7, i3, k7; *HistAl* D7, K2v, K5v [3 r.]; *MurzNT* 66, 81; Jenak WM możecie być pewnej wiary, iż nie inaczej będą spisane, jeno jako są w(u)

mowie *Diar* 44, 93; *GliczKsiąż* A4v, F5, H3, P5; *LubPs* N, N3v; *GroicPorz* A4, aa4v; *KrowObr* 184v; Więc wam w czerni napiękniew/ á práwie páná znác/ Owy nikczemne pŕtružki mogłyby ſie rozdać. *RejWiz* 40v, A3, A5v, [A9], 17, 19 (15); *RejFig* Aa8, Cc2v; Bo dobry tenby godzyen/ korony ze złotem/ Wŕzetecznemu mogłyby iey/ kęs przypluſkáć błotem. *RejZwierz* 112, 44, 53, 70, 78v, 101 v (9); *BibRadz* *5, I 461a *marg*, *OrzRozm* O2; moŕem ſobie nie ládá iáko pokládać polakow/ iáko tych/ ktorzy vŕtáwicznie z pogránicznym nieprzyaciélem czynią ze wŕzech ſtron *BielKron* [332²]v; Ten ſyny krolá Kázimierzá vczył/ chował/ y wyćwiczył w dobre obyczáie/ zá co mu káždy mogł dzyękowác. *BielKron* 396v, 5v, 318, 342v; *KwiatKsiąż* P3v; *Meminero*, de hoc quietus esto, Będę pámiętał/ moŕeſz ná to dobrze ſpác. *Mącz* 341c, 185d; *OrzQuin* Q2; *Prot* D2; *SarnUzn* F2; *Spytaicie* iedno Sálomoná ná co to wam potym wynić ma [...] moglibyſcie záplákáć oczy ſwoie miáſto tey rádoſci *RejAp* 93v; iŕ to miáſto Rzymſkie/ ktoreby mogło właſniey być zwano Sodomſkie/ záſiádło ná ſiedmi gorach *RejAp* 105v, 12v, [14] [3 r.], [15]v, 23, 30v (27); *Górndworz* N3, V3v, V7v, Y8v, Aa7v; O mogłyzby kázdemu brzmieć w vŕzoch iego ty ſłowá tego ſrogiego poſeſtwa twoiego *RejPos* 192v; tedyć nie tylko áby miáſła być dziwna ſmierć ſwiętych á wiernych iego/ ále ſnadz y twoiá właſna máłoćby ſtráſzna mogła być. *RejPos* 321v, A4, 14, 23v, 30v, 35 (61); A ty to poŕytki/ któremci z ſpowiedzi pewné wyliczył/ mogá cię wzruſzyć/ ku częſtemu á pilnemu ſpowiádaniu: chociaſzby theŕ o nięy piſmá żadného nie miał. *BiałKat* 378v, 131, 241, 283v; *KwiatOpis* Dv, *HistLan* A2v, F4v; *KuczbKat* 45; A tu iuŕ záſię będzie trzebá y przeciwnego ćwiczenia y przeciwnego towarzſtwa ſzukáć ſobie. (*marg*) Z rzeczy przeciwnych moŕe przykád brác. (–) *RejZwierc* 20v; Káždy niezgodá mogłyby dáć we błotho/ Gdyŕ ſwięta zgodá ſtoi nam zá zlotho. *RejZwierc* 228, A2, A3, 21v, 24, 28v (37); *BielSpr* b3v; Moŕe nam być w pámięci Lowieki ziazd/ co byli drudzy na nim ſpŕáwili *MycPrz II* A2v, I C, II B4v; *BiałKaz* I; *CzechRozm* 109v, 137v, 154v, 166v, 215; Iŕ niedługo krolował moŕym dziŕ żáłowác/ Mogłyby iuŕ był do końcá ten Turki zwoiowác. *PaprpPan* Ee2, H3v, Fv, N4, R2v, S2 (11); A ci záſię ná potym ná potrzebę Koſcielną ábo Rzeczypoſpolitey/ poſługi ſwe obroćić mogá [*concidere ac ... praestare deberent*]. *ModrzBaz* 131; *ModrzBazBud* ¶6v; *SkarJedn* 222, 265; Mąż okrutny/ ręki krwáwéy/ Nigdy twarzy twéy láłkáwéy Nie ma vznác: tegóŕ Boŕe/ Y przewrotny czekáć moŕe. *KochPs* 7; *SkarŹyw* 244, 520, 529; *StryjKron* 59, 145; *CzechEp* 65, 261, 311, 381; *NiemObr* 12, 47, 121, 143, 150; *KochFr* 17, 32, 81; *WerGoſc* 223, 223; *WisznTr* 5; Iuŕ náŕad niechoďŕ/ Orpheu/ nie vmiaſeſ chowác/ Zeſ ſye y ſam wrócił/ moŕeſz Bogu dzyękowác. *KochTarn* 77; *PudłFr* 14, 22, 36, 57; *ArtKanc* P15v; *BielRozm* 9; teras gdy by kto z tymi zbrodniámi ſiedzieć niechciał/ záras mogłyby ſobie kázáć trune gotowac *GórnrRozm* L2v, Hv; A moglibyſmy ſie Połockiém karác/ bo ten ieno prze złé opátrzenie zgináł *KochWr* 36; *ActReg* 121; Dzyeći koronne/ ná mátkę niedbáſe: Niedbáſe mowię? mogę rzec okrutne *GrochKal* 23; Będę tobie przyaciélem/ iefliŕ teŕ ty Rzymiánom będzieſ/ iefliŕ ináczey/ mnie teŕ pewnie zá nieprzyaciela mieć moŕeſz. *Phil* K2; *KochPij* C3; A pięć złotych ná ſtráwę páchołkowi doſyć/ Niech nie wŕzytko kupuie/ moŕe co vproſić. *WyprPl* A2v; *LatHar* +5v, 132; *WujNT* 448, 1.*Cor* 14/31; *WysKaz* 11; Bych nie miał nic więcéy záſećenia v ſtanu Duchowného, ieno ŕem Práwo Duchowné [...] w kupę zebrał [...] tedy pewieném tego, ŕe mi wŕzyſcy Ich M. mogá miłoſciwą láłkę ſwą obiecowác. *SarnStat* 168; *GrabPospR* K4; *PowodPr* 52, 67, 80, 84; *VotSzl* Dv;

GosłCast 5, 6, 27; O iákie łzy nád taką nieśpráwiedliwością wylewác káždy pobożny może? O iáko z Prorokiem temu kroleřtwu nie grozić *SkarKazSej* 701a, 666b; *PudłDydo* A4v.

3 sg w funkcji formy bezosobowej = można (1): cokolwiek łobie zá rofkół poczytamy/ włáfnieby tho poćciwą nędzą mógł názwác. *RejZwierc* 158v.

W konstrukcji wyłaczającej (2): z Luterem y z innymi iego niemoże być ináczey poczynano iedno gwakthem. *BielKron* 215; *RejPos* A6.

Fraza: »możesz (mi a. temu) wierzyć (a. wierzac), może (káždy) wierzyć« [szyk zmienny] (23:4): *FalZioł* I 32a; *RejJóz* Kv, N7; *RejKup* E; *MurzHist* B3v; Pewnie cie w tym vpewniam/ á wierzyć mi możelz/ Ze czyścem ni odpuřtem łobie nie pomożelz. *RejWiz* 163v, 151v; *OrzList* d2; *RejZwierc* 53v; *RejAp* 72, 200v; *GórnDworz* B4; *BiałKat* 226; Bom wiele łlychał takich może káždy wierzyć. *HistLan* B3v; Iáką ty miárką możelz temu wierzyć/ Námierzyłz komu/ tákżec będą mierzyć. *RejZwierc* 224v, A, 39, 250v; *KochDryas* A2v; Dżiówká twoiá dobry łós (możelz wierzyć) wżięłá *KochTr* 22; *CzechEp* 127; DObra to/ Páwle/ (możelz wierzyć) łzkołá/ Gdzie każá pátrżác ná pořłednie kołá. *KochFr* 37; *PudłFr* 69; *GórnRozm* Dv, K2v, L4v; *PudłDydo* A4.

Szereg: »moc albo (i) mieć« [szyk 2:2] (4): *KromRozm* I G3; Bo co o figurze/ któryi infzyi rzeczy przyřzlyi/ [...] ieřt rzeczono: to téřz i o rzeczy [...] barzo trefnie i owřżem trefniei niřzli o figurze może i má być powiedziáno *MurzNT* 8v; *Mącz* 413a; Vczynki dobre mogá y máiá być iáwnie czynione. *WujNT* Ccccc2v.

a. Z zaprzeczonym czasownikiem w bezokoliczniku (41) : *RejPs* 169v; *RejKup* n4v, f5v; *MurzNT* 11; *GliczKsiąż* G7, O7, P4; *KrowObr* 132; *RejWiz* 133v; *RejFig* Bb7; *OrzRozm* T4v; Takżec téřz o tym tu zyáwieniu Ianá řwiętego możemy nic nie węřpić/ gdyř s tegoř Bogá vřt wyřzly do nas ty pořelřtwá do niego *RejAp* 190v, 5, 153, 190v, 193; Thoć theřz byłá rzecz máłó k rozumowi podobna/ ále zrozumiawřzy co to byłá zá figurá/ może łie iey řaden nie dziwowác. *RejPos* 103v; Abowiem gdy obaczyřz/ co tu kolwiek mařz/ á od kogo mařz/ á ieřli twoie ieřth/ á długoli będyelz rořkázował temu/ mogłbyř nie wznořić tey márney myřli řwoiey. *RejPos* 201, 60v, 68v, 110, 113v, 162; *RejZwierc* 11v; Swym dworřtwem Pálámede możelz łie nie chłubić/ Gdy go vyrzyřz zmyliřz ie mogęć zá to łlubić. *PapřPan* X; iuř o roznořci praw mowić mamy. A może řaden odemnie nieczekáć/ iákoby od vřtawce praw/ dořtátecznego opiřánia praw. nie ieřt rzecz moiey możnořci *ModřBaz* 73v; ále potrzebá áby byłá řpráwiedliwa przyczyná woyny: ktorey gdy niebędzie/ możemy łię zwyćięřtwá nieřpodżiewác [*non est, quod speremus, victoriam*]. *ModřBaz* 104v; o oney woynie/ ktora z wolá Bożá będzie zácżeta/ mořem niewęřpić/ ře y řzczęřliwa będzie [*felix fore sperandum est*] *ModřBaz* 108v, 11, 59; PAwle rzecz pewna/ v twego řářiádá Mořelz długiego nie czekác obiádá. Bo w méy komorze řczéra páięczyná *KochFr* 7, 114, 120; *BielSjem* 38; *KochTarn* 78; *PudłFr* 65; kto řiebie Ogládał/ á vćieřzył twym poyřrzeniem řiebie. Dálřzego czářu może niezámierżác łobie/ Iřby kiedy miał głáđřzą oglédać po tobie. *KochFrag* 26; *OrzJan* 73, 126; *LatHat* 287; A Záprawdě řtáđ łię řaden może nie obawiác obćiężenia iákiego nieznořnego/ gdyř łami řzácunek ten czynić łobie będą *GrabPospř* L4v.

B. W wypowiedzeniach przeczących (formalnie i znaczeniowo lub tylko znaczeniowo) [„nie może (u)czynić” = niech nie (u)czyni; nie powinien (u)czynić, nie trzeba (u)czynić] (54) : *BierEz* B4v, N4v; *BielŻyw* 88; gdiz řaden tego niemoże řlubowác czo wiego moczy nieieřt *SeklKat* K2v; *KromRozm*

I C2; to niemoże być aby prorok zginął indziej niż w Hierusalem [*non capit prophetam perire extra Hierusalem*; bo nie przyśtoyna prorokowi indziej zginąć okrom w Ieruzalem *WujNT*], *MurzNT Luc* 13/33, k. 61; *Diar* 88; *GliczKsiąż* N6, P3v; *RejWiz* 37; *BibRadz II* 138b marg; Czełarz Rzimłki iędzając z wielkim wołkiem sięgi piływał [...] czołz tedy mieylczkiemu proznowaniu na przelzkodzie może być/ czo by nas [...] od czwiczienia w naukach odwodzić miało? *KwiatKsiąż* L4, G3; *OrzQuin* Dv, Xv; *LeovPrzep* F2v; *RejAp* 5; *Górndworz* H4v; *RejPos* 240v; Któż będzie przeciwnikiem wybranym Bożym? pan Bóg vsprawniedliwia: któż potępić może? *BiałKat* 88v; tak to iest rzecz pewna w Kościele świętym/ iż ludzie pobożni namniey w tym wątpić niemogą. *KuczbKat* 365, 155, 170, 225, 260, 415; Były Zydowłkie Trádycye złe/ ią Kościelne dobre: iako onych niechwalimy/ tak tych gánić my Cáholicy niemożemy. *WujJud* 43, 149v; *RejPosWstaw* [41²]v, [143³]; *Strum* Nv; *ModrzBaz* 4v, 12v, 70v; *SkarJedn* 160, 184, 188, 344; Iż iefli się tak zacny Anioł Boży/ tak sprofnemu duchowi złemu złorzeczyć nie ważył; á z iakąż śmiałością poważyc się będzie mógł/ złorzeczyć człowiek śmiertelny y grzełzny bliźniemu swoiemu łobie rownemu? *CzechEp* 100; Serce mi bowiem żarły trołki nieufpioné/ iákie nieledá komu mogą być zwierzóné. *KochFr* 68; *KochPhaen* 10; Młza rzecz iest y zła/ y szkodliwa [...] á tak ma być precz odrzuconá/ y o tym żadney wątpliwości żaden mieć nie może: nie ináczey iako by kto pytał/ iefli Bog ma być chwalony. *ReszPrz* 56, 3; *WerKaz* 284; *Górnrizm* F3, F4; *OrzJan* 127; *WujNT Act* 10/47, s. 564; *JanNKar* H4; Gdy námi wlyzytek świat wzgárdzi/ wádzić to nam nie może: ále gdy my namnieyższego wzgárdzim: szkodzić to nam bárzo może. *SkarKaz* 352b; A też hoyny iest y nikt go nie przebierze [...] prześięga náłze próby y załługi/ y nie mozem się bać aby mu nie sftáło do potrzeb ná szych[!]. *SkarKazSej* 663b; iefli pod iego obroną y cieniem odpoczywać chcemy: tágąc tych łáncuchow tak mocnych nie mozem/ zgadzać się y w iedności żyć/ y o łobie w zgodzie rádźić muším. *SkarKazSej* 672b.

5. Mówiący z powątpiewaniem przyznaje słuszość cudzym racjom, wyraża na coś zgodę z zastrzeżeniami [„może (a. mógł) (u)czynić” = może, być może, prawdopodobnie (u)czyni(ł); nie przeczę, nie twierdzę, że nie (u)czyni(ł); przyznaję, zgadzam się niecałkiem przekonany, że (u)czyni(ł); niech sobie (u)czyni; cóż z tego, że (u)czyni(ł); choć (u)czyni(ł); „móc” występuje tu najczęściej w pierwszym członie wypowiedzenia przeciwstawnie złożonego]; *posse HistAl*, *Mqcz*, *Modrz*; *valere PolAnt*; *licere Mqcz* (147): *KlerWes* Av; Może co chce kto chce mówić Włłák z mey rzeczy nie będzie nic. *RejRozpr* F4v; *SeklKat* Z; Mozes mnie ty wlytko ganicz Iá też czebie niemam zanicz *RejKup* aa6v; Mogł był tego/ Trzikroc włozicz Tocz ani Wagy ruffyło Iako by nicz nieprzybyło *RejKup* aa8v, q4; *HistAl* I4v; *KromRizm II* f, x4v; *KromRizm III* G3v, M2v, N8v; *GliczKsiąż* N5v; A fłyfyzfz/ iż oni ludzie Papieżá v fiebie za Bogá máią? Ale rzetzelz. mogą włofzy mieć Papieżá zá Bogá ziemłkiego v fiebie/ álem ia nie iest tak głupi [...] ábym ia Papieżá tżłowieká mi(á)ł mieć v fiebie zá Bogá? *KrowObr* 8, 1, 8, 148; *RejWiz* 124v; *OrzList* b4v, e3; Mogłci vmieć Tybullus/ piorkiem przepierować/ Lecż niewiem vmiałli tak/ cnotą záfárbować. *RejZwierz* 77v, 57v, 72; *BibRadz I* 461a marg, 1. *Thess* 2/7; chciał żonę zabić/ ktora z łálki bogow przemieniła się w Iáłkołkę [...] Możec to być powieść zmyłłoną od Poetow/ ále w łobie ma wielkie przykłády *BielKron* 49, 223; *GrzegRóżn* K4v; *KwiatKsiąż* F4v, H2; *Mqcz* 192d, 332a, 337d; *OrzQuin* K3v [3 r.]; Drugim ráne wftawanie płáci się łowito/ Może być wielka praca ále wielkie myto. *Prot* B4v; *SarnUzn* Fv; *RejAp* 94, 178; Możec pan Boiánowłki/ s

pánem Derfniakiem/ bá y pan Wapowłki podobno/ łłuchác w. m. nierad/ ále nas tu wıęcey iefł/ ktorzy wym. łłuchamy s chęcią. *GórnDworz* Z4; Y toć fie podobno trefić może/ iż piękna wyłłapi s kreflu/ lecz do takowey rołpułty pewnie iey piękność nie powiedzie *GórnDworz* L17, F5, N7v, X4v; ácz fie może tá łodká zákołyłác/ ále on tego pilnie łłtrzeże/ áby fie nigdy nie zánorzyłá. *RejPos* 49, 14 [2 r.], 72v, 76, 130v [2 r.], 147 (12); iuż żadna mocz iemu łłoga być nie może/ ácz fie ná czás iemu zmocnić może/ ále łámá s łwego rázu vpáść mułł ku lekkołłi łwoiey. *RejZwierc* 141v, 2v, 34v, 49v, 52, 62 (13); Ktorzy niektóre łłprołnołłi y zbytki w Rzymłkim Kołłciele obaczyłi. (–) W obyczáioch niektóre mogłł być/ nieprzymy tego. Bo zálwłze kákol miedzy płłzenicą być musi/ ále nie w wierze. *WujJud* 7v; Iefłi kto kiedy takim był (iákoż mogł być nie raz/ poniewáz łá ludźie y Papieże iáko y ini) tego bęđłdzie Pan Bog łáđził. *WujJud* 126v, 7, 37, 121, 157; *WujJudConf* 192; *Strum* G2; Mnieby oni y tobie mogli wiáry nie dáwác/ y náłłzymi wykłády gárdzić/ ále coż też wđdy rzeká łwemu Rábinowi Moyłżelzowi? *CzechRozm* 114y; Mogá oni iáko chcá odpowięđác: á coż po tym gdy y w tym głupłtwo y nieumieiętnołł łwá pokázuiá. *CzechRozm* 109, 117v, 137; *PaprpPan* Ev, Ov, Q3; Co áczby v prołłtakow mieylłce mieć mogłł/ ále v tych ktorzi znáią co pocze^m chodźi/ zá nic to bęđłdzie. *ModrzBaz* 42; *SkarJedn* 125, 283, 290, 358; iżby goráczce y członkóm drugiém wćiele pomoc to nie miáło/ może czálłem pomoc: ále nie z ónéy piérwłłzély intencyiél/ áni powinnołłi/ iedno z przygody *Oczko* 22v; *SkarŻyw* 213 marg; *NiemObr* 5; Iefłi nie miáł [kapłan] mieć żony/ moglić go zołłtáwíc Przy włzu/ ále iáieć lepiély było zbáwíc. *KochFr* 119, 52; *ReszPrz* 11; *BielSjem* 4; *KochPieł* 28, 42; Mogęc ia z pánną rołpráwiác łzóroko: Ale to baczę wybornie ná oko/ Ze ty więłłłzy zyłk niłłi ia odniełłelz *PudłFr* 39, 39, 43; Niemowcie pretko mi Pana vbogacim/ toc bi mogłł bic ale on łwoich vbogich przijaciol nierichłlo zbogaci/ richłlo łpolłky łpital vtzini *PaprpUp* L3; *ArtKanc* B3, E9v; *GórnRozm* C4v, H2v; *KochWr* 31; Day to/ że wiátry mogá mieć życźliwłe: Ale záł bunt y Polłkié niezgodłliwłe Co przyniełł mogá? *GrochKal* 10; *OrzJan* 109; *WujNT* 267, 744, 763; *WysKaz* 45; *PowodPr* 48, 67, 76; *SkarKaz* 206a, 209b, 552a, 577b; *CiekPotr* 9; Nie mowi łię tyłlo o tych ktore zálwłze złe byłł y łłzkodźiły [...] ále y o tych ktore mogłł być łłárym oycom náłłzym dobre/ ále nam czálł tego łłzkodłliwłe. *SkarKazSej* 701b, 668a; *ZbyłPrzyg* Bv.

Z elipsą bezokolicznika (1): MOże kto ręká łławy dołłtác w boiu/ Może wymowá/ y rzádem w pokoiu: Lecz iefłi żoná mężá nieozłłobi/ Máz prózno robi. *KochPieł* 42.

Fraza: »może (a. mogłł) (to) być, stác się« = *nie przeczę* (20:1): *KromRozm I* E4, N3v; *KromRozm II* a3; Y owłłłem łłárych łye obyczáyow y vchwał Concili y powłłłłchnych dźierżá. (–) Możebyć/ ácz ya tego nyebaczę. *KromRozm III* L7; Može to być/ iż imyenya tego nyebyłł/ ále rzecz byłá. *KromRozm III* N5; možeć to być/ iżci náuczycyel bęđłzye myál co w głowye/ ále yełłiby obyczáyem nie był nye łłaloby to zá tho. *GliczKsiąđ* L7v; *RejZwierc* 22v; *BielKron* 455v; Causae nihil dico quin ita sit, Nie przeciwiám łie temu áby tak nie miáło być/ álbo može to być nie mówłe nic przáciwko [!] temu. *Mącz* 342a; *GórnDworz* I3v, Z6v; *RejZwierc* 100; *Strum* M4; *CzechRozm* 27; *CzechEp* 19; Wyłłłlo tu włłzyłłto (iáko łię mnie wiđzi/ može byđż że łię myłł) ze łwoiey miáry. *GórnRozm* B3v; Lecz ia nie mogác tego dołłáđż tak rozumiem (može byđż iż głupie) że tego potrzebá *GórnRozm* K4, A4; *ActReg* 129; Cudzołłłstwem y włłzeteczeńłstwem može byđż iż nas íłłłze niektóre choć w Krzełłciáńłłłtwłe narody przełłięgáią *PowodPr* 70; *CiekPotr* 51.

6. Mówiący wyraża swoje niezadowolenie, a nawet oburzenie, wywołane tym, że coś dzieje się (a. stało się) inaczej, niż jego zdaniem miało się (a. stać się) powinno; posse Vulg, PolAnt, Mącz, Modrz (99) :

A. Mówiący ma za złe, że nie dzieje się (nie stało się) tak, jak jego zdaniem miało się (stać się) powinno [„mógł(b) (u)czynić, czyż nie mógł (u)czynić (w pytaniu retorycznym)” = dlaczego nie (u)czyni(ł), skoro to nietrudne, miał warunki, byłoby z korzyścią; powinien (był) (u)czynić, źle się stało (dzieje), że nie (u)czyni(ł)] (72) : *OpecŻyw* 68, 99v, 100, 130v; *Czełzarz* dal mv swey zyemye vzywacz, kthorą wzial s swą schabłyą mógł czy by thego bycz wldzyanczen *LibLeg* 7/98; *RejPs* 202; złośliwi flugo gdym ia tobie wżiftek dluuk twoi odpufcił y zas też ti nie mógł odpufścić fludze fwemu? *SeklKat* T; O Kofczelech niemogę rzecz Mogłes ty łam Panie dołtrzech Dotego ya tam niemiał njcz *RejKup* bb6, f2v; *KrowObr* 125v, 160; Acz ich wiele ná rownym coby mogli przwftać/ Wolą fie dla pożytku w niewolą záprzedác. *RejWiz* 54v; czemuście fie przyłtępowáli pod mur ku bitwie? zaście nie mogli wiedzieć [*an ignorabatis*]/ że z muru/ z gory wiele łtrzał bywáią wypufzczáne? *Leop* 2.Reg 11/20, *Matth* 26/40, *Mar* 14/37; *BibRadz* *Mar* 14/37; *BielKron* 162v, 464v; *Futiles et frivolas causas dicis*, Nie k rzeczno niepowiedafz/ mógł by fie zá to łromác. *Mącz* 137c; *SarnUzn* F4v; Azałz mu fie omyłáczu nie możefz kłániác nie wierczác fie álbo nie obráciác fie do drewná onego? *RejAp* 180; A bodayże go zábito/ mogli wždy gdzie indziew trefiác/ niż przez gębę *GórnDworz* T [*idem WerGość*], B8v, R; *RejPos* 65v, 164v, 232, 291v, 353v; *HistLan* B; *RejZwierc* 62, 155, 187, 189v, 251; *BudBib* Bar 5/48[49]; *BiałKaz* I3; *BudNT* *Matth* 26/9; *ModrzBaz* 131; *SkarŻyw* 152, 166; *StryjKron* 245; ieflić fię ták dzievice chćiało/ Mogłes do Kolná iechác: ták ich iefł niemáło. *KochFr* 42; Nie wiedzialem/ nie widzialem/ nie łlyfzałem. A iákoś tego wiedzieć nie mógł? Nie máłz/ powiáda Prorok/ ktoby fię zákrył od gorácości iego. A iákoś widzieć nie mógł? Widziáły/ mowi tenże włyftkie tego łwiátá gránice zbáwienie BOgá náłzego. *ReszPrz* 104, 104; *WerGość* 252; *LatHar* 689, 692, 704, 707; Ná což tá vtrátá? ábowiem możono to drogo przedác/ y rozdáć vbogim. *WujNT* *Matth* 26/9; Y rzekł Piotrowi. Symonie/ łpifz? nie mogłzes czuć iedney godźiny? *WujNT* *Mar* 14/37, *Matth* 26/40, s. 111 *marg*, *Ioann* 11/37; *GrabPospR* N4; *SkarKaz* 456a; Ale włzeteczniku ty, łmiałes ták plugáwie Mowić: nie mogłes tego powiedzieć z ogrodkiem. *CiekPotr* 32, 32, 61; *PudłDydo* B3v.

a. Z zaprzeczonym czasownikiem w bezokoliczniku (10) : ale tho bogwie zebi K ye⁸⁰ M fluzbamy mimy mogł niegardzicz bo bich siie ya K. ye⁸⁰ M. y tey Koronie mogł kiedj poflugamy swimy y przyaznia przigodzicz *LibLeg* 10/153; (*did*) Mnich fię gniewa na Połła. (–) Mogł bys my wždy nieprzimawiacz A włfakes był niezwykl dawacz *RejKup* Ccv, i2; Poczał fie łmiać Hállnibál/ łłucháiac onego. Rzekł Krol/ możefz fie nie łmiać/ vczony to człowiek *RejZwierc* 40; *KochSat* C3; *Mącz* 151d; *RejPos* 200v; Iuż mi tedy Klechowłtwem Antychryłtówłkim I. M. X. K. może nie vřágác. *CzechEp* 66, 226, 260.

B. Mówiący wyraża zdziwienie, pretensje, że stało się (dzieje się) coś, co jego zdaniem miało się (stać się) nie powinno [„nie może (a. nie mógł) (u)czynić”, „jako może (a. mógł) (u)czynić” (w pytaniu retorycznym) = nie powinien (u)czyć; źle, że (u)czyni(ł)] (27) : iako może ocietz cirpietz takowé nieuczćienijé łyna łwégo. *OpecŻyw* [123]v, [123]v; *BielŻyw* 48 [2 r.]; DZiwna to iefł rzecz włfchmogący boże iż ták długo wytrwác możefz thák nieznośne rzeczy *RejPs* 123v, 119; *RejJóz* H7v; *RejWiz* 66; *OrzList* e2; dawał też z łálki dzyerzeń bráćiey niekthore zamki [...] do żywotow

ich thylko/ á nie ná wieczność: dla iego fzczo drości doczeńey nie mogła nam wieczność zginąć. *BielKron* 390v; Miror tam ineptum quicquam potuerit tibi venire in mentem mi vir, Dziwuyę fie temu miły mężu yákoć mogło ná myśl wpásć co takiego nietráfneho. *Mącz* 223c, 225d, 344a; Y dziwno nam ięft iáko fie tego przeć mogą. *SarnUzn* G8v; *ModrzBaz* 28, 78; *SkarŻyw* 27, 151, 487; *StryjKron* 612; Tu bącz, iako fię księza mogą zwąć duchownymi, będąc morderzmi tak iálnymi. *CzechEp* 41 marg, 219; Iákim dla BOgá okiem pátrzyć mogą ná groby y ná napiły Oycow [...] ktorých kácerzami y bálwochwálcami názywáią. *ReszPrz* 96; *GórnRozm* E3v; *SkarKaz* 485a; Macie ípolne práwá y wolności: iákoż fię dzielić iemi możecie? *SkarKazSej* 673a, 672b.

7. Szczególny sposób łagodzenia żądania, prośba o pozwolenie [„możesz (u)czynić?” = proszę, (u)czyń; „mogę (u)czynić?” = pozwól mi (u)czynić]; *posse HistAl*, *Vulg* (11) : Ty thes thu Sumnienie miłe Możes zołtać pries the chwilę. Ia ku wam zalię nadide *RejKup* n8, z4; *HistAl* A7v; Y poiąwłzy go/ wiedli go do íwego kollegiom/ mowiąc : Możemyli wiedzieć co to zá nowa náuká ięft/ ktorą ty powiádałz? *Leop Act* 17/19, 1.Reg 30/15; prośiła mátká iednego Zydá chytrego/ áby mogł oyca k themu przywieść/ iákoby to dzyecię było obrzázano ná Zydowfką wiárę. *BielKron* 165, 449; A tak cię prośzę/ niech bym też od ciebie mogł mieć wyznánie o Iezufie Chrístufie íynu Bożym/ iákom dnia wczoráyłzego miał o iedynym Bogu oycu *CzechRozm* 11; *NiemObr* 24; *KlonŻal* E3v; *WujNT Act* 17/19.

8. Mówiący wyraża gotowość uczynienia czegoś, nie sprzeciwiania się czyjejś woli [„mogę (u)czynić” = gotów jestem (u)czynić] (11) : *KromRozm I* G3; Cefarz mu też przyłiągl wroćić kłięstwo Iuliáceńskie/ Kliweńskie/ okrom Zytárdi y Hinzbergu/ ktore może wroćić czáfu íwego ięfli powolność po nim pozna *BielKron* 192v; *HistHel* C4v; Tám ná Seymie będziemy o nich prácticować/ Ktore íą potrzebnieyfe/ty możem záchować. *BielSjem* 15.

Frazy: »mogę (a. mogłbych) przysiąc, ślubować (a. ślubić), przyrzec« [*w tym: za co* (3), *na co* (2)] = *habeo polliceri, liquet mihi deiurare Mącz* (3:2:1): *RejFig* Ee3; iż lepřza bitwá/ kiedy Owiec tyfiac/ Niż s piąciądziefiat Wilkow/ mogłbych ná tho przyłiac. *RejZwierz* 26v; *Mącz* 192d, 195b; Swym dworřstwem Pálamede możelz fie nie chłubić/ Gdy go wyrzyłz zmyłiřz ie mogęć zá to ślubić. *PaprPan* X; *PudłFr* 32.

»mogę to wierzyć« (1): O takich vmárlych/ iáko bogacz ięft vmárł/ mogę tho wierzyć: iż nic nie wiedzą *BiałKat* 155v.

9. Mówiący wyraża swoje zdziwienie, niedowierzanie [„jako może (a. mógł) (u)czynić” = dziwne, jak (u)czyni(ł); „jeřli może (a. mógł) (u)czynić” = wątpliwe czy (u)czyni(ł)] (11) : Rzecz niepodobną powiádałz/ Dziwno mi iż się nie fromałz: Iáko to kot mogł vczynić/ Szedřzy tám y zásię tu przyść: Iużby to byłá Bořka moc/ Tak vdziałác przez iednę noc. *BierEz* G2v, P4; Drugi rzekł/ żeřcie mogli widác ábřzlag táki/ Bowiem tám włáfnie wřzytko/ by pořrzał ná fláki. *RejFig* Bb3v; *KwiatKsiąř* P4v; w bitwie Wołofkiéy [...] zginął. Ięfliże ten zginác mógl/ który řmiertelné gárdło řwé/ zá nieřmiertelną řławę řwoię/ y domu řwégo/ odmienił. *OrzQuin* R3; Sam Bog wie iák wřwym řtanie tak dłuęo trwác mogą/ Nigdy nie odpoczřnác ręká áni nogá. *BielSat* D4v; *RejZwierz* 56v; O powařna w młodym cíele řzedziwořci/ iákoř ná řobie takie rzeczy przewieřć mogła w domu řwym bogátyym/ nędzę iáko pielgrzym y żebrak cíerpieć *SkarŻyw* 136, 136; *ReszList* 177; *BielRozm* 31.

IV. Być (bez)silnym (16) :

1. W wypowiedzeniach twierdzących: *mieć siły, być zdrowym; mieć się dobrze; valere PolAnt, Mącz; potentem esse PolAnt (4) : rzekł ięm/ nie potrzebuiąc którzy zdrowi ią (marg) mogą (–) [valentes] lékarza/ ale którzy się źle mają MurzNT Matth 9/12; Valeo, Mogę/ yęstem zdrów. Mącz 473d; Bo rádziłmy gdy my niemożemy/ á wy możecie [cum nos infirmi sumus, vos autem potentes]. BudNT 2.Cor 13/9.*

a. *Być silnym z korzyścią czyją, pomagać komu [komu czym] (1) : A tak nie tylko łobie mógł fwym vmiálym pływaniem/ ále y drugie w całości zachował od nieprzyaciela. BielSpr 5v.*

2. W wypowiedzeniach przeczących: *(s)tracić siły, sta(wa)ć się bezwładnym, (o)słabieć; infirmari PolAnt, Vulg; non posse Vulg; praepediri Mącz (12) : KromRozm II v2v [2 r.]; Ofiel rzekł/ vlży mi co/ bo ia iuż nie mogę. Włóż ná Koniá RejZwierz 121; Praepeditus morbo, Nie może przed chorobą. Mącz 294c; BudNT 2. Cor 13/4, 9; Konie nam iuż nie mogą to dobrze widziemy. CzahTr L2v.*

W przeciwstawieniu: *»nie moc ... być mocny (a. możny)« (3): BibRadz 2.Cor 12/10; który [Chrystus] do was niemoże/ ále możny ięft w was [qui in vos non infirmatur, sed potens est in vobis]. Bo ácz vkrzyżowan był z niemocy/ ále żywie z mocy Bożej. BudNT 2.Cor 13/3; Dla tego fię kocham w krewkościach/ w potwarzách/ w potrzebách [...] Abowiem gdy nie mogę/ tedym ięft mocny [cum enim infirmor, tunc potens sum]. WujNT 2.Cor 12/10.*

a. W cytatach dwuznacznych: *o niemocy płciowej (2) : rymy piáli/ Aby fie czym kto może/ pániey podobáli. Ieden ftoiąc nápiła/ iuż dálej nie vmiem/ Drugi przyzędł wziął kretkę/ nápiła ia vmiem. Ten wyzędł á ow przyzędł przypiła ále łgąć/ Ten przyzędłszy obaczy/ iął rym pilnie mázác. A do tego przypiła/ co piła nie vmiem/ Vmiesz ále nie możefz RejFig Bb6; Emeriti anni, Stároč/ gdy yuż yeden dálej nie może. Mącz 218b.*

*** *Bez wystarczającego kontekstu (6) : Polleo, Mogę/ Przemogę. Mącz 308b; Queo, Mogę. Mącz 340a; Nequeo, Niemogę. Mącz 340a; Possum, Mogę. Mącz 430b; Konnen. Moc. Posse. Calag 311b; Possum – Mogę. Calep 825a.*

*** *Dubia (3) : Si nequeas paululo, at quanti queas, Iefli nie możefz máło/ yednák yákokolwiek naydrożey możefz. Mącz 440c; a oczyecz pułczyel fzynowy swemu Walkowy dom Ieden na dług a yefli mófzj, otrziwacz[!] ten dom tym yego lyża ZapKóscier 1585/62v; Tu narazie ote Dzierzawy ktoremu się nawiecznosc daley by nie moze diligentia zeby było to do skutku nie przyszło, wiec y Pany Bathore przypomnieć y przy nim y po odiezdzie iego iaką chęc po mnie znali ActReg 79.*

Formacje współrdzenne: domoc się, nadmoc, pomoc, podpomoc, pomoc, przemoc, przeniemoc, przepomoc, rozmoc się, rozniemoc się, spomoc, spomoc się, wspomoc, wspomoc się, wymoc, wymoc się, wzmoc, wzmoc się, zamoc się, zaniemoc, zapomoc, zapomoc się, zmoc, zmoc się; domagać się, dopomagać, dopomagać się, magać, podpomagać, podpomagać się, pomagać, porozniemagać się, przemagać, przemagać się, przepomagać, przepomagać się, rozmagać się, rozniemagać się, spomagać, spomagać się, wmagać się, wspomagać, wspomagać się, wymagać, wzmagać, wzmagać się, zamagać, zamagać się, zapomagać, zapomagać się, zmagać, zmagać się.

Cf MOGĄCY, MOŻE, 2. NIEMOC